

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
Факультет педагогічної та соціальної освіти
Кафедра початкової освіти

2021

№ 13

МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх
учителів початкової школи у закладі вищої освіти*

Матеріали Всеукраїнської інтернет- конференції з проблем вищої
освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2 грудня 2021 року)

МИКОЛАЇВ
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Факультет педагогічної та соціальної освіти

Кафедра початкової освіти

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЄВРООСВІТА – ХХІ СТОЛІТТЯ»

МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ВИПУСК 13

Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх
учителів початкової школи у закладі вищої освіти

Матеріали Всеукраїнської інтернет- конференції з проблем
вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2 грудня 2021 року)

МИКОЛАЇВ
2022

УДК 372.4+378.1
ББК 74.202.43+74.489
Д 44

Редакційна колегія:

Якименко С. І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Авраменко К. Б. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Філімонова Т. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Відповідальна за випуск:

Авраменко К. Б. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Рецензенти:

Біда О. А. – д. пед. н., професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Савченко Л. О. – д. пед. н., доцент, завідувач кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету

«Методичний вісник» – журнал, спрямований на інформування населення про розвиток інноваційних педагогічних систем в освіті (свідомство про Державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації. – Серія МК № 564-60/Р від 25.01.2008 р.; засновник – Білюк О. Г.)

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 5 від 14.12.2021 р.).

Д 44 Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти : Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2 грудня 2021 року). *Методичний вісник кафедри початкової освіти* / за заг. ред. С. І. Якименко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. 290 с.

До збірника ввійшли матеріали науковців та студентів ЗВО з проблем вищої освіти і науки. Основна тематика доповідей відповідає напрямам роботи кафедр факультету педагогічної та соціальної освіти; напрацюванням з професійної підготовки вчителів початкових класів ЗЗСО, спрямованості на розвиток особистості здобувачів початкової освіти у Новій українській школі.

УДК 372.4+378.1+378.14
ББК 74.202.43+74.48

ЗМІСТ	
Передмова	7
<u>Секція 1. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ</u>	8
Будак Валерій, Олексюк Оксана. <i>Інноваційні методи у підготовці майбутніх учителів початкової школи до впровадження завдань військово-патріотичного виховання</i>	8
Біда Олена, Орос Ільдико, Чичук Антоніна, Гуттерер Єва, Вайнраух Естер. <i>Теоретико-філософські засади професійної суб'єктності майбутнього фахівця початкової школи</i>	13
Пріма Раїса, Пріма Дмитро. <i>Професійна позиція майбутнього вчителя початкової школи у контексті вимог Нової української школи</i>	17
Якименко Світлана. <i>Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років</i>	23
Якименко Поліна. <i>Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів до профільного навчання</i>	25
Клепас Юлія. <i>Готовність майбутніх вчителів початкової школи до впровадження інноваційних технологій НУШ</i>	28
Якименко Світлана, Апостолова Олександра. <i>Підготовка майбутніх учителів початкової школи до впровадження педагогічних ідей А. Дістервега</i>	32
Якименко Світлана, Гаманюк Ірина. <i>Актуальність педагогічної системи С.Френе в умовах реформування української освіти</i>	36
Заєць Вікторія. <i>Педагогічна культура та особистість вчителя в творчій спадщині В.Сухомлинського</i>	40
Лисиця Інна. <i>Проблема формування особистості вчителя початкових класів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського</i>	44
Мартиненко Світлана. <i>Використання педагогічних ідей Джона Дьюї в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів</i>	48
Кравченко Анастасія. <i>Педагогічна діяльність та основні положення педагогічної теорії Й. Г. Песталоцці</i>	53
Якименко Світлана, Руденко Олександра. <i>Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи на педагогічних ідеях Ж.-Ж. Руссо</i>	58
Федорович Ольга. <i>Структура готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних педагогічних технологій</i>	61
Тимченко Алла, Лагутіна Альона. <i>Реалізація педагогічних умов формування громадянськості у майбутніх вчителів початкової освіти за спадщиною В. О. Сухомлинського</i>	65
Тимченко Алла, Карпенко Наталія. <i>Педагогічні умови формування світоглядної культури студентів в освітньому середовищі університету</i>	70
Тимченко Алла, Пастернак Марина. <i>Проблема професійної підготовки</i>	73

<i>майбутніх вчителів початкових класів у дослідженнях українських і зарубіжних вчених</i>	
Паршук Світлана, Приступа Марія. <i>Сутність особистісно-орієнтованого підходу в сучасній освітній системі</i>	75
Філімонова Тетяна, Наконечна Вікторія. <i>Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання на уроках музичного мистецтва інтегрованих технологій навчання</i>	79
Філімонова Тетяна, Неведомова Тетяна. <i>Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-освітньої діяльності в контексті інтегрованого підходу</i>	85
Білоус Юлія. <i>Формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до педагогічної імпровізації на уроках музичного мистецтва</i>	88
Божок Наталя. <i>Педагогічна майстерність у працях В. О. Сухомлинського та І. А. Зязюна</i>	92
Вальховська Марина. <i>Модернізація змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи</i>	95
Белянінова Анастасія. <i>Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування світогляду молодших школярів</i>	98
Цуркан Аліна. <i>Теоретичні основи формування готовності майбутніх учителів до гуманізації освітнього середовища початкової школи</i>	102
Бреславська Ганна, Абрамова Тетяна. <i>Роль освітнього середовища в успішній адаптації першокласників в умовах НУШ</i>	107
Кулик Любов. <i>Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів</i>	112
Мойсеєнко Оксана. <i>Підготовка майбутніх вчителів до формування пізнавальної активності молодших школярів</i>	117
Філімонова Тетяна. <i>Технології інтерактивного навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців початкової освіти</i>	120
Філімонова Тетяна, Кравчук Наталя. <i>Формування творчих якостей як одна з ключових проблем підготовки майбутнього вчителя початкових класів</i>	123
Бреславська Ганна, Чаусова Поліна. <i>Педагогічні умови удосконалення професійної майстерності майбутнього вчителя початкових класів</i>	126
Авраменко Квітослава, Варивода Альона. <i>Структура математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів ЗЗСО</i>	130
Якименко Світлана, Войтенко Ірина. <i>Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до гуманізації освітнього простору НУШ</i>	134
<u>Секція 2. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ</u>	137
Кошова Марина. <i>Психолого-педагогічні особливості застосування особистісно орієнтованої технології в інноваційному освітньому середовищі початкової школи</i>	137

Кудіна Віта. <i>Психолого-педагогічні умови щодо розвитку креативності як складової інноваційної діяльності вчителя початкової школи</i>	141
Бреславська Ганна, Шурдук Валерія. <i>Психолого-педагогічні методи формування позитивної мотивації у здобувачів початкової освіти до успішної навчальної діяльності</i>	143
СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА ЕТАПІ СТВОРЕННЯ СТАНДАРТІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ	146
Колесник Наталія. <i>Мультимедійна книга в освітньому просторі Нової української школи</i>	146
Агєєнко Світлана. <i>Педагогічні чинники організації громадянського виховання здобувачів початкової освіти</i>	151
Якименко Світлана, Вавилова Ганна. <i>Організація інноваційно-технологічного освітнього простору як чинника формування світорозуміння у першокласників</i>	156
Тимченко Алла, Галамат Любов. <i>Педагогічні умови виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів</i>	160
Тимченко Алла, Ломага Юлія. <i>Організація констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи з формування педагогічної культури батьків у взаємодії сім'ї і школи</i>	164
Тимченко Алла, Шишко Юлія. <i>Організація, методика проведення та результати констатувального етапу педагогічного дослідження з формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти</i>	167
Матвєєва Анастасія. <i>Музично-ритмічна діяльність як засіб оздоровлення на уроках музичного мистецтва в початковій школі</i>	170
Ніколаєва Юлія. <i>Методи формування музичного сприймання у молодших школярів</i>	174
Підан Анастасія. <i>Розвиток вокально-хорових навичок учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва</i>	177
Мойсеєнко Світлана, Товкач Ірина. <i>Формування творчої особистості у здобувачів початкової освіти засобами ігрових технологій</i>	179
Михальченко Наталя. <i>Феномен рефлексії особистості молодшого школяра на етапі створення стандартів нового покоління</i>	184
Білявська Тетяна, Макарова Оксана. <i>Проблема адаптації першокласників до навчальної діяльності</i>	189
Фаюк Ольга. <i>Методика формування тьюторської компетентності в мережі відкритої дистанційної освіти</i>	192
Колесніченко Антоніна. <i>Педагогічні умови патріотичного виховання учнів початкових класів в умовах НУШ</i>	196
Лєсковець Олександра, Зюба Дар'я. <i>Сучасний урок в початковій школі – спільна діяльність учня та вчителя</i>	201
Михальчук Тетяна. <i>Теоретичні засади формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти</i>	204
Іванова Ольга. <i>Модель формування технологічної культури здобувачів освіти</i>	208

Огурцова Світлана. <i>Розвиток фонематичного сприйняття – запорука правильної звуковимови у дітей з ЗНМ</i>	211
Траченко Ірина. <i>Педагогічні умови формування світорозуміння у дітей 6-8 в умовах інтегрованого освітнього середовища</i>	215
Кучеренко Тетяна. <i>Вплив суб'єктивного досвіду дитини на подальше особистісно-орієнтоване навчання</i>	219
Драбинюк Сніжана. <i>Роль сучасного вчителя початкових класів у формуванні особистості молодшого школяра</i>	222
Єгорова Тетяна. <i>Педагогічні умови впливу сім'ї та школи на формування світогляду дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі сучасної школи</i>	228
Подольян Діана. <i>Педагогічні умови екологічного виховання учнів початкових класів у творчій спадщині В. Сухомлинського</i>	231
Підан Анастасія. <i>Особливості роботи з дітьми на уроках математики у НУШ</i>	236
Слинюк Оксана. <i>Комп'ютерна грамотність у створенні дизайн-проектів здобувачів освіти в Новій українській школі</i>	239
Попеско Анна. <i>Особливості педагогічного супроводу обдарованої дитини в початкових класах.</i>	242
Зубачевська Марина. <i>Сучасний урок математики у початкових класах НУШ з комп'ютерною підтримкою</i>	245
Філімонова Тетяна, Акерман Анна. <i>Моральні цінності як показник вихованості молодших школярів у контексті Нової української школи</i>	248
Філімонова Тетяна, Шибря Людмила. <i>Теоретичні основи досягнення успіху дітьми молодшого шкільного віку</i>	252
Дець Руслана. <i>Діти з кризових сімей як категорія дітей з особливими освітніми потребами</i>	255
Ігошина Наталія. <i>Розвиток пізнавального інтересу на уроках математики у НУШ</i>	260
Марченко Ганна. <i>Впровадження формувального оцінювання у проєкті «Інтелект України»</i>	261
Хіміченко Марина. <i>Створення умов для формування вміння учнів аналізувати навчальну діяльність</i>	263
СЕКЦІЯ 4. НЕПЕРЕРВНІСТЬ І НАСТУПНІСТЬ У НАВЧАННІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	266
Осередчук Ольга. <i>Зміст й сутність понять «моніторинг», «якість освіти»</i>	266
Трифопова Олена, Павлюк Ганна. <i>Погляди Софії Русової на національно-мовленнєве виховання дітей дошкільного віку</i>	270
Ніколенко Дар'я. <i>Проблеми підвищення якості математичної освіти у Новій українській школі</i>	276
Сандул Ірина. <i>Підготовка дитини до шкільного навчання в умовах впровадження стандартів НУШ</i>	277
Михаленко Анастасія. <i>Упровадження комп'ютера в навчальний процес початкової школи як актуальна проблема інформатизації освіти</i>	280
Кучинська Анастасія. <i>Педагогічні умови формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти</i>	284

ПЕРЕДМОВА

До збірника ввійшли матеріали учасників Всеукраїнської інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки (м. Миколаїв, Україна, 2 грудня 2021 року) «Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти», яка проводилася на факультеті педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського спільно із колегами інших закладів вищої освіти : Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Криворізького державного педагогічного університету, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Херсонського державного університету, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Миколаївської обласної громадської організації «Євроосвіта – XXI століття».

Основна тематика доповідей відповідає напрямам роботи кафедр факультету педагогічної та соціальної освіти; напрацюванням з професійної підготовки вчителів початкових класів ЗЗСО, спрямованості на розвиток особистості здобувачів початкової освіти у Новій українській школі.

Важливо, що за весь період випусків «Методичного вісника» утворилася активна група науковців, студентів, колег із закладів загальної середньої освіти, які щорічно беруть участь у наших наукових заходах. Організатори конференції готові до розширення співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами і запрошують однодумців для спільного продовження розпочатої кафедрою початкової освіти роботи.

СЕКЦІЯ 1. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Керівник секції:

Степанова Тетяна Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Секретар секції:

Авраменко Квітослава Богданівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Будак Валерій,

*доктор технічних наук, професор, академік НАПН України,
ректор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Олексюк Оксана,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАВДАНЬ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Інноваційні освітні процеси зумовлені суспільною потребою, а зміни в освітній діяльності пов'язані з проблемами формування особистості, здатної до сприйняття, осмислення і творчого розв'язання завдань у нових умовах, у якісно новому середовищі. На рівні держави були прийняті документи щодо організації інноваційної діяльності, які регламентують роботу педагогів: Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3, 4, 5].

Інноваційна педагогічна діяльність повинна розглядатися як цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні практичного передового досвіду, яка зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [1, с. 340].

Отже, ознайомлення з педагогічною інноватикою студентів вищих навчальних закладів педагогічного спрямування, поширення серед майбутніх вчителів знань інноваційних методів та прийомів є необхідною умовою по-перше, формування особистості майбутнього суспільства, по-друге, подальшої конкурентноспроможності фахівців у педагогічній діяльності.

Інновації у педагогічній діяльності є результатом кропіткої творчої науково-практичної діяльності окремого педагога або колективу в цілому.

Розглянемо тлумачення поняття «інновація». Цей термін утворено з двох слів – латинського «новація» (новизна, нововведення) й англійського префікса «ін», що означає «у», «введення». Отже, у перекладі з англійської «інновація» означає «введення нового», «відновлення всередині системи» [6, с. 12,14]

Філософське розуміння змісту інновацій полягає у створенні якісно нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та якщо її можна охарактеризувати наступними ознаками: перетворення явищ, речей, процесів або інших образів; новизна, оригінальність продукту діяльності. Побічним продуктом педагогічних інновацій стає зростання майстерності педагога, рівня його компетентності, наукового мислення тощо.

Можна виділити певні етапи впровадження педагогічних інновацій: перший етап – «розморожування» попередніх установок членів педагогічного колективу щодо освітнього процесу у навчальному закладі; другий етап – «пробне» введення змін, коли ті чи інші педагогічні інновації вводяться частково, у будь-яких пробних варіантах; третій етап – закріплення, коли апробовані й перевірені інновації впроваджуються в педагогічну діяльність у повному обсязі. [2, с.18].

Розробку, розповсюдження та застосування інновацій забезпечує інноваційна діяльність освітнього закладу. Під інноваційною слід розуміти діяльність, пов'язану зі здійсненням науково-практичних розробок у галузі освіти, підвищенням професійної компетентності педагогів освітніх закладів з метою переходу на діяльність за новою методикою чи технологією, а також інвестування нововведень [6, с. 9].

Однак, слід обережно ставитися до непрофесійного, науково необґрунтованого запровадження інновацій. Інновація, на думку І. Підласого та А. Підласого, означає таке нововведення, що здійснюється в існуючій системі за рахунок її власних ресурсів (резервів), які можна виявити лише на основі розуміння глибинної сутності процесу, його закономірностей. ... Єдино правильний шлях – вводити нове поступово і обережно, і тільки переконавшись у його корисності, всебічно й прискіпливо перевіривши, думати про наступні кроки [7, с. 3].

Як вважає В.О.Василенко, період від зародження ідеї, її розробки до впровадження інновації слід називати життєвим циклом нововведення. З урахуванням послідовності проведення робіт життєвого циклу нововведення всю цю діяльність розглядають як інноваційний процес. Результатом інноваційних процесів є нововведення, отже з моменту прийняття до поширення новація здобуває нову якість і стає інновацією [6, с. 8-9, 12].

Під інноваційним продуктом слід розуміти результат науково-дослідницьких розробок – педагогічні технології, методики, перспективний педагогічний досвід тощо; під інноваційною продукцією – нові конкурентноздатні посібники, освітні послуги тощо [4, с. 1]. Період часу між появою новації та її втіленням називається інноваційним лагом [6, с 10].

Сучасний стан України передбачає розгляд змісту, форм та методів національно-патріотичного, зокрема, військово-патріотичного, виховання студентської молоді як потенційних захисників незалежності нашої країни. У 2020 році завершилась робота творчого колективу педагогів Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського над виконанням

академічної наукової теми НАПН України «Військово-патріотичне виховання студентської молоді в умовах освітнього простору університету» і з 2021 року наукові дослідження працівників, для яких окреслена проблема є предметом спеціальних наукових досліджень різного рівня, продовжуються у руслі нової наукової теми «Військово-патріотичне виховання у закладах вищої освіти в умовах світоглядних конфронтацій». Творчий колектив викладачів університету проводить комплексне психолого-педагогічне дослідження за визначеними індивідуальними темами. Результати наукових досліджень членів робочої групи з розробки наукової проблеми вже знайшли своє відображення у освітньому процесі університету.

Так, викладачі університету запроваджують інноваційні методи, наприклад, методи критичного мислення при здійсненні військово-патріотичного виховання студентської молоді під час викладання певних дисциплін.

Така діяльність, у першу чергу, включена до завдань самостійної роботи студентів при викладанні дисциплін «Університетські студії» (студенти 1 курсу), «Психологія лідерства та професійної успішності» (студенти 1 курсу), «Педагогічна творчість» (студенти 3 курсу), «Педагогічні технології у фізичному вихованні» (студенти 4 курсу) тощо.

Наприклад, теоретичний аналіз методу «Сінквейн» технології розвитку критичного мислення та авторський варіант подання даного методу надав змогу визначитися з пріоритетним ставленням студентів до ключових понять теми наукового дослідження: країна, патріот, мир, війна, лідер, герой, загарбник, захисник. При цьому студенти мали додати слово, яке на їхню думку, має обов'язково бути у загальному переліку слів.

Саме виконання завдання методу «Прес» допомагає показати чітку й аргументовану позицію людини з суперечливих проблемних тем, що цікавлять дослідників. Метод «Прес» має стандартизований алгоритм послідовних дій досліджуваного, що складається з чотирьох етапів [8]. Було запропоновано п'ять висловлювань: «Я вважаю, патріот – це ...», «Я вважаю, що я можу

називати себе патріотом, тому що...», «Я вважаю, що патріотизм проявляється у...», «Я вважаю, що патріотом необхідно бути...», «Я вважаю, що патріотом-громадянином можна назвати людину, яка...». Студентам необхідно було обрати тільки одне з висловлювань та аргументовано за алгоритмом методу «Прес» довести своє розуміння теми. Вибір студентами певних висловлювань показав пріоритетність складових процесу патріотичного виховання, які були нами визначені з урахуванням психологічної трактовки поняття особистості.

Наведені приклади є лише частиною загальної програми формування та розвитку якостей громадянина-патріота, готового стати на захист своєї країни, що проводиться у рамках наукового дослідження НАПН України. Напрацювання таких форм роботи зі студентами продовжується, йде пошук нововведень в освітньому просторі університету. Це і тренінгова робота, рольові ігри, інтерактивні методи, пошукова діяльність. Розробка інноваційних методів військово-патріотичного виховання студентської молоді є наступним завданням у подальших наукових та методичних розвідках.

Література:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Крутій К.Л., Маковецька Н.В. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. Запоріжжя: ТОВ „ЛПС” ЛТД, 2004. 128 с.
3. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. *Наказ МОН України № 994 від 11.07.2017 р.* Режим доступності <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1171-17#Text>
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266 із змінами 2012 р.) Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
5. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.166 // Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
6. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / За ред.. О.В.Василенко. К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. 440 с.
7. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 2. С.3-16.
8. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. / І.Д. Бех, В.І. Кириченко, Ж.В. Петрочко. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. 186 с.

Біда Олена,
доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Орос Ільдико,
доктор філософії, доцент, президент, професор кафедри педагогіки та
психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Чичук Антоніна,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та
психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Гуттерер Єва,
координатор початкової освіти кафедри педагогіки та психології, старший
викладач кафедри педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

Вайнраух Естер,
стажист кафедри педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

ТЕОРЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблеми освіти без перебільшення належать до найскладніших і найсуперечливіх не лише в педагогічній науці, але й в науці загалом.

Останнім часом світова педагогічна думка все більше концентрується на тому, як побудувати освітньо-виховний процес так, щоб він приносив відчуття щастя всім його учасникам.

Сучасна концепція менеджменту щастя в освітній сфері суголосна з думкою видатного українського філософа І. Я. Франка : «... школа, хоч і як важна та свята річ, все-таки є для людей, а не люди для школи...» [1, с. 93].

А. О. Деркач слушно підкреслює, що «високого рівня розвиненості людини як суб'єкта потребують соціономічні професії...» [2, с. 10], до яких і належить професія вчителя початкових класів. Учитель – це «Особистість» з великої літери. Він веде, вчить, виховує своїм особистим прикладом, своїм власним життям, у чому максимально проявляється його суб'єктність» [3, с. 54-55].

О. І. Галян пропонує такі передумови появи проблеми суб'єктності:

- «розвиток науково-світоглядного, філософсько-педагогічного знання, у якому поступово збагачувався смисловий контекст поняття «суб'єкт», соціокультурні процеси, що впливали на розуміння ролі людини в життєздійсненні;
- суспільно-політичний ракурс розгляду особистості;
- запит на підготовку підростаючого покоління до життя в конкретно-історичних умовах» [4, с. 4].

На думку К. О. Абульханової-Славської «суб'єкт дає змогу знайти у різних особистостей різну міру їхньої активності, різну міру інтегративності, різний ступінь самовизначення; розкрити співвідношення ідеалу розвитку і реально досягнутого рівня, можливостей особистості і реальної міри її активності. Так здійснюється синтез понять суб'єкт, особистість, індивідуальність...» [5, с. 49].

Р. Харре (R. Harre) у теорії суб'єктності виділяє модель суб'єкта: «Найбільш загальною вимогою до будь-якої істоти, щоб її можна було вважати суб'єктом, щоб вона мала певну ступень автономії. Під нею я розумію, що її поведінка (дії та акти) не повністю детерміновано умовами безпосереднім оточенням» [6, с. 246]. Суб'єкт – це «...істота, яка самоінтегрується по «висхідній» навколо своєї сутності, самостійно, вільно і творчо здійснює свою життєдіяльність і розвивається в цій якості протягом усього життя у формі особистості, індивідуальності як специфічно людських утворень» [7, с. 185].

В. О. Олефір розуміє суб'єкт «як якість, що виникає і розвивається протягом життя. Проте, узагальнюючи різні точки зору, можна виділити деякі універсальні атрибути суб'єкта, такі як активність, цілісність, інтегративність, креативність, рефлексивність, свободу вибору, автономність і незалежність, самодетермінацію, здатність до самоорганізації, ставлення до себе та інших як до суб'єктів» [8, с. 78].

С. І. Дьяков висловлює думку, що «...професійне становлення педагога як суб'єкта має вирішальне значення. Це відноситься, в першу чергу, до молодих

педагогів і студентів, майбутнім педагогам, які починають переходити до самостійного, у т.ч. і професійного життя» [3, с. 9].

Ми погоджуємось з думкою, що професійна суб'єктність – це «...інтегральна професійна професійно важлива якість (виділ. наше) фахівця, змістовні аспекти формування, актуалізації та прояву якої визначаються типологією та специфікою професійно зумовлених задач, характером професійної взаємодії та умовами професійного середовища; вона може бути представлена як суб'єктність, яка реалізується і розвивається під впливом внутрішньодетермінованої активності у просторі професійної діяльності інтересах вирішення службових завдань, професійного становлення, вдосконалення, розвитку та саморозвитку» [9, с. 78].

Професійна суб'єктність учителя початкових класів є вагомою професійно значущою якістю особистості, що забезпечує цілеспрямовану й оптимальну реалізацію своїх психічних, особистісних ресурсів для розв'язання професійних та життєвих завдань, яка проявляється в прагненні до самовизначення, самодетермінації, саморегуляції та самовдосконалення у професійній діяльності. Структура цього феномену містить суб'єктну професійну позицію, педагогічну активність, суб'єктний досвід, здатність до рефлексії, антиципацію, потяг до суб'єктного самоздійснення. Аналіз спеціальної науково-педагогічної літератури дає змогу виділити низку методологічних підходів, які сприяють не лише розумінню сутності поняття суб'єктності, а й формуванню суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки [10, с. 82–83].

Отже, в наш час актуальними є питання всебічного формування особистості, здатної до самовиховання, саморозвитку та творчої самореалізації. Існує потреба для вирішення поставленого завдання, що обумовлено соціальними, культурологічними, педагогічними чинниками. Це і задає необхідність пошуку дієвих засобів формування особистості. В цьому питанні велике значення надається професійній суб'єктності майбутнього фахівця, зокрема початкової школи.

Література:

1. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) : Хрестоматія [Упоряд. : Л. Д. Березівська та ін. К. : Наук. світ, 2003. 418с.
2. Деркач А. А. Профессиональная субъектность как психолого-акмеологический феномен. *Акмеология*. 2015. № 2 (54). С. 8-22.
3. Дьяков С. И. Субъектность педагога. Психосемантические модели и технология исследования: учеб. пособ. ; 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ФЛИНТА: Наука, 2015. 528 с.
4. Галян О. І. Розвиток ідеї суб'єктності особистості школяра у вітчизняному педагогічному дискурсі XX століття : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2018. 549 с.
5. Абульханова К. О. Методологічне значення категорії суб'єкта для сучасної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / за заг. ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 37–51.
6. Harre R. *Social being*. Oxford : Blackwell, 1979. 438 p.
7. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении : монографія. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 1996. 404 с.
8. Олефір В. О. Психологія саморегуляції суб'єкта діяльності : дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.01. Харків, 2016. 428 с.
9. Король В. Н., Крышталь Н. А., Ягупов В. В. Формирование и развитие профессиональной субъектности офицеров. *Известия Российской академии образования*. 2013. № 1. С. 74–83
10. Шехавцова С. О. Суб'єктність у педагогічному аспекті: теорія і практика: монографія. Полтава : ЗВО Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ), 2016. 414 с.

Пріма Раїса,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Пріма Дмитро,
*доктор педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової
освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки*

ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Провідником соціальних, соціокультурних і педагогічних інновацій в усі часи була і залишається й сьогодні школа, передусім, її початкова ланка, що забезпечує становлення учня як особистості, закладає фундамент для успішної самореалізації людини впродовж життя. Саме через дію вчителя реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального й духовного потенціалу народу, розвиток вітчизняної науки, збереження й примноження національно-культурної спадщини, позаяк за образним висловом А.Шлейхера, відомого сучасного фахівця у галузі освіти, «ніде якість шкільної системи не є кращою, ніж якість її вчителів» [1].

Однак, маємо констатувати, що сьогодні багато звичних упродовж століть речей перетворились у свою протилежність, позаяк, як слушно зауважує В.Громовий (ми погоджуємося з цією думкою), у новому тисячолітті змінилося *ВСЕ: уявлення про тривалість навчання* (тепер нормою є освіта впродовж усього життя, ми ж намагаємося і далі навчити учнів «на все життя»); *спосіб здобування знань* (ключ до нових знань тепер не на сторінках вічних книг, а на кінчиках пальців «людей екрану»); *місія закладу освіти* як спеціально створеного середовища для того, щоб учні та студенти самостійно відкривали та конструювали знання, переймалися тими чи іншими цінностями; *роль учителя і роль учня* (учасники освітнього процесу вступають у взаємодію як рівноправні партнери) [2].

Відтак, потрібне переосмислення нової освітньої реальності – реальності індивідуальної освітньої програми – на шляху до модернізації вітчизняної освіти. При цьому нова освітня політика зумовлює необхідність професійної переорієнтації позиції вчителя в освітньому процесі сучасної школи, коли в авангарді суспільних і освітніх перетворень повинен знаходитися вчитель нової формації – успішний, умотивований, мобільний, компетентний, який має стати агентом сучасних змін й успішної їх системної реалізації в контексті європейського професіоналізму зі збереженням найкращих ментальних українських характеристик, європейського виміру педагогічних якостей [3].

Зауважимо, у 2017 році стартував всеукраїнський проєкт «Нова українська школа», за яким 100 пілотних шкіл в усіх регіонах України розпочали навчання за програмою «Нова українська школа», а роком раніше суспільству була запропонована концепція означеної програми. Концепція «Нова українська школа» – документ, який проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей [4].

Упровадження концепції Нової української школи веде за собою низку інноваційних перетворень у змісті освіти, в переосмисленні нових понять, категорій, цінностей мислення, зміни ролевих позицій, професійної переорієнтації позиції вчителя в освітньому процесі сучасної школи «не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини».

Існує думка, що актуальними (у нашому розумінні інноваційними) рольовими позиціями сучасного педагога сьогодні є такі: фасилітатор, тьютор, консультант, дослідник, агент змін, коуч-тренер, ментор тощо. Саме такими ролями, на думку Н. Бирко, має бути наділений учитель Нової української школи, окрім загальноприйнятих, визначених нормативними документами.

Концептуальні засади Нової української школи орієнтують учителів долучитися до освоєння двох основних новацій – *компетентної парадигми освіти й педагогіки партнерства*. Відтак, у контексті провідних ідей педагогіки партнерства як методологічної її домінанти – педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості, метою якої є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму й офіціозу; головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, що реалізовується у спільній діяльності вчителя і учнів, учителя і батьків, передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень із метою особистісного розвитку школярів – актуалізується роль партнерської професійної позиції вчителя початкової школи, що дозволяє перейти на емпатійний рівень взаємодії.

Партнерська професійна позиція – це інтегративна особистісно-професійна якість учителя, зокрема початкової школи, що, за А. Чернявською, характеризує особистісний вплив і взаємодію вчителя й учнів; взаємозалежність педагога й учнів, яка формується на основі цілей освіти, що поділяються ними; формування відносин з учнями і колегами на основі етичних принципів взаємоповаги і взаємної відповідальності, свободи відповідального вибору, пошуку та формування спільних інтересів; визнання інтересів усіх суб'єктів та їхнього права впливати на процес світи; визначення видів активності, здійснюваної спільно з учнями, учителем самотійно, учнями самотійно; різноманітність відносин партнерства [5].

У руслі змістової наповненості окресленої педагогіки партнерства як концептуальної ідеї Нової української школи стає актуальнішою позиція *вчителя-фасилітатора*, позаяк у її площині більше уваги надаватиметься партнерській взаємодії через діалог, різнобічну комунікацію вчителя з учнями та їхніми батьками, тобто співпраці в групі, команді, де саме процес фасилітації має на меті забезпечення успішної комунікації у групі людей. При цьому ми

виходимо з того, що у сучасному педагогічному дискурсі, як відзначають Н. Волкова і А. Степанова, поняття «фасилітація» (від дієслова «facilitate» – «полегшувати, сприяти, допомагати, просувати»), широко використовується в аспекті міжособистісної взаємодії» [6].

На думку О. Левченко, «фасилітація – це вид педагогічної взаємодії, під час якого головною метою діяльності педагога є допомога та створення сприятливих умов для саморозвитку й самореалізації іншого суб'єкта» [7].

Зауважимо, основне завдання фасилітатора в освітній діяльності, полягає в стимулюванні та спрямованості процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів, допомога їм досягнути очікуваних результатів навчання. Тому педагог-фасилітатор, наголошує О. Левченко, скоріше ставить запитання, сприяє, щоб звучали різні думки, точки зору у групі. На відміну від презентатора, який певним чином експертом в інформації, що презентується, фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання. При цьому домінантою діяльності фасилітатора є особистісний дитиноцентрований підхід, що дозволяє виявляти ресурсні можливості учнів, демонструвати довіру, здійснювати пошук внутрішньої мотивації, активізувати мислення тощо.

Відзначимо, в умовах сьогодення результатом долучення вчителя до освоєння двох основних новацій – *компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства* – і водночас, своєрідною відповіддю на виклики сучасної цивілізації є *коуч-позиція* – віддзеркалення точки зору вчителя, який усвідомлює, що майбутнє вже тут, і вчити дітей варто не тільки цілісній картині світу, а й тому, як тренувати пам'ять, утримувати увагу, як класифікувати інформацію і де шукати ту, якій можна вірити, як вести себе в ситуації нескінченного стресу і цейтноту, як фокусуватися на собі й інших, як підтримати себе і, при цьому, бути затребуваним не тільки у віртуальній, а й фізичній реальності.

Звертаємо увагу на те, що термін «коуч», як стверджує О. Баранова, ввів у ХХ-ому столітті Томас Леонард як термін, що позначає консультування щодо досягнення цілей, а коучинг розглядається як інноваційна технологія підтримки

в навчанні та індивідуально-особистісному розвитку учнів, що особливо актуально в умовах особистісно-орієнтованої освіти. Основна мета коучингу – подолання внутрішніх перешкод (найсильніша – страх, тривожність) на шляху досягнення ефективності. Ефективний коучинг, на думку учених, базується на таких основних принципах: усі люди володіють набагато більшими внутрішніми здібностями, ніж ті, що вони проявляють у своєму повсякденному житті; навчання на успіхові, а не на помилках; орієнтир не на проблему, а на вирішення; спрямованість: із сьогодення в майбутнє; всі відповіді знаходяться всередині людини – вона себе оцінює сама, зовнішні поради та оцінки не потрібні.

Роль педагога-коуча в тому, що він підсилює усвідомленість і відповідальність учнів: допомагає визначити мету, скласти план, перейти до дій, надихає, мотивує, знімає тривогу. Позиція вчителя-коуча (натхненника, партнера, супроводжуючого) полягає в тому, що він не дає вказівок, не радить, не консультує, не розв'язує чужих проблем, а натомість, актуалізує за допомогою відкритих запитань, звернених до внутрішніх ресурсів особистості, суб'єктивну активність у досягненні успіху, супроводжує людину у довготривалому індивідуально-особистісному розвитку. Вочевидь, «коуч» – *це педагог, головним завданням якого є вивільнення самопізнання та потенціалу, прихованих у дитині на основі принципів дитиноцентризму.*

У світлі модернізації освіти у контексті вимог Нової української школи одним із способів системних змін професійної педагогічної діяльності є формування іншої позиції вчителя, тьюторської позиції – *позиції тьютора-педагога*, який супроводжує індивідуальні освітні програми учнів; організує такий освітній рух, що будується на постійному рефлексивному співвіднесенні досягнень учня (сьогодення і минулого) з інтересами й устремліннями (образом майбутнього). Вчитель у тьюторській позиції організовує персональний супровід учнів, індивідуальну роботу щодо виявлення, формування і розвитку пізнавальних інтересів учнів, реалізує процес самопізнання й самоосвіти, здійснює функції підтримки, моніторингу і консультування, створює умови для

відкритої освіти, формує індивідуальну відповідальність за освіту, допомагає учневі розкрити потреби, обрати власний шлях самоосвіти, сприяти руху і забезпеченню супроводу цим шляхом. При цьому головна особливість тьюторського супроводу, як наголошує В. Слободчиков, – це «вміння зайняти позицію учня, бути для нього суб'єктом. Не можна змусити бути самостійним, або стати самотнім; не можна примусити іншого стати і бути особистістю, тільки йому самому можна вирости в міру цих справді людських здібностей, стати на шлях їхнього отримання» [8].

Отже, резюмуючи викладене, цілком правомірно стверджувати, що сутність сучасного вчителя початкової школи акумульовано в змістовому наповненні кожної літери самого слова «УЧИТЕЛЬ»:

У – умотивований, унікальний, успішний, універсальний

Ч – чуйний, чесний

И (І) – індивідуальність, інтелігентний

Т – толерантний, тактовний, тьютор

Е – ерудований, енергійний, ефективний комунікатор і фасилітатор, партнер, коуч

Л – лідер, люблячий дітей і свою професію

Ь

Література:

1. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / переклад з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис. 2018.
2. Громовий В. Для чого потрібно радикально змінювати зміст освіти «школи навиворіт». Взято з <http://education-ua.org/ru/blogs/19-tema-1/616-dlya-chogo-potribno-radikalno-zminyuvati-zmist-osviti-u-shkoli-navivorit>
3. Бібік Н.М. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: Літера ЛТД. 2018.
4. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Чернявская, А.П. Партнерская позиция как основа организации субъект-субъектного взаимодействия в школе. Взято с

<https://cyberleninka.ru/article/n/partnerskaya-pozitsiya-pedagoga-kak-osnova-organizatsii-subekt-ubektnogo-vzaimodeystviya-v-shkole/viewer>.

6. Волкова Н. П, Степанова А.А. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вишу. Вісник університету імені Альфреда Нобеля.Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 1 (15). 2018. С.228–234.

7. Левченко О.О. Фасилітативна діяльність педагога в контексті суб'єкт-суб'єктного підходу в педагогічній діяльності. Вісник Житомирського державного університету. Філософські науки. 2008. №39, с. 23–26.

8. Слободчиков В. И. О соотношении категорий «субъект» и «личность» в контексте психологической антропологии. Материалы Международной научно-практической конференции «Социальное партнерство: педагогическая поддержка субъектов образования». Москва: Пробел-2000. 2013.

Якименко Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ 5-8 РОКІВ

В сучасних умовах інтенсивної розбудови України особливого значення набуває проблема формування світогляду в молодого покоління та посилення його ролі в зв'язку з процесами оновлення всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування основ світосприйняття у дітей – важлива соціально-педагогічна проблема. У дітей 5-8 років формується базис особистісної культури, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям і закладає основи позитивного світосприйняття особистості. Потребу у формуванні основ світосприйняття дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку актуалізують також гуманістичні координати європейської освіти.

Вивчення робіт з проблеми підготовки майбутніх вчителя початкових класів дозволило дійти висновку про те, що у сучасних умовах вищої освіти необхідно підготувати такого вчителя, який міг би результативно впливати на процес формування основ світосприйняття у дітей молодшого шкільного віку.

Вчитель початкових класів є особливо значимою фігурою, він демонструє зразок та ідеал особистості, творця, людину, здатну прийти на допомогу, бути терпимою до кожного свого учня. Вище зазначене актуалізує проблему підготовки майбутнього вчителя початкових класів орієнтованого на проблеми формування основ світогляду.

Процес формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років може бути ефективним, якщо освітній процес у закладах освіти буде здійснюється відповідно до розроблених теоретичних і методичних засад дослідження, що ґрунтуються на сучасних освітніх концепціях і, на які спирається обґрунтована структурно-функціональна модель формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років, в основі якої – реалізація гуманістичного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, компетентнісного, системного, суб'єкт-суб'єктного, діяльнісного, середовищного методологічних підходів і загальних та спеціальних принципів виховання: природовідповідності, гуманізму, культуровідповідності, дитиноцентризму, системності, наступності та безперервності, суб'єктності, інтеграції, діалогічності, партнерства, цілісного розвитку особистості, проблемності, фундаменталізації, варіативності; дидактичних чинників: активізація пізнавальної діяльності, застосування ігрової діяльності, забезпечення інтегрованого змісту освітнього процесу та застосування педагогами інноваційних сучасних форм дослідницько-пошукової діяльності; моделювання інтегрованого змісту освітнього процесу в закладах дошкільної освіти та в початковій школі засобами концептуально обґрунтованої авторської «Інтегрованої особистісно орієнтованої технології» та розроблення науково-методичного супроводу процесу формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Як цілісний педагогічний процес підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років є взаємодія суб'єктів, що розвивається освітнього процесу у вищому навчальному закладі, спрямоване на формування особи майбутнього вчителя, здатного до ефективного формування основ світосприйняття у дітей 5-8 років.

Література:

1. Григор'єва С.Г., Григор'єва Л.Г. Професійна готовність вчителя до інноваційної діяльності. Особистість. Культура. Суспільство. 2010. Вип. № 1 (53-54), Т. 12. С. 324-334.
2. Іполітова Н.В. Розвиток особистості майбутнього педагога у контексті професійної підготовки: монографія. Шадрінськ: ШДП, 2010. 244 с.
3. Якименко С.І. Світосприйняття як процес і основа для розвитку світогляду дитини 5-8 років. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 77. Серія 5. С. 230-235.

Якименко Поліна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогічної освіти
Міжнародного класичного університету ім. Пилипа Орлика*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Реформування процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови актуалізує наукові пошуки вчених щодо дослідження її особливостей та організації в контексті сучасних підходів до викладання іноземних мов.

У контексті зазначеного вище виникла потреба у створенні системи постійного підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів, яка має відповідати вимогам нової української школи до введення профільної диференціації на основі отримання єдиної базової освіти учнями.

Проблему професійної підготовки майбутніх учителів вивчали О. Абдуліна, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кан-Калик, М. Князян, Н. Кузьміна, А. Линенко, В. Лозова, О. Мороз, Н. Ничкало, Ю. Пелех, О. Пехота, А. Реан, Л. Рибалко, В. Сластьонін, Н. Степякова, Г. Троцько, О. Шапран, В. Шахов й ін.

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів висвітлена у працях таких учених, як: К. Авраменко, О. Біда, Б. Бігич, В. Безлюдна, Н. Бідюк, О. Бондаренко, Л. Бродська, І. Глазкова, Т. Гусева, Є. Громов, Т. Коваль, В. Кремень, І. Соколова, Я. Черньонков, О. Шмирко, Н. Щерба, О. Щербакова, В. Фрицюк й ін.

Компетентнісну парадигму та професійну підготовку вчителя іноземних мов досліджують (В. Баркасі, І. Бім, Н. Бібик, О. Бігич, М. Варгіз (M. Varghese), Д. Енрайт (D. Enright), М. Князян, М. Козолуп, Т. Комарницька, С. Ніколаєва, В. Хелспер (W. Helsper)).

Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми показав, що найбільш поширеною серед науковців є структурно-функціональна модель, яка сприяє виявленню сутності об'єкта дослідження за допомогою розкриття його структури, а також дозволяє виявити функціональну спрямованість кожного компонента [3].

Структурно-функціональна модель є логічно вибудованою завершеною структурою, що складається з цільового, теоретико-методологічного, структурного, змістовно-технологічного, результативно-оцінного блоків.

Виділення даних блоків пов'язане з розумінням того, що моделювання процесу практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх вчителів до профільного навчання в умовах модернізації педагогічного процесу має включати наступну послідовність робіт: визначити загальну структуру, сформулювати цілі і завдання аналізованого процесу у вищому навчальному закладі; сформулювати та обґрунтувати принципи та підходи до організації практико-орієнтованого навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; розробити структуру та наповнення змістово- технологічного блоку,

визначивши етапи аналізованого процесу, а також комплекс педагогічних умов, що забезпечують ефективну практико-орієнтовану підготовку майбутніх вчителів до профільного навчання; розробити структуру та зміст результативно-оцінного блоку, включаючи критерії та рівні професійної готовності майбутніх вчителів до профільного навчання.

Всі етапи проходять у суворій послідовності взаємозв'язку: результат виконання одного використовується як вихідні дані для іншого. Результат виконання цих завдань можна подати у вигляді структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вчителів до профільного навчання в умовах модернізації педагогічної освіти.

Розроблена структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів до профільного навчання в умовах модернізації педагогічної освіти відображає сутність та основний зміст досліджуваного процесу та спрямована на оптимізацію й підвищення результативності освітнього процесу.

Література:

1. Бондаревська О.В. Теорія та практика особистісно-орієнтованої освіти. Ростов-на-Дону, 2000. 352 с.
2. Ігнатова В.В., Янова М.Г. Формування організаційно-педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретико-методологічний аспект): монографія. Красноярськ, 2011. 250 с.
3. Костюнина А.А. Структурно-функциональная модель и технология практико-ориентированной профессиональной подготовки будущего педагога в условиях модернизации педагогического образования. Современные проблемы науки и образования. 2016. № 1.
4. Яковлева Є.В., Яковлева Н.О. Педагогічна концепція: методологічні аспекти побудови. М., 2006. 239 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://elib.cspu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/279/> (дата звернення: 02.03.2017).

Клепас Юлія,
*вчитель початкових класів Куцурубського ЗЗСО I-III ступенів
імені Тараса Григоровича Шевченка Миколаївської області*

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НУШ

Готовність до інноваційної діяльності педагога є показником його здатності нетрадиційно вирішувати освітні проблеми. Дана стаття знайомить з поняттям «інновація», розкриває його зміст та сутність, доводить необхідність творчого розвитку сучасного вчителя шляхом впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Поняттям «інновація» позначають нововведення, новизну, зміну, введення чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки — проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Головною рушійною силою інноваційної діяльності є вчитель, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним під час впровадження і поширення нововведень.

Педагог-новатор є носієм конкретних нововведень, їх творцем, модифікатором. Він має широкі можливості і необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконається в ефективності наявних методик навчання і може коригувати їх, проводити докладну структурування досліджень навчально-виховного процесу, створювати нові методики. Основна умова такої діяльності – інноваційний потенціал педагога.

Педагогічні інновації потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні [1, с. 1].

Шукаючи нові прийоми та методи роботи, натрапила на цікаву ідею навчання за допомогою кубиків історій Rory's Story Cubes. Це творчий метод вирішення складних навчальних, виховних, життєвих завдань граючись. Разом із своїм 4-Б класом ми змогли створити свої кубики історій і якісно використовували їх на всіх уроках. Заняття виходили нестандартні, цікаві, емоційні, якісні. Результатом нашої спільної роботи дозволяйте поділитись із вами, шановні колеги та надихнути вас на позитивне сприйняття нового.

«Творчі рішення складних задач граючись. Неможливе можливо!». Кубики Rori, або Rory's Story Cubes, у 2004 році вигадав ірландський тренер з креативного мислення і творчого вирішення проблем Rori O'Коннор. А вже у 2011 вони стали лідером продажів на сайті Amazon.com у категорії «Ігри та іграшки». І хоча задумувалися кубики як інструмент пошуку нестандартних рішень для дорослих, згодом їх почали застосовувати і для навчальних ігор із здобувачами початкової освіти.

Існує багато наборів по три кубики Rori у кожному напрямі: «Звірі», «Медицина», «Космос», «Кам'яний вік», «Казки», «Порятунок», «Спорт», «Середньовіччя» та інші; серії з дев'яти кубиків: «Дії», «Подорожі», «Фантазія», а також – універсальні. Розповідаємо, як гра може допомогти вчителям урізноманітнити свої методи викладання.

На уроках. Кубики можна застосовувати на уроках з будь-яких предметів. Помістіть їх у непрозорий мішечок чи капелюх. Кожна дитина витягує один кубик та обирає котресь із зображень на ньому для обговорення.

Запропонуйте учням використати малюнок та асоціації, які він викликає, для відповіді на запитання. Наприклад, вчитель задає запитання: «Яку книгу мені нагадує намальоване на кубіку? Кого з вчених чи письменників?»

Який ефект? Дитина відпрацьовує навички імпровізації та гнучкість мислення, коли поєднує обране зображення і свою відповідь. Окрім цього, індивідуальні відповіді допомагають дітям закріпити адекватну самооцінку. Адже учнів запитують, слухають та ставлять їм уточнювальні запитання. Також гра допомагає дітям подолати невпевненість у собі. Бо учні засвоюють матеріал через гру, у комфортний для них спосіб.

Під час класних годин. Кубики Рорі можуть стати в пригоді класним керівникам: під час класних годин чи після екскурсій, шкільних конкурсів та інших знакових для учнів подій.

Передайте кубики дітям і запропонуйте по черзі кожному обрати те зображення, яке буде його власною відповіддю на запитання: «Що мені найбільше запам'яталося з нашої екскурсії?», «Що сподобалося з виступу однокласників, які взяли участь у конкурсі чи святі?».

Існує також варіант для *колективного застосування кубиків*. Для цього поділіть клас на групи по дев'ять учнів. Кожен отримає по одному кубику з набору. Попросіть когось з міні-груп кинути кубики на парту. Так вибудується дев'ять зображень, на перший погляд не поєднаних між собою. Запропонуйте дітям скласти кубики в певній послідовності так, щоб розповісти смішну чи страшну гостросюжетну історію. Про підготовку до контрольної, спільну поїздку в інше місто, події навчального семестру, що запам'яталися найбільше.

Який ефект? Дуже важливо давати дітям можливість говорити про свої почуття. Не всі діти можуть цілком усвідомити запитання «Як ти відчуваєшся?». А от про настрій чи власні враження говорити простіше. Коротенькі, навіть 20-секундні відповіді вчать дітей основам культури почуттів.

Водночас це навчає учнів слухати інших, співпереживати та вибудовувати безоцінкове ставлення до емоцій інших людей. І, звичайно, вправа допомагає згуртувати клас.

Під час мозкового штурму. Мозковий штурм, або brainstorming, –це те, для чого і були створені кубики Рорі. Тож не варто нехтувати цією властивістю

методики. Запропонуйте класу сісти в три кола, роздайте кожній групі по набору кубиків і поставте перед ними чітке завдання: вигадати номер чи сценарій для шкільного конкурсу, продумати відеоролик-презентацію класу.

Після того як діти переглянуть зображення на всіх сторонах кубика, можна почати обговорювати ідеї, пропонувати варіанти вирішення завдання. Також треба, щоб у кожній групі хтось одразу нотував ідеї, цінні зауваження та коментарі.

Який ефект? У школах діти нечасто мають змогу освоїти такий формат співпраці, як дискусії в міні-групах, тому це буде цікавим експериментом. Такі ігри також дозволяють розвивати гнучкість та вміння домовлятися. Із кожною наступною спробою зростає впевненість дітей у власних сильних сторонах. За допомогою візуальних інструментів мозок починає шукати нестандартні рішення й тренується пристосовуватися до нових умов.

До того ж ті діти, які зазвичай не дуже активні на уроках і лише зрідка висловлюють свою думку, включаються в груповий процес, почувуються частиною колективу. Крім того, вони вчаться висловлювати принаймні найпростіші ідеї, адже головна вимога – кожному сказати мінімум по реченню.

Під час важливих розмов. Трапляється, що дітям немає з ким обговорити події, які відбуваються в країні чи місті. Але це не означає, що вони перестають їх цікавити, викликати тривогу чи здивування. Тож необхідно навчити дітей висловлюватися на актуальні теми.

Перемішайте всі наявні кубики в одному мішечку чи капелюсі та запропонуйте обговорити той, що є відповіддю на запитання: «Яка з останніх подій в Україні чи світі викликає у мене подив?».

Також методика допомагає у *профорієнтації*. Нехай кожен обере те зображення, яке відповідає на запитання «Що я вмю робити найкраще?».

Можна запропонувати обрати кубик, що асоціюється з одним зі слів: «кар'єра», «щастя», «освіта». Нехай діти пояснять, що вони вкладають у ці слова і чому саме цей кубик обрали.

Який ефект? Завдяки таким іграм у дітей з'являється площа для дискусій. І не лише для тем, обмежених певними дисциплінами. Це дуже важливо, щоб виховати мислячих особистостей. Такі методики розвивають критичне мислення, допомагають краще зрозуміти себе та однокласників. Тому зближують дітей [2, с. 2-4].

Література:

1. Готовність до інноваційної діяльності як особливий вид творчого розвитку педагога : веб-сайт. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/38257/.

2. Як навчити дітей вирішувати проблеми за допомогою кубиків Rory's Story. Медіа освіторія я : веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-navchyty-ditej-vyrishuvaty-problemy-za-dopomogoyu-kubykiv-rory-s-story>.

Якименко Світлана,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

Апостолова Олександра,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ А. ДІСТЕРВЕГА

Серед видатних педагогів, у творчому доробку котрих значне місце займають ідеї, близькі за своєю суттю до сучасних положень розвивального навчання, науковці виділяють німецького педагога А. Дістервега. А. Дістервег запропонував власну оригінальну педагогічну систему, в якій своєрідно сформулював мету і принципи виховання. Творчо узагальнивши погляди Я. Коменського, Й. Песталоцці і Ж.-Ж. Руссо на проблему

природовідповідності виховання, А. Дістервег інтегрував усе те цінне й прогресивне, що зробили його попередники, доповнивши й конкретизувавши принцип природовідповідності виховання, представивши його в достатньо чіткій і завершеній формі. Він запропонував зовсім нові, до цього ще невідомі, принцип культуровідповідності і самодіяльності виховання [4].

А. Дістервег розробив правила навчання для вчителя:

1. Намагайся зробити навчання захоплюючим, цікавим. Захоплюючим, цікавим ми називаємо те, що особливо приваблює нашу увагу, почуття, природним чином збуджує і підвищує нашу життєву енергію. Уміння навчати цікаво є дуже важливою якістю вчителя, оскільки учень при цьому захоплюється прагненням до істини, добра і краси, охоче займаючись предметом. Цікавим навчання можна зробити з допомогою: 1) урізноманітнення, 2) жвавості вчителя, його власного прикладу. Урізноманітненість учитель повинен шукати, у першу чергу, у формі, манері викладу, методиці. Ще більш важливе значення має жвавість, рухливість, бадьорість учителя, його природна любов до дітей і їх навчання й виховання.

А. Дістервег відзначав, що заохотити учня до навчання можна любов'ю самого учителя до навчання, розбудженням бажання навчатися, дидактичним викладом матеріалу, пробудженням в учня відчуття і усвідомлення того, що він дещо знає, вміє й успішно просувається вперед у своєму пізнанні.

2. Навчай енергійно. «Лише людина рішуча, енергійна, з твердим характером, яка знає, чого вона хоче, чому вона хоче і які засоби ведуть до виконання її волі, – тільки така людина може виховати рішучих, енергійних, сильних характером людей». Характер не можна виховати ні молитвами, ні гнівом, ні терпінням, ні покірністю, ні навіть розквітом моральних сил. Сильний характер можна було б сформувати лише тоді, коли молодь самотійно досягала б гостроти мислення, моральної сили, життєвої енергії, твердої волі. Однак, ці якості не формуються самі собою, а набуваються шляхом напруження всіх потенційних сил і можливостей учнів. Тому мова повинна йти не про пасивні й негативні, а рішучі й позитивні дії.

3. Примушуй учня правильно усно викладати навчальний матеріал. Завжди стеж за правильною вимовою і наголосом, ясним викладом і логічно побудованою мовою.

4. Ніколи не зупиняйся. Учитель лише тоді здатний навчати інших, коли сам систематично працює над підвищенням власної освіти. Освіта ніколи не була і не є чимось завершеним, тому постійно працюй над своєю освітою: загальною – як людина і громадянин і спеціальною – як учитель [2; 3].

А. Дістервег закликав розвивати і зміцнювати релігійні почуття вихованців, розглядаючи релігійність як природну невід'ємну рису людської душі. Однак, мова йшла не про релігійну обрядовість, догмати, бездумне заучування релігійних катехізисів і текстів, а про живу, істинну, безпосередню релігійність, саме благоговіння перед божественним і священним, глибоке відчуття великого й широкого прагнення до правди, краси, істини і добра [5, с. 456].

Не можна не звернути увагу на той факт, що, як і всі ідеї А. Дістервега, його дидактичні правила, проникненні духом людяності й гуманізму. Він нагадував учителеві найголовніші положення гуманізму, сформульовані ще І. Кантом: кожна людина є самоціллю. Ні в кому і ні в чому не можна вбачати лише мету, і навчальні предмети є не метою, а лише засобом. Учень існує не задля них; вони йому слугують. У вихованні і навчанні найвищим є, таким чином, не об'єктивне, а суб'єктивне начало. Все навчання здійснюється заради освіти суб'єкта, розвитку учня.

Думка А. Дістервега про те, що особистість необхідно формувати відповідно до вимог сучасної передової культури і науки, а також історії, звичаїв, обрядів свого народу, своєї нації, особливо актуально звучать сьогодні в умовах розбудови української держави.

Аналізуючи внесок педагога в педагогіку, слід відзначити, що ідею про роль самодіяльності в розвитку особистості потрібно розширити та обов'язково пристосувати при науковому обґрунтуванні процесів оновлення суспільства. Більшість сучасних підходів (особистісно орієнтований, компетентнісний),

технологій, які активно впроваджуються в педагогічну практику, підтверджують тенденції розвитку освіти.

У першу чергу це стосується розробки проблем дидактики розвиваючого навчання, основним завданням якого А. Дістервег поклав пробудження пізнавальних здібностей учня, щоб вони «розвивались у засвоєнні і пошуках істини». Істинне навчання, за А. Дістервегом, повинно носити виховуючий характер – воно не тільки розвиває розумові сили дитини, але одночасно виробляє в неї тверді переконання, високі моральні якості, сильний характер. Запорукою цього є теоретичні і технологічні напрацювання педагога по здійсненню індивідуалізації освітнього процесу, що не втратили актуальності до наших днів [2].

У першу чергу, це стосується сприйняття особистості як цілісної системи, в якій закладено власні механізми саморозвитку та самореалізації. Вони стали передумовою розроблення теоретичних і методологічних підходів до вирішення принципово нових педагогічних завдань: виховання інтелектуально розвинутої, творчої особистості, формування загальнолюдських цінностей та ідеалів, забезпечення в навчально-виховному процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, необхідність задіяти у процесі навчання внутрішній потенціал особистості [1, с. 31].

Активність і творчість людини, які є її сутністю, детермінованість особистості щодо зовнішніх впливів – усе це відповідає основним принципам розвивальної освіти. Оскільки учень у процесі навчання щоразу відкриває для себе новий спосіб дії, новий художній образ, нові смисли, він діє як творча особистість, яка змінюється зсередини. У розвивальному навчанні метою вважають розвиток учня як суб'єкта навчальної діяльності, який опановуючи узагальнені способи дій, сам постійно змінюється, удосконалюється.

Неоціненний внесок А. Дістервега в розв'язання проблеми підготовки вчителя, вимоги до його загальноосвітньої й особливо фахової підготовки. Безперечно, що педагогічна спадщина А. Дістервега заслуговує на глибоке

вивчення і в критичній оцінці використання в умовах розвитку сучасної школи, освіти і педагогіки в Україні.

Отже, підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності вимагає вивчення педагогічних ідей А. Дістервега, які в умовах нової української школи є актуальними.

Література:

1. Барабаш О. Д. Ідеї розвивального навчання у педагогічній теорії та практиці. *Постметодика*. 2012. № 5. С. 31–35.
2. Дістервег А. Три заметки о педагогике и о стремлениях учителей. Избр. пед. сочинения. М.: Учпедгиз, 1956. С.235–246.
3. Дістервег Ф. А. Руководство к образованию немецких учителей. Избранные педагогические сочинения. Режим доступу: http://makarenko_museum.narod.ru/Classics/Diesterweg/DDiesterweg_Rukov
4. Дістервег А. О природосообразности и культуросообразности в обучении. Избр. пед. сочинения. М. : Учпедгиз, 1956. С.227–235.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. : Академія, 2002. 528 с.

Якименко Світлана,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

Гаманюк Ірина,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ С.ФРЕНЕ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Педагогічна система С.Френе розвивалася і вдосконалювалася протягом кількох десятиліть. Процес розвитку теорії і практики школи відображений у

багатьох працях відомого педагога. Серед них найвизначніші "Нова французька школа" (1946), "Моральне і громадянське виховання", "Формування особистості дитини і підлітка" (1960). На особливу увагу заслуговує одна з останніх праць Френе – "Педагогічні інваріанти", в якій здійснено аналіз тридцяти актуальних проблем, що стосуються чинників навчально-виховного процесу, діяльності вчителя та формування взаємин у дитячому колективі. З кожної проблеми видано три можливі варіанти відповіді, які вдумливий читач має оцінити, щоб визначити свою педагогічну позицію [1, с. 7-10].

Згідно з С.Френе концептуальні положення, на які повинен спиратися вчитель є наступні: забезпечувати працею на всіх етапах навчання; допомогти учням приділяти велику увагу шкільному самоврядуванню; ознайомити з використанням шкільних матеріалів. Особливостями організації школи С.Френе були: «Ні навчання, є дозвіл проблем, аналіз, експертиза.

Ні домашніх завдань, є постійно задаються.

Немає оцінок, але відрізняються особисті пропозиції.

Немає помилок - є непорозуміння.

Немає програм, є індивідуальне та групове планування.

Ні вчителі, але є учитель організації спільної справи

Педагог анітрохи не виховує, а вирішує спільні проблеми.

Класом правлять норми співжиття, прийняті самими дітьми.

Ні класу, є дитячо-вікова група» [2, с. 5-8.].

С.Френе висловлював думку, що авторитарна педагогіка вимагає сліпого підпорядкування дітей вчителю. При «дресуванні на слухняність» учень звикає виконувати вказівки, але втрачає здатність критично мислити; «після страшного досвіду фашизму таку систему виховання має хотів би мати захисників». Вкрай різкі заперечення викликають у С.Френе так званий словесний метод морального виховання [3, с.2.].

На його думку, марна справа і навіть шкідливо нескінченно стверджувати дітям традиційні настанови: бути чемним і слухняним, великодушним і послужливим, добре коли б до своїх товаришам, поважай вчителя тощо.

Моральність, писав С.Френе, нагадує граматику. Ми можемо чудово знати правила, але з вміння застосовувати в поточної життя.

Понад те, формальне засвоєння моральних правил навіть небезпечно, бо справляє враження, що відтепер не потрібно ніякого особливого зусилля, щоб керуватися ними на поведінці. Справді моральному поведінці може навчити лише саме життя, тобто конкретний досвід дитини.

Навряд чи можна думати, що моральні уявлення та риси громадянського самосвідомості можуть скластися в дитини з урахуванням його особистого досвіду за умов певної «шкільної робінзонади» [1, с.7-10].

Звісно, проте, позитивний характер основної тези С. Френе, за якою необхідно так будувати діяльність школи, щоб її організацією учні виховувалися на кшталт взаємодопомоги, взаємоповаги, відповідальності, особистої гідності. Значний внесок у реалізацію цього вносять, на думку С.Френе, запропоновані ним засоби навчання, специфічна організація процесу.

С. Френе працював з дітьми, які були не грамотні, пасивні, не вміли виразити себе. І зазначав майбутньому вчителю щоб, він створював атмосферу в класі, щоб розвинути в учнях здатності до самовираження. Наприклад, давати дітям можливість вільно висловлювати письмово або усно свої думки. При цьому дитина, яка написала текст, мала право читати його чи ні, показувати вчителю чи не показувати зовсім.

Вчитель міг запропонувати читати всім бажаним тексти щодня. Це вказувало на значення текстів «Вільний текст» – це не тільки навчальна вправа з рідної мови, а й соціально-психологічний тест, за допомогою якого можна краще зрозуміти взаємодію дитини з навколишнім світом.

С. Френе принципово заперечував систематичне використання шкільних підручників у початковій школі, вважаючи, що вони гальмують розвиток активності й самостійності дітей. В його школі використовувалися спеціальні картки, що містили той чи інший навчальний матеріал та мали нумерацію й певну систему за предметами і видами завдань з комплексних тем.

Порядок їх опрацювання визначався індивідуальними можливостями кожного конкретного учня, для якого вчитель повинен був готувати певний набір карток до занять, зміст яких періодично переглядався. Учні старших класів могли вносити зміни в картки, раніше складені за їх участю для молодших класів. Система навчання ґрунтувалася на чіткому плануванні, яке щомісяця вчитель складав для класу, на основі якого кожен учень складав свій індивідуальний план. Останньому надавалося особливо великого значення, бо це було реальним поєднанням ідеї вибору, самостійності та особистої відповідальності.

Сучасні послідовники С.Френе підкреслюють міжнародне значення його системи, вважаючи, що «педагогіка С.Френе не є специфічно французькою, як Ейфелева вежа». За їх глибоке переконання, С.Френе викликав жвавий інтерес серед педагогічної громадськості багатьох країн, оскільки він висловив ті об'єктивні вимоги, які демократичне суспільство має ставити школі.

Література:

1. Френе С. Новая французская школа: антология развивающего управления. Управление школой. 1997. № 1. С. 7-10.
2. Френе С. Педагогические инварианты. *Управление школой*. 1997. № 1. С. 5-8.
3. Шейнина А. Моя педагогика Френе! Разработанные на Западе образовательные концепции невозможно применять без творческого осмысления. *Первое сентября*. 1996. № 40. С. 2.

Заєць Вікторія,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Тимченко А. А., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ТА ОСОБИСТІТЬ ВЧИТЕЛЯ В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.СУХОМЛИНСЬКОГО

Реформування педагогічної освіти в умовах вимог НУШ визначає особливості професійної діяльності вчителя, розвиток його педагогічної культури, готовність до самовдосконалення, творчої самореалізації.

Педагог-гуманіст В.О.Сухомлинський розкриває суть педагогічної культури вчителя у багатьох своїх працях, і показує, в чому ж полягає романтика такої професії, незважаючи на її складності [1].

У 1966 р. В. Сухомлинський розпочав роботу над книгою про педагогічну культуру вчителя, яку він присвятив другові й колезі - своїй дружині Ганні Іванівні. Книга не вийшла у світ, але уривки з неї було надруковано в газеті «Радянська освіта» (1966-1968). Також частину рукопису оприлюднив на своїх сторінках журнал «Радянська школа» (1988) [1].

Цінним у книзі «Педагогічна культура» є те, що в ній ідеться про педагогічну систему Василя Олександровича, яка охоплює всю багатогранність, сукупність методів і прийомів виховного впливу особи педагога на колектив і вихованця з метою всебічного, гармонійного розвитку особистості. Книга містить положення й узагальнення педагогічної теорії про конкретні стосунки педагога з вихованцями в найрізноманітніших сферах духовного життя, активної діяльності, в повсякденному їхньому спілкуванні. Причому педагогічна система, як стверджує видатний педагог, завжди ґрунтується на системі поглядів і переконань учителя, що не є механічним повторенням педагогічної теорії, а містить щось глибоко індивідуальне [2, с. 49].

Свій педагогічний досвід з питань професійної майстерності вчителя В.О.Сухомлинський проаналізував у широковідомих книгах «Павлиська середня школа», «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителеві», «Розмова з молодим директором школи» і в дисертаційному дослідженні «Директор школи - керівник навчально-виховною роботою» (рос. мовою, 1955), що є скарбницею ідей про педагогічну майстерність учителя, а ще в «Листі дочці» – своєрідному гімні його праці. Дуже часто свої роздуми й судження видатний педагог вмщував на сторінках періодичних педагогічних видань, скажімо, в газеті «Кіровоградська правда» («Краща вчителька», 1948; «Майстерність», 1949; «Майбутні вчителі», 1950; «Моральне обличчя вчителя», 1954; «Високе покликання педагога», 1955 та ін.) [2, с. 50].

У книзі «Павлиська середня школа» вражають діловитість, конкретність і перевіреність будь-якої з рекомендацій, що їх дає педагог-гуманіст. Книга ж «Розмова з молодим директором школи» містить окремий параграф під назвою «Педагогічна культура вчителя», де В.О.Сухомлинський обґрунтовує складові частини цієї культури [2, с. 50].

На великому фактичному матеріалі в монографії «Сто порад учителеві» видатний педагог висвітлює досвід роботи Павлиської середньої школи й дає практичні поради вчителям з різних питань навчально-виховної роботи. Ця, як він сам каже, книга, є результатом зустрічей і бесід з учителями-початківцями. В ній також подано його відповіді на листи вчителів, їхні постійні запитання: «Що таке покликання?», «З чого починається підготовка вчителя за покликанням?», «Як розкрити свої здібності в благородній справі виховання молодого покоління?», «Як знайти себе в цій, одній з найцікавіших, найскладніших, найгуманніших спеціальностей?» [2, с. 51].

Головним у взаєминах педагога й дітей має бути доброзичливість, розумна доброта. Звертаючись до педагогів, В.О.Сухомлинський, радив: «Будьте доброзичливими... ця порада належить до азбуки педагогічної культури взагалі й емоційного боку культури виховання зокрема» [2, с.53]. Він також

стверджував, що педагогічна культура проявляється у постійній увазі до духовного світу вихованців.

В.О.Сухомлинський бачив у вчителеві «першого і головного орієнтира інтелектуального життя школяра, бо він породжує у дитини повагу до науки, культури, виховання» [5].

Видатний педагог писав, що педагогічне безкультур'я і невігластво починаються там, де вчитель, не розуміючи духовного світу дитини, намагається перетворити дитячу беззахисність на клітку. Учитель має знати і відчувати, що на його совісті доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежить розум, здоров'я, щастя людини, яку виховує школа.

Аналіз багатогранної творчої спадщини великого педагога дає можливість зробити висновок, що педагогічну культуру він пов'язує з активною життєвою позицією вчителя.

Учитель у своїй професійній діяльності переступає межі свого «Я». Він руйнує рамки егоїзму і вступає у взаємодію з учнем на ґрунті задоволення потреб у передачі – засвоєнні соціального досвіду. У цьому виявляється його професійна культура.

Культурний учитель – це не взірець формально-етикетної шляхетності, а інтелігентна людина за своєю найвищою духовною суттю і з творчим і гуманним способом світосприймання. Коли ми говоримо про культуру взаємодії вчителя і учня, то на перше місце виступає культура вчителя як суб'єкта цієї взаємодії. Як організатор цієї взаємодії, вчитель вступає в безкорисливе нефункціональне спілкування з учнями, спрямоване на утвердження творчої свободи й гідності учнів.

Аналіз теоретичної спадщини видатного педагога дає підстави стверджувати, що він глибоко дослідив професію вчителя, її особливості, обґрунтував концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя і сформулював умови його ефективної роботи. Основними з них є професійно-педагогічна спрямованість, теоретична підготовленість, загальна

культура, усвідомлення важливості самоосвіти й систематичність, логічна послідовність, науковість у її здійсненні. Надзвичайно важливе значення в професійному становленні вчителя мають його ідейно-політичні й моральні якості, любов до дітей, терпимість і наполегливість, вимогливість і педагогічний такт [3, с. 24].

В.О.Сухомлинський добре розумів, яке велике значення для школи має вчитель високої педагогічної культури. Причому він не міг погодитися з тією традицією, яка склалася в педагогічній теорії і практиці, обмежувати питання професіоналізму вчителя лише його майстерністю. Педагогічна майстерність, стверджував учений, у прямому розумінні – це наявність у фахівця професійних знань, умінь і навичок. Такий учитель може непогано виконувати свої обов'язки. Але, коли йдеться про виховання, цього занадто мало: цей процес вимагає насамперед усебічно розвиненої особистості. Саме в цьому полягає специфіка педагогічної праці [4, с. 218].

За В.О.Сухомлинським, педагогічна культура вчителя? Насамперед – це складова частина загальної культури людини. Педагогічна культура вчителя, стверджував В.О.Сухомлинський, неможлива без опанування надбань загальнолюдської культури – наукових, моральних знань та естетичних цінностей. Педагогічна культура – це певний ступінь опанування вчителем соціокультурного досвіду людства, глибоке знання методології науки й уміння використовувати її досягнення на практиці в різноманітних інноваційних формах, знання психології. «Серед вогників інтелектуальної культури, які сяють навколо школяра, вчитель мусить бути найяскравішим вогником». На думку В.О.Сухомлинського, «педагог ніколи не повинен вичерпуватися», він має бути для свого вихованця найвищим авторитетом, поки пізнаватиме в ньому Людину, поки це пізнання супроводжуватиметься почуттям поваги, благоговіння перед тим людським багатством, у якому зливаються мудрість і людяність [3, с. 26].

Література:

1. Бондар Л.С. Педагогічна культура вчителя у творчій спадщині В.О.Сухомлинського [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.library.edu-ua.net>
2. Борисовский А. М. Учиться на человека нужно всю жизнь: Очерк жизни и педагогической деятельности В. А. Сухомлинского. Фрунзе, 1980. 91 с.
3. Вітвицька С.С. Культура вчителя в системі педагогічних поглядів В.О.Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. 2003. №2. С. 24-30.
4. Кузьмінський А.І. Педагогічна майстерність: підручник для вищих навч. закладів. К.: Академвидав, 2007. 424 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Вибрані твори: в 5 ти т. Т. 3. К.: Рад. Школа, 1977. 553 с.

Лисиця Інна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Науковий керівник: *Тимченко А. А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» наголошується, що навчально-виховний процес повинен здійснюватись на національному ґрунті, в органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями. Це зумовлює потребу переосмислення історико-педагогічного досвіду в історії української педагогіки. У зв'язку з цим на науково-обґрунтовану оцінку заслуговують ідеї, погляди, концепції визначних культурно-освітніх діячів і педагогів минулого, глибоке вивчення яких збагачує й урізноманітнює наші уявлення про історико-педагогічний процес, сприяє

його новому прочитанню, а також відкриває нові грані, новий зміст, нові цінності цього процесу як важливі складові дискурсу.

У педагогічній спадщині В.О. Сухомлинський неодноразово звертається до сутності й соціальних функцій професійної діяльності вчителя як наставника дітей, посередника між дитиною та соціумом. "Головне, – підкреслює педагог, – це віра в людину, чутливість до всього хорошого в ній. Висока моральність учителя стає нині найважливішою умовою його педагогічної майстерності... Улюбленим і авторитетним учитель стає не тільки тому, що досконало знає свій предмет, а й тому, що, глибоко люблячи його, поєднує у своєму серці цю любов з любов'ю до людини-дитини" [6, с.431]. Василь Олександрович відстоював гуманістичну позицію педагога, який повинен сприймати дитину такою, якою вона є. Він окреслив педагогічні норми стосунків учителя й учнів.

Обґрунтовуючи сутність педагогічної професії як творчого процесу, В.О. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що у своїй основі педагогічна праця – це творчість, наближена до наукового дослідження. Однак педагогічна творчість неможлива без праці душі вчителя. Тому однією з найголовніших вимог до вчителя, на думку В.О. Сухомлинського, є здатність поєднувати щирість і мудрість. Він вказував на особливу роль умінь учителя щодо професійного самопізнання і самовиховання [1, с. 44-45].

В.О. Сухомлинський вважав, що «майстер педагогічної справи наскільки добре знає абетку своєї науки, що на уроці, в центрі його уваги не сам зміст того, що вивчається, а учні, їх розумова праця, їхнє мислення, труднощі їх розумової праці» [5, с. 39].

Питання про роль і значення педагогічного стилю для формування колективу і особистості не новий, він неодноразово піднімався в нашій психологічній та педагогічній літературі і, насамперед, у роботах В. О. Сухомлинського. Особливо серйозній критиці піддавався авторитарний стиль, зловживання вчителів владою. В. О. Сухомлинський писав: «Володарювання над дітьми – одне з найважчих випробувань педагога, один з показників педагогічної культури ... Цінувати довірою, а значить, і

беззахисністю дитини – ця педагогічна мудрість має збагатити всю нашу роботу» [4, с.112].

Самого серйозної уваги заслуговують рекомендації В.О. Сухомлинського про способи спілкування на заняттях. Він безкомпромісно виступав проти зайвого порушення психіки учнів підвищеним тоном, напругою, проти перевантаження мови вчителя інформацією, проти непотрібних повторень і питань. Учитель, на думку В.О. Сухомлинського, повинен робити з учнем «те, що підказали йому мудрі роздуми», а не те, «на що його штовхає сього хвилиний, скороминучий настрій» [5, с.298].

Василь Олександрович пред'являв дуже високі вимоги до особистості педагога як керівника і організатора навчально-виховного процесу: Високі особистісні якості вихователя, його знання і життєвий досвід повинні стати для дітей незаперечним авторитетом. Під авторитетом В. О. Сухомлинський розумів не піднесення, відгородження від дітей ерудицією, вимогами беззаперечного послуху, формальне і авторитарне управління дитиною, а доводив, що без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без взаємного проникнення в світ думок, почуттів, переживань один одного немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної. «Найважливіше джерело виховання почуттів педагога – це багатогранні емоційні відносини з дітьми в дружньому колективі, де вчитель не тільки наставник, а й друг, товариш» [5, с.22].

На переконання Василя Олександровича ефективність вчителя визначає слово, його чесність. Скільки б ми не говорили про благородство, складність і велич праці вчителя, наші слова будуть порожнім звуком, якщо вся шкільна етика не спиратиметься на єдність Я-вчителя» [7, с.342].

Ще одним важливим інструментом виховання словом Василя Олександрович називає виявлення довір'я і недовір'я. На застосуванні недовір'я найкраще випробовується педагогічна культура вихователя. Недовір'я може мати потрібний педагогічний вплив лише за умови суворого індивідуального його застосування. Недопустимо виявляти недовір'я кільком

учням, а тим більше всьому колективу. Що стосується довір'я, то воно, на думку В.О.Сухомлинського. “Найрозумніше для виховання будь-якого віку виявлення поваги до його людської гідності. Не кажучи ні слова про визнання моральних якостей свого вихованця, вихователь своїм довір'ям не тільки заявляє про це визнання, а й начебто відкриває перед вихованцем перспективу дальшого морального розвитку, - він виявляє впевненість, що людина, яка вже має певні моральні багатства, завтра матиме нові” [3, с. 73-74].

“Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутись до найніжнішої рисочки людського характеру. Словом можна створити красу душі, а можна і спотворити її. Тож оволодіваймо цим різцем так, щоб з-під наших рух виходила тільки краса!” [3, с. 70]. Слово педагога, що відображає його духовні уподобання і потреби, – це найперше і найголовніше.

Тому, щоб виховати в дитини моральні цінності, досвідчений вихователь добивається того, щоб перед свідомістю вихованців розкривалися одухотворені образи людей з високою моральністю, духовністю, які боролися за утвердження в житті ідеалів добра й справедливості. В. О. Сухомлинський писав: „Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – повсякчас змінюється, він завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не зіставиш” [2, с.215]. За В.О. Сухомлинським, і оцінки мають бути індивідуальні, тобто необхідно враховувати індивідуальні особливості процесів мислення, адже в кожній дитини думка розвивається своєрідними шляхами, кожна дитина розумна і талановита по-своєму. Ось чому В.О. Сухомлинський прагнув, щоб цей розум і талановитість стали основою успіхів у навчанні, щоб кожен учень не вчився нижче за свої здібності.

Отже, проблема вчителя, його професіоналізму, світоглядної культури, духовно-морального вигляду – одна з найактуальніших у педагогіці та філософії освіти. І це зрозуміло. Саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і позаурочний час.

Вивчення педагогічної спадщини і популяризація ідей педагогічного доробку В. О. Сухомлинського дуже важлива для професійного розвитку, формування у студентів наукового світобачення, високої громадянськості та набуття педагогічної майстерності викладачів, вироблення у них необхідності творчо, ефективно використовувати історико-педагогічні ідеї у майбутній роботі.

Література:

1. Новгородська Ю. Ідеї В.О.Сухомлинського живуть і розвиваються. Рідна школа. 2002. - листопад. С. 44-45
2. Педагогічний пошук / Упоряд. І.М.Беженова. К.: Рад. школа, 1988. 496 с.
3. Савченко О.Я. Товариство послідовників ідей В. Сухомлинського. Початкова школа. 1998. № 6. С. 71-77.
4. Сухомлинський В.А. Про виховання. М.: Шкільна преса, 2003. С.112.
5. Сухомлинський В.А. Серце віддаю дітям. М.: Педагогіка, 1983. 318 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. К.: Рад. Школа, 1976. Т.5: Вчити вчитися. С. 426-436.
7. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра. Вибр.твори: У 5-ти т. Т.1. К., 1976. С. 209-401.

Мартиненко Світлана,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Науковий керівник: Якименко С.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ДЖОНА ДЬЮЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Входження України в Європейський Союз передбачає поступове впровадження європейських норм і освітніх стандартів у зміст вищої освіти, інтеграцію національної системи вищої освіти в Європейський освітній простір

підготовки професійно-компетентних фахівців. Професійна компетентність формується у процесі підготовки у вищому навчальному закладі, який спрямовується на набуття майбутнім фахівцем знань, умінь, позитивних ставлень, мінімального досвіду професійної діяльності й поведінкових моделей особистості у професійному середовищі. Аналіз психолого-педагогічних джерел доводить, що проблема підготовки майбутнього вчителя, у тому числі й вчителя початкової школи, у ВНЗ завжди перебувала в центрі уваги вітчизняних педагогів, психологів, соціологів.

У сучасних умовах дослідження новаторської діяльності школи Дж. Дьюї актуалізується у зв'язку з подальшим теоретико-методичним забезпеченням розвитку національної системи освіти, а також із сприянням подоланню суперечності між характерною для вітчизняної освіти інноватикою та її не завжди реальним конструктивним значенням для педагогічної практики [3].

Джон Дьюї пропонує власне бачення педагогіки майбутнього, яка сконцентровується на учневі як на суб'єкті та об'єкті навчання. За словами Джона Дьюї, вихованець повинен стати тим сонцем, навколо якого крутяться всі навчальні засоби.

На думку Д. Дьюї виховувати дитину потрібно ще з дитячого садка, тому школа і садочок у нього співмірно крокують разом. Важливим аспектом його бачення нової педагогічної концепції є те, що школа повинна готувати учнів до життя в реальному світі і давати ті знання, які б учень зміг використати у реальному житті, себто знання, які приносять користь. Для засвоєння таких життєво необхідних навичок він пропонує свою власну експериментальну дидактику, де виділяє чотири основних методи: діалогізм, дослідження, кооперація, конструктивізм. Дидактична система Д.Дьюї підносить інтереси учня над його планомірними зусиллями, свободу над дисципліною, безпосередні запити над перспективними цілями виховання, індивідуальний досвід над суспільним, психологічну організацію навчання над його логікою, ініціативу учня над ініціативою вчителя.

Зазначені методи орієнтовані на повноцінну співпрацю учня та вчителя. Де кожна зі сторін є абсолютно незалежною та самобутньою. Д. Дьюї пропонує розумне партнерство між учнем та учителем, замість фактичного нагромадження інформації без точної інструкції її використання надає можливість стати товаришем, колегою, а не наставником. Джон Дьюї неодноразово говорив про те, що єдиний метод вчителя полягає у пристойному знанні свого предмета. Це досконале знання дає можливість так організувати зміст навчання, щоб воно було найефективнішим. Від викладача залежить, в якій послідовності він буде знайомити своїх учнів із фактами тієї чи іншої науки. Він сам, якщо можна сказати, створює свій предмет, з насущних потреб і можливостей своїх учнів, і конкретної педагогічної ситуації. “Знаючи достатньо, людина може розпочати діяти практично з будь-чого, здійснюючи свою діяльність послідовно і плідно” [2].

Згідно з Дьюї, пізнання і знання є засобами подолання людиною різних труднощів і розв’язання нею проблем, з якими вона стикається в житті. Думка є просто засобом боротьби за існування і чинником, що свідчить про рівень розвитку людини, бо саме завдяки мисленню вона накопичує і постійно розширює межі свого досвіду. Мислимо ж ми тоді, коли розв’язуємо проблеми, початковим пунктом яких завжди є відчуття труднощі. У кожному “повному акті мислення” можна одночасно виділити такі етапи або ступені:

- відчуття труднощі;
- її виявлення і визначення;
- висунення можливого задуму її розв’язання (формулювання гіпотези);
- формулювання висновків, які випливають з запропонованого розв’язання (логічна перевірка гіпотези);
- подальші спостереження і експерименти, що дозволяють прийняти або відкинути гіпотезу, або дійти висновку, що містить позитивне чи негативне твердження [1].

Вагоме місце педагог приділяв фізичній праці: коли особа емпірично дослідить галузь свого спостереження, переконається на власному досвіді, то це

дозволить їй бути готовою в майбутньому до подібної ситуації, до того ж фізична праця очищає думки, розслабляє інтелектуально та прищеплює необхідні навички для подальшого сконцентрування.

Учень у нього перетворюється на самостійно детермінуючого знання космополіта. На того, хто сам продукує свої знання, охоплюючи при цьому все нові і нові сфери. При даному охопленні відбувається необхідний саморозвиток, позитивною його рисою є те, що всі накопичення знань учень сприймає із об'єктивного світу, фільтруючи отриману інформацію. Оскільки, Д. Дьюї був пропагандистом прогресивного, наднового навчання, то за умов демократії бачив лише одну сферу впливу – школу, яка в перспективі впливала на громадське життя в цілому. Навчання у Д. Дьюї є дуже суперечливою та собівартісною парадигмою, як і в минулому, так і в перспективі, тож за старими методами школа й досі залишається відірваною від світу, а знання, набуті в ній, не мають реального контакту з об'єктивним світом. Постійне заучування не дає змоги розкрити потенціал кожного, а шаблонне мислення призводить до асиміляції аксіологічних понять. Індивідуальність кожного більше не є оригінальною, а сформованою під впливом недоцільного змушування до сприйняття певного матеріалу. Виділимо основні положення виховної системи Д. Дьюї, які можна прослідкувати в практиці навчальних закладів України:

- ідея унікальності особистості. Особистість учня стає центральною фігурою навчально-виховного процесу;
- розвиток учня може успішно проходити лише в умовах любові, тепла, симпатії з боку дорослих;
- спільна діяльність, співпраця – фактор підвищення ефективності виховання і навчання.

Стосовно навчання молодших школярів доцільно актуалізувати наступні положення та думки Джона Дьюї:

- комунікативна і практична спрямованість у навчанні;
- узгодження процесу навчання і виховання з особливостями особистості;
- визнання її права на прояв індивідуальності;

– вимога будувати процес навчання на реальній, життєво необхідній інформації;

– використання методів проблемного характеру.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що вдосконалення процесу навчання і виховання на основі прагматичних ідей американського педагога Джона Дьюї можливе, якщо:

– визнавати необхідність вивчення та використання учень минулого, рівнозначність традицій та творчості;

– використовувати позитивний досвід американського педагога у вихованні працелюбної, активної, ініціативної, самостійної особистості, яка прагне до постійного самовдосконалення;

– поєднувати прагматичні методи навчання і виховання з традиційними;

– створювати спеціальні курси та проекти.

Практика показує, що використання конструктивних ідей минулого з урахуванням сучасних вимог дозволяє домогтися міцних знань та вдосконалює процес навчання і виховання молодших школярів.

Тому треба перебудовувати систему освіти, починаючи з виховання нової категорії вчителів початкових класів – вчителів, які будуть використовувати ідеї Джона Дьюї у своїй повсякденній праці (проблемне навчання, створення проектів, трудове виховання в навчанні школярів).

Література:

1. Дьюї Дж. Психология и педагогика мышления / Дж. Дьюи // Пер. с англ. Николаевой Н.М., под ред. Виноградовой Н.Д. М.: Совершенство, 1997. 288 с.
2. Дьюї Дж. Моральні принципи в освіті [пер. з англ. М. Олійник]. Л.: Освіта; Л.: Літопис: Центр гуманітарних досліджень Львівського національного ун-ту ім. І.Франка, 2001. 32 с.
3. Дьюї Джон, Дьюї Эвелина. Школы будущего. Берлин, 1922. 104 с.

Кравченко Анастасія,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Якименко С.І., доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ Й. Г. ПЕСТАЛОЦЦІ

Положення педагогічної спадщини Й.Г.Песталоцці актуальні і сьогодні, особливо його настанови вчителям: навчаючи всіх, добре вчи кожного, поєднуйте навчання учнів з суспільно корисною працею, постійно вдосконалюйте навчання відповідно до вимог життя, суспільства; активізуйте навчально-пізнавальну діяльність учнів, сприяйте всебічному розвитку їх здібностей і мислення.

Для реалізації своїх педагогічних ідей Й.Г.Песталоцці розробив метод елементарного виховання, більше відомий як теорія елементарного виховання і навчання. Сама назва „елементарна освіта” передбачала таку організацію навчання, коли в об’єктах пізнання і діяльності дітей виокремлюються найпростіші елементи. Основа елементарної освіти – глибоке знання вікових та індивідуальних особливостей дитини, для чого слід постійно уважно її вивчати.

Справедливе й актуальне нині зауваження Й.Г.Песталоцці: дитину можна виховувати лише тоді, коли ми розуміємо її внутрішні відчуття, знаємо, до чого вона здатна, чого прагне. Сутність теорії Й.Г.Песталоцці полягає у тому, щоб збудити в дитині задатки здібностей, закладені від природи. Педагогічний процес, на думку педагога, передбачає поступове просування від простого до складного, перехід від одного рівня на інший, доводячи знання та вміння дітей до можливого ступеня досконалості. Зокрема, першоелементами фізичного і трудового виховання є низка взаємопов’язаних простих рухів, які спрямовані на

розвиток природної рухливості дитини. На думку педагога, основними засобами розвитку здібностей повинні бути: гімнастичні вправи на розвиток рухливості суглобів, участь у рухливих іграх, походах, екскурсіях в природу – такий комплекс готує ґрунт для нормального фізичного розвитку дитячого організму [4, 94-163].

Метою морального виховання дітей, за Й.Г.Песталоцці, є виховання в них діяльної любові до людей. Першим пагоном моральності, її першоосною, на думку Й.Г.Песталоцці, є природне почуття довіри, любові до матері, яка оберігає і піклується про дитину від народження. За допомогою виховання він пропонував поступово розширювати коло об'єктів дитячої любові, спонукаючи до прояву зародки моральних почуттів: спочатку перенести любов дитини до матері на батька, сестер і братів, потім – на вчителя і шкільних товаришів, щоб на певному витку свого розвитку дитина могла перенести цю любов на свій народ і Батьківщину, нарешті – на усе людство. Такий шлях формування моральних почуттів дитини мав забезпечити її внутрішню особистісну і соціальну гармонію. Отже, основу морального розвитку дитини Й.Г. Песталоцці бачив у розумних сімейних відносинах, і шкільне виховання, на його думку, може бути успішним лише за умови, якщо узгоджуватиметься із сімейним. Любов і щирість відносин вихователів і вихованців, чисті почуття, які формують моральний стан, вправи у добрих вчинках – засоби, що рекомендував Й.Г. Песталоцці [3].

Завдання і засоби педагогічного впливу розкривалися Й.Г. Песталоцці передусім у змісті елементарних понять. Програма виховання педагога спрямовувалася на те, щоб забезпечити фізичне тренування, розумовий розвиток, формування моральних цінностей у сприятливих соціальних умовах, і включала декілька пунктів: розум (схильність до самостійних суджень), гідність (здатність до самозахисту і самопомоги), моральність (діяльна любов до близьких); фізичне здоров'я, професія та культура праці, система світоглядних цінностей. Найважливішим у процесі навчання є розвиток здібностей. Розглядаючи спостереження як джерело пізнання, Й.Г. Песталоцці

виділяв „зовнішнє споглядання” – досвід чуттєвого сприйняття, спостереження, і „внутрішнє споглядання”, в якому здібність до спостереження розглядалася як стимул психічного саморозвитку, як підґрунтя пізнання й людської діяльності. Педагог пропонував учити дітей спостерігати, тому що „правильно бачити і чути – перший крок до життєвої мудрості”.

На думку видатного педагога, розумове виховання має здійснюватися відповідно до „природного шляху пізнання” дитини. Й.Г.Песталоцці, як і Я.А.Коменський, надавав вирішального значення наочності як засобу розвитку в дитини вміння у процесі спостереження порівнювати предмети, виявляючи їх спільні та відмінні ознаки [2, с.18].

Одне з головних місць у вихованні дитини Й.Песталоцці відводив розумовій освіті, сутність якої полягає в гармонійному розвитку розумових задатків, що забезпечує інтелектуальну самостійність і вироблення певних інтелектуальних навичок. Умови, що висувуються до розумової освіти, педагог поділив на дві групи – педагогічні і психологічні: *педагогічні умови* розумової освіти: створення позитивного емоційного фону всього навчального процесу; збудження і задоволення пізнавальних і практичних інтересів школярів; забезпечення свідомості і легкості запам’ятовування; поступове і міцне засвоєння кожного елементу знань, додавання до невідомого тільки невеликої частки нового; не допускати виникнення у школярів звички робити „уявно зрілі” висновки і судження; забезпечення чіткої системи вправ і повторення; привчання до точного вживання слів; озброєння учнів „абеткою логічного мислення” і „абеткою вмінь”; не відривати навчання від особистих вражень дитини про оточуюче середовище”; постійно розкривати перед дитиною життєве призначення знань та вмінь, які вона засвоює; ретельно піклуватися про міцність знань на етапі елементарного навчання; включати в навчальний процес ігри, змагання, випробування.

Психологічні умови: дотримання основних вимог до процесу пізнання, які полягають у відповідності розумового виховання і освіти основним ступеням пізнання: 1 ступінь – вчити спостерігати; 2 ступінь – розвивати здібності

рахування і вимірювання; 3 ступінь – вчити висловлювати свої думки. Метою фізичного виховання дитини він вважав розвиток і зміцнення всіх його фізичних сил і можливостей, а основою фізичного виховання дітей -- природне прагнення дитини до руху, яке змушує його грати, бути непосидючим, хапатися за все, завжди діяти [1].

Педагог вважав фізичне виховання першим видом розумного впливу дорослих на розвиток дітей. Система таких послідовно виконуваних вправ не тільки розвине дитину у фізичному відношенні, але і підготує його до праці, сформує в нього трудові вміння. Велике місце у фізичному вихованні Й.Г.Песталоцці відводив військовим вправам, іграм, стройовим заняттям.

Й.Г.Песталоцці вважав, що головне завдання виховання - сформувати гармонійно розвинену людину, яка повинна прийняти у майбутньому корисну участь у житті суспільства. Моральність виробляється в дитині шляхом постійних вправ у справах, приносять користь іншим. Найпростішим елементом морального виховання є, на думку вченого, любов дитини до матері, яка виникає на ґрунті задоволення повсякденних потреб дитячого організму. У сім'ї закладаються основи моральної поведінки дитини [5, с. 75].

Подальший розвиток моральних сил дитини має здійснюватися в школі, в якій ставлення вчителя до дітей будуються на основі його батьківської любові до них. В школі сильно розширюється коло соціальних відносин дитини, і завдання вчителя - організувати їх на засадах діяльної любові школяра до всіх, з ким він необхідно вступає в тісні відносини. Його соціальні зв'язки, все більш розширюючись, повинні привести до того, що він усвідомлює себе частиною суспільства і поширить свою любов на все людство.

Педагог наполягав на тому, що моральну поведінку дітей формується не шляхом моралей, а завдяки розвитку у них моральних почуттів та створенню моральних схильностей. Він також вважав важливим вправи дітей у моральних вчинках, які вимагають від них самовладання і витримки, формують їх волю.

Й.Г.Песталоцці, виходячи зі своєї основної ідеї про гармонійний розвиток людини, тісно пов'язує розумову освіту з моральним вихованням і висуває вимогу виховання навчанням.

Й.Г.Песталоцці відводив велику роль вчителю. Учитель не тільки освічена людина, підготовлений до того, щоб передати дітям свої знання, його функції є більш складними і відповідальними. Він перш за все повинен щиро любити дітей, почувати себе як би їх батьком і вважати, що все необхідне для їх виховання і розвитку має входити в коло його обов'язків. Дитина від природи має діяльними силами, тому завдання педагога, на його думку, дати учню відповідний матеріал, необхідний для вправи цих сил. Це можливо тільки в тому випадку, якщо вчитель буде будувати все виховання на основі знання фізичних і психічних особливостей учнів.

Таким чином, педагогічна спадщина Й.Г.Песталоцці надзвичайно багата гуманістичними ідеями, які своєрідно відображаються у проблемі формування морально-правової відповідальності педагога.

Література:

1. Аніщенко О. В. Наукові дослідження з історії професійної освіти та історії педагогіки : метод. реком. науковцям-початківцям. Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя, 2003. 50 с.: іл.
2. Баланюк Г. Н. Принцип наочности в педагогических взглядах И. Г.Песталоцци. *В кн.: Баланюк Г. II. Выдающиеся педагоги о прочном усвоении знаний.* Тула, 1973, с. 18-31.
3. Бочелюк В.Й., Зарецька В.В. Педагогічна психологія: Навчальний посібник – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 384 с.
4. Песталоцци И.Г. Взгляды, опыты и средства, содействующие успеху природосообразного метода воспитания Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т. 2 / Под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. М.: Педагогика, 1981. – С. 94-163.
5. Песталоцци И.Г. Как Гертруда учит своих детей. Попытка дать матерям наставление, как самим обучать своих детей. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т. 1 / Под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. М.: Педагогика, 1981. С. 61-212.

*Якименко Світлана,
доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Руденко Олександра,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ Ж.- Ж. РУССО

Інтеграція освіти України у європейський освітній простір передбачає підготовку вчителя нової генерації; формування компетентного, висококваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста, який буде відповідати міжнародним вимогам та стандартам якості. Важливу роль у цьому процесі відіграє вища школа, першочерговим завданням якої є створення умов для ефективного формування та розвитку професійної компетентності майбутніх вчителів. Ефективність професійної підготовки майбутнього фахівця та якість освіти загалом визначаються рівнем сформованості професійної компетентності сучасного вчителя. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів передбачає процес оволодіння теоретичними знаннями, розвиток практичних умінь та навичок, формування особистісних властивостей та професійних здібностей спрямованих на успішну реалізацію педагогічної діяльності. У контексті зазначеного вище важливо студентам, майбутнім учителям початкових класів вивчати педагогічні ідеї Ж.- Ж. Руссо.

Ж.-Ж. Руссо закликав вчителів продумувати уроки таким чином, щоб учень був зацікавлений навчанням. Матеріал повинен викладатися доступною мовою, а педагог на уроці не повинен сердитись, напускаючи на себе суворість. Він наділяв особистість вчителя такими якостями, як доброчесність, щирість, доброта і висловлював бажання, щоб наставник і вихованець перебували в товариських відносинах, що ґрунтувалися б на взаємній довірі. Верхом

мистецтва при гарному вихованні – зробити людину розумною, а більшість учителів-схоластів намагаються виховувати дитину за допомогою розуму. Великий педагог про методи виховання говорить: “Дивно, що з тих пір, як беруться виховувати дітей, не придумали ще іншого такого способу керувати ними, крім змагання в заздрості, ненависті, марнославстві, жадібності, низькому страху всіх пристрастей, найбільш небезпечних, найбільш здатних хвилювати і псувати душу, навіть перш, ніж сформується тіло. При всякому передчасному наставлянні, що вбивають їм у голову, у глибині їхнього серця насаджують порок; безрозсудні вихователі думають зробити чудо, роблячи їх злими з метою навчити, що таке доброта, а потім важливо говорять нам: “така вже людина”. Так, така людина, якою ви її зробили” [2, с. 103]. Роль вихователя для Ж.-Ж.Руссо полягає в тому, щоб навчати дітей і дати їм одне єдине ремесло – життя.

Цінні поради педагогам щодо навчання та виховання дитини Ж.Ж. Руссо дає в перших двох книгах "Еміль. або Про виховання. "[1; 2] . Він рекомендує поступово впливати на дітей, керувати ними, не ущемляючи їхньої волі і не застосовуючи примусових заходів, і разом з тим виявляти наполегливість, вимогливість, не поспішати з задоволенням небажаних і химерних дитячих прохань. Замість старих форм суспільного виховання Ж.- Ж. Руссо вважав за необхідне ввести демократичну систему, в основу якої вимагав покласти трудове виховання: вивчення суспільних ремесел і мистецтв, причому в ході навчання він вважав за необхідне виявляти у вихованців ті чи інші дарування, закладені природою.

Ж.- Ж. Руссо висловлював думку, що кожен вихователь зобов'язаний навчити свого вихованця не розраховувати ні на батьків, ні на здоров'я, ні на багатство, а дати зрозуміти йому, що без праці життя безцільне, що праця є неминучий обов'язок суспільної людини і "усякий дозвільний громадянин є шахрай". Вихователь, крім того, повинний не шкодувати ні сил, ні часу для того, щоб займати вихованця добрими справами, тому що, тільки

роблячи добро, люди стають добрими. "Відніміть у нашого серця цю любов до добра,- підкреслював Ж.- Ж. Руссо,- ви віднімете всю принадність життя" Система природного виховання досить ефективна тільки при правильному і звичному з'єднанні фізичних і розумових вправ. "Великий секрет виховання, - писав Руссо, - в умінні домогтися того, щоб тілесні і розумові вправи завжди служили відпочинком одні для інших " Сила педагогічної системи Руссо послужила стимулом для формування і розвитку демократичної педагогіки нового часу.

Основне виховання залежить від людей: батьків, вихователів, вчителів, які повинні подбати про те, щоб природа дитини проявилася найбільш повно. Ідеалом Ж.- Ж. Руссо представляється дитина в її природному, не зіпсованому суспільством і вихованням стані. «Якщо ви хочете, щоб вона зберегла свій оригінальний вигляд, бережіть його з тієї самої хвилини, як дитина з'явилась у світ ... без цього ви ніколи не досягнете успіху ».

Ж.- Ж. Руссо вважає великою помилкою педагогів прагнення викорінити інстинктивні схильності дитини. Існуюча система виховання псує досконалу природу дитини, яка за натурою добра, але суспільство псує і розбещує її. Педагог стверджує, що «природа створила людину щасливою і доброю, але суспільство спотворює її і робить нещасною». Умовою збереження природного стану є свобода, вона несумісна з тиранією вихователя. Ж.- Ж. Руссо пише, що нехай вихованець вважає себе паном, а на ділі пан - вихователь, нехай думає, що він діє за своїм бажанням, насправді ж це бажання вихователя: «Звичайно, він повинен робити тільки те, що хоче, але він повинен хотіти тільки того, чого ви від нього хочете ». «Ні підпорядкування такої досконалої, як те, яке зберігає зовнішній вигляд свободи», - стверджує Руссо [1, с. 24] .

Необхідно навчати дитину читати, писати, а для цього, радить Ж.- Ж. Руссо, перш за все необхідно пробуджувати бажання вчитися: «Уселить дитині це бажання ... і всяка метода буде хороша »,« Безпосередній інтерес - ось великий двигун, єдиний, який веде вірно і далеко ». Незвичайна і своєрідна роль вихователя: пробуджувати у дитини бажання вчитися та непомітно

спрямовувати її діяльність, створюючи потрібні умови; він організовує ситуації, які дозволяють вихованцю дізнатися про норми моралі. Таким чином, вихователь нічого не нав'язує своєму вихованцю, а сприяє отриманню знання з власного досвіду. У романі «Юлія, або Нова Елоїза» Жан-Жак Руссо описує ідеального вчителя: «Гідні обов'язки наставника вимагають стільки талантів, що їх оплатити неможливо, стільки безцінних чеснот, що їх не купиш ні за які гроші. Тільки в обдарована людина могла зустріти освіченого наставника, тільки серце могло жити батьківську турботу про чужих дітей; але ж обдарованість і тим більше прихильність не продаються» [3,с.633]

Список використаних джерел:

1. Руссо Ж.-Ж. Еміль, або Про виховання. Книга I. М. : Педагогіка, 1981. С. 24.
2. Руссо Ж.-Ж. Еміль, або Про виховання. Книга I. С. 35-37.
3. Руссо Ж.-Ж. Юлія, або Нова Елоїза. Лист XIV від пана иа Де Вольмара до пані д'Орб.М. : Художня література, 1968. С. 633.

Федорович Ольга,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Зубарова Н.В., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На думку дослідників сучасний етап підготовки вчителів до застосування інтерактивних педагогічних технологій вимагає не тільки глибокого теоретичного усвідомлення ролі цього процесу в професійному розвитку студента, а й практичної готовності майбутніх учителів до нього [3]. На

сучасному етапі розвитку навчання для формування базису професійної самореалізації студентів інтерес багатьох науковців і практиків притягнутий до інтерактивних педагогічних технологій.

У зв'язку з цим особливої актуальності у системі професійної освіти набув компетентнісний підхід [5].

У рамках реалізації компетентнісного підходу виникає інтерес багатьох дослідників до перспектив застосування інтерактивних методів навчання, які визначаються:

- по-перше, специфікою організації освіти сучасного ЗВО, істотною частиною якого є самоосвіта, саморозвиток і самоактуалізація особистісно-професійного потенціалу майбутнього фахівця;
- по-друге, потребою сучасних освітніх установ у рефлексивному педагогу-психологу, способом до взаємодії з усіма суб'єктами освіти;
- по-третє, соціальним запитам щодо особистості, готової і здатної саморозвиватися, самовизначатися в швидко змінюваному світі;
- по-четверте, потребами самої особистості в досягненні вершини свого розвитку.

Інтерактивні педагогічні технології є одним із видів продуктивної діяльності. Серед її обов'язкових компонентів особливу роль відіграє *творчість*. Надбання світової і вітчизняної педагогіки, сучасні науково-педагогічні дослідження та практичний досвід багатьох поколінь педагогів переконують у необхідності творчого елемента в педагогічній діяльності. Інноваційні процеси, інноваційна педагогічна діяльність без нього просто неможливі. Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об'єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму, конструкції – як у техніці. Педагогічний процес розглядають як спільну творчість (співтворчість) педагога й вихованця в ситуації педагогічної взаємодії, у процесі якої відбувається педагогічне перетворення людини [1].

Результати теоретичного аналізу показують, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування

інтерактивних педагогічних технологій у навчальний процес початкової школи є актуальною і потребує подальшого дослідження. Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня сформованої готовності конкретного студента до інноваційної діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його інноваційного потенціалу, який є важливим компонентом структурних професійних якостей.

На основі узагальнення різних підходів щодо сутності підготовки студентів до інноваційної діяльності ми виокремили компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування ІТ: *мотиваційний, змістовий, операційний, оцінювальний*.

Мотиваційний компонент – це складова процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів, яка спрямована на усвідомлення студентами необхідності застосування різних інтерактивних педагогічних технологій у навчальній роботі з молодшими школярами та формування інтересу до інтерактивної педагогічної діяльності, потреби в ній. Включає професійну вмотивованість упровадження інтерактивних педагогічних технологій.

Змістовий компонент – це результат теоретичної підготовки студентів, опанування ними теоретичними знаннями, процесуальною сутністю ІТТ; засвоєння концептуальних, методологічних і процесуальних основ ІТТ, особливостей їх застосування у навчальній роботі з молодшими школярами.

Операційний компонент репрезентує комплекс умінь і навичок майбутніх учителів початкових класів, необхідних для застосування ІТТ у навчальний процес початкової школи. Передбачає формування у студентів проєктувальних умінь, оволодіння ними алгоритмом упровадження ІТТ, уміннями організувати, спрямовувати й активізувати пізнавальну діяльність молодшого школяра у навчальному процесі, визначати конкретні завдання і керувати розвитком і учінням дітей у процесі застосування конкретної технології навчання.

Оцінювальний компонент передбачає формування у студентів уміння аналізувати ефективність застосування ІТТ у навчальній роботі з молодшими школярами під час різних видів педагогічної практики; здатності до

самооцінювання й самоаналізу проведеної роботи у цьому напрямі, окреслення шляхів вдосконалення навчального процесу через застосування ІІТ. Усі виокремлені компоненти підготовки є взаємопов'язаними і взаємозумовленими.

Інтерактивні методи можна визначити як методи активного навчання, які спираються перш за все на такі механізми активності, які пов'язані з ефектами групової взаємодії, співробітництва, спільної діяльності щодо вирішення тих чи інших освітніх завдань. Інтерактивні методи передбачають інтеракції суб'єктів навчання – обмін комунікативними, когнітивними й особистісними діями.

Застосування інтерактивних методів дозволяє створити умови для: постановки цілей і завдань, що вимагають пошуку та аналізу різних рішень; вибору різних способів діяльності для досягнення результату; розвитку комунікативних умінь і навичок; роздумів про виконану роботу; розвитку таких важливих соціальних навичок, як швидкість і гнучкість мислення при прийнятті рішень, критичний підхід до проблем, повага до чужої думки, вміння ефективно працювати в групі, команді; більш швидкої адаптації до нових ситуацій, колективу, що змінюються.

Дослідники вважають, що, враховуючи актуальні запити розвитку системи освіти, педагог має володіти наступними вміннями: організувати таке дослідження задачі, яке сприймається учнем як власна ініціатива; цілеспрямовано організовувати для учнів навчальні ситуації, які спонукають їх до інтеграції зусиль; створювати навчальну атмосферу в класі і дозувати свою допомогу учням; розв'язувати нестандартні навчальні й міжособистісні ситуації, розглядаючи педагогічну взаємодію як вплив педагога на учнів; допомагати учням зберігати самостійність в інтелектуальній діяльності [2, с. 4].

Результати теоретичного аналізу показують, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних педагогічних технологій у навчальний процес початкової школи є актуальною і потребує подальшого дослідження. Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня сформованої готовності конкретного студента до інноваційної

діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його інноваційного потенціалу, який є важливим компонентом структурних професійних якостей.

Література:

1. Алексюк, А.М. Педагогіка вищої освіти України. К.: "Либідь", 1998. 553с.
2. Рудько С., Сокол В. Все для навчального процесу. *Освіта*: всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. 2011. N 42/43. С. 4.
3. Тодорова І.С., Павленко В.І. Психологія і педагогіка. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 228 с.
4. Чепель Т.Л. Методика преподавания психологии: технология интенсивного образования : учеб. пос. Новосибирск : НГПУ, 2006. 425 с.
5. Щедровицкий П.Г. Очерки по философии образования. М., 1993.

Тимченко Алла,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Лагутіна Альона,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗА СПАДЩИНОЮ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

На експериментальному етапі дослідження реалізовано педагогічні умови формування громадянськості майбутніх вчителів початкової освіти за спадщиною В.О. Сухомлинського та перевірено їх дієвість; запропоновано способи моніторингу (анкетування за допомогою Google-форм) ефективності процесу формування громадянськості, відстежувався процес розвитку основних

компонентів формування громадянськості у майбутніх вчителів початкової освіти

Відповідно, *щодо реалізації першої педагогічної умови введення до курсу „Педагогіка (загальна та історія педагогіки)“ змістового модуля, метою якого є набуття майбутніми вчителями професійних компетенцій з питань громадянськості за спадщиною В.О.Сухомлинського*. Особливу увагу було приділено зверненню до педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського, який один із перших в радянський час звернувся до громадянського виховання як до головної педагогічної проблеми.

Зауважимо, що ефективність формувального впливу під час проведення педагогічного експерименту цілком залежала від побудови інтелектуально-моральної взаємодії суб'єктів навчання, тобто йдеться про стратегічне професійно-педагогічне спілкування саме на засадах громадянськості. У цьому контексті особливої значущості набувала гуманно особистісна орієнтація викладачів і майбутніх учителів початкової освіти (готовність бачити, чути і розуміти один одного, із самоцінним ставленням до іншого); морально-перетворювальна спрямованість на співрозмовника (особистісне взаємозбагачення й взаємопроникнення у світ почуттів і переживань один одного); дотримання етичних принципів між учасниками взаємодії (вияв поваги до особистості, його позиції, думок, міркувань) тощо.

Так, на семінарі-диспуті студентам було запропоновано прослухати уривок із твору В.О.Сухомлинського «Народження громадянина» та перейти до колективного обговорення в групах із кількох осіб, а потім аналіз результатів цих обговорень перенести до загальногрупової дискусії.

Питаннями для обговорення стали: «Почуття сердечності у виховній спадщині В. Сухомлинського студентам пропонувалось відповісти на низку запитань із обґрунтуванням своєї думки.

В результаті, у такий спосіб гуманно-творча взаємодія викладачів та майбутніх учителів початкової освіти виявляється передусім у формуванні гуманістичного світовідчуття як основи громадянської відповідальності

особистості перед іншими; етичній комунікативній спрямованості, відкритості, інтелігентності, ініціативності; сформованості громадянської самосвідомості майбутніх учителів початкової освіти, що базується на розвиненому холістичному мисленні; баченні прихованих можливостей, рушійних сил і механізмів набуття ними громадянськості.

Формування громадянськості у майбутніх учителів початкової освіти здійснювалась через творчі письмові завдання (есе), орієнтованими темами стали: «Почуття громадянськості та його роль у педагогічній діяльності учителя початкової освіти», «Знаннями про права і обов'язки людини, про державу, про вибори», «Громадянська відповідальність у духовній траєкторії особистості вчителя», «Зразковий педагог: міф чи реальність?» та ін., у яких студенти викладали власне ставлення та розуміння до існуючих актуальних проблем у початковій освіті, подані роботи обговорювалися у групі.

Також майбутнім учителям початкової освіти пропонувалося обґрунтувати власну позицію, склавши письмовий міні-твір за певними висловлюваннями мислителів, педагогів-новаторів, філософів.

На семінарських заняттях з використанням методу аналізу конкретних ситуацій ми розглядали важливі події історичного, правового, морального характеру. Суть цього методу полягала в тому, що викладач штучно створював у навчальному процесі проблемні ситуації, а студенти повинні були їх проаналізувати й прийняти оптимальне рішення стосовно конкретних умов. Цей метод має, на наш погляд, великий потенціал для формування громадянських якостей майбутніх вчителів початкової освіти. Підсумком такої продуктивної роботи стало оформлення міні-творів у вигляді презентацій за допомогою редактора Microsoft PowerPoint. Кращі розробки майбутніх учителів початкової освіти презентовано на заняттях з педагогіки.

Відповідно до другої педагогічної умови було передбачено створення ціннісно-мотиваційного середовища шляхом системної організації позааудиторної виховної роботи. Цілеспрямований процес формування громадянськості у майбутніх учителів початкової освіти передбачав системний

розвиток у них відповідних умінь і навичок, який відбувався шляхом організації низки заходів: - *розвиток політичної свідомості й культури: виховний захід «Традиції країн світу», круглі столи «Жінки в історії України», науково-практичні конференції «Проблеми виховання патріотизму у сучасному суспільстві», «Політичний і економічний розвиток сучасної України»; - засвоєння комплексу правових знань та обов'язків: круглі столи «Громадянськість особистості як предмет докладання педагогічних зусиль В. Сухомлинського», «Почуття сердечності у виховній спадщині В. Сухомлинського», «Усвідомлення важливої ролі вчителя в житті суспільства на основі вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського», «Подорож на Запорізьку Січ»; «Патріотичне виховання молоді в умовах сучасності».*

Так, було організовано засідання круглого столу за визначеною тематикою: «Громадянськість особистості як предмет докладання педагогічних зусиль В. Сухомлинського», «Почуття сердечності у виховній спадщині В. Сухомлинського», «Усвідомлення важливої ролі вчителя в житті суспільства на основі вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського» та ін.

Окрім цього, ще одним важливим методом формування громадянськості майбутніх вчителів початкової освіти була організація їхньої науково-дослідницької діяльності з громадянської тематики. Ми враховували, що саме в процесі дослідницької діяльності найбільше проявляється мотивація студентів, їхні громадянські ціннісні орієнтації, а також формується установка на саморозвиток і самоосвіту, самоорганізованість, самодисципліну, самоконтроль та інші важливі особистісні якості. Для роздумів і дискусій майбутнім учителям початкової освіти пропонувалися пошуково-дослідницькі завдання в межах проведення *науково-практичних конференцій «Українська держава і суспільство: історія, сучасність та перспективні напрями розвитку патріотизму», «Патріотичне виховання молоді в умовах сучасності», конкурсів «З Україною в серці» (фотоконкурс), арт-подорож: «Мальовнича Україна».*

Значну увагу ми надавали публічному обговоренню результатів роботи, студенти набували навичок публічного захисту своєї думки, виступу перед

великою аудиторією. Вони вчилися чітко аргументувати свою думку, спростовувати твердження опонентів, одночасно визнаючи та поважаючи їхнє право на свою позицію.

Відповідно до третьої педагогічної умови було передбачено *організацію і проведення soft skills-тренінгів*, що передбачало формування «м'яких навичок» (або «гнучкі навички») (англ. soft skills) – це комплекс неспеціальних, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішний результат у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих, професійних навичок, не пов'язані з конкретною сферою.

До «м'яких» навичок відносяться: лідерські якості та вміння працювати у команді, вміння навчати та проводити переговори, вміння ставити та досягати поставлених цілей, управління часом, цілеспрямованість, презентаційні навички, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність, творчий підхід до вирішення завдань та аналітичні здібності, тощо. До цієї групи належать індивідуальні, комунікативні й управлінські навички. Слід зазначити, що вже на цьому етапі студенти починали розробляти особисту стратегію самопобудови як морально цілісної особистості зі здатністю до внутрішньоетичної рефлексії та педагогічного аналізу, компетентно діяти й ефективно розв'язувати професійні ситуації і завдання: *особистісне присвоєння громадянських цінностей: національно-патріотичні свята* «Масляна у військовому шпиталі», «Оберіг для військового», «День пам'яті і примирення», «День Перемоги», *волонтерська допомога військовим у шпиталях, акції:* «Напиши листа захиснику», «Новорічна ялинка для військових», «День рідної мови», «День жалоби за загиблими на майдані»; *долучення особистості до системи відповідальної залежності й морального вибору в умовах суспільства: акції:* «День доквілля», *виховні заходи* «Виховання патріотизму у студентської молоді», «Мій вибір життя!», «День пам'яті жертв голодомору»; *формування норм правової поведінки студента*, що реалізовувалося шляхом обговорення в навчальних групах матеріалів періодичної преси, ознайомлення із законодавчим актами України, проведення таких видів занять: *лекцій:* «Що

значить дотримуватися «букви закону», «Закон і право», «Сім'я та її роль у вихованні та житті людини», «Чесність, справедливість, моральна чистота майбутнього педагога», «Соціальний захист і профілактика правопорушень серед молоді», «Конституція України – проблеми й завдання правового виховання студентства» та інші; *круглих столів та диспутів* «Правове суспільство, яким йому бути?» тощо.

Література:

1. Концепція громадянської освіти в Україні. Актуальність громадянської освіти в Україні / І. Жадан, Т. Клищенко, Л. Мицик [та ін.]. *Вересень*. 2000. № 3-4 (13-14). С. 17-18.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № URL : www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczercziya.doc).
3. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори в 5 т. Київ : Рад. Шк., 1976. Т. 5. С. 283=582.

Тимченко Алла,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Карпенко Наталія,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Формування світоглядної культури студентів в освітньому середовищі університету визначається комплексом педагогічних умов. Поняття «умова» в педагогічному словнику розуміється як «обставина, що зумовлює появу або розвиток того чи іншого процесу та є інваріантною для будь-якої діяльності» [2].

Проведений аналіз визначених умов формування світоглядної культури студентів в освітньому середовищі університету різними вченими сприяв виокремленню нами таких *педагогічних умов* формування світоглядної культури майбутніх учителів початкових класів:

- 1) створення освітнього середовища спрямованого на формування системи ціннісних орієнтацій, професійно-особистісної мотивації студентів;
- 2) удосконалення змісту, форм, методів освітнього процесу у ЗВО, спрямованого на формування кожного компонента світоглядної культури майбутніх учителів початкових класів;
- 3) залучення студентів до професійно-методичної діяльності з метою накопичення власного досвіду та формування в них здатності до саморозвитку.

Перша умова – створення освітнього середовища, спрямованого на формування системи ціннісних орієнтацій та професійно-особистісної мотивації студентів. Зазначена умова побудована з урахуванням «аксіологічного підходу, який є першоосновою поняття «культура» в цілому та «світоглядна культура» зокрема, оскільки світоглядна культура формується в процесі набуття вчителем системи ціннісних орієнтацій (загальнолюдських; особистісно-професійних; ціннісних орієнтацій щодо здійснення професійної діяльності). Вважаємо, що формування системи ціннісних орієнтацій сприятиме й розвитку стійкої професійно-особистісної мотивації студентів до формування їх світоглядної культури.

Для реалізації цієї умови, зокрема на перших етапах формуючого експерименту, ми використовували систему заходів, що сприяли розвитку системи ціннісних орієнтацій та професійно-особистісну мотивацію студентів (групові та індивідуальні бесіди, практичні та тренінгові вправи, ігри тощо).

Друга умова – удосконалення змісту навчально-виховного процесу у ЗВО, спрямованого на формування світоглядної культури студентів. Виокремлення даної умови спричинено здійсненим аналізом інваріативної та варіативної складової навчальних програм професійної підготовки майбутніх учителів

початкових класів на освітньому рівні «бакалавр». Можемо стверджувати, що навчальні дисципліни освітнього рівня «бакалавр» не розкривають сутності розуміння поняття «світоглядна культура»; відсутні й відомості про компоненти даного виду культури, шляхи її формування тощо. Тому для формування світоглядної культури студентів необхідно його збагатити відповідними матеріалами.

Третя умова – залучення студентів до професійно-методичної діяльності з метою накопичення власного світогляду та формування в них здатності до саморозвитку. Висуваючи цю умову, ми керувались тим, що «формування світоглядної культури майбутніх учителів початкових класів потребує осмислення й закріплення набутих цілей, змісту, способів організації професійно-методичної діяльності на практичному рівні, що можливе лише внаслідок набуття власного досвіду. У науковій літературі поняття «досвід» розглядається як практичне засвоєння знань, умінь та навичок; як відображення у свідомості людини об'єктивного світу, отримане через сприйняття» [2]. Говорячи про досвід, М. Монтень зазначав, що «істина здобувається з фактів, які впливають з досвіду» [3].

Література:

1. Александрова О. Ф. Формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Миколаїв. держ. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2010. 20 с.
2. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія. Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. 366 с.
3. Смікал В. О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2002. 22 с.

Тимченко Алла,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Пастернак Марина,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ

Одним із завдань нашого дослідження є опрацювання відповідних літературних джерел та матеріалів у фондах архівів Миколаєва та Миколаївської області.

У контексті нашого дослідження значний інтерес становить праця «Миколаївський державний університет ім. В.О.Сухомлинського 1913- 2008 рр. Віхи історії», присвячену 95-річчю Миколаївського державного університету В.О.Сухомлинського надруковану у 2009 році за ред.В.Д.Будака. Авторами подається добірка документів та фотоматеріалів, що характеризують діяльність університету. Розкрито шляхи розвитку Миколаївського державного педагогічного інституту (1933-1999 рр.).

З нагоди 90-річчя вузу, у 2003 році, було видано історичний нарис “Миколаївський Державний Університет (1913-2003 рр.)” [32]. Авторський колектив, на чолі з ректором університету В.Д.Будаком, підпорядкував ідеї розкрити структуру вузу, історію його створення, становлення і розвиток одного з найстаріших на півдні України ВНЗ. У нарисі розкрито етапи та основні напрямки підготовки педагогічних галузей. Висвітлено біографічні дані керівників вузу в різні роки та склад науково-педагогічних кадрів на момент видання нарису. Джерелами їх дослідження стали матеріали Державного архіву Миколаївської області, праці вчених, спогади учнів. Указана робота є чи не

єдиною публікацією з аналізованої проблеми, що ґрунтується на використанні архівних документів та спогадів авторів.

За підтримки Національної Академії Педагогічних Наук України у 2010 році асоціацією ректорів педагогічних університетів Європи була надрукована монографія «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область. У монографії авторами висвітлено багатство інтелектуально-культурного потенціалу краю. Простежено розвиток педагогічної освіти Миколаївщини від другої половини ХІХ до початку ХХІ століття. Укладачами розкрито тему підготовки педагогічних кадрів у Миколаївському педагогічному інституті в 20-30-х роках ХХ століття [129-140], простежені основні віхи розвитку ВНЗ у 1970-1990-х роках [149-155], літопис інституту 1950-1960 рр. [ст.141-149].

Важливим джерелом нашого дослідження виділимо монографію В.К. Майбороди «Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.)» [с.55-68]. Автор досліджує проблеми становлення і розвитку вищої педагогічної освіти України в 1917-1985 роках. Джерелами його дослідження стали матеріали архівних документів, в яких розглядаються історія, досвід, уроки і тенденції розвитку вищої педагогічної школи, аргументують пропозиції щодо використання деяких форм і методів спрямованих на вдосконалення підготовки педагогічних кадрів. Крім названих у 1940-1950 рр. Надруковано наукові дослідження, в яких проаналізовано стан освіти в Україні.

Важливим джерелом нашого дослідження стали історичні нариси «Освіта на Миколаївщині у ХІХ-ХХ століттях», що вийшли у 1997 р. [39]. Вони розкривають виникнення, розвиток, і стан різноманітних закладів освіти Миколаївщини за два століття, та висвітлюють діяльність людей, хто своєю працею будував, поширював мережу навчальних закладів, творив нове в педагогіці та методиці навчання і виховання. Їх зміст був підпорядкований загальній ідейній концепції. Автори прослідкували історію освіти Миколаївщини за два століття з сучасних позицій, та чітко підкреслили

проблему формування перших педагогічних кадрів МДПІ 1913-1996 рр. Також, у підручнику наведені таблиці зростання прийому студентів та збільшення кількості викладацького складу.

Література:

1. Вища педагогічна освіта і наука України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська область / За заг.ред. В.Д.Будака. – К.: Знання України, 2010.
2. ДАМО. Ф. Р-993. Оп.1. Спр.2. 113 арк.
3. Миколаївський державний університет: віхи історії / Уклад. В.Д.Будак, Л.В.Старовойт, О.П.Хаєцький, С.В.Підопригора. Миколаїв: Іліон, 2009.

*Паршук Світлана,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

*Пристапа Марія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

СУТНІСТЬ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається активна переорієнтація системи шкільної освіти з репродуктивною парадигми на особистісно-розвиваючу. Практично не залишилося авторів підручників і програм, які не декларували б в якості головних ознак розвиваючий характер і особистісну спрямованість навчального процесу, визнаючи вирішальну роль змісту освіти, способів організації освітньої діяльності та взаємодії учасників освітнього процесу в досягненні цілей особистісного, соціального і пізнавального розвитку учнів, що відповідає ідеям особистісно-орієнтованого підходу до освіти.

Особистісний підхід як методологічний орієнтир гуманістичних наук зародився в першій третині ХХ ст. в психології, і суть його полягала в тому, що психіка особи не функціонує як набір ізольованих функцій – сприйняття, мислення, пам'яті тощо, а контролюється і направляється особистістю людини з притаманними їй потребами, прагненнями, життєвими планами. Це забезпечує цілісність, спрямованість особи в навколишньому світі, і, відповідно, всі його прояви залежать від ставлення до предметів і ситуацій, від його позиції. Власне, поняття «особистість» і позначає, по С. Л. Рубінштейну, як здатність людини займати певну позицію.

У російській імперії набули певного поширення ідеї вільного виховання – «першого варіанту» індивідуально-орієнтованої педагогіки. Біля витоків варіанту школи вільного виховання стояв Л. М. Толстой. Саме йому належить розробка теоретичних та практичних засад вільного навчання та виховання. У світі, на його переконання, все органічно взаємопов'язано і людині необхідно усвідомлювати себе рівнозначною частиною світу, де особа може знайти себе, тільки реалізувавши свій духовно-моральний потенціал. Вільне виховання представлялося Л. М. Толстому як процес мимовільного розкриття високих моральних якостей, властивих дітям, – за обережної допомоги педагога. Він не вважав, як Руссо, необхідним відгороджувати дитину від цивілізації, створювати штучну свободу, навчати дитину не в школі, а вдома. Він вважав, що у школі, під час уроків, зі спеціальними прийомами навчання можлива реалізація вільного виховання. Головне при цьому не створювати «примусового духу навчального закладу», а прагнути того, щоб школа стала джерелом радості, впізнавання нового, прилучення до світу. Попри відсутність у країні того часу індивідуальної свободи, орієнтація російського варіанта школи вільного виховання спочатку була суб'єктно-орієнтованою, тобто за змістом була пов'язана з ідеєю самовизначення людини у всіх сферах життя.

У радянській дидактиці проблеми «особистісно-орієнтованого навчання» на рівні теорії та практики ставилися і вирішувалися по-різному. Особистісний чинник в ідеології супроводжувався уявою про учня, як про певного

«гвинтика» системи. Цільова установка навчання виглядала так: «...навчити самостійно мислити, діяти колективно, організовано, усвідомлювати результати своїх дій, розвиваючи максимум ініціативи, самодіяльності».

Відповідно до культурологічним підходом в особистісно-орієнтованому навчанні переосмислюються основні освітні процеси, якими стають: освіта особистісних смислів вчення і життя; розвивальне навчання; педагогічна підтримка становлення дитячої індивідуальності; виховання як турбота про духовно-моральному розвитку дитини. У розробленому підході важливим для нас є симбіоз особистісно-орієнтованого підходу з технологіями розвиваючого навчання, в результаті якого на перше місце виходить не інформованість учня, а наявність особистісного досвіду.

У зміст предметно-дидактичної концепції особистісно-орієнтованої освіти входить особистісний досвід, а точніше – «досвід бути особистістю». Особистісний досвід, на відміну від когнітивного, операційного та ін., не просто опосередковується іншою особою, а інтегрується і визначається взаємодією особистостей. Існує думка, що особистісний досвід мотиваційно-смісловий сферою переживань людини: такий досвід виступає для дитини в формі ціннісних орієнтацій і життєвих смислів, які лежать в основі мотиваційної сфери.

Особистісний досвід набувається тоді, коли дитина залучена в діяльність, відчуваючи її внутрішнє (для себе) смислове значення. Тобто ця діяльність суб'єктивно цікава, важлива, вона повинна «торкнутися людини», з'єднатися з його переживаннями, сьогоднішніми проблемами, роздумами, підтверджуючи або спростовуючи їх, але в будь-якому випадку відбувається якийсь контакт, що впливає на особистість. Суть особистісного досвіду, засвоєного з системи завдань полягає в тому, наскільки цілісно засвоює навчається всі види людського досвіду – набуті знання, цікава діяльність, творчий підхід, соціально-особистісне поле. Особистісний досвід представляється як сумісність усіх інших видів досвіду, і який проявляється в таких якостях, як креативність,

відповідальність, самостійність, самокритичність, готовність до співпраці і самовдосконалення, прагнення реалізувати власну індивідуальність.

Людський досвід був би не повним, якщо з нього виключити особистісний досвід – досвід специфічної діяльності (мета діяльності) людини по створенню свого особистісного середовища, особистісної самоорганізації, внутрішнього світу людини. Він завжди має індивідуальну емоційно-чуттєву форму, і продукт пошуку тут має вигляд не універсального (єдиного для всіх) поняття, а форму особистісно значимого висновку, індивідуального сенсу, який хоча і можна висловити зрозумілою всім мовою, але в жодному разі не можна передати іншому. Джерелом досвіду може бути все, що зачіпає потреби та має сенс сфери особистості, тому велику увагу відводить актуалізації особистісного досвіду через смислові відносини суб'єктів навчання. При цьому особистісно-зорієнтоване навчання розглядається не як формування особистості із заданими властивостями, а як створення умов для повноцінного прояву і, відповідно, розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу. Особистісні функції потрібно розглядати не як характерологічні якості особистості, а як прояви людини, які й реалізують феномен «бути особистістю».

Головною умовою прояви особистісних функцій вважається створення особистісно-орієнтованої ситуації (навчальної, пізнавальної, життєвої), потрапляючи в яку дитині доводиться шукати сенс, подумати про себе, побудувати образ і модель свого життя, вибрати творчий варіант вирішення проблеми, дати критичну оцінку факторам. Специфіка здійснення особистісно-орієнтованого підходу до організації навчального процесу полягає в створенні особливого роду навчальних ситуацій, які ставлять учня перед необхідністю проявити себе як особистість, оскільки зачіпаються питання статусу, власної значущості, самовизначення, самовираження і самореалізації. Така «ситуація запитання» особистісних проявів стимулює і активізує особистісні функції учнів.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. – Кн.2 : Особистісно-орієнтований підхід : Науково-практичні засади : навч.-метод. посібник. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Використання особистісно-орієнтованих технологій на уроках української мови та літератури. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-vikoristannya-osobistisno-orientovanih-tehnologiy-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-25209.html>
3. Гандабура О. В. Особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. 2010. №9. С. 270-275.

Філімонова Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Наконечна Вікторія,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття світ не просто змінюється. Це безповоротний процес, у масштабі якого технологічні та інформаційні зміни відбуваються дуже швидко у часі. По мірі наростання глобалізаційних процесів та пов'язаного між ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського процесу розвитку. Ось чому сфера освіти, що найбільшою мірою визначає рівень розвитку людини, стає загальнонаціональним пріоритетом все більшої кількості країн світу [2].

Перехід освіти на особистісно орієнтовану парадигму зумовив необхідність зосередити увагу викладачів, учителів та студентів на

гуманістичному підході у навчанні, а також на застосуванні методів, які сприяють творчому розвитку особистості, враховують індивідуальні особливості всіх учасників освітнього процесу. Оновлені цілі сучасної освіти зумовлюють актуальність проблеми вдосконалення та розвитку професійних умінь майбутніх учителів початкової школи на основі широкого запровадження нових освітніх технологій. Серед них найперспективнішими є інтерактивні технології, завдяки яким учні реалізують конкретну мету – створити комфортні умови навчання та виховання, що забезпечать активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Метою нашого дослідження є висвітлення основних напрямів підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках музичного мистецтва.

Термін «інтерактивний» означає «взаємодіючий». В основі інтерактивного навчання лежить модель «Полілог», під час якого здійснюється взаємодія між усіма суб'єктами процесу навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в такій його організації, де усі учні беруть у ньому активну участь. На уроках організовується індивідуальна, парна і групова робота, використовуються рольові ігри, інсценізації, подорожі, екскурсії, бесіди, концерти тощо. Такі види діяльності на уроці музичного мистецтва ведуть до взаєморозуміння, взаємоповаги, учні вчаться культурі спілкування. За умови активізації властивої для цього віку ігрової або пізнавальної мотивації, діти досить легко й міцно запам'ятовують навчальний матеріал. Дослідження багатьох вчених довели, що навчання засобами інтерактивних технологій впливає не лише на свідомість учнів, а й на їх почуття, волю, в результаті чого набагато краще і швидше засвоюється навчальний матеріал.

Урок музичного мистецтва – широке поле для застосування інтерактивних технологій навчання. Учитель допомагає школярам емоційно глибоко проникати в музичний твір, осягати особливості музичного мистецтва, досліджувати зв'язки музики з життям, засвоювати знання про музику,

формувати навички виразного її виконання, розвивати творчі здібності учнів, виховувати їх художньо-естетичний смак та потребу у спілкуванні з музикою.

Важливим є висновок дослідників О. Пометун та Л. Пироженко про те, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій та вправ (наприклад, технологія «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Асоціативний куш» та ін.). Автори поділяють інтерактивні технології на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання (організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою: робота в парах, один-два-чотири - усі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);

2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання (технології, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу);

3. Технології ситуативного моделювання (побудова навчального процесу за допомогою залучення учнів до гри, передусім, ігрове моделювання явищ, що вивчаються);

4. Технології опрацювання дискусійних питань (широке публічне обговорення певного суперечливого питання) [6].

Вищезазначені інтерактивні технології можна ефективно використовувати на уроках музичного мистецтва у початковій школі.

З метою активного впровадження інтерактивних технологій в навчальний процес, необхідною стає підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з ними.

Теоретико-практична готовність майбутніх учителів початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій визначається за трьома критеріями: прогностичної, комунікативно-рефлексивної компетенцій і креативно-інтерактивної педагогічної майстерності. Показниками першого критерію прогностичної компетенції є: інформаційна насиченість, здатність визначати відповідність змісту навчального матеріалу рефлексивно-інтерактивній діяльності учнів, уміння діагностувати стан особливої необхідності застосування інтерактивних педагогічних технологій. До

показників другого критерію комунікативно-рефлексивної компетенції належать здатність створювати позитивне комунікативне поле, вміння діагностувати ситуацію спілкування, володіння комунікативними стратегіями. Показниками третього критерію креативно-інтерактивної педагогічної майстерності визначено такі вміння: добирати оптимальні інтерактивні педагогічні технології, адаптувати відомі до конкретних педагогічних ситуацій, створювати авторські.

Теоретичними основами впровадження інтерактивних технологій в початкових класах, зокрема на уроках музичного мистецтва, є успішне вивчення майбутніми учителями початкової школи таких навчальних дисциплін: «Педагогіка (дидактика початкової освіти)», «Педагогічна майстерність», «Теорія та методика навчання мистецької освітньої галузі», «Методика виховної роботи у початковій школі», «Теорія та методика навчання інформатичної освітньої галузі» та інші.

Під час лекційних занять студенти отримують теоретичні знання щодо сутності інтерактивних технологій, їх класифікації, методів та особливостей їхнього застосування на уроках. Разом з викладачами, майбутні вчителі обговорюють проблеми, що можуть виникнути під час впровадження інтерактивних технологій в навчальний процес та шляхи їх попередження або вирішення. Саме це сприяє засвоєнню теоретичних основ використання інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва у початковій школі.

Корисним має стати організація і проведення практичних занять-семінарів під час яких моделюються життєві ситуації, проводяться рольові ігри та спільними зусиллями вирішуються проблеми, що виникли. Саме під час практичних занять студенти мають змогу провести інтерактивні вправи, де в ролі учнів виступатимуть однокласники. Таким чином, студент-майбутній вчитель початкової школи матиме змогу практично підготуватися до впровадження інтерактивних технологій у своїй подальшій професійній діяльності.

Підготовці майбутніх учителів початкової школи до використання інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва сприяє застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання, які допомагають отримати різноманітну інформацію, є засобом продуктивного спілкування студентів, інтенсифікації освітнього процесу, надання йому творчого дослідницького характеру.

Поєднання інтерактивних і комп'ютерних технологій значно підвищує якість навчання майбутніх учителів. Насамперед, це проявляється в тому, що вони стають для студентів засобом пізнавальної діяльності.

Нові інформаційні технології можна розглядати як цікаву форму інтерактивних технологій навчання. В поєднанні з навчальними методиками і програмами з музичного мистецтва, вони значно прискорюють процес засвоєння знань, умінь та навичок, відкривають нові можливості для усвідомленого сприйняття музичного твору, для розвитку музичного мислення, створюють сприятливу атмосферу для спілкування та спільної діяльності.

Отримані в процесі навчання теоретичні знання та практичні уміння успішно реалізуються під час проходження виробничої практики у школі, де студенти уміло та доцільно використовують інтерактивні технології на уроках, створюють комфортні умови для навчання молодших школярів, організовуючи парну, групову та колективну взаємодію.

Таким чином, використання інтерактивних методів навчання на уроках музичного мистецтва в початковій школі наближує учнів до умов реального спілкування, виступає важливим мотиваційним чинником, який спонукає до активної пізнавальної діяльності та сприяє швидкому й міцному засвоєнню навчального матеріалу. Інтерактивні технології навчання забезпечують реалізацію завдань інтелектуального, морального, художньо-естетичного виховання молодших школярів.

У підготовку майбутніх учителів початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання доцільно включити реалізацію таких напрямків:

- розробку й удосконалення програм підготовки відповідних навчальних дисциплін, що вивчаються;
- проведення практичних занять-семінарів, тренінгів, на яких активно застосовуються інтерактивні вправи;
- постійне наукове забезпечення навчання в системній цілісності та взаємодії з відповідними інформаційними технологіями;
- впровадження в лекційні курси методики науково-дослідного пошуку;
- спрямування роботи студентських наукових об'єднань на пошук і творче засвоєння інтерактивних методів навчання.

Література:

1. Дорошенко Т. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання на уроках музичного мистецтва інтерактивних технологій навчання. *Сучасна наука і освіта: нові реалії і наукові рішення: зб. наук. пр.*, підготовлений за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., яка відбулася на базі Варненського університету менеджменту (Болгарія 1-13 липня 2017 р.) С. 90-95.
2. Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти. Монографія. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 332 с.
3. Павленко Н. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій: Дис. канд. наук: 13.00.04, 2008.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: «Видавництво А. С. К.», 2004. 192 с.
5. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання. Умань, 2003. 65 с.
6. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання. *Відкритий урок*. 2003. № 3-4. С. 19-31.

Філімонова Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Неведомова Тетяна,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ

Професійна праця вчителя початкової школи є різнобічною і багатогранною, націленою на гармонійний розвиток особистості дитини, формування ключових, предметних і міжпредметних компетентностей здобувачів початкової освіти. Сучасна музично-освітня діяльність учителя початкової школи потребує саме інтегрованого підходу, оскільки вчитель викладає майже всі предмети початкової освіти, а це, в свою чергу, вимагає внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції. Тобто, інтегрований підхід до навчання – це один із пріоритетних напрямів реформування системи освіти в сьогоденній Україні.

Новітні напрями інтеграції музично-освітньої діяльності вчителя початкової школи зумовлюють певну необхідність підготовки фахівців, які будуть спроможні здійснювати інтеграцію змісту декількох навчальних предметів. Опрацювавши достатню кількість літературних джерел ми виявили, що існують різні погляди щодо визначення готовності вчителя початкової школи до педагогічної діяльності. Ми зупинились на тому, що готовність майбутнього фахівця до інтегрованої музично-освітньої діяльності є результатом його гідної професійної підготовки.

Т. Дорошенко у своїй праці визначає структурні компоненти готовності майбутнього фахівця до інтегрованої музично-освітньої діяльності – це мотиваційно-спонукаючий, пізнавально-оцінний, творчо-активізаційний,

комунікативно-експресивний, коригувально-рефлексивний компоненти. Дослідниця зазначила, що «система спонук до музично-освітньої діяльності, відчуття особистісної причетності, відповідальності за реалізацію виховного впливу музичного мистецтва на учнів, усвідомлений потяг до мистецького й педагогічного самовдосконалення – це зміст мотиваційно-спонукаючого компонента. Пізнавально-оцінний компонент визначає наявність знань з музичного мистецтва та методики його викладання, здатність студентів до аналізу, осмислення музичної та методичної літератури, до відбору високохудожніх, доступних для дитячого сприймання й виконання музичних творів. Творчо-активізаційний компонент готовності виявляє спроможність учителя до творчого самовираження в музично-освітній роботі з молодшими школярами, до активізації творчих аспектів самореалізації в процесах музикування та елементарної композиції. Комунікативно-експресивний компонент готовності характеризує здатність учителя до встановлення художньо-творчого контакту з дітьми під час занять музикою, уміння захопити їх мистецькою діяльністю. Коригувально-рефлексивний компонент готовності є чинником спонукання вчителя до самоаналізу результатів музично-освітньої діяльності з метою її самокорекції й проектування власного вдосконалення в галузі музичного мистецтва й методики його викладання» [2, с. 9-10].

Проаналізувавши дослідження Н. Сінопальникової, ми визначили переваги формування готовності майбутніх фахівців до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу. Вона обґрунтовує їх наступним чином: «по-перше, їх застосування активізує пізнавальну діяльність, стимулює інформаційне та емоційне сприймання молодшими школярами навчального матеріалу, уможлиблює всебічний розгляд явищ і понять, а отже, відповідає потребі й здатності учнів цього віку до цілісного пізнання дійсності; по-друге, використання інтегрованих форм організації навчання дає змогу ущільнювати освітній процес, підвищувати узагальненість засвоєних дітьми знань і набутих умінь, що сприяє розвитку логічності й гнучкості мислення особистості, формуванню її системного світогляду» [3, с. 1].

У. Щербей у своєму дослідженні зазначив та обґрунтував показники готовності майбутніх учителів початкової школи до професійно-педагогічної діяльності. Серед них науковець виокремив: мотиваційний, когнітивний та технологічний. Мотиваційний показник свідчить про усвідомлену активність пізнання нових понять, фактів, суті явищ, їх походження в процесі підготовки до педагогічної діяльності, прагнення до самовдосконалення. Когнітивний показник – це оволодіння інтегрованими знаннями щодо закономірностей розвитку якостей здобувачів початкової освіти, вміння вільно оперувати законами, поняттями, що засвоюються в процесі розв’язання комплексних завдань на основі міжпредметних зв’язків. Технологічний показник, в свою чергу, відображає організаційно-діяльнісні, діагностичні, проектно-конструктивні, спеціальні професійні вміння [4, с. 14].

З усього вище зазначеного можна зробити висновок, що формування готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-освітньої діяльності в контексті інтегрованого підходу вимагає розроблення й упровадження в процес професійної підготовки студентів педагогічної технології, яку варто розглядати як взаємопов’язану сукупність усіх внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування досліджуваного процесу.

Література:

1. Жуков В. П. Суть інтегрованого навчання школярів предметів мистецького циклу. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. праць. Х. : Видавець Рожко С. Г., 2017. Вип. 57. С. 54-62.
2. Дорошенко Т. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів : автореф. дис. ...док. пед. наук. Чернігів, 2016. 40 с.
3. Сінопальникова Н. М. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 20 с.
4. Щербей У. В. Педагогічні умови реалізації міжпредметних зв’язків у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016. 21 с.

Білоус Юлія,
*здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Філімонова Т.В. кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського*

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ІМПРОВІЗАЦІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Педагогічна творчість є процесом постійних взаємопереходів задуму та здійснення, переживання та вираження, раціонального та інтуїтивного. Педагогічна діяльність має *творчий характер*. Навчально-виховний процес пов'язаний з творчим пошуком, оскільки вчитель має діяти у варіативно-мінливих умовах різноманітних педагогічних ситуаціях, тому він має бути готовим до оперативного розв'язання суперечностей, тобто до *педагогічної імпровізації*.

Момент імпровізації – це момент «стрибка, перерви поступовості у розвитку творчого процесу». Приваблива сила імпровізації як феномена криється в її природі, що дозволяє викликати імпульси творчості і при цьому бути властивою будь-якому виду діяльності та життя взагалі. У цьому сенсі вона несе у собі відчуття творчого початку, закладеного у самому світобудові. Визначаючи імпровізацію в широкому значенні як одну з форм існування життя, ми вважаємо за необхідне розглянути її з різних позицій науки та художньої творчості як найбільш значущі аспекти цього дуже багатогранного явища.

Специфікою педагогічної імпровізації вчителя на уроці музичного мистецтва є вільне поєднання різних видів музично-виконавської і мовленнєвої діяльності. Не завжди вчитель сприймає свою спеціальність комплексно, іноді виражає себе в якійсь одній галузі музично-педагогічної діяльності (наприклад,

добре знає історію музики, але посередньо — теорію; уміє співати, але погано володіє інструментом). Така обмеженість музично-виконавської підготовки заважає оперативному знаходженню засобів розв'язання суперечностей різноманітних ситуацій уроку музичного мистецтва, ускладнює процес взаємодії «учитель-учні».

Педагогічна імпровізація може бути здійснена в різних формах: монолог вчителя, діалог з класом, дотепне висловлювання, міні-вистава та ін. Головне, що цей метод вимагає від вчителя високої підготовки, творчого підходу, вміння самостійно висувати і вирішувати поставлене завдання. Така діяльність має органічно вписуватися в урок.

Імпровізації обов'язково потрібно навчати майбутніх педагогів, тому що молодий фахівець може мати складність при спонтанному прийнятті нестандартного рішення. Для цього розроблено спеціальну систему вправ, які сприяють розвитку вміння нетрадиційного мислення. Такі вправи поступово знижують кількість часу, що запитується при виконанні конкретного педагогічного завдання.

Щоб опанувати метод педагогічної імпровізації, вчені звертають увагу, в першу чергу, на наявність у майбутнього педагога таких характеристик, як: професійна компетенція, динамізм та мобільність його знань, ерудованість, вміння адекватно реагувати в нетиповій ситуації та ін.

У першій половині XX століття у педагогічній науці та практиці велике значення надавалося педагогічній імпровізації. Свого часу Л. Виготський писав, що там, де вчитель просто викладає «готове», не враховуючи обставин уроку, а головне – особливості дитини, що у цих обставин, він перестає бути учителем. Педагогічним інстинктом називав С. Шацький здатність педагога розуміти і цінувати «химерні і ніби нестрункі прояви дитини». Включаючи такі «дитячі прояви» у свій урок, розумно спрямовуючи їхні думки, вчитель цим створює перспективу майбутньої діяльності. Імпровізація в цьому сенсі дає можливість педагогові «грати заради конкретної дитини, яка стала об'єктом педагогічної імпровізації», а не тільки «виглядати навмисне своїми талантами».

В. Загвязинський пропонує формувати готовність вчителя до імпровізації у кілька етапів. По-перше, спочатку розвивати здатність педагога емоційно, швидко і виразно викласти запропонований матеріал; по-друге, удосконалювати вміння підбирати необхідний у конкретній ситуації педагогічний прийом, який сприятиме якнайшвидшій реалізації завдання; по-третє, сприяти вмінню самостійно коригувати робочий матеріал з метою співвідношення змісту конкретного уроку з навчально-виховною ситуацією.

Під час педагогічної імпровізації комунікативна поведінка вчителя оцінюється відповідно до того, що і як він говорить, які в нього жести, рухи, вираз обличчя, який підтекст мають його слова, на яку реакцію учнів розраховані. У реальних ситуаціях мовленнєва сторона педагогічної імпровізації становить складну поліфонію реплік, розповідей, запитань, оціночних суджень, відповідей, зауважень, емоційних реакцій. Обмірковувати не тільки зміст спілкування (про що я буду говорити), а й особливості свого мовлення і комунікативної поведінки (як я буду говорити, які невербальні жести використовувати)

Молоді вчителі стикаються з труднощами у процесі впровадження у свою діяльність педагогічної імпровізації. Швидше за все це наслідок недостатньо розвиненого психофізичного апарату. Іншими словами, фахівець може бути непоганим психологом, може добре знати матеріал предмета, що викладається, і, як говорив Костянтин Сергійович Станіславський «відчуває, а передати не може».

На заняттях з методики музичного виховання з метою формування комплексу імпровізаційних умінь і навичок доцільно використовувати такі методи роботи, як моделювання, педагогічні ігри, інсценування педагогічних фактів.

Під час моделювання створюються ситуації, максимально наближені до реальної школи, до несподіваних суперечностей, що з'являються раптово під час проведення уроків, де від учителя вимагається вміння знайти оптимальний засіб вирішення проблеми. Це, як показує досвід, є ефективним засобом

формування у майбутніх учителів готовності до педагогічної імпровізації та педагогічної майстерності в цілому.

Дуже корисні педагогічні ігри, де кожному відводиться певна роль. Із числа учнів обираються два експерти: перший оцінює змістовність (логіку, аргументацію, новизну, якість мовлення, фантазію тощо); другий оцінює діяльність (емоційність, жвавість, переконаність, винахідливість тощо). Такі заняття дозволяють учасникам гри подивитись на себе з боку, з'ясувати, як сприймаються іншими їхні дії, увійти в роль учителя або учня.

Щоб впровадити в педагогічну діяльність імпровізацію, вчитель має багато над собою працювати, збільшуючи та ускладнюючи свій особистий досвід.

К. Станіславський зазначав: «Як це чудово, що людина може опанувати своє тіло, свою мову! Тоді можна просто повести очима, і дві тисячі людей поведуть очима разом із вашими очима, ви замислитесь — і вони замисляться разом із вами». Ці слова якнайкраще розкривають суть педагогічного впливу на учнів. Очевидно, що сучасна школа, не роздумуючи, готова прийняти такого фахівця, тому що «людство століттями мріяло про той час, коли в школах працюватимуть талановиті вчителі».

Педагогічна імпровізація, будучи структурним компонентом педагогічної діяльності, втілює і коригує проект уроку. Завдяки їй вчитель налагоджує контакт з учнями, організовує, спрямовує та контролює навчально-виховний процес.

Література:

1. Пчелова Е. А. Педагогическая импровизация в системе профессиональной подготовки современного педагога, 2017. Режим доступа : <https://urok.1sept.ru/articles/662937>
2. Бондаренко Т. И. Педагогическая импровизация в профессиональной деятельности учителя музыки: диссертация кандидата педагогических наук: Москва, 2007. 178 с.: ил. РГБ ОД, 61 07-13/2240.
3. Харькин В. Н. Педагогическая импровизация: теория и методика. Москва, 1992.
4. Щербакова Т. Н. Импровизация как компонент творчества современного педагога. Педагогическое мастерство: материалы IV междунар. науч. конф. (г. Москва, февраль 2014 г.). Москва: Буки-Веди, 2014.

Божок Наталя,
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності
011 Освітні педагогічні науки факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник – Якименко С.І., доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У ПРАЦЯХ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ТА І.А.ЗЯЗЮНА

Досліджуючи провідні тенденції сучасного освітнього простору України ми відслідковуємо тенденції щодо використання провідних ідей вітчизняних педагогів. Важливими постатями у формуванні української моделі освіти є В.О.Сухомлинський та І.А.Зязюн. На праці цих вчених посилаються у всьому світі. Окрім того, підходи цих науковців використано у моделі Нової української школи.

Одним із важливих елементів формули Нової школи є вмотивований педагог, який має свободу творчості та постійно займається саморозвитком. В сучасних умовах Образ учителя зазнає значної трансформації та знаходиться в залежності від змін, що відбуваються в суспільстві та соціально-культурних чинників. Гуманістичні ідеї Сухомлинського та педагогіка Добра Зязюна – це ідеї майбутнього. Важливим питанням у працях науковців є процес формування педагогічної майстерності. Кожен науковець мав своє бачення на формування цього чинника як складової успішної професійної особистості.

Василь Олександрович вказував, що педагогічна майстерність – «високе і таке, що постійно удосконалюється, мистецтво виховання й навчання, доступне для кожного педагога, який працює за покликанням і який любить дітей» [3, 48].

Науковець вказував, що процес формування педагогічної майстерності тривалий, починається у педагогічному навчальному закладі та продовжується усе життя. Знати та розуміти учня – один з найважливіших елементів педагогічної майстерності учителя. Гуманізм є однією з основних рис педагога,

яка відіграє важливу роль в розвитку педагогічної майстерності. Велике значення для формування педагогічної майстерності педагога має педагогічна культура. Професійна самостійність і творча активність учителя виступають як необхідне завершення процесу формування майстра педагогічної справи. Творча спадщина педагога-новатора дозволяє виділити її основні складові: гуманізм, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна взаємодія. Сучасний освітній простір потребує педагога-майстра. Ми впевнені, що цінний внесок в теорію і практику цього питання зроблено видатними українським педагогом-гуманістом В.О.Сухомлинським.

Проблемі дослідження педагогічної майстерності вчителя присвячені наукові праці І.А.Зязюна, який є фундатором цього науково-практичного напрямку в системі середньої та вищої освіти в Україні. І.А.Зязюн дослідив сутність педагогічної майстерності у різних аспектах: як найвищий рівень педагогічної діяльності (характеризуємо якість результату) та як вияв творчої активності особистості педагога (характеризуємо психологічний механізм успішної діяльності). Науковець розкриває сутність цієї педагогічної категорії наступним чином: "Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі" [4, 30].

Ураховуючи провідні ідеї досліджень вітчизняних та іноземних науковців, авторських досліджень з проблем педагогічної діяльності, І.А.Зязюн розробив своєрідні критерії педагогічної майстерності: "Критеріями майстерності педагога є доцільність (за спрямованістю), продуктивність (за результатами), діалогічність (за характером стосунків з учнями), оптимальність (у виборі засобів), творчість (за змістом діяльності)" [2, 37]. Варто відзначити, що вчений виокремлює такі рівні в процесі набуття майстерності: елементарний (наявність окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями); базовий (володіння основами педагогічної майстерності: знання, володіння методикою викладання, гуманістичне спрямування педагогічних дій, позитивні стосунки з учнями, вміння організувати навчально-виховний процес);

досконалий (чітка спрямованість дій учителя, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, планування власної діяльності на тривалий проміжок часу з орієнтацією на розвиток особистості учня); творчий рівень (ініціативність і творчість у професійній діяльності, самостійне конструювання оригінальних, педагогічно доцільних, прийомів взаємодії, застосування рефлексивного аналізу, сформованість індивідуального стилю професійної діяльності).

На основі педагогічних досліджень І. А. Зязюна визначаємо провідні здібності до педагогічної діяльності: комунікативність; перцептивні здібності; динамізм особистості; емоційна стабільність; оптимістичне прогнозування; креативність [2, 56].

Вивчаючи та узагальюючи науковий доробок В.О.Сухомлинського та І.А.Зязюна ми дійшли до того, що існує потреба в створенні системи розвитку професійної майстерності педагогів в онлайн-форматі. Тому ми створили інтерактивний тренажер розвитку педагогічної майстерності на основі провідних ідей науковців. Базою нашого наукового напрацювання було визначення ключових складових педагогічної майстерності, які відображено у працях В.О.Сухомлинського та І.А.Зязюна. Варто відзначити, що аналізуючи провідні ідеї науковців ми побачили спільне та відмінне до формування професійної майстерності. Спільне пов'язане, в першу чергу, з саморозвитком педагога упродовж всього життя. Ключовою ідеєю нашого інтерактивного тренажера є створення онлайн-простору в якому вчитель має можливість розвивати свій професійний потенціал на основі провідних ідей В.О.Сухомлинського та І.А.Зязюна. За основу ми взяли ключові складові педагогічної майстерності вчителя вказані у працях науковців, а саме: педагогічні здібності, педагогічна взаємодія, гуманізм, педагогічна спрямованість, професійні знання та педагогічна техніка.

Література:

1. Концепція нової української школи [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>

2. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол, 2000. 636 с.
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К.: Радянська школа., 1988. 310 с.
4. Постельняк А. І. В. О. Сухомлинський: діалог із сучасністю. Кіровоград: Центрально-українське видавництво, 2003. 288 с.

Вальховська Марина,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Науковий керівник: *Валуєва І.В., кандидат філологічних наук, доцент теорії та методики дошкільної та початкової освіти.*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В основі модернізованих процесів, що наразі спостерігаються в освітній галузі є зміни шаблонів усіх рівнів. Відповідно до них увага акцентується на конкурентоспроможній, компетентній, духовній особистості. Адже вчитель несе велику відповідальність за життя та здоров'я дитини під час освітнього процесу.

У нинішніх умовах важливо повністю враховувати новітні вимоги щодо підготовки педагогічних фахівців, особисто фахівців з конкурентоспроможним рівнем кваліфікації, які мають не лише орієнтуватися в характерних педагогічних ситуаціях, але також організовувати навчальну діяльність на основі цілеспрямованого, та грамотного застосування концепцій особистісно орієнтованої, компетентної освіти.

Модернізація змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи тісно пов'язана з вирішенням поставлених задач щодо впровадження у закладах вищої освіти компетентісно орієнтованої моделі навчання. У вищій

школі перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається у двох аспектах.

Передусім, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття студентами різних компетентностей. Потім постає потреба навчити майбутніх фахівців, а саме вчителів початкової школи, цілеспрямовано формувати в учнів ключові та предметні компетентності [1].

Змістовними характеристиками професійної компетентності вчителя початкових класів також є безупинний ріст знань для успішного вирішення професійних завдань; поглиблене знання предмета; наявність змістового, процесуального й особистісного компонентів.

Сучасний педагог, відповідно до нової концепції має володіти компетентностями, які надають змогу самовдосконалюватися та ставати успішнішим у реалізації навчання для своїх учнів, а саме: спілкуватися державною мовою; бути математично грамотним; вміти спілкуватися іноземними мовами; володіти компетентностями в природничих, технологічних науках, володіти інформаційно-цифровою компетентністю; хотіти та вміти самовдосконалюватися; володіти соціальними і громадянськими компетентностями; бути екограмотними та вести здоровий спосіб життя [2].

Окрім цього, виокремлюють наступні компетентності вчителя початкової школи, що відповідають сучасним тенденціям формування початкової школи:

- *операційно-діяльнісні* – охоплюють уміння практично вирішувати педагогічні завдання, фаховий досвід, творчі здібності, володіння педагогічними технологіями та педагогічним менеджментом, фахове мислення;
- *мотиваційні* – забезпечують позитивну мотивацію учителя до прояву і розвитку професійно-педагогічної компетентності, що виражається в інтересі до педагогічної діяльності, бажанні працювати, потребі у самоосвіті, саморозвитку;

- *змістові* – охоплюють володіння науковими професійно-педагогічними знаннями (психолого-педагогічними, методичними, спеціальними, загальноосвітніми, управлінськими, інформаційно-технологічними), здатність педагогічно мислити на основі системи знань та досвіду пізнавальної діяльності;

- *особистісні* – представлені особистісними та професійно важливими якостями особистості, як любов до дітей, доброта, толерантність, комунікабельність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення [4, с. 98].

У контексті підготовки вчителів молодших класів актуальною є інформаційно-комунікаційна компетентність, яка розглядається як здатність педагога актуалізувати, відбирати, інтегрувати й застосовувати в конкретних навчальних ситуаціях здобуті знання, набуті вміння, навички, способи й досвід діяльності з використання ІКТ. Навчання повинно забезпечувати реалізацію таких завдань, як спрямованість професійної діяльності вчителя в умовах інформатизації сучасного суспільства на оновлення змісту початкової освіти, виконання вимог освітніх галузей Державного стандарту та завдань нової навчальної програми; розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності та професійної майстерності вчителя.

Отже, в умовах модернізації освітньої галузі особливий акцент подається на інтегроване навчання у початковій школі, у зв'язку з чим важливою є орієнтація майбутнього педагога до такого навчання. Сучасному фахівцеві варто орієнтуватися на формування в учнів критичного мислення, оцінки надійності джерел інформації; виокремлювати актуальну інформацію та її обробку; аналізувати та оцінювати власні або чужі висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання; висловлювати власної позиції, влучність добору мовленнєвих засобів для побудови висловлювань; приймати обґрунтовані рішення.

Література:

1. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя : реалії і перспективи. *Початкова школа*. 2008. С. 35-37.
2. Модернізація початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=uk&u>
3. Монарьов Р. Г. Формування соціально-професійної активності майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного університету : «Теорія і методика професійної освіти». Черкаси, 2009, 20 с.
4. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів *Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика*, 2012. С. 94-101.

Белянінова Анастасія,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Науковий керівник: *Філімонова Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасні тенденції реформування системи освіти свідчать про радикальну зміну акцентів щодо її організації. Сьогодення вимагає зміни традиційної знаннєвої парадигми на таку стратегію, в основі якої – гуманістично-зорієнтований підхід до педагогічного процесу, яким передбачено оновлення його змісту, цілей і форм з метою формування у підростаючого покоління гуманних якостей та гуманістичного світогляду.

«Вузлики світогляду» людини закладаються ще в дошкільлі. У школі формується особистість, її громадянська позиція. Саме тому молодший шкільний вік є сензитивним періодом формування світоглядних координат дитини, а «доцільно організоване за змістом і формою навчання, за переконанням академіка І. Беха, має високий виховний потенціал: уводить

особистість до простору світоглядних ідей, формує соціальні настанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби» [1, с. 44].

Підґрунтям педагогічного розв'язання проблеми формування світогляду підростаючого покоління є творчий доробок Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Окремі аспекти розвитку світорозуміння дитиною навколишньої дійсності розглянуто в дослідженнях вітчизняних і російських вчених (Н. Бібік, А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, В. Ільченко, Т. Ковальчук, О. Кононко, С. Курінна, І. Печенко, Т. Поніманська, О. Савченко, С. Совгіра, О. Сокурєнко, Г. Тарасенко, С. Якименко, І. Ярита та ін.).

Як справедливо стверджує В. Кремень, «модель підготовки вчителів у вищій педагогічній освіті України, спрямована на передачу студентам певного обсягу знань, умінь і навичок, повністю втрачає свою перспективність. За сучасних умов реформування всіх галузей української освіти, виникає необхідність змінити стратегічні, глобальні цілі педагогічної освіти, переставити акцент зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, що виступають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності» [2, с. 6].

Освітній процес у ЗВО потребує створення умов для забезпечення комунікації між студентом та викладачами в он-лайн-режимі, що значно оптимізує вирішення творчих, проблемних завдань. Комунікація може здійснюється засобами технологічного інструментарію (Інтернет-ресурсів, он-лайн освітніх середовищ, інформаційно-комунікативних технологій, програмних педагогічних засобів навчального призначення), що сприяють розвитку універсальних компетенцій (прогностичних, візуалізаційних, риторичних, мотиваційних, когнітивних, проектувальних).

Сучасні студенти мають інші потреби, як у змісті навчання, так і в методах інформації, не уявляючи свого життя без постійних віртуальних контактів. Відтак, для професійного розвитку майбутніх фахівців необхідним

виявляється підхід до використання електронного навчання – засобами освітніх платформ «Google-meet», «ZOOM», «Moodle».

Дослідження процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів до формування світогляду молодших школярів спонукає нас до визначення концептуальних положень для теоретичної розробки педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою нами визначено – *створення майбутніми вчителями інтегрованого освітнього середовища початкової школи.*

Вагомий внесок у розробку проблеми створення інтегрованого середовища в освітньому процесі початкової школи належить професору С. Якименко, автору «Інтегрованої особистісно-орієнтованої технології в ДНЗ та в школі I ступеня». Унікальністю авторської інтегрованої особистісно-орієнтованої технології С. Якименко є технологічне конструювання змісту «Державного стандарту» в напрямках гуманізації, діалектизації та інтеграції з метою формування цілісності знань молодшого школяра про навколишній світ та людину [3, с. 15-23]. В цілому, інтегрований зміст навчального матеріалу вирішує низку дуже важливих педагогічних завдань – реалізує раннє формування багатьох природничо-наукових понять, дає уявлення про картину світу в цілому і місця людини в ньому, забезпечує підготовку до подальшого вивчення природничих предметів і, більш того, пробуджує інтерес до їх вивчення. Цілком актуальною та затребуваною для педагогів-практиків в умовах впровадження концепції Нової української школи є теоретично обґрунтована та практично апробована «Інтегрована особистісно-орієнтована технологія» С. Якименко.

Другою педагогічною умовою визначено таку: *підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування світогляду молодших школярів на засадах сформованості власного світогляду.* Наявність чітких світоглядних орієнтирів є атрибутивною якістю представників педагогічної професії, яка набуває через це соціальної значущості й культуровідповідного характеру. Свого часу В. Сухомлинський зазначав, що «кожен педагог як вихователь розпочинається з того, як він виховує світогляд» [4, с. 13]. Сформований

науковий світогляд у вчителя – це важлива його особистісна якість та показник професійної готовності та зрілості.

Ефективність формування наукового світогляду майбутніх учителів відбувається за умови застосування діяльнісного підходу до організації освітнього процесу, зокрема залучаючи студентів до аналізу проєктованих на них світоглядних ідей у вправах, дискусіях, обговореннях, трудовій діяльності. Створюючи умови, які дозволяють майбутньому вчителю виявляти своє ставлення до подій, явищ, давати їм принципову оцінку, висловлювати свою думку. Це сприяє формуванню єдності слова і діла, світогляду і поведінки, активної життєвої позиції.

Третьою педагогічною умовою нами визначено – *збагачення змісту освіти виховним і розвивальним матеріалом, який створюватиме передумови різнобічного виховання майбутнього фахівця*. Особливу роль у контексті ідей Нової української школи у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів є впровадження ігрових методів, які вони відтворюють у предметній і соціальній професійній діяльності; моделювання системи відносин, різноманітних умов майбутньої професійної діяльності педагогів, тобто створення ситуації моделювання професійної діяльності студентів. Так, В. Сухомлинський був твердо переконаний, що «без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку» [4, с. 16].

Важливого значення ми надаємо саме методу ділової навчальної гри, яка як навчально-практичне заняття передбачає моделювання діяльності фахівців щодо розв'язання складної проблеми, прийняття певного рішення, пов'язаного з виконанням професійних обов'язків. Поєднуючи в собі ознаки навчальної і майбутньої професійної діяльності, ділова навчальна гра дає змогу студентові збагнути і подолати суперечності між абстрактним характером предмета навчально-пізнавальної діяльності (знання) і реальним предметом майбутньої професійної діяльності, індивідуальним способом навчання студента і колективним характером професійної діяльності, опорою в навчанні переважно на інтелект студента і залученням у процес особистості майбутнього фахівця.

Таким чином, ми передбачаємо, що розроблені нами педагогічні умови вплинуть на підвищення рівня готовності майбутніх учителів до формування світогляду молодших школярів.

Література:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Кремень В.Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи *Трибуна*. 2001. № 5 – 6. С. 5-7.
3. Якименко С. І. Особистісно-орієнтований підхід до формування світогляду молодших школярів засобами інтегрованих знань у теорії і практиці. *Збірник наукових праць*. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Випуск 8-9. Одеса, 2002. С. 15-23.
4. Сухомлинський В.О. Роль переконань у формуванні духовного обличчя особистості. Вибр. твори: У 5-ти т. Т.2. С. 3-123.

Цуркан Аліна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Науковий керівник: Паршук С. М. кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В умовах розвитку українського суспільства особливо актуальною є побудова освітнього процесу в закладах освіти на основах гуманістичної педагогіки, в основі якої лежить гуманістичний світогляд, який визнає головною цінністю людину, цінність її свободи, її вибору і можливостей її розвитку.

Реалізація Концепції «Нова українська школа» передбачає гуманізацію освітнього середовища в початковій школі, що визначається як повага до вчителя так і визнання гідності кожної дитини, що забезпечується не лише високим рівнем професійної компетентності вчителя, а й його педагогічно доцільною поведінкою і емоційно-вольовою сферою, саморегуляцією, новаторством, вимогливою добротою.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що «...педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: дотримуватися педагогічної етики; поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства» [10].

Як зауважує І.Бех, основою нової парадигми освіти, а відтак і основою виховання є особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності, отже, генерація стратегії суб'єкт-суб'єктної взаємодії [4].

Концепція Нової української школи визначає нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя, зокрема: сформованість таких вольових якостей, як цілеспрямованість, ініціативність, дисциплінованість, самовладання, вимогливість до себе та інших, витримка, винахідливість, емоційна рівновага, уміння володіти своїми почуттями [14].

Отже, зміна соціально-орієнтованої парадигми освіти на особистісно орієнтовану зумовлює зміни змісту, форм, принципів і методів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів засобами розкриття потенціальних можливостей особистості студента.

Як стверджує О.Вишневський підготовка майбутніх учителів у світлі гуманістичної парадигми полягає у формуванні гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності, яку автор розуміє як «професійну

властивість; як єдність мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості, в основі якої ставлення до людини як найвищої цінності та яка визначає, стимулює всі види і форми взаємин учасників педагогічного процесу, зміст діяльності вчителя» [6, с. 44].

Актуальним є пошук шляхів підвищення ефективності освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти на гуманістичній основі.

Засновник «гуманної педагогіки» Ш. Амонашвілі трактує зазначений феномен як велику відкриту авторську педагогічну школу, а освіту в ній – як процес насичення душі та серця всім найкращим, таким, що підносить людину, одухотворяє її досягненнями загальнолюдської культури. Педагог визначає провідні постулати гуманної педагогіки, зокрема: віру в можливість особистості; розкриття її самобутньої природи; спрямування особистості на шлях служіння добру, істині, красі, справедливості. На думку Ш. Амонашвілі сутність гуманної педагогіки полягає не лише в нових цілях і завданнях освітнього процесу, але й засоби, за допомогою яких вони мають бути досягнуті: різнобічна діяльність учнів та спілкування, які несуть їм повсякденну радість, надають можливість вільного вибору, співпраці, творчості [1].

У процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до гуманізації освітнього середовища викладачі ЗВО мають врахувати основні положення гуманістичної педагогіки, які вимагають студентоцентричного підходу до моделювання освітнього процесу, як відправної точки професійної освіти.

Наукові розвідки проблеми гуманістичних засад вищої української освіти активно проводять такі сучасні українські вчені як: О.Вовк, І.Бех, А.Бойко, Н.Майборода, Н. Мойсеюк, М.Смирнова.

На думку О. Вовк, гуманізація освітнього процесу ЗВО передбачає «диференціацію та індивідуалізацію навчання, розкриття індивідуальності кожного студента» і має бути спрямована на формування у студентської молоді творчого мислення, здатності працювати на партнерських засадах, приймати

швидкі, адекватні рішення, бути вільної, комунікабельною особистістю із власною життєвою позицією, поглядами та переконаннями [7, с.34].

Зокрема, Н.Майборода наголошує на необхідності створення нових підходів до освітнього процесу в ЗВО, таких як: «демократизація студентсько-викладацьких взаємовідносин; створення «сприятливої атмосфери співробітництва; зниження монологічного викладу матеріалу та дублювання інформації, яка може бути отримана з доступних джерел»; перехід від монологічного спілкування в колективі на діалогічне спілкування; зміна методів освітнього процесу; активізація творчої діяльності студентів; стимулювання їх ініціативності, інтелектуально-пізнавальної діяльності; гуманістичне ставлення, повага до студентської особистості, орієнтація на співпрацю, партнерські відносини, суб'єктивізацію освітнього процесу тощо» [11, с.49].

Основними напрямками гуманізації освітнього процесу у закладах вищої освіти дослідниками визначено наступні: необхідність врахування потреб, можливостей, індивідуальних творчих нахилів та здібностей кожної студентської особистості; активізація всієї навчально-пізнавальної діяльності як аудиторної, так і позааудиторної роботи; підтримка професійного та громадянського самовизначення; здійснення індивідуального підходу до навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді та індивідуалізацію навчання; побудова освітнього процесу на особистісно-орієнтованих принципах навчання та виховання; орієнтація на загальнолюдські ідеали та цінності, повага та розуміння студентської особистості, стимулювання їх всебічного саморозвитку; створення сприятливих умов для розкриття індивідуальних творчих здібностей кожного студента» [9, с.25-26]

Як стверджує Ш. Амонашвілі «гуманне педагогічне мислення запалює іскри для народження різних і нових педагогічних систем в залежності від конкретних історичних, соціальних, національних і економічних умов, для

виникнення особистого творчого педагогічного досвіду, «своїх методів і форм» [2, с. 7].

Н. Мойсеюк висловлює думку, що гуманна педагогіка представлена системним підходом, сутність якого полягає у взаємозв'язку відносно самостійних компонентів освітнього процесу розглядаються. у системі з іншими, методологія якої розкривається за допомогою специфічних підходів, таких як: діяльнісний, діалогічний, культурологічний, національний [12, с. 40].

Отже, необхідність гуманізації освітнього процесу в сучасній початковій школі декларує розвиток особистісних якостей студента, його переконання у важливості фахової готовності до зазначеної діяльності та зумовлюють реалізацію основних принципів і положень гуманістичної педагогіки в професійній підготовці майбутніх учителів, зокрема при формулюванні цілей і задач професійної педагогічної освіти, під час розробки її змістовного компоненту.

Література :

1. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск: Изд-во Университетское, 1990. 560 с.
2. Амонашвили Ш.О. Педагогіка: Школа життя. Книга 3, 2012. 21 с.
3. Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів, 1990. 544 с.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (Програмно-виховний контекст. Київ-Черкаси: ЧОПОПП.
5. Беланова Р.А. Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна-США). К.: Центр практичної філософії, 2001. 216 с.
6. Вишневецький О. І. Гуманізація шкільного життя. *Рад. школа*. 1990. № 1. С. 41-46
7. Вовк О.Р. Провідні тенденції гуманізації освіти: теоретичний аналіз. *Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. №1. С.30–34.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
9. Гуманізація – найкоротший шлях до особистості: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної майстерні (Кременчуцький педагогічний

коледж імені А. С. Макаренка, 25 вересня 2020 року) / [редактор-упорядник: О. В. Діброва, С.І.Барда] Кременчук: Методичний кабінет, 2020. С. 25-26.

10. Закон України «Про освіту»: від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 15.09.2020).

11. Майборода Н. В. Гуманізація – найкоротший шлях до особистості: матеріали Всеукраїнської науково-практичної майстерні (Кременчуцький педагогічний коледж імені А. С. Макаренка, 13 вересня 2019 року) / [редактор-упорядник: О. В. Діброва. Кременчук: Методичний кабінет, 2019. С.49–52.

12. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. 3-є вид., допов. К., 2001. 608 с.

13. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.

14. Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи: [Електронний ресурс] режим доступу <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-v-kontekstikonceptii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>].

15. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 24-30.

Бреславська Ганна,

*доктор філософії в галузі освіти, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Абрамова Тетяна,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УСПІШНІЙ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ НУШ

Для успішної адаптації дитини у школі значну роль відіграє вірно створене навчальне середовище. Перш за все, діти повинні у ньому відчувати себе захищеними. Крім того, навчальне (освітнє) середовище повинно відображати проблематику і суть концепції НУШ та навчальну програму.

Освітнє середовище НУШ потребує організації навчальних куточків (зон):

1. Мебльований освітньо-пізнавальний куточок;
2. Змінні тематичні куточки (дошки, фліп-чарти, стенди для діаграм з ключовими ідеями);
3. Ігровий куточок (настільні ігри, інвентар для рухливих ігор);
4. Куточок художньо-творчої діяльності (полички/шафки для зберігання канцелярського приладдя та витратних матеріалів, стенд для виставки дитячих робіт, що можна змінювати);
5. Куточок живої природи (пророщування зерна, спостереження та догляд за рослинами, акваріум);
6. Куточок відпочинку;
7. Класна бібліотека для дітей;
8. Осередок вчителя (стіл, стілець, комп'ютер, полиці/ящики, шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо) [1, с.156].

Якщо правильно організувати розміщення таких класних куточків, учень вже з перших днів перебування у школі зможе спокійно орієнтуватися у класі. У свою чергу, вчитель матиме змогу зі свого осередку спостерігати за усіма учнями у класі.

Відповідно до розроблень НУШ, навчання у класі починається із ранкових зустрічей. Діти діляться враженнями за минулий день, розповідають один одному цікаві новини, налаштовуються на позитивний навчальний день у школі.

Ранкові зустрічі зазвичай містять 4 основні складові:

- *Вітання.*
- *Обмін інформацією.*
- *Групове заняття.*
- *Щоденні новини*

Послідовність цих складових можна змінювати у відповідності до потреб кожного класу. Кожна проведена ранкова зустріч має задовольнити потреби та

інтереси класу. Тому вчитель може експериментувати і знаходити те, що буде найбільш корисне та актуальне саме для цього класу.

Ранкова зустріч – це запланований, структурований збір. Учителю необхідно присвятити 20-25 хв щоранку для того, щоб створити позитивну атмосферу для навчання учнів. Ранкова зустріч відбувається у класі. Кожен з учнів може зайняти для себе найбільш зручне місце (за партою, на пуфі, на дивані чи на килимі).

Учитель теж має зайняти зручне для себе місце біля дітей, щоб не домінувати над учнями у спілкуванні. Кожна дитина має привітатися з однокласниками, поділитися новинами, пережитими емоціями чи враженнями від будь-чого, що з нею сталося за будь-який період часу. Далі увесь клас може виконати чи якусь енергійну вправу, чи «руханку». Такі заняття об'єднують дітей у колективі, виробляють соціальні навички і навички спілкування з оточуючими.

Під час цих занять учні вчаться:

- конструктивно і зрозуміло для інших висловлювати свої думки;
- слухати інших;
- вербально вирішувати власні проблеми;
- пропонувати власні ідеї друзям;
- збагатити і вдосконалити словниковий запас;
- аналізувати та оцінювати матеріал;
- використовувати нову інформацію;
- дбайливо ставитись до оточуючих і до себе особисто;
- створювати позитивний настрій на увесь день;
- встановлювати звичайний перебіг подій;
- забезпечувати індивідуальні та групові можливості для участі;
- оцінювати важливість вкладу кожної дитини.

Розвивають такі важливі для успіху в навчанні навички, як уміння слухати, говорити, синтезувати інформацію, вирішувати завдання, дотримуватись інструкцій, приймати рішення, читати, писати й рахувати.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК

Завдяки ранковим зустрічам учні зосереджують увагу на взаємодію з іншими людьми, а не лише на собі. Соціальні переваги цього періоду сприяють розвитку емпатії, активному слуханню однолітків, діти навчаються розуміти позицію інших людей. Діти стають толерантними, вчаться поважати думки інших. Це допомагає дітям жити у взаємоповазі, позитивно і відкрито спілкуватися. Важливого значення набуває здатність, робити вибір, говорити і слухати, уникати конфліктів. Також розвивається здібність мовлення і поведінка мовлення під час спілкування дітей з однолітками.

УДОСКОНАЛЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ НАВИЧОК

Сучасними науковцями було проведено ряд досліджень, які спрямовані на розвиток соціальних навичок, підвищення академічних досягнень. Як зазначає К. Бейн, соціальні навички — це «помічники академічних успіхів». Якщо соціальні навички не розвинені належним чином, учителям доводиться марнувати дорогоцінний час на підтримання порядку і надання вказівок. Такий важіль, як соціальні навички, дає змогу забезпечити якісне викладання і навчання.

Слід зазначити, що ранкові зустрічі формують навички говорити, слухати, збагачується словниковий запас школяра, діти вчаться досліджувати, дати аналіз і оцінку вивченому матеріалу, без підготовки давати відповіді на запитання тощо.

СТВОРЕННЯ В КЛАСІ ПОЗИТИВНОГО НАСТРОЮ

Також допомагають учням знайти спільну мову, краще адаптуватися у класі і школі загалом вправи, що проводяться під час таких ранкових зустрічей. На думку вчених, позитивна атмосфера створюється за рахунок:

К.Бейн вважав, що мотиваційний аспект ранкових зустрічей реалізується завдяки зверненню до трьох основних потреб шкільних та громадських організацій:

- потреби мати відчуття особистої цінності;
- потреби відчувати себе частиною колективу;

- потреби в отриманні задоволення від життя.

ЩОДЕННІ НОВИНИ.

Це обговорення оголошення, що вчитель чи відповідальний учень закріплює на відповідному стенді або дошці. У такому оголошенні діти можуть ознайомитися з інформацією, що буде вивчатися цього дня, проаналізувати пройдений матеріал за попередні дні. Щоденні новини також повідомляють про різні завдання, наприклад – ведення календаря, прогнозу погоди, перегляд робіт та ін.

Щоденні новини допомагають дітям перелаштуватися на вибір, чим займатися або до наступного етапу дня. Якщо ранкова зустріч затягнулася і не вистачає часу, такі заняття, як створення календаря чи графіку ведення прогнозу погоди можна залишити на наступну ранкову зустріч.

ПЛАНУВАННЯ РАНКОВОЇ ЗУСТРІЧІ

Приміщення для проведення ранкових зустрічей має бути просторим, затишним і комфортним, для того, щоб у ньому змогли зібратися усі учні класу і ніяким чином не заважали один одному у просторі. Підготовка не потребує великої кількості матеріалів.. Для проведення ранкової зустрічі потрібні: килим або інше покриття на підлозі, стенд чи мультимедійна дошка, або класна дошка.

Планування ранкової зустрічі відбувається за таким алгоритмом, як і планування класних занять (уроків). Планування всіх компонентів зустрічі має враховувати: інтереси дітей; інтереси групи; ідеї дітей; ідеї групи; теми для навчання; турботи і проблеми, що виникли в період або під час даної ранкової зустрічі.

Література:

1. Ранкові зустрічі. 1 клас. I семестр : підручник. Харків : Вид.група «Основа», 2018. 156 с.
2. Навчання і виховання учнів 1 класу: методичний посібник для вчителів. Київ : Генеза, 1999. 464 с.
3. Андрющенко Т.Ю., Карабекова Н.В. Корекція психологічного розвитку молодших школярів на початковому етапі навчання. *Питання психології*. 1993. № 1.

Кулик Любов,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Науковий керівник: *Авраменко К. Б., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Все більш потужним перетворюючим засобом педагогічних досліджень є моделювання – «непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких з певних причин неможливе, ускладнене чи недоцільне) шляхом дослідження їхніх моделей» [1, с. 393].

Як зазначає дослідник, моделювання у педагогіці, зокрема в дидактиці, «успішно застосовується для розв'язування наступних важливих задач:

- оптимізації структури навчального матеріалу;
- покращення планування освітнього процесу;
- керування пізнавальною діяльністю;
- керування освітнім процесом;
- діагностики, прогнозування, проектування навчання» [2, с. 67].

До моделювання в педагогіці зверталися такі дослідники, як Ю. Бабанський [3], В. Помагайбін [4], та ін. Моделювання як засіб формування компетентностей майбутніх учителів розкрито в дослідженнях Ю. Горошка [5], Г. Монастирної [6], Я. Сікори [7], та ін. Створення та апробація моделей формування компетентностей майбутніх учителів у галузі ІКТ відображено в роботах С. Петренка [8], Н. Полюхович [9], Н. Ших [10] та ін.

Традиційні апробовані моделі формування знань і умінь учителя початкових класів в сфері впровадження ІКТ не відповідають повною мірою сучасним потребам професійно-педагогічної підготовки педагогів для початкової школи, оскільки вони не враховують особливостей їхньої

майбутньої фахової діяльності в умовах оновлення освіти, а саме необхідності впровадження нового Державного стандарту початкової освіти, реалізації Концепції НУШ. Саме тому, виникає необхідність створення моделі, що відображує єдиний підхід до формування інформаційної компетентності вчителя початкових класів через міждисциплінарну інтеграцію предметів професійного циклу та спеціальних дисциплін інформатичної підготовки.

Проаналізувавши запропоновані науковцями моделі та враховуючи результати експерименту, нами було розроблено структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи (рис. 1), у якій визначено не тільки компоненти та їх взаємозв'язок (тобто структуру), але й її функціональну орієнтованість (професійною теоретична спрямованість, системність, технологічність). Саме структурно-функціональна модель містить сукупність компонентів, що утворюють структуру системи і є для неї необхідними, та функціональні, тобто стійкі зв'язки структурних компонентів, які виникають у процесі педагогічної діяльності й зумовлюють розвиток й удосконалення педагогічної системи. Єднальною ланкою для всіх компонентів такої моделі виступають педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Авторську модель підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти слід розглядати як систему взаємопов'язаних елементів: мети, завдань, методологічних підходів і принципів, структурних компонентів інформаційної компетентності, змісту, форм, методів, результату, а також критеріїв і сформованості у майбутніх учителів початкової освіти уміння формувати інформаційно-комунікаційну компетентність у здобувачів початкової освіти.

Представлену модель вважаємо відкритою, складною, віддаленою від рівноваги системою, що володіє ознаками самоорганізації та самодобудовування. Запропонована та обґрунтована на теоретичному рівні

структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти побудована з урахуванням структури ІК на основі мікродидактичного комплексного методу організації засвоєння інформації майбутніми вчителями зазначеного фаху, специфіки їхньої подальшої професійної діяльності.

Рис. 1. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти

Оцінювання ефективності впровадження розробленої моделі підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти, були підкріплені педагогічним експериментом. Базою для проведення представленого педагогічного експерименту став Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Усього в дослідженні взяли участь 40 студентів (20 студентів експериментальної групи і 20 – контрольної). Результати педагогічного експерименту відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика рівнів готовності майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти

Етапи	Групи	Рівні %			
		Високий	Достатній	Середній	Низький
Констатувальний етап	ЕГ	25%	20%	20%	35%
Контрольний етап	ЕГ	45%	35%	15%	5%
<i>Динаміка</i>		<i>+20%</i>	<i>+15%</i>	<i>-5%</i>	<i>-30%</i>
Констатувальний етап	КГ	30%	20%	30%	20%
Контрольний етап	КГ	35%	30%	20%	15%
<i>Динаміка</i>		<i>+5%</i>	<i>+10%</i>	<i>-10%</i>	<i>-5%</i>

Таким чином, отримані результати дають підстави вважати, що реалізація розробленої моделі підготовки майбутніх учителів початкової освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів початкової освіти позитивно вплинула на сформованість всіх компонентів.

Наявність даної моделі дозволяє в процесі дослідження знайти вирішення низки проблем, в тому числі забезпечити:

- підкріплення теоретичної бази випускників практичними навичками застосування інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній школі;
- формування ІКТ-грамотності молодших школярів;
- забезпечити безперервний розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього учителя початкових класів.

Література:

1. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
2. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. Кн.1: Общие основы. Процесс обучения. 576 с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект). М.: «Педагогика», 1977. 256 с.
4. Помогайбин В.Н. Теоретические аспекты оптимизации психолого-педагогических исследований. *Инновации в образовании*. 2001. №3 С.26-37.
5. Горошко Ю.В. Система інформаційного моделювання у підготовці майбутніх учителів математики та інформатики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання». К., 2013. 35 с.
6. Монастирна Г.В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами інформаційно-педагогічного моделювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2009. 20 с.
7. Сікора Я.Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики засобами моделювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2010. 20 с.
8. Петренко С.І. Про модель формування ІКТ-компетентності майбутнього учителя математики. *Фізико-математична освіта. Науковий журнал*. 2015. Випуск 2 (5). С. 49-57.
9. Полюхович Н.В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів основ економіки у процесі фахової підготовки: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. К., 2014. 264 с.
10. Ших Н.В. Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх вчителів природничо-математичних дисциплін у професійній підготовці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2010. 20 с.

Мойсєєнко Оксана,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти*

Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Нову парадигму сучасної початкової школи пов'язано з упровадженням ідей педагогіки партнерства, дитиноцентризму та переходом на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, створенням психологічно-комфортної атмосфери, продуктивної для позитивного самопочуття учнів, розвитку їх пізнавальної активності та самостійності.

Сучасні тенденції розвитку українського суспільства вимагають радикальних змін у підготовці нового покоління педагогічних кадрів, зокрема майбутніх учителів початкової школи, де визначна роль відводиться проблемі формування компетентних фахівців; усвідомлення ними значущості суб'єктсуб'єктних відносин у межах нової освітньої парадигми, побудованої на гуманістичних і демократичних засадах, ціннісною основою яких виступає інтерактивна навчальна взаємодія усіх учасників освітнього процесу.

О. Савченко виокремила пріоритети професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті впровадження Концепції Нової української школи. На її думку, сучасний учитель має бути гуманною особистістю, з розвиненим новим педагогічним мисленням; здатним до перетворювальної, конструктивної діяльності, фахової мобільності, впровадження інновацій; активно користуватися засобами інформаційно-комунікативних технологій, глибоко

розуміти потреби й умови функціонування варіативної початкової освіти [3, с. 28].

Реформування початкової освіти вимагає суттєвих змін у змісті фахової підготовки вчителя, як стверджує В. Бондар. Педагогові треба надати академічну свободу, право самостійно обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання, активно виражати власну професійну думку [1, с. 145].

Основою оновлення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи має бути спрямованість на особистісно орієнтовану парадигму навчання. Цій проблемі присвячена докторська дисертація Д. Пащенко, у якій подається концепція та методика гуманізації професійної підготовки студентів закладів вищої освіти, яка будується в контексті розвитку загальнолюдських цінностей, передбачає залучення студентів до практичної діяльності, оскільки це вимагає від них активних проявів співчуття, гуманності, толерантного ставлення один до одного. Важливо, що в процесі педагогічної практики майбутні вчителі початкової школи набувають досвіду гуманізації освітнього процесу під час спілкування з учнями та батьками; оволодівають засобами педагогічної взаємодії, співпраці [2, с. 223].

Оскільки ключова роль у системі освіти належить учителю, то на нинішньому етапі інтеграції України до європейського освітнього простору в зв'язку з реформами, що відбуваються в освітньому просторі, перед закладами вищої освіти педагогічного спрямування постає завдання підготовки вчителя нової генерації.

Сучасна школа потребує вчителів початкової школи, здатних не тільки збагатити учнів комплексом передбачених програмою знань, умінь і навичок, але й забезпечити реалізацію їхнього творчого потенціалу на основі особистісного розвитку, навчити молодших школярів способів набуття знань, створювати умови для ефективного формування багатомірної свідомості, здатності особистості, що розвивається, розуміти, мислити, діяти.

До головних орієнтирів спрямованості сучасної початкової школи є сприяння виробленню молодшими школярами активної позиції, формування у них потреби до пізнання світу і людини в ньому як біологічної та соціальної істоти, засвоєння духовних цінностей у різноманітних сферах, створення теоретичної бази для інтелектуального розвитку учнями, прищеплення навичок самостійного набуття знань учнями на основі активної пізнавальної діяльності. Усі ці аспекти процесу навчання можуть бути реалізовані, з одного боку, тільки з урахуванням індивідуальних рис і схильностей особистості кожного учня, а, з іншого – у процесі колективної взаємодії з однокласниками.

В інформаційному суспільстві, коли стрімкий розвиток усіх сфер людської діяльності зумовлює збільшення обсягу й ускладнення змісту матеріалу практично усіх навчальних предметів, перед сучасним учителем початкової школи постає проблема використання інноваційних форм організації пізнавальної діяльності школярів.

Докорінна зміна освітньої парадигми переорієнтовує процес навчання на особистість дитини. Особистісно орієнтоване навчання передбачає організацію освітнього процесу на засадах глибокої поваги до особистості кожного учня, врахування його індивідуальних нахилів і особливостей, ставлення до нього як до свідомого відповідального учасника суб'єкт-суб'єктної взаємодії. На тлі окреслених векторів розвитку вітчизняної системи початкової освіти протягом останнього десятиріччя спостерігається зростання інтересу до групових форм навчальної діяльності.

Література:

1. Бондар В. І., Шапошнікова І. М. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 332 с.
2. Пащенко Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, Київ, 2006. 424 с.
3. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 3. С. 26-32.

Філімонова Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується, що підготовка педагогічних працівників є центральним завданням модернізації освіти держави, провідним принципом державно-освітньої політики. Ми поділяємо думку вчених, які прийшли до висновку, що ефективне гуманістично спрямоване навчання й виховання може забезпечити лише вчитель-майстер, який опанував не тільки теоретичні знання, а й володіє професійно-особистісними дидактичними, організаторськими, комунікативними вміннями, має високий рівень педагогічної уяви, емпатії, рефлексії, творчості [2].

Інтерактивне навчання як специфічну освітню технологію в загальнодидактичному аспекті ґрунтовно досліджують Л. Коваль, Н. Коломієць, О. Пометун, Л. Пироженко та ін.

Використання інтерактивних технологій в системі підготовки майбутніх педагогів у ЗВО є предметом уваги багатьох вчених (І. Гладка, О. Єльнікова, Г. Коберник, В. Мартинюк, Н. Павленко, О. Павлик, Л. Тополя та ін).

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка спрямована на створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [4].

Серед основних інновацій у галузі освіти провідне місце належить інтерактивним технологіям навчання. Однак, як засвідчує практика, учителі початкових класів знайомі тільки з окремими елементами інтерактивних технологій навчання, використання яких у навчально-виховному процесі початкової школи позначене фрагментарністю, епізодичністю. Це актуалізує

необхідність включення у предметно-методичну підготовку майбутніх учителів початкових класів відповідного змісту. Адже вчитель початкової школи повинен не тільки володіти знаннями щодо інтерактивних технологій навчання, а й уміти застосовувати їх на практиці у процесі професійно-педагогічної діяльності в початкових класах [1].

Необхідно підготувати вчителя з творчим науково-педагогічним мисленням, з певною системою особистісних, професійних якостей, необхідних знань, умінь і навичок.

Для того, щоб належним чином підготувати майбутнього вчителя початкових класів до навчально-виховного процесу в початковій школі, необхідно дотримуватися таких організаційно-педагогічних умов:

1) орієнтація цілей, мотивів майбутньої професійної діяльності, змісту освіти, завдань педагогічної практики на теорію і практику застосування інтерактивних технологій навчання; забезпечення вивчення студентами на заняттях дисциплін професійно орієнтованого циклу всього поліваріантного комплексу інтерактивних технологій навчання; засвоєння майбутніми вчителями початкових класів нового теоретичного та практичного досвіду із застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі початкової школи;

2) використання інтерактивних технологій навчання в педагогічному університеті під час навчання майбутніх учителів початкових класів на заняттях дисциплін професійно орієнтованого циклу; методична підготовленість викладачів ЗВО до управління процесом формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання (володіння викладачами ЗВО знаннями про сутність, принципи, зміст, організацію роботи із застосуванням інтерактивних технологій навчання (та особливості формування саме цього виду готовності необхідними вміннями і навичками);

3) організація інтерактивного освітнього середовища в педагогічному університеті із застосуванням інтерактивних технологій навчання, створенням

суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів, організації навчання з опертям на суб'єктний досвід кожного студента;

4) уведення питань, пов'язаних із застосуванням інтерактивних технологій, у зміст виробничої педагогічної практики студентів;

5) спрямування науково-дослідної, самостійної роботи студентів на формування знань, умінь і навичок застосування інтерактивних технологій навчання.

Перевагами інтерактивного навчання у ЗВО є: встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування; отримання студентами можливості бути більш незалежними і впевненими у собі; заохочення викладачем студентів до співпраці; отримання можливості подолати проблему мовного бар'єру; постійне й активне використання раніше набутого досвіду [3].

Упровадження технології інтерактивного навчання значною мірою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку майбутніх вчителів початкової школи, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити, спілкуватися. Як перевагу інтерактивного навчання розглядаємо й те, що студенти засвоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), займають активну позицію в засвоєнні знань, у них зростає інтерес до здобуття знань.

Література:

1. Коломієць Н. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів: Дис... канд. наук: Київ, 2009.
2. Павленко Н.О. Інтерактивні педагогічні технології у професійній діяльності вчителя початкових класів: методичні рекомендації для студентів спеціальності 7.010102 – "Початкове навчання". Полтава, 2007. 35 с.
3. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: навч. посіб. Київ: Либідь, 1997. 168 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

Філімонова Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Кравчук Наталя,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Суттєві зміни, які відбуваються в освіті у зв'язку з входженням України до Європейського освітнього простору, істотно впливають на стратегію й тактику реформування вищої освіти. Передусім це стосується підготовки майбутнього вчителя. Учитель Нової української школи повинен мати творче мислення; бути здатним до інноваційної діяльності, прийняття самостійних і нестандартних рішень.

Сучасні вимоги до вчителя зумовлюють перегляд традиційних уявлень про зміст його підготовки, використання інноваційних технологій у процесі його професійного становлення. У системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів існує нагальна потреба в теоретичній та практичній підготовці студентів до творчої професійної діяльності, розвитку креативності та формування творчої особистості майбутніх учителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти, в ознайомленні майбутніх учителів з технологіями розвитку творчих можливостей учня [1].

Теоретичний аспект творчих здібностей особистості досліджували В. Андреєв, І. Лернер, О. Лук, В. Моляко, Л. Момот, Я. Пономарьов, Л. Шелестова, О. Яковлєв.

Питання фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи розкрито в працях В. Бондаря, Л. Коваль, О. Савченко, С. Стрілець, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін.

Проблемою підготовки майбутнього вчителя до творчої професійної діяльності займалися В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Н. Кічук, С. Сисоєва.

Проблема становлення творчої особистості висвітлюється в наукових працях філософів, психологів і педагогів. Вивченню цієї проблеми приділяли увагу Дж. Гільфорд, Ф. Гоноболін, П. Блонський, В. Кан-Калик, Я. Коменський, В. Сухомлинський, сучасні дослідники В. Загвязинський, А. Кочетов, Н. Кузьміна, М. Поташник, А. Щербаков та ін.

Ними розкрито сутність основних аспектів питання, окреслено специфіку педагогічної творчості та шляхи її впровадження у освітньому процесі. Водночас формування творчої особистості майбутнього вчителя, підготовки його до творчої професійної діяльності, умінь та навичок виховання творчої особистості учня в освітньому процесі, можливість педагогічних закладів вищої освіти щодо розвитку творчих здібностей студентів недостатньо досліджені на теоретичному та методичному рівнях.

До змісту підготовки учителів початкових класів до творчої педагогічної діяльності належить: теоретичний аспект, який включає знання базових понять педагогічної творчості, її ознаками і складовими методологічний аспект щодо стадій і рівнів розвитку творчої особистості та застосування педагогічних технологій для формування творчості вчителя початкових класів.

Сучасне реформування системи освіти висуває низку вимог щодо підготовки творчої особистості вчителя, яка має високу спрямованість на педагогічну діяльність, бажання самореалізації, професійні якості, творчі уміння, що сприяють досягненню успішності у професійній діяльності.

Саме педагогічна майстерність учителя у поєднанні з педагогічною компетентністю та власною творчою обдарованістю визначають ефективність формування ним творчої особистості учня.

Творчість у педагогічній діяльності вимагає від учителя:

- здатності до модифікації, комбінування змісту навчального матеріалу у нестандартному напрямі;
- готовності до розроблення оригінальних підходів до планування освітнього процесу з учнями у навчальній та позаурочній виховній діяльності;
- володіння методами, прийомами, нестандартними формами організації творчої навчальної та позаурочної виховної діяльності учнів;
- готовності до педагогічного експериментування – до пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу з метою розвитку творчого потенціалу учнів та ін. [2].

На нашу думку, заклади вищої освіти мають визначати пріоритетним завданням формування творчої особистості майбутнього педагога, здатного не лише застосовувати фахові знання, але і вміти їх творчо використовувати в професійній діяльності. Сучасна система освіти повинна не просто забезпечувати пасивне нагромадження інформації на основі підвищення інтелектуальних можливостей студентів – вона має практично їх спрямовувати, керувати діяльністю, навчаючи процесу самостійного навчання і розвитку, розширювати їх інноваційний і творчий потенціал. Успішне вирішення цього питання може забезпечити розумне поєднання традиційних та інноваційних засобів і технологій навчання [3].

Отже, проблема розвитку творчих здібностей була і залишається актуальною. Творча діяльність учителя Нової української школи має бути спрямована на пробудження в дитині інтересу до навчання та радості пізнання. Учителі нової генерації повинні вміти розкривати свій творчий потенціал під час підготовки до уроку, застосовувати відомі інновації та створювати власні, розробляти авторські програми, дидактичні матеріали, творчо підходити до організації освітнього процесу, проявляти оригінальність мислення. Саме тому сучасна система вищої педагогічної освіти має бути орієнтована на підготовку конкурентоспроможного, творчого педагога. Відтак зміст, форми й методи підготовки фахівців у галузі початкової освіти повинні сприяти розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів.

Література:

1. Пономарев Я. А. Психология творчества : пособ. М. : Педагогика, 1976. 280 с.
2. Руденко Л. С. Підготовка вчителя початкової школи до творчої педагогічної діяльності. *Вісник психології і педагогіки*. 2014. №16. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Руденко_Л.С._Підготовка_вчителя_початкової_школи_до_творчої_педагогічної_діяльності.
3. Стрілець С. І. Оновлення підготовки майбутніх учителів початкових класів: актуальні тенденції та перспективи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Педагогічні науки. 2013. Вип. 111. С. 317-321.

Бреславська Ганна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Чаусова Поліна

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013
Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У філософському плані категорія «умова» є однією з провідних поряд з таким, як особистість, діяльність, матерія і т.д. «Умова» розглядається як категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких цей предмет існувати, розвиватися не може [6].

Для успішного формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів необхідно визначити ті педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу, і тим самим забезпечувати підвищення якості їх професійної підготовки.

Для обґрунтування педагогічних умов, які сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, ми повинні

уточнити, що ми розуміємо під такими. У науковій літературі ми зустрічаємося з різними точками зору.

«Педагогічні умови – це сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності» [6].

Під педагогічною умовою Н. М. Боритко розуміє «зовнішнє обставина, що робить істотний вплив на перебіг педагогічного процесу, в тій чи іншій мірі свідомого сконструйованого педагогом, який передбачає досягнення певного результату» [5].

В. І. Андрєєв вважає, що «педагогічні умови являють собою результат «цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення ... цілей» [1].

Таким чином, визначення поняття «педагогічні умови» можна сформулювати як комплекс заходів, спрямованих як педагогічних умов успішності досягнення поставлених цілей, взаємодіючих і взаємодоповнюючих один одного, що перешкоджає проникненню в їх склад випадкових, які не сприяють забезпеченню бажаної ефективності.

При цьому ми поділяємо позицію В. А. Белікова, В. І. Кондрух, А. Я. Наїна про неможливість відомості умов «тільки до зовнішніх обставин, до обстановки, до сукупності об'єктів, що впливають на процес, так як освіта особистості являє собою єдність суб'єктивного і об'єктивного, внутрішнього і зовнішнього, сутності і явища» [4].

Виділяючи умови формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, ми маємо на увазі середовища, в якому це формування відбувається найбільш сприятливо.

При цьому до елементів середовища можуть бути віднесені:

- об'єкти навколишньої дійсності;
- суб'єкти процесу виконання різних видів діяльності;
- специфіка процесу формування і розвитку активної особистості;
- засоби, методи і форми організації і реалізації даного процесу;

- особливості професійної освіти майбутніх вчителів початкових класів.

Всі перераховані елементи підкоряються державному освітньому стандарту.

Процес виявлення комплексу умов в узагальненому вигляді полягає у виконанні наступної послідовності дій:

- а) виявлення основних компонентів, причетних до досягнення мети, їх аналіз і визначення ступеня причетності;
- б) вибір заходів, що підсилюють ефективність кожного компонента;
- в) впорядкування отриманих умов (виключення зайвих, об'єднання декількох в один і т.д.);
- г) перевірка кожного умови і всього комплексу.

В.І. Смирнов пропонує розділити все різноманіття умов ефективності педагогічної діяльності на об'єктивні і суб'єктивні [3].

Суб'єктивні умови:

- наявність у суб'єкта діяльності виражена потреба і стійких мотивів її здійснення, прийняття ним мети і програми діяльності;
- досвід організації і здійснення діяльності: теоретична підготовленість, сформованість умінь і практичних дій і операцій;
- відповідність змісту і характеру діяльності індивідуальним особливостям суб'єкта;
- емоційно-психологічний і фізичний стан суб'єкта діяльності.

Об'єктивні умови:

а) організаційні та середовищні:

- переконлива мотивування і чітка постановка мети діяльності, раціональне планування, організація контролю, об'єктивна оцінка;
- сприятливий морально-психологічний клімат в групі;
- відповідають прийнятим нормам виробничо-побутові та санітарно-гігієнічні умови діяльності;

б) ресурсні умови: матеріально-технічне забезпечення діяльності; інформаційне забезпечення діяльності; кадрове забезпечення діяльності: компетентні керівники і організатори, співвиконавці, виконавці [3].

З урахуванням наведених вище факторів нами виділяється і реалізується в освітній практиці системи початкової професійної освіти наступний комплекс організаційно-педагогічних умов:

- навчання направлено на усвідомлення перспективи майбутньої професійної діяльності;
- професійно-технічну освіту ґрунтується на активному розвитку особистості студента в навчальному процесі;
- навчання в професійному училищі носить міждисциплінарний характер і базується на вирішенні професійно орієнтованих завдань;
- вдосконалення організації навчального процесу - основа формування основних елементів професійної компетентності кваліфікованого майбутнього вчителя початкових класів.

Література:

1. Андрєєв В. І. Педагогіка творчого саморозвитку: Інноваційний курс.: Нова школа, 1997.567 с.
2. Багрій В.Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів / Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. / URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Znpkhist_2012_6_4.pdf.
3. Барановский А. Б., Потапенко Г. М., Щекин Г. В. Система методов профессиональной ориентации. Основы профессиональной ориентации: Учебно-методическое пособие. К., 1991.
4. Беличенко О. Концептуальні основи педагогічної технології формування професійних якостей). Познавательный открытый журнал. 2014. URL : <http://xn-80aafngqnlfc6b3hm.xn-p1ai/all/konceptualn-osnovi-pedagog-chno-tehnologformuvanja-profes-inih-jakostei.html>.
5. Борытко Н.М., Слостенин В.А., Колесникова И.А. Диагностическая деятельность педагога. Москва: Изд. центр «Академия», 2006. 288 с.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / уклад.: Н. П. Наволокова. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).

Авраменко Квітослава,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Варивода Альона,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

СТРУКТУРА МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗЗСО

Останнім часом у математичній освіті відбулись серйозні зміни: математичні моделі явищ природи, технічних і економічних процесів стали більш повноцінними, точніше й глибше відображають природу речей. Завдяки цьому, математика перетворилася з методу обчислень у метод досліджень. Ось чому у практичній і творчій складовій навчальної діяльності приділяється особлива увага у новому Державному стандарті початкової освіти та Професійному стандарті вчителя початкових класів ЗЗСО [5; 7].

І. Зіненко розглядає математичну компетентність як якість особистості, яка поєднує математичну грамотність та досвід самостійної математичної діяльності [3, с. 172].

За М. Носковим та В. Шершньовою математична компетентність – це психологічна готовність застосовувати математичні знання в професійній діяльності; досвід використання знань у квазіпрофесійній діяльності; впевненість у своїх можливостях успішно використовувати математичні методи при вирішенні завдань майбутньої професійної діяльності; бажання й готовність пізнавати нове, таке, що виходить за рамки звичної діяльності [5, с. 37].

Ми погоджуємося із Н. Глузман, яка визначає методико-математичну компетентність як системне особистісне утворення, що відображає інтеграцію теоретичних, практико зорієнтованих, дослідницьких знань та умінь з математики й методики її навчання, ціннісного ставлення до

методичного вдосконалення результатів своєї професійної діяльності шляхом самоосвіти, самореалізації, соціалізації й особистісного розвитку [1, с. 206].

М. Головань визначає *математичну компетентність* як складну системну якість особистості, що передбачає володіння математичними знаннями, уміннями, навичками і способами діяльності, та має такі структурні компоненти:

- *мотиваційний* (система мотивів, цілей, потреб і прагнень особистості до вивчення математичних дисциплін, удосконалення знань, умінь та досвіду математичної діяльності);

- *когнітивний* (сукупність математичних знань теоретичного і практичного характеру, що відображають систему сучасної математики);

- *діяльнісний* (комплекс математичних знань (аналітичних, обчислювальних, алгоритмічних, геометричних, функціональних), математичного моделювання; спроможність розв'язувати типові практичні задачі методами математики);

- *ціннісно-рефлексивний* (сукупність особисто значущих і цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень у галузі математичних дисциплін; розуміння ролі математичної компетентності як однієї з провідних соціальних цінностей, уміння визначати резерви свого розвитку засобами математичних дисциплін, прагнення до саморозвитку та самоактуалізації, самооцінка і самоаналіз результатів своєї математичної діяльності);

- *емоційно-вольовий* (розуміння власного емоційного стану у процесі математичної діяльності; здатність достойно переживати невдачі у процесі розв'язування математичних задач; прояв вольових зусиль та наполегливості; цілеспрямованість у роботі, почуття власної гідності) [2, с. 37-38].

Аналізуючи структуру математичної компетентності, І. Зіненко виокремлює такі її сфери:

- *мотиваційно-ціннісну* (цілі, мотиви та відношення до математичної діяльності);

- *когнітивну* (знання з математичної освітньої галузі та методики її навчання);
- *операційно-технологічну* (досвід практичного застосування математичних знань);
- *рефлексивну* (самоконтроль, самоаналіз та самооцінка математичної діяльності) [3, с. 170].

У дослідженні Н. Глузман процес формування математичної компетентності має передбачати формування всіх її компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивно-творчого [1, с. 37-41].

Мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти, перебуваючи у взаємозв'язку і взаємозалежності, зумовлюють цілісність структури математичної компетентності вчителя початкових класів та визначають її зміст, що розкривається на основі врахування особливостей конкретного виду діяльності.

Мотиваційний компонент відображає морально-психологічну готовність студента до педагогічної діяльності, містить мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів та участі в діяльності з розвитку математичної компетентності, інтерес майбутнього вчителя до педагогічної діяльності з викладання математики в початкових класах, а також самооцінку професійної підготовки та її відповідність оптимальним професійним зразкам.

Когнітивний компонент передбачає наявність загально-педагогічних, методичних і спеціальних (предметних) знань, а також педагогічні і математичні цінності. Окремої уваги потребує визначення змістових ліній Державного стандарту та типових освітніх програм з математичної освітньої галузі, що виступають підґрунтям когнітивного компоненту математичної компетентності.

Важливо, що формування *когнітивного компоненту* математичної компетентності майбутніх учителів здійснюється на основі індивідуально-диференційованого підходу. При цьому використовують різні форми

організації навчальної діяльності студентів: індивідуальну, групову, фронтальну, роботу в парах, а також різновиди організації освітнього процесу у ЗВО (аудиторна, позааудиторна робота, неформальна освіта).

У діяльнісному компоненті основними складовими виступають загальнопедагогічні, методичні та спеціальні (предметні) уміння, необхідні для досягнення високих результатів професійної педагогічної діяльності. Крім того, формуючи діяльнісний компонент математичної компетентності акцентуємо увагу на створенні оптимальних умов для поступового переходу від дій під керівництвом викладача до самостійних дій студента, надання можливості самостійного пошуку шляхів розв'язання пізнавальних і практичних завдань.

Отже, результати наукового аналізу дозволяють нам розглядати у дослідженні математичну компетентність вчителя початкових класів як інтегровану характеристику особистості, яка включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти, що забезпечують досягнення високих результатів опанування математичними знаннями, уміннями, навичками, досвідом, готовністю до реалізації математичної діяльності. До сукупності окремих компетентностей у структурі математичної компетентності належать уміння математичного мислення, аргументування, математичного моделювання, постановки та розв'язування математичних задач, презентації даних, оперування математичними конструкціями, уміння здійснювати математичне спілкування та здатність формувати математичну компетентність у здобувачів початкової освіти.

Література:

1. Глузман Н. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів: монографія. К. : Вища школа, 2010. 407 с.
2. Головань Микола. Математична компетентність: сутність та структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету*. 2014. № 1. С. 35-39.
3. Зіненко І. М. Визначення математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 2. С. 165-174.
4. Новий Державний стандарт початкової освіти. URL: nus.org.ua/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoj-osvity-document.pdf.
5. Носков М. В., Шершнева В. А. Качество математического образования

инженера: традиции и инновации. *Педагогика*. 2006. № 6. С. 35-42.

6. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. URL: <http://education.ua.org/ua/tsifri-i-fakti/1230-profesijnij-standart-vchitel-pochatkovikh-klasiv-zakladuzagalnoji-serednoji-osviti>

7. Скворцова С. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики. *Електронний журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку»*. 2010. Вип. № 4. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e_magazine_pedagogical.

Якименко Світлана,

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,

Войтенко І.В.

здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Вихователь, який не затискує, а визволяє, не пригнічує, а підносить,
не мле, а формує, не диктує, а вчить, не вимагає, а запитує,
переживає разом з дитиною багато натхненних хвилин.
Януш Корчак*

Однією з важливих проблем розвитку суспільства була і залишається проблема вдосконалення освіти і виховання підростаючого покоління. Від характеру та змісту соціального замовлення, яке виконує освіта в сфері навчання та виховання людини, залежить майбутнє держави. Наше суспільство не виняток, воно сьогодні замовляє, насамперед, гуманну особистість, здатну до творчості, ініціативи, саморозвитку, самоосвіти.

Загальновідомо, що формування та розвиток гуманної дитини молодшого шкільного віку залежить від вчителя. Якщо майбутні вчителі початкових класів усвідомлюють важливість завдання формування в учнів

ціннісного ставлення до навколишнього світу і самого себе, то їх знання набувають ціннісного значення.

Підготовка майбутніх учителів у світлі гуманістичної парадигми полягає у формуванні гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності. Під гуманістичною спрямованістю слід розуміти єдність мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості, в основі якої – ставлення до людини як найвищої цінності [1, с. 289]. Вона визначає, стимулює всі види і форми взаємин учасників педагогічного процесу, зміст діяльності вчителя. Гуманістичну спрямованість майбутнього вчителя визначаємо як професійну властивість, що є основою прояву в учнів поваги до інших, відповідальності, турботи, творення добра. Безперечно, гуманістичну спрямованість зумовлюють моральні потреби, які є певним станом особистості. Вони виявляються у прагненні людини надавати допомогу іншим, співпереживати, піклуватися про певний психологічний клімат у колективі тощо. Відмітимо, що в основі гуманістичної спрямованості вчителя має бути потреба у гуманній діяльності [3, с. 95].

Гуманізація процесу підготовки студентів педагогічних факультетів передбачає створення ситуації успіху [6, с.45]. Успіх, пережитий студентом на лекції, під час семінарів, практичних занять та педагогічної практики, може залишити незабутнє емоційне враження в душі, різко змінити у позитивний бік ставлення до майбутньої професії.

Безперечним є той факт, що кожен педагог має бути психотерапевтом, працюючи над таким синтезом якостей і властивостей особистості, які дають змогу уникнути порушень психічного стану. Це впевненість у собі, відсутність емоційної напруги, вміння володіти собою, наявність рішучості, впевненості, цілеспрямованості, самовладання [5, с. 26]. Саме дані якості, як визначає І. А. Зязюн, характеризують психічну стійкість у професійній діяльності. Основою її виступає позитивне емоційне ставлення до себе і студентів. Позитивні емоції зумовлюють почуття радості, активізують, надають впевненості викладачеві, сприяють комфортним стосункам із колегами та студентами. На відміну від позитивних емоцій, негативні дезорганізують поведінку і діяльність, гальмують

активність, викликають неврівноваженість, нерішучість та іноді призводять до агресії [6, с. 43].

Гуманний учитель, поважаючи працю дітей, після виконання ними складного завдання скаже співчутливо і впевнено: «Бачу, діти, нелегко вам було завершити цю роботу. Але спробуємо ще раз поміркувати разом», «Я певна, завтра всі лускатимуть ці приклади як горіхи», «Вам, діти, буде непросто розібратися у завданні, але ви все здолаєте» [4, с. 304].

Тільки так – з вірою в учня і з підтримкою його зусиль – можна «олюднити», вмотивувати стосунки в навчально-виховному процесі, адже «навчання – не механічна передача вчителем знань учневі, а складні моральні відносини» (В.О. Сухомлинський).

Отже, проблема формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманізації освітнього простору початкової школи за змістом визначається протиріччям, яке сьогодні існує між традиційною системою навчання дітей молодшого шкільного віку та новими соціально-педагогічними умовами. Воно може бути вирішене за рахунок внесення до підготовки майбутніх учителів початкових класів таких знань, ядром яких є гуманістичні педагогічні цінності та надання можливостей для практичного оволодіння студентами вмінь успішного здійснення гуманного педагогічного процесу в початковій ланці освіти.

Література:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / Уклад. В.Т.Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2007. 1736 с.
3. Лесик В. В. Формування у студентів психолого-педагогічної готовності до майбутньої професійно-трудової діяльності. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди: зб. наук. пр.* Переяслав-Хмельницький, 2011. Вип. 22. С. 93-96.
4. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. М. : Издат. Дом Ш. Амонашвили, 1996. 464 с.
5. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 24-30.
6. Вишневецький О. І. Гуманізація шкільного життя. *Рад. школа*. 1990. № 1. С. 41-46.

СЕКЦІЯ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Керівник секції:

Яблонський Андрій Іванович, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Секретар секції:

Бреславська Ганна Богданівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Кошова Марина,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Науковий керівник: *Бреславська Г.Б., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Глобальні процеси, що відбуваються в освіті, зумовлені технологізацією та гуманізацією потребують розроблення особистісно орієнтованих технологій навчання. Однією з найголовніших ознак, яка вирізняє всі педагогічні технології, на думку Г. Селевка, є міра орієнтації надитину, підхід до дитини. «Або технологія виходить з могутності педагогіки, середовища, інших факторів, або вона визнає головною дійовою особою дитину – особистісно орієнтована» [3, с. 76].

Технологізація особистісно орієнтованого освітнього процесу передбачає спеціальне конструювання навчального тексту дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком учня в ході навчально-пізнавальної діяльності. Тільки при реалізації принципу суб'єктності освіти можна говорити про особистісно орієнтовані технології. Дослідниця С. Сисоєва визначає наступні психолого-педагогічні умови впровадження особистісно орієнтованої технології навчання: зміна підходу вчителя до освітнього процесу, визнання його центральною фігурою учня; головною в освітньому процесі є пізнавальна діяльність учнів; пріоритетним є не засвоєння та відтворення готових знань учнем, а їх самостійне набуття; спільні міркування, дискусії, дослідження, а не запам'ятовування та відтворення знань; повага до особистості дитини; врахування особливостей фізичного, духовного, морального розвитку дитини [4, с. 73].

I. Якиманська сформулювала головні вимоги до особистісно орієнтованих технологій, які полягають у наступному: навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня, включаючи досвід його попереднього навчання; виклад знань у підручнику (вчителем) повинен бути направленим не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а також на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного учня; у процесі навчання необхідно постійно узгоджувати суб'єктний досвід учнів з науковим змістом здобутих знань; активне стимулювання учня до самостійної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати учневі можливість самоосвіти, саморозвитку самовираження у процесі оволодіння знаннями; конструювання та організація навчального матеріалу, який дає змогу учневі самому вибирати його зміст, вид та форму при виконанні завдань, розв'язуванні задач тощо; виявлення та оцінка способів навчальної роботи, яким користується учень самостійно, стійко, продуктивно; забезпечення контролю і оцінки не тільки результату, а й головним чином процесу учіння; освітній

процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учіння як суб'єктної діяльності [5, с. 37-38].

Особливо актуальним сьогодні у контексті зазначеного вище є середовищний підхід до конструювання змісту освіти у зв'язку з розвитком глобальних електронних мереж, освітніх Інтернет – мереж, комп'ютерних технологій тощо. Відповідно до структури інноваційного освітнього середовища визначені основні педагогічні умови його формування:

- особистісно орієнтовані та гуманістичні підходи до його створення з урахуванням партнерського співробітництва, поваги та довіри всіх учасників навчально-виховного процесу;
- спрямування на розвиток і саморозвиток кожної особистості;
- робота в творчому пошуковому режимі;
- ефективне використання науково-методичних, матеріально-технічних та кадрових можливостей освітніх закладів регіону;
- застосування інноваційних технологій.

Н.Разіна розглядає поняття “інноваційне освітнє середовище” як комплекс взаємопов'язаних умов, які забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [2]. Особистість є одночасно і продуктом і творцем інноваційного середовища. Цілком логічною є думка В.Ясвіна, який розуміє освітнє середовище як «систему впливів і умов формування особистості за заданим взірцем, а також можливостей для її розвитку, що є в соціальному і просторово-предметному оточенні» [6, с. 14]. Відповідно до структури інноваційного освітнього середовища визначені основні педагогічні умови його формування: особистісно орієнтовані та гуманістичні підходи до його створення з урахуванням партнерського співробітництва, поваги та довіри всіх учасників навчально-виховного процесу; спрямування на розвиток і саморозвиток кожної особистості; робота в творчому пошуковому режимі; ефективне використання науково-методичних матеріально-технічних та

кадрових можливостей освітніх закладів регіону; застосування інноваційних технологій.

А Каташов оцінює ефективність освітнього середовища за різними показниками з урахування структури даного феномена, зокрема визначає такі параметри: «результативність діяльності навчального закладу (рівень знань і загальнокультурного розвитку учнів або студентів; ступінь привабливості освітнього закладу й освітніх послуг; ступінь засвоєння нових технологій, програм, методик; соціальна взаємодія з іншими закладами освіти ; комфортність (естетика середовища, санітарно-гігієнічні, матеріально технічні умови; фізіологічне обґрунтування режиму роботи; наявність ситуації вибору змісту, форм освіти; соціально-психологічний мікроклімат; забезпеченість навчальної діяльності (навчально-матеріальне обладнання, рівень нормативно-правової та організаційно-функціональної забезпеченості; характеристика кадрового потенціалу; рівень і характер управлінської діяльності» [1, с. 15].

Отже, інноваційне освітнє середовище НУШ є: по-перше, педагогічно доцільно організованим простором життєдіяльності всіх суб'єктів освітнього процесу, що розвиває інноваційний ресурс особистості; по-друге, інтегрованим засобом накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу.

Література:

1. Каташов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2001. 20 с.
2. Разіна Н. О. Акмеологічний підхід до розвитку професіоналізму сучасного педагога в інноваційному освітньому середовищі середньої школи. *Вісник наукової школи педагогів «АКМЕ»*. 2009. Випуск 3.
3. Селевко Г. К. Традиционная педагогическая технология и ее гуманистическая модернизация. М.: НИИ школьных технологий, 2005. 144 с.
4. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: Науково-методичний журнал. 2002. Випуск 1(5). С.73-81.
5. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе [отв. ред. М. А. Ушакова]. -[2-е изд.]. М.: Сентябрь, 2000. 110 с.
6. Ясвин В. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. М.: Смысл, 2001. 365 с.

Кудіна Віта,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник: Паршук С.М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЩОДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На думку українського вченого В. Моляко, креативність – це здібність, що відображає глибинну можливість людей створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення. Він виділяє сім ознак креативності: оригінальність, евристичність, фантазію, активність, сконцентрованість, чіткість, чуттєвість [2].

В. Моляко однією з основних якостей креативної особистості називає прагнення до оригінальності, до нового, заперечення звичного, а також високий рівень знань, систематичність і самостійність у роботі, вміння аналізувати явища, порівнювати їх, стійкий інтерес до певної роботи, порівняно швидке та легке засвоєння теоретичних і практичних знань у цій галузі.

Для вчителя початкової школи креативність відіграє особливе значення, оскільки сприяє ефективній організації освітнього простору. Розвитку креативних якостей майбутніх педагогів сприяють чинники, які поділяють на суб'єктивні та об'єктивні психолого-педагогічні умови.

Суб'єктивні умови – це сукупність характеристик особистості, які здатні впливати на формування креативного мислення майбутніх вчителів. До них належать: особистісні якості студентів: розвинена уява; упевненість у собі; потреба в самореалізації; прагнення до самовдосконалення; стійка позитивна мотивація творчої діяльності, досягнення успіху; самостійність мислення; налаштування на творчість, що впливає на систему емоційного стану особистості; натхнення, що виникає з емоційного захоплення навчальним

матеріалом; необхідний і достатній рівень загальної і спеціальної теоретичної підготовки як змістовної бази для успішного вирішення професійних проблем у майбутньому; професійна спрямованість особистості – основа формування настанови на творчий підхід до вирішення професійно-педагогічних завдань.

Об'єктивні умови сприяють здійсненню процесу цілеспрямованого педагогічного впливу, спрямовують до поставлених цілей. До них належать: особистісна поведінка педагога, який проявляє власну креативність; морально-психологічний клімат у колективі; усунення чинників, що пригнічують прагнення майбутніх педагогів до творчості; використання різних форм змагання; стан матеріально-технічної бази, особливо літературний фонд бібліотек закладів вищої освіти; комп'ютерне забезпечення; грамотна організація навчально-виховного процесу [2, с. 25].

Креативність є психолого-педагогічним явищем, оскільки від механізмів, які сприяють розвитку креативності, залежить активність особистості й результативність. Креативність – це характеристика особистості, яка на даному етапі розвитку педагогіки визначається не лише здатністю до творчості, але і комплексом інших властивостей особистості. Креативність як властивість особистості є широким поняттям, з позиції особистісного підходу, що дозволяє трактувати цю властивість як явище, що розвивається.

Креативність є фактором інноваційно-творчої діяльності, що надає такий стиль виконання, який можна назвати творчим. Креативність є загальною властивістю особистості, яка проявляється під час творчого процесу як здатність створення нових оригінальних ідей; можливість знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; властивість, яка реалізується лише за сприятливих умов середовища на високому рівні в різних галузях людської діяльності [1].

Література:

1. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: [збірн. наук. праць] наук. ред. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2018. 154 с.

2. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання УРСР, 1989. 36 с. С. 25.

*Бреславська Ганна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
*Шурдук Валерія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013
Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО УСПІШНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У молодшому шкільному віці провідним видом діяльності є навчальна діяльність, яка не просто розвиває дитину, зміцнює її психічні процеси, але й визначає склад її особистості, ті моральні еталони, мотиви і потреби, які істотно впливають на весь життєвий шлях людини. Навчальні мотиви, які закладаються в цьому віці, можуть зберігатися упродовж всього шкільного життя і навіть визначати ставлення особистості до процесу пізнання на все життя. Саме тому психолого-педагогічна наука постійно звертається до проблеми мотивації учіння, до пошуків педагогічного впливу на розвиток і виховання суспільно-цінних мотивів і мотивів обов'язку.

Процес формування позитивної мотивації у здобувачів початкової освіти до успішної навчальної діяльності набуває ряду специфічних особливостей відповідно до вікових, індивідуальних і фізіологічних особливостей учнів початкової школи. Працюючи над формуванням мотивації дитини, потрібно враховувати психологічні особливості її віку (провідну діяльність, особистісно значущих для неї людей тощо), її індивідуальні особливості.

В початковій школі дитина може досить успішно вчитися, орієнтуючись на оцінку вчителя або думку батьків. Якщо домінуючим мотивом у цьому віці у більшості дітей є прагнення зробити приємність дорослому, що є авторитетним для дитини, порадувати його своїми успіхами або небажання вислуховувати докори, то в старших класах вплив такого мотиву втрачає свою актуальність.

На перший план виходить прагнення бути кращим або хоча б не гіршим за інших. Звичайно, і такі мотиви мають місце, але вони не повинні бути основними, визначальними в навчальній діяльності дитини. Такі мотиви мають відігравати вторинні, допоміжні ролі, надаючи шкільному життю учня яскравості, привабливості. Умовою успішного навчання все ж є мотивація, котра спонукає дитину до певної діяльності з метою розширення й поглиблення своїх знань, підвищення впевненості та незалежності від зовнішніх факторів.

Так, для учнів початкової школи, важливою діяльністю ще є ігрова, а головними людьми у житті – батьки та перша вчителька. У початковій школі навчальна діяльність всіх учнів підтримується переважно за рахунок самозадоволення, зростання самооцінки, самоповаги, усвідомлення необхідності навчання. Стимулом для цього є похвала, хороша оцінка. Тому для цього вікового періоду важливо:

1. «Навчати, граючись» або «граючись, навчати». Бо гра – це спосіб життя і діяльності дитини. Гратися – це завжди весело, цікаво. Під час гри дитина позасвідомо, без напруги засвоює, і закріплює надзвичайно багато інформації.
2. Створення ситуації успіху для дитини, формування у неї віри у власні сили.
3. Розвивати природну допитливість дитини, зробити процес навчання цікавим для малюка.
4. Встановити позитивні стосунки із батьками школярів. Від ставлення до школи та до вчительки всієї сім'ї та дитини залежить і бажання цієї дитини вчитися.
5. Навчити учнів поділяти складні завдання на етапи і виконувати ці етапи послідовно. Це знизить у дитини напруження перед великими і складними завданнями, додасть їй впевненості та навчить планувати свою діяльність.
6. Враховувати, що за типом сприйняття нового матеріалу учнів умовно можна поділити на три типи: візуали, аудіали та кінестетики. Добирати такі методи, прийоми та засоби навчання, за яких учень будь-якого з цих типів був би успішним і почувався б комфортно [47].

Аналіз досліджень з даної проблеми дає можливість виділити ті методи та засоби, які здатні стимулювати навчальну діяльність учнів.

Література:

1. Стимулювання навчальної діяльності молодших школярів URL: <https://works.doklad.ru/view/dDJ6tJdsXMQ/all.html> с.2
2. Гин А. Конструктор урока. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С.11-19
3. Гонтаровська Н. Б. Інтенсифікація навчання молодших школярів у контексті інноваційного освітнього середовища. *Відкритий урок*. 2013. №1. С. 52-55.
4. Канюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002.

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА ЕТАПІ СТВОРЕННЯ СТАНДАРТІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Керівник секції:

Якименко Світлана Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Секретар секції:

Філімонова Тетяна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Колесник Наталія,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

МУЛЬТИМЕДІЙНА КНИГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ще не так давно з терміном «книга» асоціювалося лише паперове видання, тепер це поняття розширилось і означає електронні видання. Сьогодні існує багато програмних засобів та методів, онлайн сервісів, графічних редакторів, які спрощують завдання створення електронних, інтерактивних, мультимедійних книг для простого користувача. Оскільки мультимедійні видання мають багато переваг серед інших електронних видань, то дослідження та аналіз методів розробки з метою розширення сфери застосування таких видань є актуальним і своєчасним.

На сьогодні актуальним є створення дизайн-концепції книги залежно від її призначення, розробка композиційно-графічної моделі мультимедійної книги, дизайну сторінок; підготовка мультимедійного видання в інтерактивних

форматах для освітнього процесу в умовах Нової української школи; формування навичок роботи з програмами та технологіями для створення мультимедійних, електронних інтерактивних та 3D книг; підготовка текстових, аудіо- та графічних матеріалів, їхнє редагування та публікація.

Роль та значення книжки у формуванні окремої особистості й суспільства загалом беззаперечна. Вона виявляється передусім у низці виконуваних функцій: естетичній, соціально-комунікативній, інформаційній, ідеологічній [1, с. 49-50]. Однак на сьогодні у світі спостережено глобальне послаблення інтересу до читання, особливо серед молоді, що пов'язане з бурхливим розвитком комп'ютерних технологій, зростанням впливу інтернет-культури. За останні десятиліття сформувалося покоління молодих людей, які вважають читання заняттям «старомодним» і непрестижним. Зацікавити аудиторію, спонукати її до активних дій покликані рекламно-промоційні заходи, реалізовані видавництвами, книгарнями, бібліотеками, фаховими виданнями, пресою, що, проте, не набуло масового характеру. На сьогодні таку масовість спроможний забезпечити Інтернет, який дає змогу відкрити цікаву для кожного сферу – літературну. Оригінальними способами популяризації книги, що породжені мережею, є електронні бібліотеки, майстер-класи, чати, форуми, сайти, блоги, книжкові соціальні мережі, інтернет-реклама, зокрема такі її види, як банер і буктрейлер [2]. Цікавим й оригінальним є новий мультимедійний формат подання текстової та ілюстративної інформації.

У царині ринку мультимедійного простору сьогодні електронні медіа реалізують нечисленні спроби популяризувати українську книгу в сучасному освітньому просторі Нової української школи. Стан інформаційного суспільства вмотивовує доцільність промоції книги за допомогою сучасного інтернет-формату, зокрема мультимедійного контенту. У процесі розроблення й упровадження інтернет-платформи необхідно зважати на інформаційні запити потенційної аудиторії, пропонувати широкий вибір інформаційних джерел, дбати про достовірність поданих відомостей. Мультимедійні книги на сьогодні стали ідеальною еволюцією в освітньому просторі сучасної початкової школи.

Медіапродукт репрезентує всебічну інформацію про цікаві факти та матеріали та допомагає читачеві зорієнтуватися в книжковому світі. Мультимедійна книга є своєрідним путівником, корисним poradником для цільової аудиторії, зокрема для молодших школярів [3, с. 17]. Основне функційне призначення інтернет-платформи – досягнення якісного рівня в системі комунікації «автор – книга – читач».

В аспекті нашої проблеми було проаналізовано деякі моделі дизайн-процесу створення мультимедійної книги як дидактичного засобу для навчання здобувачів Нової української школи:

1. «3 I model» – Inspiration, Ideation, Implementation (натхнення, створення ідеї, реалізація) – Brown, Wyatt, 2010. «Процес дизайн-мислення краще розглядати як систему просторів, що накладаються, а не як послідовність упорядкованих кроків. Є три місця, які потрібно брати до уваги: створення ідеї, ідеація, реалізація. Подумаймо про: натхнення як проблему або можливість, яка мотивує на пошук рішень; створення ідеї – як процес генерування розробки і тестування ідей; реалізації як шлях, що веде від стадії проекту у реальне життя».

2. HCD model – людино-центричний дизайн (IDEO / Tim Brown), це набір технік, розроблений проектним інститутом IDEO, які детально викладені в практичному посібнику, що вміщує в собі більшість евристичних методів. До слова, він є у вільному доступі в мережі інтернет, що вкотре підтверджує, що автори дизайн-методів переслідують ціль поширення проектної методології серед тих, кому потрібні інновації для соціальних змін.

3. The Double Diamond model — модель «подвійний діамант» (British Design Council, 2005). Розроблена в 2005 р. Британською радою дизайну модель, що широко застосовується, є формально співзвучною аналогічним моделям. Чотири етапи — «відкриття», «визначення», «розвиток (розробка)» та «доставка», відображають її структуру.

4. The Design Thinking model (модель «дизайн-мислення») — Hasso-PlattnerInstitute / David Kelley.

5. The Design Thinking model — модель «дизайн-мислення» (University of Stanford).

Означені моделі об'єднані етапністю дизайн-процесу, застосуванням дивергенції й конвергенції та побудовані на дидактичних принципах освітнього процесу Нової української школи. Основною передумовою до формування дизайн-мислення є безумовна користь дизайн-підходів у створенні мультимедійної книги для молодших школярів.

Техніки творчого підходу створення ілюстрацій, секрети самомаркетингу та прийоми тренування власного художнього бачення розкрила у своїй книзі «Професія – ілюстратор» сучасний дизайнер Н. Ратковскі. Між іншим, авторка розмірковує над дискусією щодо різниці між художником, дизайнером та ілюстратором: хто з них – творець, а хто – ремесленник. Н. Ратковскі вважає, що «чим більше в ілюстраторі від художника і дизайнера, тим незвичайніші його роботи і тим більший попит на цього автора».

У цілому це видання дозволяє проаналізувати результат складного розвитку професії художника-ілюстратора на сучасному етапі і доводить її перспективність.

Основними принципами проектування мультимедійної дитячої книги дослідниця М. Єфімова вважає принципи візуальності, анімаційності, інтерактивності та віртуальності. У ході дослідження було встановлено, що дитяча книга як цілісний об'єкт включає у себе три основні структурні рівні – змістовий, образотворчий та архітектонічний, тісно пов'язані між собою, тому книга як дизайн-об'єкт є результатом їх органічного синтезу. Змістовий рівень виступає ідеєю, формує задум та концепцію майбутнього дизайну дитячих книг. Образотворчий рівень втілюється через графічно-зображальну інформацію (ілюстрація, шрифт, декоративні елементи). Архітектонічний рівень забезпечує утворення об'ємно-просторової форми дитячого видання, яке побудоване на змісті літературного твору та графічно-зображальних особливостях образотворчого рівня [4, с. 157-158].

К. Касьяненко вибудовує хронологію розвитку ігрової дитячої книжки, зупиняючись на конкретних досягненнях і похибках цієї галузі книжкового мистецтва, вводячи нові поняття (наприклад, «ігрова книгоформа» як узагальнююче поняття, що поєднує обидва варіанти дитячої ігрової книги – «книжку-іграшку» і «книгу-гру»). Аналізуючи сучасні видання для дітей, автор пропонує їх умовно класифікувати з урахуванням використаних носіїв, тобто розділяє існуюче розмаїття книжкових форм на «паперову ігрову книгу», «непаперову ігрову книгу» та «комбіновану ігрову книгу». Врешті дослідниця робить абсолютно логічний висновок: «Результатами взаємовпливів традиційного та інноваційного, художнього і технічного у мистецтві дитячої книги стало «уречевлення» архітектури книги, оснащення її непаперовим інтерактивними елементами – предметно-іграшковими додатками з різноманітними функціями і фізичними властивостями» [5].

І саме у цьому К. Касьяненко вбачає позитивну перспективу подальшого розвитку і конкурентоспроможність сучасної ігрової книги для дітей в Україні. А теза щодо реальності розв'язання суперечності між художньою якістю ігрової книги та бажанням виробника отримати швидкі прибутки шляхом розгорнутої мистецтвознавчої критики та полеміки навколо даного книжкового об'єкта є, ймовірно, актуальною і для книжкової продукції інших різновидів.

Отже, погляд на мультимедійну книгу для дітей молодшого шкільного віку як на своєрідний художній комплекс, мініатюрний, але насичений великим ідейно-образним змістом і пластичною напругою, міцно затвердився серед літераторів і художників, видавців і поліграфістів. Як одне з наймасовіших і мобільніших джерел пізнавальної й естетичної інформації, що легко долає кордони держав і політичних систем, дитяча мультимедійна книга виявилася не лише традиційним предметом культурного середовища. Вона посіла чільне місце на авторитетних міжнародних художніх та освітніх виставках, стала важливим показником культурного потенціалу націй і залишається одним з найцікавіших об'єктів наукових досліджень.

Література:

1. Біличенко О. Функціональні особливості художньої літератури в системі соціальної комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 49-52.
2. Фіалко Д. Промоція книжки в інтернеті [Електронний ресурс]. Студентська наука: видавнича справа. Режим доступу : <http://www.uk.xlibx.com/4raznoe/1214017-1-udk-65555-0047385>.
3. Колесник Н.Є. Web-дизайн мультимедійної книги: теорія і практика: монографія. Житомир : ТОВ "505", 2020. 180 с.
4. Єфімова М. П. Видавництва дитячої книги в Україні : новітні видавничі технології. *Теорія та практика дизайну. Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 7. С. 157-167.
5. Касьяненко К. Українська ігрова дитяча книжка: витоки, стан, тенденції: автореф. дис-ії на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвозн-ва: 26.00.01. Київ. 2016. 18 с.

Агеєнко Світлана,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник: *Бреславська Г.Б., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Громадянське виховання в загальноосвітньому навчальному закладі здійснюється, спираючись на державну політику в галузі освіти і виховання, ідейне багатство українського народу, його моральні, національні цінності, досягнення вітчизняної і світової педагогіки. Воно передбачає посилення духовно-практичної діяльності учнів, спрямованої на програмування і творче здійснення ними свого індивідуального життя, посилення особистісно-гуманного підходу, спрямованого на розвиток інтелектуальної, духовно-

моральної, емоційно-вольової, сенсорно-моторної, психічної сфери особистості.

Зазначений вище підхід вимагає використання нових прогресивних концепцій; упровадження сучасних педагогічних технологій і науково-методичних досягнень в освітній процес; системно-цільове планування виховного процесу; реалізації цільової творчої програми громадянського виховання особистості; створення умов для розвитку творчої особистості, духовного і висококультурного громадянина України, здатного до активної інноваційної діяльності; залучення учнівської молоді до значущих для неї видів діяльності; стимулювання розвитку її інтересів і талантів; формування інноваційного стилю діяльності педагогів. За таких умов школа стає важливою ланкою виховання свідомих, активних, високоморальних громадян Української держави, місцем емоційно-психологічної захищеності і духовного комфорту особистості учня, конструктивної співпраці та взаєморозуміння, ланкою, де формується національна свідомість, громадянська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини, за свою роль у національно-культурному відродженні України, її розквіті.

Однією з неодмінних умов формування громадянської освіти та виховання є перебудова системи шкільної освіти на демократичній основі, внесення демократичних відносин в саму шкільне життя. Іншими словами – створення у школі демократичного устрою життя.

Основними елементами демократичного устрою є:

- ✓ Ідея пріоритету прав особистості, яка пронизує всю шкільну атмосферу – як зміст навчально-виховного процесу, так і всю шкільну організацію;
- ✓ Демократизація шкільного управління, посилення його педагогічного потенціалу, забезпечення широкої участі членів шкільного колективу в управлінні школою, створення можливостей для цивільної діяльності учнів не тільки в навчальному процесі, а й поза ним;
- ✓ Перетворення школи в товариство, відкрите як для зовнішнього світу, так і для учасників освітнього процесу;

✓ Широка участь учнів у розробці та вирішенні шкільних, місцевих та громадських проблем;

✓ Створення в школі середовища взаємоповаги, взаємної відповідальності всіх учасників освітнього процесу, конструктивного спілкування, діалогів, узгодження інтересів груп учасників шкільного життя, включаючи батьків і громадськість, заохочення вільного і відкритого обговорення організаційних принципів у житті колективу;

✓ Створення в школі середовища самовдосконалення та оновлення правового простору (система формальних і неформальних норм і традицій), розвиток шкільного самоврядування, моделювання інститутів демократії;

✓ Врахування вікових особливостей і можливостей громадянського ставлення особистості.

Крім того, ефективність громадянського виховання багато в чому залежить від тих педагогічних технологій, які використовуються педагогами в освітньому процесі.

Школа здійснює громадянське виховання учнів цілеспрямовано і системно. Виховний процес здійснюється з використанням сучасних інформаційних технологій; він орієнтований на розвиток особистості, здатної творити себе і своє життя, постійно оновлювати знання, швидко адаптуватися до змін у соціокультурній сфері, організовувати працю в умовах ринкової економіки. Громадянознавчі аспекти знаходять висвітлення під час навчальних занять із загальноосвітніх предметів: української мови і літератури, історії і географії України, правознавства, зарубіжної літератури, музики, образотворчого мистецтва. Ці обов'язкові предмети, що належать до державного компонента, містять загальнолюдські цінності, сприяють формуванню громадянських якостей. Громадянському вихованню школярів може сприяти запровадження спеціальних навчальних предметів: в молодших класах (наприклад: «Юний громадянин», «Права дитини», «Економіка»).

Організація позакласної та позашкільної виховної роботи сприяє не тільки збагаченню учнів знаннями й уміннями, а й залученню школярів до

безпосередньої діяльності, яка розвиває громадянина (наприклад: Всеукраїнська соціальна акція школярів «Громадянин», екологічні проекти). Для цього можна використовувати різноманітні форми та методи роботи.

Серед методів та форм громадянського виховання пріоритетна роль належить активним методам, що базуються на демократичному стилі взаємодії й спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів належать: ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, метод проектів тощо. Крім цих методів доцільно долучати також традиційні: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування тощо [2, с. 45].

Застосування наведених форм та методів громадянського виховання покликане формувати в особистості когнітивні, нормативні та поведінкові норми, що включають у себе вироблення умінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему з усіх боків; робити власні висновки, брати участь у громадському житті, набувати умінь та навичок адаптації до нових суспільних відносин адекватної орієнтації; захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших, самореалізовуватися тощо. Громадянська діяльність суб'єкта може знайти виявлення у наступних видах діяльності школярів:

- ▼ у пізнавальній діяльності, пов'язаній з оволодінням інформацією про видатних людей країни, її історію, природу тощо;

- ▼ історико-етнографічній пошуковій діяльності: вивчення історії свого села, міста чи вулиці, топоніміки місцевості; дослідженні, обліку історичних пам'яток, похованих предків; збиранні предметів давнини, записуванні традицій, звичаїв, пісень, легенд, прислів'їв та інших видів народної творчості; догляді за пам'ятниками, могилами тощо.

Першою і однією з найважливіших ступенів на цьому шляху може і повинно стати шкільне самоврядування. Залучення дітей у процес організації їх життя і навчання здатне зіграти вирішальну роль у становленні їх громадянської свідомості, саме в шкільному віці в основному відбувається становлення особистості, виробляється ставлення до себе і навколишньої дійсності.

Успішність роботи, спрямованої на громадянське виховання учнівської молоді, визначається низкою вимог, а саме:

- ✓ створення демократичного клімату, стилю спілкування в школі, учнівському колективі;
- ✓ педагогічно цілеспрямованим відбором змісту, форм, методів виховання з урахуванням вікових особливостей учнів, їх інтересів, прагнень, що передбачає стимулювання учнів до творчості, ініціативи, самостійності, активності;
- ✓ здійснення постійної самоосвіти вчителя, вихователя;
- ✓ залучення до співпраці зі школою батьків, культивуючи серед них демократичні цінності й традиції [1, с. 14].

Отже, виховання громадянськості є цілісним процесом оволодіння знаннями, розвитку громадянської свідомості, громадянського мислення, громадянських рис і почуттів, організації суспільно-політичної діяльності особистості.

Література:

1. Гревцева Г. Я. Воспитание основ гражданственности у младших школьников. *Начальная школа*. 2005. № 9. С. 14–16.
2. Мальцева Т. Є. Нові методичні підходи щодо виховання громадянськості учнів. *Плекаємо особистість*. Луганськ-Старобільськ. 2006. № 1. С. 40–52.

*Якименко Світлана,
доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

*Вавилова Ганна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ СВІТОРОЗУМІННЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Спрямованість України на демократизацію, соціально-економічні перетворення, входження в європейський освітній простір потребує розвитку системи педагогічної освіти, за якої впровадження технологічного підходу розглядається як необхідна умова гуманізації освітнього процесу, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців, зокрема вчителів початкової школи. Нові підходи до якісної та доступної початкової освіти, запровадження компетентнісного підходу в освіту та інформатизація суспільства актуалізують проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до інноваційної педагогічної діяльності на основі здатності вільно і активно мислити, моделювати освітній процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї та освітні технології, творчо безперервно розвиватися.

Організація інноваційно-технологічного освітнього простору нової української школи передбачає формування світорозуміння у першокласників в умовах якісних змін інформаційного середовища, що оточує здобувача початкової освіти. У зв'язку із зазначеним вище майбутній учитель початкових класів має навчитися приймати кваліфіковані рішення щодо можливостей ефективного і результативного застосування інноваційних технологій навчання, добирати та прогнозувати необхідні для використання інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності. Запровадження компетентнісного підходу в освіту та інформатизація суспільства, яка стає все

більш динамічною, висуває нові вимоги до освітньої підготовки майбутніх учителів, їх професійних умінь та навичок.

Актуальним в сучасних умовах є технологічний підхід до *підготовки майбутніх учителів початкової школи, що передбачає готовність до педагогічної діяльності в умовах вибору технологій навчання та їх системне засвоєння. Оновлення змісту, методів, форм і засобів освітнього процесу, які властиві сучасному етапу розвитку початкової школи, сприяють пошукам нетрадиційних засобів умотивування учіння, подолання одноманітності й уніфікації педагогічних впливів на особистість дитини в навчанні й вихованні.* Разом з тим у педагогічній науці та практиці відбуваються дискусії щодо застосування ефективних шляхів реалізації особистісно-діяльнісного підходу до кожної дитини.

Ми погоджуємося з думкою О. Савченко про те, що організація освітнього процесу має здійснюватись на основі «системного підходу до активного впровадження сучасних технологій у практику діяльності початкової школи» [4, с. 13].

Саме тому на етапі професійної підготовки у педагогічних ЗВО слід орієнтувати майбутніх фахівців на те, що впроваджувати інновації необхідно навчитися кожному вчителю, враховуючи реальні умови навчально-виховного процесу початкової школи [5].

У Державному стандарті початкової загальної освіти закладено *інноваційні підходи до цілей формування змісту освіти*, а саме: орієнтацію на дитячу особистість, її розвиток; оновлення на основі принципів гуманітаризації, диференціації, інтеграції; доповнення новими компонентами – формування особистісного досвіду творчої діяльності, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу; посилення практичної спрямованості навчання.

Технологічний підхід передбачає певну діяльність учителя та учнів, спрямовану на досягнення наперед визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій на основі оперативного

зворотнього зв'язку. Технологічний компонент формування інноваційного освітнього середовища пов'язаний з технологізацією системи освіти.

I. Богданова у структурі педагогічної інноватики виділяє специфічний напрямок, орієнтований на дослідження технологічних процесів у системі освіти взагалі та в системі педагогічної освіти зокрема, що отримав назву «техноматика» [2]. На переконання автора техноматика вивчатиме «технологічні потреби освіти та розроблятиме шляхи, засоби і методи ефективного задоволення цих потреб, що пов'язано як з технологіями нововведень в освітній простір, так і з конкретними технологіями їх реалізації цих» [2, с.53].

Розглянемо тлумачення поняття «освітній простір» в психолого-педагогічних джерелах. Зокрема, М. Кісіль виділяє два виміри освітнього простору: об'єктивний і суб'єктивний. Перший представляє реально існуючі елементи сформованого освітнього простору, місцевого, загальнодержавного чи глобального, що представлені соціальними умовами, інформаційним та законодавчим забезпеченням, окремими освітніми системами з їх програмами та подіями, а другий вимір – суб'єктивний, включає ті елементи освітнього простору, що існують віртуально у свідомості людини, це простір ще нереалізованої норми, ідеалу, який виявляє зв'язок з реальним станом речей [3, с. 138-141].

Автор наголошує, що суб'єктивний вимір освітнього простору визначається з точки зору її основного суб'єкта. Навчання в певному закладі освіти та можливість вибору іншого закладу чи країни навчання, вибір навчальної дисципліни; участь у тій чи іншій програмі обміну; можливість взяти участь у науковій конференції – ось лише деякі з елементів, що складають основу суб'єктивного виміру освітнього простору студента ЗВО.

Нам імпонує думка дослідниці Є. Бачинської, яка досліджуючи механізми формування інноваційного освітнього простору регіону, розглядає його у двох площинах: першу – як середовище, територію, в межах якої діють єдині узгоджені правила інноваційної діяльності, а другу – як цілісну систему,

результатом функціонування якої є новітні ідеї та оригінальні технології [1, с. 81].

З огляду на зазначене вище, організація інноваційно-технологічного освітнього простору як чинника формування світорозуміння у першокласників, передбачає впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес першого класу Нової української школи.

Таким чином, технологізація освітнього процесу реалізує вдосконалення педагогічного процесу шляхом поетапного застосування системи дій, операцій або процедур, що ґрунтуються на концептуальних положеннях НУШ і гарантують досягнення більш високого рівня якості початкової освіти.

Структурно інноваційне освітнє середовище складається із трьох взаємопов'язаних компонентів: суб'єктно-ресурсного, матеріально-технічного та технологічного, які взаємопов'язані між собою та визначають педагогічні умови його формування.

Література:

1. Бачинська Є.М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні. *Педагогіка і психологія*. №1 (54). 2007. С.79 – 88.
2. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. К., 2003. 440 с.
3. Кісіль М.В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. *Вісник Черкаського університету*. 2006. Серія «Педагогічні науки», Вип. 88. С.138-141.
4. Савченко О.Я. Системний підхід у визначенні і досягненні якості шкільної освіти. *Школа першого ступеня: теорія і практика* : зб. наук. праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький. 2006. Вип. 17–18. С. 10-16.
5. Савченко О.Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя. *Рідна школа*. 2007. № 5. С. 5-8.

Тимченко Алла,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Галамат Любов,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ЛЮБОВІ ДО БАТЬКІВЩИНИ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТРАДИЦІЙ ТА ОБРЯДІВ

Виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів визначається комплексом педагогічних умов. У педагогічній літературі умови ефективної діяльності визначаються як «об'єктивні й суб'єктивні передумови, реалізація яких дає змогу досягти запланованої мети при найбільш раціональному (оптимальному) застосуванні сил і засобів. Реалізація умов виявляється в успішному вирішенні педагогічних завдань, у доцільному використанні засобів і способів для досягнення цілей».

Аналіз психолого-педагогічної літератури вивчення стану вихованості почуття любові до Батьківщини в молодших школярів дозволили визначити *педагогічні умови*, які підвищують ефективність виховання любові до Батьківщини в молодших школярів та забезпечують їх комплексну реалізацію в найтіснішому взаємозв'язку, а саме:

Змістове і методичне забезпечення процесу виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів.

Створення предметно-ігрового середовища, спрямованого на виховання почуття любові до Батьківщини у молодших школярів засобами традицій та обрядів.

Активізація взаємодії педагогів та сім'ї з метою виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів.

Схарактеризуємо більш детально визначені педагогічні умови виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів.

Перша умова – змістове і методичне забезпечення процесу виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів. Під змістом виховання почуття любові до Батьківщини розуміємо «систему знань, умінь, поглядів, переконань, якостей і рис характеру особистості, якою мають оволодівати молодші школярі і які відповідають меті і завданням даного процесу виховання» [1].

Метою процесу виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів є підвищення рівня вихованості почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів за трьома визначеними критеріями: когнітивним, емоційно-ціннісним, діяльнісним.

Пріоритетними принципами виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів було «визначено: *національна спрямованість*, що передбачає виховання почуття любові до Батьківщини у тісному зв'язку з національними цінностями; *принцип доступності* – зміст має відповідати віковим, психологічним, соціальним, інтелектуальним особливостям дітей з врахуванням їхнього розвитку; *наочності* – почуттєве пізнання нового матеріалу із залученням наочного сприяють концентрації уваги і мобілізації психічного потенціалу дітей, пробуджують активний інтерес, знижують розумове напруження, таким чином допомагають досягти більшої ефективності освітньо-виховного процесу; *системності і послідовності* – дотримання діалектичного закону поступального переходу від простих об'єктів пізнання до більш складних, спираючись на засвоєний раніше матеріал; *культуровідповідності*, який органічно поєднує виховання почуття любові до Батьківщини з культурою свого народу, традиціями, звичками, які уособлюють духовну єдність підростаючого покоління з попередніми поколіннями, їхнім багатим досвідом, поширенням у сучасному суспільстві.

Важливим аспектом на сьогодні є положення Державного стандарту початкової освіти Нової української школи який «визначає за мету початкової освіти всебічний розвиток дитини, її здібностей, компетентностей, умінь і навичок відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, розвиток самостійності» [2].

Другою умовою, як зазначено вище, визначено *створення предметно-ігрового середовища, спрямованого на виховання почуття любові до Батьківщини у молодших школярів засобами традицій та обрядів.*

На основі результатів аналізу наукової літератури з'ясовано, що *предметно-ігрове середовище* – це суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована, багатофункціональна, відкрита педагогічна система, в межах якої дитина усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність.

Реалізація цієї умови передбачає «формування у молодших школярів світоглядних ідей, соціальні настанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби, ознайомлює зі зразками моральної поведінки, формами спільної діяльності та спілкування особистості з колективом. Реалізація виховної функції предметно-ігрового середовища в експериментальному дослідженні посилюється, коли навчальна інформація про довколишній світ гармонійно узгоджується з інформацією, пов'язаною з особистісним становленням учня, процесом удосконалення моральної свідомості й поведінки дітей» [2].

Відтак, створення освітньо-виховного середовища в експериментальному класі як однієї з педагогічних умов підвищення результативності виховання почуття любові до Батьківщини засобами традицій та обрядів відбувалося цілеспрямовано і ввібрало в себе мету, зміст і завдання дослідження.

Третя педагогічна умова – *активізація взаємодії педагогів та сім'ї з метою виховання почуття любові до Батьківщини в молодших школярів засобами традицій та обрядів.*

В. Сухомлинський уважав, що найважливішою роботою кожної сім'ї є творення майбутньої людини. Однією із серйозних причин, що в багатьох

сім'ях заважають правильному вихованню дітей, педагог вважав «недостатнє оволодіння батьками педагогічними знаннями. Ефективне співробітництво з педагогами, на його думку, сприяє підвищенню рівня культури батьків і матерів, формуванню відповідальності за виховання дітей» [3].

Отже, однією з умов ефективності виховання дитини є «тісне співробітництво вчителів з членами сім'ї, котра є першим, а іноді єдиним середовищем, де дитина формується як особистість. Головним компонентом, який здійснює виховний вплив на дитину – це система цінностей і соціальні установки сім'ї, стиль взаємовідносин між членами сім'ї, сімейними традиціями, рівень психолого-педагогічної культури батьків» [3].

Від того, наскільки вдасться педагогам створити сприятливі педагогічні умови, прищепити вихованцям любов до Батьківщини, самоповагу до себе як громадянина України, залежить спрямованість та позитивні прояви у вихованців вивчати, розвивати та продовжувати культурну спадщину своїх батьків, розбудовувати власну державу, виходячи з її національних інтересів. Виходячи з цього, головною метою освітнього процесу у виховній сфері є створення сприятливих педагогічних умов для реалізації завдань виховання почуття любові до Батьківщини засобами традицій та обрядів, починаючи з початкової школи.

Література:

1. Гуцан Л. А. Виховання у молодших школярів позитивного ставлення до традицій і звичаїв українського народу у процесі художньо-трудової діяльності : Дис. на здоб. наук. ступ.... канд. пед. наук. Київ, Інститут проблем виховання АПНУ. 2005.
2. Кудикіна Н. В. Українські народні дитячі ігри малих форм. *Палітра педагога*. 2002. № 2. С. 3-5.
3. Шевчук К. Д. Формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю : Дис. на здоб. наук. ступ .... канд. пед. наук). Київ, Інститут проблем виховання АПНУ, 2009.

Тимченко Алла,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Ломага Юлія,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ У ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ

Вивчення проблеми взаємодії сім'ї і школи в контексті педагогічних ідей В.О. Сухомлинського передбачало проведення констатувального етапу експерименту та виявлення за їх допомогою рівнів сформованості педагогічної культури батьків.

Критеріально-діагностичний інструментарій був сталим і не змінювався упродовж усієї експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Казанківської гімназії № 4 Казанківської ОТГ, Миколаївської області. Експеримент тривав з жовтня 2020 року по травень 2021 року. Для діагностики були залучені 42 особи, 22 з яких увійшло до контрольної групи (КГ) та 20 – до експериментальної (ЕГ).

Одним з важливих завдань констатувального етапу педагогічного експерименту було добір та використання комплексу діагностичних процедур та методик для з'ясування вхідного рівня сформованості педагогічної культури батьків – експериментальної і контрольної груп за визначеними критеріями і показниками. Розглянемо детальніше результати проведеного оцінювання.

З метою визначення рівня сформованості педагогічної культури батьків за когнітивним критерієм, за допомогою авторського анкетування було виявлено рівень загальнокультурних, педагогічних, психологічних знань батьків. Установлено: високий рівень сформованості педагогічної культури батьків у

13% опитуваних батьків, середній рівень проде-монструвало 33,1%, показник низького рівня склав 53,9%.

Матеріали анкетування дозволяють стверджувати, що у вихованні своєї дитини батьки частіше вдаються до життєвого досвіду, найімовірніше це пов'язано з недостатніми знаннями з педагогіки та психології. Батьки мало обізнані про додаткові джерела отримання знань про виховання і розвиток дітей молодшого шкільного віку. Більшість опитаних батьків не володіють здатністю оцінити готовність дитини до школи, відчують труднощі у виборі та застосуванні методів виховного впливу.

Визначення рівня сформованості педагогічної культури батьків молодших школярів досліджувалось нами за 3 критеріями: когнітивний, ціннісно-мотиваційний і діяльнісний, а загальний показник визначався шляхом вирахування середнього арифметичного від прояву цих критеріїв.

Високий рівень (13%) сформованості педагогічної культури виявили батьки, які на високому рівні володіють системою загальнокультурних, педагогічних, психологічних знань; у батьків позитивна мотивація до взаємодії, сформованість стійких мотивів та цілей спільної діяльності, домінують гуманістичні педагогічні цінності, педагоги та батьки володіють високорозвиненою потребою у взаємодії і спілкуванні, мають позитивну установку на співрозмовника, на організацію взаємодії; демонструють комунікативні, інтерактивні, організаторські уміння, обирають способи спілкування, володіють різними стилями спілкування, ефективно застосовують різноманітні форми й методи взаємодії, уміють вирішувати проблемні ситуації та конфлікти.

Батьки із середнім рівнем (46%) сформованості педагогічної культури поверхнево володіють загальнокультурними, педагогічними, психологічними знаннями на практиці, не завжди застосовують теоретичні положення в типових педагогічних ситуаціях; мотиви здійснення спільної діяльності нестійкі або можуть змінюватися залежно від зовнішніх впливів, потреби і мотивація у взаємодії і спілкуванні не є у числі основних, у спілкуванні не рідко бувають

завищені вимоги до співрозмовника, до взаємодії, не завжди є об'єктивними по відношенню до своєї дитини; не в повній мірі володіють зазначеними вище здібностями і вміннями, оскільки не завжди їм вдається налагодити позитивну взаємодію у колективі, зрозуміти інших, донести до співрозмовників свою позицію, вони не у змозі адекватно відреагувати на конфліктну ситуацію.

Низький рівень (41%) сформованості педагогічної культури спостерігається у батьків, з великою кількістю помилок при застосуванні соціально значущих знань у спільній діяльності; загальнокультурні, педагогічні, психологічні, методичні, соціокультурні знання є поверховими і нестійкими, тому батьки не вміють застосовувати теоретичні положення при взаємодії, аналізувати свою діяльність; відсутня зацікавленість у співпраці, педагоги та батьки не розуміють і не сприймають мотивів і цілей взаємодії, потреба у соціальній взаємодії фрагментарна, відношення до себе та до іншої особи, партнерів по спілкуванню, учнів, вчителів, батьків не завжди є ціннісним; соціально значущі здібності та вміння зазначені вище розвинені слабо, оскільки вони відчують труднощі при спілкуванні, психологічний клімат при організації взаємодії не може підтримуватися на оптимістичних нотах. Здатність до вирішення конфліктів, проблем слабо розвинена.

Отже, за результатами проведеного констатувального етапу експериментальної роботи, націленого на виявлення рівня сформованості педагогічної культури батьків молодших школярів, можемо зробити висновок, що в цілому переважає низький рівень, але батьки мають значний потенціал, розкритися якому, в повній мірі, допоможе організація педагогічних умов та застосування особливої методики.

Література:

1. Пovalій, Л. В. Взаємодоповнююча роль школи і сім'ї у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014, 1 (35), 401-410.
2. Матвієнко, О. В. Формування педагогічної культури батьків у процесі педагогічної взаємодії сім'ї та школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 2015., № 9 (2). С.6-15.

Тимченко Алла,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Шишко Юлія,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Вивчення проблеми формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти передбачало проведення констатувального етапу експерименту та виявлення за їх допомогою рівнів сформованості медіаграмотності у здобувачів початкової освіти.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Миколаївської загальноосвітньої школи № 1 I-III ступенів імені Олега Ольжича закладу загальної середньої освіти. Експеримент тривав з вересня 2020 року по травень 2021 року. Для діагностики були залучені 43 учні 2-х класів. В експериментальній групі було 22 учня (2-Б клас), у контрольній групі 21 учнів (2-А клас).

Метою констатувального експерименту було виявлення рівня сформованості медіаграмотності у здобувачів початкової освіти. Педагогічна діагностика констатувального експерименту опиралась на критерії, які було визначено, виходячи із структури досліджуваної проблеми. Визначені критерії та показники у взаємозв'язку та взаємодоповнюваності є обов'язковими для дослідження рівнів (достатній, середній, низький) сформованості медіаграмотності у здобувачів початкової освіти.

Для проведення діагностування здобувачів початкової освіти із метою виявлення у них рівня сформованості медіаграмотності до кожного показника за трьома критеріями було дібрано завдання.

Оцінка прояву показників кожного критерію встановлювалася розрахунком середнього арифметичного між показниками. Визначення рівня сформованості медіаграмотності здобувачів початкової освіти здійснювалося за сукупністю показників та їх співвідношенням із критеріями оцінки.

Високий рівень виявлено у здобувачів початкової освіти (15,7 % ЕГ та 18,1 % КГ), які активно споживають різноманітну медіапродукцію, усвідомлено ставляться до її вибору на основі своїх інтересів та потреб. У ситуаціях, коли процес споживання медіапродукції був організований дорослими відповідно до їх інтересів, учнів робили вибір на користь інших видів діяльності. Для учнів цього рівня було характерним дотримання правил культурного використання медіапродукції без нага-дувань, зауважень, вказівок чи покарань дорослих. Вони висловлюють своє ставлення щодо сприйнятого медіаконтенту, уточнюють не зрозумілу інформацію тощо. Про свідоме використання медіапродукції респондентами цього рівня також свідчить відображення її змісту у різних видах діяльності – ігровій, художньо-естетичній, комунікативній та ін.

За результатами спостереження 45,7 % ЕГ та 48,6 % КГ здобувачів початкової освіти мають середній рівень сформованості уміння використовувати медіа під час навчання і дозвілля.

Учні значну кількість вільного часу приділяють медіаспоживанню (телеперегляд, використання друкованих медіа, рідше – слухання радіопрограм), проте мотивом звернення до неї є, переважно, розвага. Для респондентів типовим є фонове сприймання аудіовізуальної медіапродукції, що впливає на усвідомленість медіаконтенту. Це пояснює той факт, що в ігровій діяльності означеної групи респондентів часто можна було спостерігати копіювання дій та висловлювань телегероїв. Проте, учні здебільшого орієнтувалися на зовнішню привабливість, активність, здібності, незвичність героя, ніж його моральні чесноти та відображення змісту сприйнятого.

Низький діяльнісним критерієм було виявлено переважання низького рівня, а саме 44,1% ЕГ та 45,6% КГ. Достатній рівень у 11,8% ЕГ та 12,5% КГ учнів, а середній показало 44,1% ЕГ та 42,3% КГ респондентів.

Отже, отримані дані діагностичної роботи переконали в необхідності пошуку оптимальних педагогічних умов, які сприяли б сформованості медіаграмотності у здобувачів початкової освіти, набуттю необхідних умінь та якостей обізнаного медіаспоживача, який безпечно здійснює медіаспоживчу діяльність. Проведений аналіз результатів указує на необхідність проведення цілеспрямованої роботи із здобувачами початкової освіти з метою підвищення показників когнітивного, мотивацій-но-ціннісного та комунікативно-діяльнісного критеріїв для формування цього важливого складника медіаосвіти здобувачів початкової освіти.

рівень прояву уміння використовувати медіа під час навчання і дозвілля показали 38,6 % ЕГ та 33,3 % КГ здобувачів початкової освіти. Відсутність у них усвідомлених мотивів використання певної медіапродукції, підтвердила, що розуміння функцій медіапродукції у значної частини молодших школярів знаходиться на низькому рівні. Вони не охоче дотримуються правил культурного медіаспоживання, потребують нагадування з боку дорослих. Означена група респондентів часто є споживачем медіапродукції за вибором дорослих – їх телевподобань, вибору дитячого журналу, книги, прослуховування радіо тощо. Учні не виявляють бажання обговорювати сприйнятий медіаконтент, відображати його у своїй діяльності, що, вважаємо, пов'язано з їх па-сивною позицією як медіаспоживачів.

У результаті проведення констатувального етапу експерименту за рівнями сформованості медіаграмотності у здобувачів початкової освіти за за комунікативно-

Література:

1. Державний стандарт. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Черешнюк І.О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі. Режим доступу: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf>

Матвєєва Анастасія,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

Науковий керівник: *Філімонова Т.В. кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

МУЗИЧНО-РИТМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОЗДОРОВЛЕННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На особливу увагу заслуговує вивчення впливу музично-ритмічних рухів на здоровий спосіб життя дитини, який заснований на теоретико-методичних засадах музично-ритмічного виховання на уроках музичного мистецтва в початкових класах.

Музично-ритмічні заняття мають педагогічне значення. Виконання учнями групових вправ під музику потребує єдиних зусиль, свідомості та активності, творчого ставлення до справи, сприяє формуванню колективних якостей особистості. Заняття ритмікою підвищує настрій учнів. Позитивні емоції викликають прагнення виконувати рухи жвавіше, що посилює їх вплив на організм, сприяє підвищенню працездатності, а також оздоровленню та активному відпочинку.

Слід зазначити, що учні молодших класів мають гарну координацію рухів при ходьбі, бігу, стрибках. З власної ініціативи вони із задоволенням імпровізують під музику, використовуючи прихлопи, притопи, виразні дії з предметами (м'ячем, паличками, стрічками), найпростіші музичні інструменти. Молодшим школярам властиве відчуття єдності музики та руху. Ця якість є основою музичного розвитку в процесі музично-ритмічної діяльності.

Мета вчителів – виховувати засобами мистецтва любов до прекрасного, впливати на почуття і мислення дитини, її характер і волю, сприяти свідомому сприйняттю дійсності. Заняття музикою, а поряд з цим і ритмікою дозволяють

здійснювати всебічний вплив на розвиток дітей: естетичний, моральний, розумовий, фізичний.

Оздоровча музика базується на ідеях музичного виховання Б. Асаф'єва, Б. Яворського, К. Орфа, З. Кодаї, яка включає елементи психотерапії (релаксація, сугестія, імпровізація) та застосовується з метою особистісного зростання та розвитку людини, а також для досягнення релаксації, зняття негативних емоційних станів, наслідків стресів. Цей напрямок музикотерапії вивчає музична психологія. Існують такі види: рецептивна та креативна музикотерапія, вокалотерапія [1, с. 224]. У рецептивній музикотерапії досліджується проблема сприйняття музики. Креативна музикотерапія спрямована на самовираження, розвиток творчих якостей особистості музичної, танцювальної, образотворчої діяльності. Вокалотерапія використовує оздоровчі властивості класичного співу.

Метод Е. Жак-Далькроза, що використовується і в даний час ґрунтується на взаємозв'язку музики та руху, що надають позитивний вплив один на одного. Цей зв'язок забезпечує формування у дітей як музично-ритмічних навичок (ритмічного, динамічного, тембрового музичного слуху, здатності розрізняти форму, характер музичного твору), музичної пам'яті, уваги, так і рухових навичок, які забезпечують узгодження засобів музичної виразності та передачу їх у різних рухах в іграх, танцях, вправах.

Основними функціями музики, відповідно до класифікації Т. Ротерс, є ритмічна, навчально-пізнавальна, емоційна та фонова. Вони спрямовані на організацію ритміки й синхронності рухів, стимуляцію емоційного підйому, підвищення інтересу до занять, створення позитивного емоційного фону уроку, підвищення працездатності учнів [2, с. 6].

На думку Т. Науменка й І. Сеченова, музика впливає на фізіологічні процеси. Вона здатна прискорити чи уповільнити темп дихання та серцебиття. За результатами їхніх досліджень уповільнення пульсу призводить до стану спокою й насолоди, його прискорення – до втоми та незадоволення [3, с. 216]. Окрім цього, темп стимулює скорочення артерій, що впливає на роботу м'язів.

Результатом такого процесу є підвищення життєвого тону й активізація працездатності.

Використання музики з метою оздоровлення відоме з давніх часів. Музика сприймається не лише слухом, а майже усіма аналізаторами та системами тіла. Вона здійснює вплив на біологічно активні точки й меридіани, досягає кожної клітини усіх органів, впливає на життєдіяльність організму, на перебудову хімічних реакцій, змінює характеристики як фізіологічних, так і психічних станів особистості. Наукою доведено, що музика є ключем до імунної системи, до адаптаційних механізмів організму. Наприклад, вчені здійснювали фундаментальні нейробіологічні та психолого-педагогічні дослідження впливу музики В. Моцарта на здоров'я людини. Його вони назвали «ефектом Моцарта». Доведено, що музика В. Моцарта сприяє покращанню пам'яті, підвищує інтелектуальний показник, підсилює творчі процеси. Музика цього композитора «ідентична природному репертуарові просторово-часових фігур раннього головного мозку. Тобто саме вона позитивно впливає на функціонування дитячої розумової діяльності та всього організму в цілому» [4, с. 11].

Значно впливає на емоційний стан учнів музичний супровід у мажорних тонах, що застосовується в підготовчій частині уроку. Музика сприяє ритмічному й координованому виконанню вправ, виховує культуру рухів, допомагає виконувати їх виразніше й точніше, зумовлює темп виконання. Діти навчаються правильно сприймати музичні відтінки твору та відповідно до музики змінювати характер своїх рухів.

Співацькі якості молодших школярів необхідно виховувати в єдності зі звуковою культурою мови. Навчання співу має низку специфічних особливостей: відповідне дихання, зміцнення і розвиток голосових зв'язок, удосконалення визначених нервово-фізіологічних механізмів. У процесі оволодіння мовленням в учнів молодших класів виробляються міцні тимчасові нервові зв'язки між слуховими й мовно-руховими центрами.

Дихальна система дуже тонко реагує на всі вправи. Ритмічне дихання з паузою на вдиху чи видиху спричиняє періодичну зміну кисню в крові та викликає відповідну реакцію – стрімке розширення судин мозку. Активні дихальні вправи під музику не тільки зміцнюють м'язи грудної клітки, а й роблять масаж серця, поліпшуючи кровообіг.

Окрім того, під час активних дихальних рухів працює один із наймогутніших м'язів людського організму – діафрагма. Ритмічно піднімаючись і опускаючись углиб черевної порожнини, вона впливає на печінку, кишківник, шлунок, масажуючи їх. Вправи на відновлення ритму дихання й кровообігу передбачають м'якість, плавність рухів; зазвичай вони виконуються під музику вальсу (тактовий розмір 3/4). Педагогічно доцільно використовувати такі твори: О. Сандлер «Вишиванка», В. Верменич «Чорнобривці», І. Карабиць «Пісня про добро», П. Чайковський – п'єси зі збірки «Пори року», М. Огінський «Прощання з Батьківщиною», Б. Лятошинський «Український квінтет», М. Лисенко «Вальс сі мінор», П. Майборода «Київський вальс» тощо.

Отже, музика – невичерпне джерело формування і розвитку фізичного та психічного здоров'я, вона збагачує духовний світ кожного школяра. Ритмічні вправи сприяють фізичному вихованню та зміцненню дитячого організму.

Література:

1. Виготський Л. С. Дитяча психологія. 2000. 302 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики у початкових класах: навч. посіб. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
3. Чепіга М., Чепіга С. Стимуляція здоров'я та інтелекту. Київ:Знання, 2006. 347 с.
4. Куненко Л. Ефект Моцарта, або Звуковий вітамін С. Дефектологія. 2002. № 1. с. 9-12.
5. Абдуллін Е. Б. Теорія музичної освіти. Москва: Академія, 2004. 260 с.

Ніколаєва Юлія,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Філімонова Т. В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Музичне мистецтво грає величезну роль у процесі виховання духовності, культури почуттів, розвитку емоційної і пізнавальної сторін особистості людини. В. О. Сухомлинський називав музику могутнім засобом естетичного виховання. «Уміння слухати і сприймати музику – одне із елементарних ознак естетичної культури, без цього неможливо уявити повноцінного виховання», – писав він. Під час музичного виховання дитини важливо розвинути в неї потребу у спілкуванні з музикою, здатність відчувати її красу, інтонаційну своєрідність та глибокий особистісний сенс.

Сприймання музики – це складне багаторівневе явище, яке представляє для молодших школярів більшу складність, ніж сприймання творів інших видів мистецтва, що пов'язано, з одного боку, зі специфікою і складністю музичного художнього образу, з іншого – з віковими особливостями учнів. Виходячи з цього, на початковому етапі розвитку музичного сприймання, дитині треба допомогти почути та зрозуміти музику, увійти у світ її образів.

Проблема сприймання музики привертає увагу вчених-психологів Н. Берхін, А. Готсдинер, О. Костюк, С. Науменко, В. Петрушин, Б. Теплов і займає провідне місце в дослідженнях музикантів-педагогів Б. Асаф'єв, Е. Абдуллін, Ю. Алієв, Л. Горюнова, О. Лобова, О. Ростовський, О. Рудницька, Р. Тельчарова, Л. Школяр та ін.

Музичне сприймання має декілька значень. С. Балашов, В. Медушевський, Г. Тарасов розглядали його як уміння слухати та чути

музику. Б. Асаф'єв розумів як здатність до усвідомленого сприймання музики, що ґрунтується на розвитку музичного мислення дітей через порівняння й аналіз.

Для того, щоб сформувати в учнів навички сприймання музики, на думку О. Апраксіної, велику роль відіграє підготовленість самого вчителя, що налічує три складові:

1) музично-теоретичну – знання особливостей музичного мистецтва, закономірностей зв'язків елементів внутрішньої структури твору, музично-виразних засобів, відомості з історії та теорії музики, характерні риси творчості композиторів, які вивчаються;

2) психофізіологічну – знання вікових особливостей та можливостей учнів різних класів, їх індивідуальні відмінності, характер сприймання музики;

3) методико-педагогічну – знання шляхів, методів, що динамізують перебіг процесу сприймання музичного твору учнями та його аналіз. Вчитель музичного мистецтва певною мірою відповідає за формування музичного сприймання в молодших школярів – він включає й зацікавлює учня слухати музичні твори, а потім – стимулює, захоплює та динамізує процес сприймання музики.

Педагоги-музиканти Н. Гродзенська та Б. Асаф'єв виокремили поетапну схему ознайомлення дітей з музичними творами. На етапі «вступне слово вчителя» можна використати такі форми роботи, як коротка розповідь (наприклад, цікаві факти з історії про композитора), бесіда, пояснення незрозумілих слів. Словесний матеріал повинен бути доступним, лаконічним, цікавим, емоційним для того, щоб зацікавити молодших школярів.

Дуже важливим етапом для учнів початкової школи є підготовка до сприймання музики. Не можна давати довгі настанови перед початком слухання музичного твору, краще використовувати жести, мімічні заохочення, короткі словесні вказівки. На етапі інтерпретації музичних образів і змісту твору доцільно застосовувати метод порівняння. Він за контрастом та аналогією дає змогу помітити те, на що учень може не звернути увагу,

яскравіше відтінити своєрідність музичних творів різних жанрів. Завдання на порівняння захоплюють дітей та активізують їхню творчу діяльність.

Б. Асаф'єв основними методами формування музичного сприймання вважав метод наведення – звукового, вербального та інтегрованого. Він полягає в такому доборі музичних творів та впливів, які дають змогу непомітно для слухачів спрямувати їхнє сприймання до «розумової мети».

Завдяки методу спостереження активізується слухова увага до музики, що звучить. Інтегроване наведення цікавим є тим, що передбачає використання вчителем творів суміжних мистецтв: живопису та літератури. Метод музичних колекцій сприяє накопиченню музично-слухових вражень, формуванню вміння спостерігати, запам'ятовувати, узагальнювати, порівнювати, аналізувати музичні твори.

Важливим методом для активізації музичного сприймання є метод інтонаційно-тематичного аналізу, який спрямований на формування та розвиток художньо-пізнавальної діяльності, інтонаційно-слухового досвіду дітей під час слухання музики. В початковій школі в учнів переважає образне мислення, тому окреме місце має бути відведено ігровим методам та прийомам роботи з дітьми. Педагог повинен прищепити дітям любов до музики, наповнити естетичними емоціями та почуттями.

Отже, використання вчителем на уроці музичного мистецтва найрізноманітніших методів формує у дітей музичне сприймання, надає можливості для більш глибокого співпереживання музики, розуміння переданих у ній думок та почуттів.

Література:

1. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2001. 216 с.
2. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ: Магістр, 1997. 256 с.
3. Сердюк О. П. Теорія і методика художньої освіти та виховання. *Методи формування музичного сприймання у молодших школярів*. Суми, 2015. С. 14-18.
4. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка: підручник для студ. вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання. Київ: Міленіум, 2005.

Підан Анастасія

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

Науковий керівник: *Філімонова Т.В., доктор філософії в галузі освіти,
доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського*

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Хоровий спів – це один з найбільш улюблених видів музичної діяльності у дітей. Його значення найрізноманітніше: сприяє розвитку мислення, мовлення, розширює словниковий запас, а не тільки розвиває музичні здібності та голос дітей. Коли хоровий спів викликає у школярів яскраві емоції, то виконує вплив на моральні та естетичні почуття.

Співацькі навички, які сформовані правильно, відіграють велику роль у навчанні співу. Навички – це автоматизовані, закріпленні способи та прийоми роботи, які є складовими моментами в складній, свідомій діяльності. За результатами досліджень, які проводили науковці, можна стверджувати, що співацькі навички забезпечуються саме через відповідність звучання реального та внутрішніх музично-слухових уявлень учнів. Внутрішні музично-слухові уявлення тісно пов'язані з руховими, це дає змогу створювати настроєність у рухах та готовність до певних дій, що відповідають художньому завданню.

До вокальних навичок відносяться дихання, дикція і чистота інтонування, співацька установка, звукоутворення і звуковедення. Коли працюєте над чистотою інтонацій, то не слід забувати про розвиток вокально-хорових навичок учнів, а саме артикуляції, дихання, звукоутворення, унісону, дикції, ансамблевих навичок тощо.

Співацька установка коли створює сприятливі умови для виразного співу, то забезпечує зручне положення голови, корпусу, пральне відкриття роту під час співу. Від неї залежать звукоутворення та дихання. Вона дисциплінує

школярів та є першою організуючою ланкою хорового співу. Дихання має важливе значення під час співу. Якість звуку, чистота інтонування та інші характеристики хорового звучання є показником вміння чи невміння дихати. Зазначається, що не потрібно робити акцент дітям на дихання, а краще виробляти його в процесі навчання поступово, у комплексі з іншими вокальними навичками.

Від співацької установки та дихання багато у чому залежить співацьке звукоутворення та звуковедення; якщо ці навички не сформовані, то робота над звукоутворенням не буде успішною. Одне з найголовніших завдань вокального виховання є формувати в голосі дітей співучість та навчати їх «тягнути» звук. Важливими властивостями співацького голосу є дзвінкість і рівність, які залежать від чіткого вимовляння голосних та приголосних звуків.

Важлива умова хорового звучання це точне виконання звуків за висотою, тобто співацька інтонація та стрій. Хороший стрій у хорі залежить від того, якою мірою розвинутий музичний слух дітей, від їх уваги та вміння володіти своїм голосом та співацькими навичками, від емоційного та фізичного стану співаків.

Хор або ансамбль, як правило, означає урівноваженість, суцільність, узгодженість голосів. Розрізняють у хоровому співі тембровий, інтонаційний, дикційний, ритмічний та художній ансамблі.

Складно формувати співацькі навички у молодших школярів тому, що їм важко проаналізувати навчальне завдання, побачити зв'язок між окремими навичками, що формуються в комплексі, перенести досягнені результати з вивченого завдання на нове.

Вокально-хорові вправи – це багаторазово повторені спеціально організовані вокальні дії; вони є ефективним засобом формування співацьких навичок. Коли відбувається розучування вправ, то слід додержуватись принципу єдності технічного та художнього, а також прагнути до емоційно-виразного забарвлення голосу. Для того, щоб стимулювати позитивні емоції доцільно розучувати вправи, які звучать у мажорному ладі.

З допомогою хорової діяльності відбувається прилучення дитини до музичної культури, а колективний спів – це чудова психологічне, естетичне і моральне середовище для формування найкращих людських якостей. У шкільних хорах діти набувають навичок музичного виконавства, які дозволяють їм творчо проявляти себе у мистецтві.

Література:

1. Алієв Ю.Б. Настільна книга вчителя-музиканта. Москва: Просвещение, 2000. 325с.
2. Апраксина О.А. Музичне виховання в школі. Вип.12.Москва,1977. 304 с.
3. Баранов Б.В. Курс хорознавства. Москва, 1991. 267 с.

Мойсєєнко Світлана, Товкач Ірина,
*Здобувачки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник – Паришук С.М., кандидат педагогічних наук, доцент
*кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В. О. Сухомлинського*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проблема розвитку творчої особистості здобувачів початкової освіти завжди була і залишається однією з найбільш актуальних в практиці і теорії навчання. В останній час виникає інтерес викладачів спрямований на засвоєння активних та інтерактивних, цікавих форм і методів навчання, опосередкованих на ігрових технологіях. В результаті аналізу досліджень науковців зрозуміло, що навчання стає ефективним і досягає продуктивних результатів, якщо здобувачі освіти: відкриті для навчання та беруть активну участь у співробітництві з усіма учасниками навчального процесу; мають можливість для самоаналізу діяльності і реалізації власного потенціалу; здатні практично підготуватися до труднощів, з якими можуть зустрітися в реальному житті;

мають можливість бути самими собою, не боятися самовиражатися, робити помилки, за однієї умови, якщо вони не піддаватимуться за це осудженню і не отримають негативної оцінки.

Проблема, що стосується творчого розвитку особистості здобувачів освіти є не новою і має глибокі корені в історії освіти. Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський охарактеризували сенситивність дітей молодшого шкільного віку до творчості, зокрема, художньо-образної. І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонтьєв довели, що вік молодшого шкільця є періодом інтенсивного креативного становлення. Н. Бібік, М. Вашуленко, О. Савченко розглядають ігрову діяльність як дидактичний засіб, який активізує здатність дітей самостійно мислити і діяти, створює атмосферу свободи, творчого розкріпачення в колективі та умови для саморозвитку, що дає змогу повніше враховувати вікові особливості дітей 6 – 7-річного віку.

Наша сучасна освіта потребує обдарованих, творчих, інтелектуально розвинених особистостей нашої держави, адже від них залежить майбутнє країни. Згідно нового Проекту державного стандарту базової повної середньої освіти кінцева мета загальної середньої освіти – виховання громадянина України, підготовленого до життя в сучасному суспільстві, здатного навчатися, оперувати й управляти інформацією, приймати виважені рішення, ефективно взаємодіяти з соціумом, усвідомлювати свою роль у державі і світі, адекватно реагувати на проблеми і виклики часу, нести відповідальність за власні вчинки, досягати творчої самореалізації.

Вчені дослідили, що найефективнішим методом інтерактивного навчання є дидактична гра. На думку багатьох педагогів саме використання навчальної гри під час уроку викликає в здобувачів освіти активну діяльність і зацікавленість при вивченні навчального матеріалу.

Процес використання ігор у навчальному процесі здобувачів початкової освіти розглядається науковцями як один з головних факторів формування творчої, активної та допитливої особистості. Ще з давніх часів засобами народної гри виводили маленьку особистість з її реального побутового

повсякденного життя, запобігали створенню стереотипів недовіри й сумніву до власних сил. Завдяки грі дитина мала змогу показати оточенню свій позитивний потенціал. Саме під час ігрових вправ та завдань активізуються рухливість, швидше розвиваються процеси мислення, уваги, пам'яті та уяви [4, с.74].

Досліджуючи творчі аспекти, В. Цапек стверджує, що ігрова діяльність сприяє розвитку особистості, її самореалізації у процесі створення певних матеріальних і духовних цінностей.

Пізнавальна активність є стержнем практично будь-якої ігрової діяльності, в тому числі, й навчальної. За усі роки вивчення цієї проблеми сформувалася певна система роботи та визначилися шляхи реалізації її результатів у повсякденній практичній діяльності вчителя молодших класів [1, с. 241].

Розвиваючи творчу активність здобувачів освіти слід ставити таку мету:

- розвивати образне і логічне мислення, уяву;
- формувати навички планування, аналізу, самоконтролю;
- знайти шлях до серця кожного учня, створивши умови для розвитку здібностей, що закладені у дитині природою;
- викликати бажання самостійно займатися навчальною діяльністю;
- виховувати волю, наполегливість, впевненість у досягненні мети;
- розширювати світогляд школярів, щоб вчити спостерігати, думати, аналізувати, розмірковувати;
- підвищити рівень розвитку кожної особистості.

Варто звернути увагу на те, що у грі дитина формується як особистість. Під час гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, без допомоги дорослих, індивідуально, розвивається увага, уява, пам'ять, прагнення до знань [2, с.65].

«Навчатись, граючись!» - ця ідея зацікавила багатьох педагогів і вихователів. Практично вирішив цю проблему Ш. Амонашвілі. Він довів, як за допомогою гри можна занурити дитину в складний світ пізнання.

Саме ігрова діяльність вимагає креативних дій – умінь поєднувати, моделювати, уточнювати. Ігри у молодших школярів активізують увагу, розвивають пізнавальні інтереси, можливості, винахідливість, уяву, допомагають закріпити знання, вміння та навички, а також виконують роль психологічної розрядки. Як правило гра викликає приємні враження в учнів та інтерес до навчання, створює атмосферу доброзичливості, емоційного піднесення, вільного вибору.

Сучасний вчитель початкових класів повинен обдуманно підходити до використання дидактичних ігор та релізації на уроках, а саме:

- а) виважено підійти до призначення дидактичних ігор у системі інших видів діяльності на уроці;
- б) звертати увагу на доречність використання їх на різних етапах навчальної діяльності;
- в) звертати увагу на відповідність дидактичних ігор та вправ до мети та завдань уроку та рівнем підготовленості учнів;
- г) вміти передбачити шляхи та способи мотивації учнів враховуючи результати гри;
- д) робити підсумки різної ігрової діяльності, яка передбачає формування позитивних емоцій, що забезпечують умови для всебічного, гармонійного розвитку особистості;
- ж) брати до уваги вікові особливості учнів, розвивати ініціативу, самостійність, створювати атмосферу розкритості, творчості та умови для саморозвитку [3, с.192].

Структурними складовими дидактичної гри є: дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків.

Сама ж методика застосування ігрових технологій перебуває в постійному розвитку та змінах відповідно до вимог часу. Гарні досягнення у викладанні можливі лише тоді, коли вчитель у власній діяльності використовує різноманітні прогресивні методичні прийоми, які спираються на науко-теоретичні положення [4, с.416].

Таким чином, творчість є ціннісно-особистісною категорією, яка має зв'язок з досягненнями особистості. Вона визначається не стільки відношенням до нових знань, з точки зору набутого досвіду, стільки сприйняттям нових ідей та отримання несподіваних і незвичних рішень життєвих проблем.

Враховуючи вищезазначене можна зробити такий висновок, що дидактична гра будується так, щоб у ній брали участь усі, так як вона надає кожній, без виключення, дитині можливість спробувати свої сили в змаганні на кмітливість та впевненість, пережити ситуацію поразки або успіху.

Під час роботи з молодшими школярами застосовується педагогічна гра, яка має чітко визначену мету навчання. Ігрова форма занять реалізується на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які являються засобом спонукання, додаткової мотивації. Гра – це творчість, гра – праця.

Під час проведення дидактичних ігор учитель більше та краще пізнає своїх учнів, бо у грі яскраво виявляються психологічні особливості характеру та темпераменту, розкриваються приховані здібності дітей. Уроки у формі ігор зазвичай проходять активно й динамічно. В терміні "дидактична гра" наголошується її педагогічна спрямованість, відображається багатогранність її застосування з урахуванням дидактичної мети заняття і рівня підготовленості вихованців.

Отже, дидактичні ігри розвивають спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мову, сенсорну орієнтацію, кмітливість, а тому їх можна використовувати під час викладання будь-якого предмета та на будь-якому етапі уроку.

Література:

1. [Курик М.](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2016_14_59) Формування пізнавальної активності школярів через сюжетно-рольові та дидактичні. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2016_14_59
2. Никишина И. В. Инновационные педагогические технологии. Волгоград: Учитель, 2007. 91 с.
3. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. За ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2006. 192 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для педагогічних факультетів. Міжнародний фонд «Відродження». К.: Абрис, 1997. 416 с.

Михальченко Наталія,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки,
психології та інклюзивної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

ФЕНОМЕН РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА ЕТАПІ СТВОРЕННЯ СТАНДАРТІВ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Проблеми розвитку рефлексії, самосвідомості, самоконтролю, саморегуляції особистості посідають одне з головних місць у сучасній психологічній науці.

Рефлексію особистості ґрунтовно дослідив у своїх працях І.Бех [2]. Рефлексія в широкому розумінні є відображенням себе, свого внутрішнього світу і власної поведінки в свідомості особистості. Вона є основою розвитку самосвідомості та об'єднує самопізнання, переживання свого ставлення до себе та саморегуляцію своєї поведінки. Виділяють інтелектуальну та особистісну рефлексію, остання має особливе значення для патріотичного розвитку дитини. Особистісна рефлексія є здатністю людини осмислювати свої спонуки, прогнозувати наслідки своїх дій для себе та інших, узгоджувати свої цілі з засобами їх досягнення.

Найважливішою властивістю особистісної рефлексії є те, що в ході її здійснення змінюються функції психік людини як її об'єкта. Л.С.Виготський так висловився про дію рефлексії: „Те, що я розмірковую про явища зовнішнього світу, нічого в них не змінює, але те, що я осмислюю афекти, що я ставлю їх у інші відношення до мого інтелекту та інших інстанцій, багато, що змінює в моєму психічному житті” [4, с.342]. Сміслоутворення в зв'язку з свідомою регуляцією особистістю своїх дій вперше детально проаналізовано Л.С.Виготським. Усвідомлення, осмислення ситуації не лишається нейтральним по відношенню до дії, а безпосередньо впливає на неї, даючи можливість її свідомої регуляції. Зміна смислу дії як наслідок її усвідомлення, призводить не лише до зміни фізичних характеристик дії, але й до якісного її

перетворення. Завдяки усвідомленню трансформується також і поведінка людини в цілому, розвиваються вищі форми поведінки. Вищі психічні функції є інтелектуалізованими і вольовими одночасно, тому усвідомлення та опанування йдуть поряд. Отже, рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта.

Розвиток рефлексії перебуває у прямій залежності від розвитку внутрішнього мовлення. Лише за його участі внутрішній світ дитини стає доступним до перетворення нею самою. Дитина немов відчужує від себе свої емоції, почуття, психічні стани з метою їх відображення в свідомості. Серед перетворень, яких зазнає поведінка завдяки включенню мовлення, вирішальним є її опосередкованість мисленням, завдяки чому відбувається свідоме опанування дитиною своєю поведінкою. Внутрішнє мовлення має діалогічний характер, саме завдяки цьому внутрішньому діалогу відбувається розв'язання внутрішніх суперечностей та досягаються сприятливі внутрішні зміни.

Найважливішим продуктом внутрішнього мовлення стає внутрішньомовленнєвий умовивід – самодоказ, який переживається людиною і набуває особистісного значення, цінності для неї. Перебіг рефлексії тісно пов'язаний з спілкуванням дитини. Саме усвідомлення молодшим школярем необхідності вдосконалювати міжособистісні стосунки внаслідок емоційного переживання їх незадовільності для нього, спонукає до рефлексії власної поведінки та її змін.

У дітей молодшого шкільного віку виникає усвідомлення власних дій, психічних станів, особливості їх навчальної діяльності полягає в тому, що школярі повинні обґрунтувати правильність своїх висловлювань і дій. Багато прийомів такого обґрунтування показує вчитель. Необхідність розрізняти зразки суджень і самостійні спроби в їх побудові сприяють формуванню у молодших школярів уміння ніби збоку розглядати й оцінювати власні думки та дії. Це вміння є основою рефлексії – осмислення своїх суджень і вчинків з точки зору їх відповідності задуму та умовам діяльності; самоаналіз [7, с.174]. Свідченням її є здатність бачити особливості власних дій, робити їх предметом аналізу, порівнювати з діями інших людей. Якщо дошкільник здебільшого

орієнтується на індивідуальний досвід, то молодший школяр починає орієнтуватися на загальнокультурні зразки, якими він оволодіває у взаємодії з дорослими та ровесниками.

Рефлексія змінює пізнавальну діяльність молодших школярів, їхнє ставлення до себе й до оточення, погляд на світ, змушує не просто приймати на віру знання від дорослих, а й виробляти власну думку, власні погляди, уявлення про цінності, значущість учіння. В цьому віці вона тільки починає розвиватися.

З вступом до школи відбувається перехід дитини на стадію конкретних операцій за Ж. Піаже [5]. В соціальній взаємодії розвиток мислення дозволяє виділяти суттєві ознаки ситуацій та об'єднувати їх в групи для ефективного вироблення усталених форм поведінки. І.Д.Бех [1] вважає, що в свідомості дитини формуються внутрішні смислові структури, зокрема соціальні схеми дій (ССД). ССД за змістом включає смисловий шар морально значимої ситуації, є її кристалізованою формою.

Засвоєні завдяки рефлексії типові способи поведінки в певних виділених молодшим школярем на основі суттєвих ознак класів ситуацій, закріплюються в свідомості завдяки соціальним схемам дій. Соціальні схеми дій відіграють функцію спонук або емоційно насичених ставлень, на які вказувала Л.І. Божович [3]. Саме на їх основі будуються звичні типи постдовільної поведінки. Важливою є проблема узгодженості особистісних утворень (передусім, ССД), яка виступає умовою продуктивного патріотичного розвитку. Неузгодженість особистісних якостей спричиняє кризу в прийнятті особистістю соціальної норми та реалізації її в поведінці. За таких обставин практична реалізація патріотичної норми стає проблематичною, особливо за умов недостатнього розвитку самосвідомості.

У розумінні іншої людини важливу роль відіграє ступінь розвитку уяви, що дає нам змогу подумки посісти місце партнера по спілкуванню. Вміння бачити ситуацію не тільки своїми очима, а й очима партнера має назву рефлексії [6, с. 492]. Здатність до рефлексії формується в суб'єкта міжособистісного розуміння поступово і розвинена в різних людей неоднаково.

За словами О. Бодальова, дія феномена рефлексії, як і ідентифікації, розгортається на кількох рівнях.

На першому рівні рефлексії уява має пасивний характер. У спілкуванні людина не бачить станів, намірів, думок іншої людини. Характерні для цього ступеня особливості уяви можуть виступати як наслідок гальмівних властивостей нервової системи, її слабкості, а також як збіднений досвід міжособистісного спілкування.

На другому рівні спостерігається неупорядкована, епізодична діяльність уяви. Її головна ознака – виникнення у процесі спілкування окремих уривчастих уявлень про внутрішній світ іншої людини. Умовами розгорнутої діяльності уяви є головним чином сильно виражений у діяльності, поведінці іншої людини її стан або свідомий намір зрозуміти переживання іншої людини.

Третій рівень характеризується виявом здатності до відтворення в думці особливостей переживання іншої людини не тільки в окремих ситуаціях, а й упродовж усього процесу взаємодії.

Треба відзначити, що сучасна психологічна практика звертається до рефлексії як необхідної основи особистісного росту, відповідального вибору, душевного здоров'я.

Головною особистісною, соціально-психологічною характеристикою молодшого школяра є прийняття і усвідомлення ним своєї внутрішньої позиції, що дає підстави вважати цей вік зрілим дитинством.

П. Якобсон [8] зазначає, що школа в молодшого школяра викликає дуже багато нових видів переживань, яких не було в дошкільників. Це, зокрема переживання, що пов'язані з перебуванням в учнівській групі, спілкуванням з ровесниками, учителем, оцінка якого, похвала чи зауваження є дуже значущими для учня. У молодшого школяра на основі цього розвиваються механізми рефлексії.

Пізнавальний компонент включає самовідчуття, самоаналіз, уявлення про себе, самооцінку тощо. Емоційний компонент – це самопочуття, які характеризують усвідомлювані переживання людини. Під вольовим

компонентом самосвідомості розуміють самовладання, саморегуляцію поведінки і діяльності, самодисципліни, самоконтроль, тобто все, що є результатом активності особистості.

Таким чином, рефлексія змінює пізнавальну діяльність молодших школярів, їхнє ставлення до себе й до оточення, погляд на світ, змушує не просто приймати на віру знання від дорослих, а й виробляти власну думку, власні погляди, уявлення про цінності, значущість учіння.

Література:

1. Бех І.Д. Психологічні умови ефективності виховної дії. *Радянська школа*. 1992. N 1. С.41-46.
2. Бех І.Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання. *Рідна школа*. 1993. N9. С.29-32.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте: Психологическое исследование. М.: Просвещение, 1968. 464 с.
4. Выготский Л.С. Собр. соч. в 6-ти тт. / Гл. ред. А.В.Запорожец. Т.2. Проблемы общей психологии / Под ред. В.В.Давыдова. М.: Педагогика, 1982. 504 с.
5. Пиаже Ж. Избранные труды. М, 1994. 364с.
6. Психологія: Підручник / Ю.Л.Трофімов, В.В.Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л.Трофімова 3-є вид., стереотип. Київ: Либідь, 2001. 560 с.
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2005. 360с.
8. Якобсон С.Г. Психологические проблемы этического развития детей. М.: Педагогика, 1984. 144 с.

Білявська Тетяна,
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївський
національний університет імені В.О.Сухомлинського*

Макарова Оксана,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Початок навчання дитини у школі – складний і відповідальний період у її житті. Адже навчальна діяльність, як і будь-який новий, ще незасвоєний вид діяльності, вимагає мобілізації всіх психічних і психофізіологічних зусиль дитини задля того, щоб опанувати потрібні вміння, навички, пристосуватися до нового режиму дня, знайти своє місце у групі своїх нових товаришів, встановити взаємовідносини з учителем. Зміни, що відбуваються у психіці дитини в початковий період освоєння навчальної діяльності відбивають процес її адаптації.

Спираючись на дані з наукової літератури (В. Антропова, С. Белічева, М. Кольцова, О. Хрипкова), можна стверджувати, що оптимальний період адаптації триває два місяці, однак у деяких дітей може продовжуватися і півроку, й рік.

Вирізняють три основні етапи адаптації.

Перший етап – орієнтувальний, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання, бурхливо реагують усі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває два-три тижні. На цьому етапі організм дитини витрачає все, що в нього є, а іноді й «бере у борг», що свідчить про надзвичайно високу «ціну» плати за цей період.

Другий етап – помітне нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить певні оптимальні (або близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці впливи.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш оптимальні варіанти реагування на навантаження, які вимагають меншої напруги всіх систем.

Як зазначають М. М. Безруких, С. П. Єфімова [8], весь перший рік навчання в школі (якщо порівнювати показники на наступних періодах навчання) можна вважати періодом нестійкої і напруженої регуляції всіх систем організму.

Дослідники звертають особливу увагу на залежність процесу адаптації до школи від стану здоров'я. Залежно від стану здоров'я адаптація до нових умов життя буде відбуватися по-різному. Безумовно, першокласники, які відвідували раніше дитячий садок, значно легше адаптуються до школи, ніж «домашні», які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі й режиму дошкільного закладу.

Одним із головних критеріїв, що характеризують перебіг адаптації до систематичного навчання, є стан здоров'я дитини і зміна його показників під впливом навчального навантаження. Легку адаптацію і певною мірою адаптацію середньої важкості можна, ймовірно, вважати закономірною реакцією організму дітей на умови життя, що змінилися. Тяжкий перебіг адаптації свідчить про надмірність навчальних навантажень і режиму навчання для організму першокласника. Своєю чергою, вираженість і тривалість самого процесу адаптації залежать від стану здоров'я дитини до початку систематичного навчання.

Легше перенесуть період вступу до школи і краще впораються із розумовим і фізичним навантаженням здорові діти, з нормальним рівнем функціонування. Будь-яке захворювання, як гостре, так і хронічне, затримка функціонування систем організму, загальна ослабленість погіршують стан центральної нервової системи і служать причиною більш важкого перебігу адаптації.

Основними показниками психологічної адаптації дитини до школи є формування адекватної поведінки, встановлення контактів з учнями, з учителем, оволодіння навичками навчальної діяльності.

Затягування процесу адаптації дитини до школи може призвести до дезадаптації, що виражається в низькій успішності, у переважанні негативних емоційних переживань.

Шкільна дезадаптація – це утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень навчання і поведінки, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, викривлень в особистісному розвитку.

Отже, процес адаптації дітей до навчальної діяльності детермінується як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. До перших відносять психолого-педагогічні умови, до других – особливості психічного розвитку дітей.

Сформованість пізнавальних процесів, оволодіння значущою для даного віку діяльністю, достатній рівень соціально-психологічного розвитку дитини, стимулювання його як суб'єкта розвитку з боку педагога і батьків знаходять своє вираження у шкільній зрілості і здатності до учіння.

Література:

1. Антропова М. В., Хрипкова А. Г. Возрастная физиология и школьная гигиена. М.: Просвещение, 1990.
2. Битянова М. Р., Азарова Т. В., Афанасьева Е. И. Работа психолога в начальной школе. М.: Генеза, 2001.
3. Боделан О. Р. Влияние интеллектуальных и коммуникативных особенностей детей на их психологическую адаптацию. *Наука и образование*. 1998. № 4-5. С. 32-35.
4. Дубровина И. В. Руководство практического психолога. М.: Академия, 1995.
5. Каган В. Е. Психогенные формы школьной дезадаптации. *Вопросы психологии*. 1984. № 4.
6. Кожемякина Н. І. До питання про шкільну дезадаптацію дітей першого класу. *Наука і освіта*. 2002. № 2. С. 32-35.
7. Овчарова Р. В. Практическая психология в начальной школе. М.: Сфера, 1996.
8. Пономаренко Л. П., Теплякова К. Г. Методы психологической коррекции для работы с детьми младшего школьного возраста. Одесса, 1994.

Фаяк Ольга,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013
Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Філімонова Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ТЬЮТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МЕРЕЖІ ВІДКРИТОЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Головним аспектом вітчизняної освіти є необхідність і державна важливість розвитку дистанційного навчання в Україні, як системотворного елементу української освіти, при безумовному забезпеченні її високої якості, яка відповідає національним та міжнародним стандартам. Висока якість освіти, яку забезпечують дистанційні технології навчання, може бути досягнута лише за наявності актуальності, повноти і систематичності освітніх матеріалів, високої якості підготовки освітян, які неупинно підвищують свою кваліфікацію, та висококваліфікованого обслуговуючого персоналу, який володіє електронними інформаційними системами адміністрування, що забезпечують дистанційний освітній процес [1, с. 61].

Дистанційне навчання знайшло сьогодні втілення в цілеспрямованій державній політиці України щодо інформатизації суспільства і відображено в Законах України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2021), Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (2020), Положенні про дистанційне навчання (2021).

Концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання вивчають О. Андреев, В. Кухаренко, В. Овсянніков, О. Соловйов, П. Стефаненко; сутність нових інформаційних технологій у дистанційному навчанні є предметом дослідження Т. Вороніна, А. Іваннікова, В. Кашицина, О. Рязанцева, А. Тихонова.

Однією з умов інноваційного розвитку дистанційного навчання вважають

модернізацію викладацької практики, адже дистанційна освіта висуває особливі вимоги до рівня професійної підготовки та кваліфікації тьюторів – викладачів, задіяних в організації та проведенні дистанційних курсів. В Україні поняття тьюторства наразі знаходиться на стадії становлення і, як будь-яке нове явище, не має ані чіткого визначення, ані закріплених функцій. Утім, це не заважає йому бути провідним елементом системи дистанційного навчання, який практикується в інклюзивному середовищі вже понад два десятиліття. Тьютор – центральна постать у реалізації дистанційного навчання, бо саме він відповідає за фактичне наповнення та методичне забезпечення курсу [3, с. 11]. У тьюторській роботі реалізуються цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, свідомого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього, перспектив, досягнень. Це безпосередньо пов'язано із завданнями гуманітарної освіти: навчити людину самореалізовуватися, бачити свій потенціал та креативний ресурс. Таким чином, тьюторство можна розглядати як нову професійну практику в освіті.

Організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні аспекти дистанційної освіти, роль і місце тьютора у дистанційному навчанні, особливості та методика його підготовки розглядаються в наукових розвідках В. Бикова, О. Веренич, В. Гриценка, М. Жалдака, Ю. Жука, В. Колос, С. Кудрявцевої, В. Кухаренка та інших українських науковців. Зокрема, у дослідженнях М. Бухаркіної, А. Кея, В. Кухаренка, Ю. Машбиця, Р. Мейзона, С. Ніппера, Є. Полата, О. Рибалки, Н. Сиротенка аналізується роль нових інформаційних технологій у дистанційному навчанні й дидактичні властивості комп'ютерних засобів.

Тьюторська діяльність – системно організована на методологічному, психолого-педагогічному й методичному рівнях педагогічна діяльність із реалізації індивідуальної освіти особистості, спрямована на створення індивідуальної освітньої програми [2, с. 54].

Тьюторську компетентність у нашому дослідженні визначено як сукупність особистісних якостей, теоретичних знань, практичних умінь налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, які виявляються у здатності та

готовності майбутніх учителів початкових класів професійно здійснювати діяльність у відкритому варіативному особистісно орієнтованому освітньому просторі. Таким чином, тьюторська компетентність – це феномен педагогічної діяльності, адже вона стоїть на якісно вищому щаблі, оскільки спрямована на встановлення рівноправних суб'єкт-суб'єктних відносин з учнем, виявлення та підтримку пізнавальних інтересів учнів, а не діяльність чітко за стандартом [2, с. 55].

З метою формування тьюторської компетентності у майбутніх учителів початкової школи було започатковано педагогічний експеримент. Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень готовності студентів до педагогічної діяльності тьютора дистанційного навчання підвищиться, якщо реалізувати розроблену нами експериментальну методику формування тьюторської компетентності в мережі відкритої дистанційної освіти. Апробація розробленої нами методики передбачає три взаємозумовлені етапи: орієнтаційний, процесуальний та рефлексивний.

Метою орієнтаційного етапу було формування в студентів позитивного ставлення та інтересу до тьюторської діяльності, потреби до опанування та аналізу дистанційного навчання, а також орієнтація його на самоосвіту, саморозвиток, самовдосконалення. Теоретико-методична підготовка студентів до формування тьюторської компетентності у процесі дистанційного навчання здійснювалася завдяки дистанційному курсу «Практикум тьютора», проведення системи тематичних вебінарів щодо застосування технології дистанційного навчання та створення інструкцій для студентів.

Метою процесуального етапу було формування компонентів тьюторської компетентності, як у процесі аудиторної роботи при вивченні дисциплін «Актуальні проблеми педагогіки початкової освіти», «Інформатика та сучасні інформаційні технології з методикою навчання». На цьому етапі впроваджувалися інтерактивні лекції («Можливості використання ІКТ у професійній діяльності вчителя початкової школи», «Формування ключових компетентностей дітей молодшого шкільного віку шляхом упровадження

технологій дистанційного навчання»); практичні та семінарські заняття; самостійна робота студентів. Слід вказати, що під час вивчення професійних методик навчання у здобувачів вищої педагогічної освіти комплексно відбувалася підготовка до формування тьюторської компетентності за когнітивним критерієм, а також основ використання дистанційних засобів та інструментів у педагогічній діяльності вчителя початкових класів, видів й можливостей сучасних й перспективних ІКТ.

На третьому етапі – рефлексивному – відбувалося формування позитивної мотивації студентів щодо підготовки до організації дистанційного навчання. Це здійснювалося за рахунок доведення до свідомості студентів значення дистанційного навчання, яке створює умови навчання для людей, що не змогли або не можуть здійснити його звичайним шляхом (значна відстань від кваліфікованих навчальних закладів, фізичні вади, індивідуальні особливості, неординарні здібності суб'єкта навчання); дає можливість вибору часу, місця, тривалості навчання, змісту, форм, методів навчання; працювати в оптимальному темпі; дозволяє збільшувати обсяг доступних освітніх ресурсів, наукових і культурно-історичних досягнень людства, а також освоювати нові способи і засоби пізнання навколишнього світу, спілкуватися з педагогами-професіоналами, з фахівцями високого рівня незалежно від їхнього територіального розташування, обговорювати спільні проекти, брати участь у проведенні наукових відео-конференцій, семінарів, дискусій, міжнародних експериментів і досліджень, олімпіад та ін.

Методика формування тьюторської компетентності в мережі відкритої дистанційної освіти додатково включала оглядові віртуальні відео-лекції викладачів-ентузіастів, які самостійно впроваджують дистанційне навчання в педагогічну практику. Ми їх дібрали з платформи «You-Tube» Для цього передбачено створення умов для самостійного усвідомлення взаємозв'язку сучасних вимог до процесу навчання у ЗВО (посилення ролі самостійної роботи студентів, раціональний розподіл матеріалу навчальних дисциплін на окремі змістовні автономні модулі; тестовий моніторинг якості засвоєння

теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля та ін.) й організації дистанційного навчання.

Особливість реалізації нашої експериментальної методики полягала в тому, що вона була спрямована на активну, пізнавальну самостійну діяльність студентів, передбачала переважно продуктивні методи з мінімальною участю консультанта: семінари, спрямовані на формування у студентів аналітичних здібностей і педагогічних умінь; рольові ігри, засідання круглих столів, творчі проекти з метою розробки дистанційного курсу, комп'ютерних тестів, що дозволяло рефлексувати особистий досвід на основі постійної взаємодії студентів.

Література:

1. Андрющенко Н. Дистанційне навчання в Україні: експерименти, напрацювання, перспективи. *Вища школа*. 2014. №5-6. С . 60-63.
2. Осадча К. Тьюторство як простір для педагогічної діяльності [Електронний ресурс] *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогіка. 2016. № 1. С. 52-60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2016_1_9
3. Тьютор. Перші кроки. Упоряд. О. Кондратенко. Київ. Шкільний світ, 2017. 104 с.

Колесніченко Антоніна,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Науковий керівник: *Філімонова Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НУШ

Патріотичне виховання – це складна й багатоаспектна проблема. Патріотичне виховання школярів у теорії педагогічної науки і практики

відображає тривалий і багатогранний процес становлення, розвитку та самоідентифікації особистості у контексті демократичного поступу і розбудови Української держави. Не викликає сумнівів, що патріотичне виховання на сучасному етапі є фундаментом і опорою суспільного й державного устрою та запорукою ефективності функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів [2, с. 13].

Науково-методичні підходи до розроблення сучасних педагогічних технологій патріотичного виховання представлені в дослідженнях В. Білоусової, Р. Вайноли, Г. Данилової, В. Добровського, О. Кононко, Н. Михальченко, С. Паршук, Т. Поніманської, Г. Селевка, С. Тесленко, Т. Філімонової, І. Шевчука та ін.

Патріотизм як суспільно-політичний і соціально-психологічний феномен, а також як моральна якість особистості, її моральний принцип, ставлення і почуття, має бути сформований у дитячі роки. Саме тому сьогодні актуалізується проблема патріотичного виховання учнів початкових класів, адже молодший шкільний вік вважається віком становлення особистості [2, с. 16].

Реалізація основних стратегічних напрямів щодо патріотичного виховання учнів початкових класів відбувається відповідно до законів України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції громадянської освіти в Україні (2018), Концепції Нової української школи (2016), Національної стратегії національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 рр. (2019), Державного Стандарту початкової освіти (2018), у яких зазначається, що навчання та виховання повинні сприяти усвідомленню людиною свого коріння й місця у сучасному світі, прищепленню поваги до інших культур.

Патріотичне виховання учнів початкових класів ми визначаємо як складник формування сучасного школяра НУШ, як сферу духовного життя дитини, як систему цінностей національного змісту, як процес формування

поглядів, переконань, ідей, ідеалів, спрямованих на розвиток і благополуччя України.

З метою ефективного патріотичного виховання учнів початкових класів нами визначено педагогічні умови оптимального впливу освітньої діяльності на цей процес.

Першою педагогічною умовою патріотичного виховання учнів початкових класів було визначено – *використання художньої літератури як засобу патріотичного виховання молодших школярів*. Ця умова є актуальною, зумовлена вимогою і потребою часу, оскільки освітній процес сучасної початкової школи спрямований на реалізацію ідей Концепції Нової української школи. Відповідно до цього освітнього документу в учнів формується низка компетентностей – спілкування державною та іноземними мовами, загальнокультурна та громадянська компетентності та ін. Формування патріотичних почуттів багато в чому залежить від розвитку емоційної сфери учнів. Особлива роль в цьому належить урокам літературного читання. Читання художніх творів у початкових класах є найважливішим джерелом патріотичного виховання учнів початкової школи. У ході аналізу учні початкових класів застосовують відомі їм моральні поняття в оцінці вчинків літературних персонажів, висловлюючи своє особисте ставлення до них.

У підручниках з «Літературного читання» представлені прислів'я різноманітної тематики: «Про Батьківщину», «Про працю», «Про людину», «Про природу», «Про дружбу», «Про сміливість» та ін. Прислів'я і приказки переконливо і просто знайомлять учнів з народними спостереженнями над явищами природи, дають розумні поради, як чинити в тій чи іншій життєвій ситуації.

Багатий матеріал для виховання моральних якостей особистості, любові до малої і великої Батьківщини дали твори В. Сухомлинського. Значна увага у творчості педагога приділена вихованню любові, поваги, ніжних почуттів до батьків, і, в першу чергу, до матері. Він уважав, що не може дитина полюбити Батьківщину, якщо не любить і не поважає своїх батьків. Важливим є те, що

кожне з його оповідань або казок містить у собі питання, які потребують обговорення, вирішення певної проблеми.

Другою педагогічною умовою патріотичного виховання учнів початкових класів було визначено – *підвищення виховного потенціалу середовища НУШ шляхом соціально значущої діяльності*. Реалізація цієї умови, на нашу думку, забезпечує розвиток комунікативної культури учнів, розширення їхніх перцептивних навичок, установлення позитивних поведінкових актів, підвищення патріотичної мотивації. Ефективними формами і методами реалізації другої педагогічної умови визначено: волонтерство, суспільно-корисна діяльність, метод проєктів, міні-диспути, міні-дискусії, ігрові подорожі, інтерактивні технології, години спілкування, години милування. На наш погляд, для формування досвіду патріотичної поведінки найкращий ефект справляє розв'язування ситуаційних задач і вправ, оскільки цінність цього методу полягає в навчанні учнів критично та логічно мислити, розвиває вміння спостерігати й аналізувати проблеми, удосконалює наявні життєві навички. Приклади: «Крадійка чи жертва?!» за мотивами оповідання Б. Грінченка «Украла», «Старість – не радість» за оповіданням В. Сухомлинського «Іменини», «Хіба вона винна?» за оповіданням О. Іваненко «Червоні черевички» та ін.

Третьою педагогічною умовою патріотичного виховання учнів початкових класів було визначено – *партнерську співпрацю педагога з батьками щодо патріотичного виховання на гуманістичних засадах*.

Пріоритетними методами партнерської співпраці педагога з батьками щодо патріотичного виховання на гуманістичних засадах визначено такі:

- кроскультурний (паралельне вивчення декількох культур; аналіз подібностей і відмінностей);
- метод емпатії (переживання учасником освітнього процесу станів, які відчувають інші);
- метод контрасту (надання можливості учасникам освітнього процесу взяти участь у ситуаціях із контрастними позиціями: добрий-злий, господар-

гість, агресивний-доброзичливий тощо);

– тренінг міжособистісної взаємодії (моделювання комунікативних ситуацій між партнерами взаємодії);

– метод проєктів (метод стимулювання творчої діяльності, наприклад, розробка творчих проєктів, оригінальних новинок патріотичного спрямування);

– дослідницький метод (аналіз світових витворів мистецтва, фольклору).

Ефективними формами патріотичного виховання молодшого школяра безпосередньо в сім'ї можуть бути бесіди, притчі, короткі розповіді, спогади батьків, розглядання сімейних фотографій, реліквій (нагород, газетних та інших статей, особистих речей), відвідування музеїв, виставок, меморіалів героїв; читання віршів і творів на військово-патріотичну тему; відвідування вистав. Батькам корисно разом із дітьми дивитися телепередачі про історію країни, народу і героїв, обговорювати їх, щоб у дитини формувалося критичне мислення і правильне розуміння історії України; розучувати патріотичні пісні. Дітей слід знайомити з військовою символікою: прапорами, орденами і медалями, почесною зброєю, елементами військової форми – порівнюючи і коментуючи предмети різних історичних епох. Особливого ефекту можна досягти, якщо в будинку є своєрідні артефакти: ордени, медалі, елементи військової форми, що належать кому-небудь із членів сім'ї і з ними пов'язана героїчна пам'ять [1, с. 10].

Таким чином, реалізація сукупності концептуальних підходів та методичних принципів організації процесу патріотичного виховання, застосування різноманітних форм та методів в контексті НУШ, забезпечення відповідних педагогічних умов сприяють розвитку особистості здобувача початкової освіти та оптимізують його патріотичне виховання.

Література:

1. Артеменко Л. Сучасне розуміння патріотичного виховання. *Педагогічний альманах* : збірник праць молодих науковців [Електронне видання] / відп. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. с. 9-13.

2. Патріотизм. *Педагогічний словник для молодих батьків*. АПН України, Інститут проблем виховання, Держ. Центр соціальних служб для молоді ; авт. колектив : Т. Ф. Алексєєнко, Л. В. Артемова, Н. І. Баглаєва. Київ, 2002. 348 с.

Лесковець Олександра, Зюба Дар'я,
*здобувачки першого(бакалаврського)рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Якименко С.І., доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського*

СУЧАСНИЙ УРОК У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ – СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ТА УЧНІВ

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1, с.1].

З кожним роком для молодших школярів уроки стають все більш різноманітними. Вчителі повинні враховувати особливості кожної дитини та тримати їх увагу впродовж усього уроку, тому педагог повинен залучати учнів до спільної діяльності різними методами (ігри, ілюстрації, практичні вправи, демонстрування та дискусії).

Отже, пріоритетним напрямом освітнього процесу у початковій школі є посилення на стимулювання емоцій та інтересу учнів до уроку в умовах освітнього середовища нової української школи.

Одним з методів зацікавлення учнів до уроку, є прийом залучення їх до визначення плану і мети уроку. Цей прийом доречно використовувати з другого класу. Адже у дітей в першому класі зорове сприймання переважає над слуховим. Для кращого співробітництва дітей та педагога, він повинен правильно пояснити мету навчальної діяльності, щоб діти розуміли, що навчання потрібне не тільки учителям [2, с.147].

Після сприйняття мети уроку, педагог переходить до організації навчального діалогу. Діти повинні навчитися коректно будувати свої питання, для правильного формування мислення. Учитель в свою чергу повинен завжди

чесно дати відповідь на питання учня не використовуючи фразу « Я не знаю» чи «Дізнаєшся у батьків» Як зазначав видатний педагог В.О. Сухомлинський хороший вчитель повинен робити усе, щоб в учнів з'явилися на уроці запитання – «вузлики знань». Мислення на уроці починається там, де в учня з'являється потреба відповісти на запитання. Викликати цю потребу і означає поставити мету розумової праці.

Важливе місце на уроках у початкових класах, наголошував В.О.Сухомлинський, повинні займати ті види робіт, які забезпечують єдність слова вчителя, наочного образу та практичної діяльності дітей: «Початковий етап навчання відкриває дітям перше вікно у світ, їм усе треба пояснювати, показувати, тлумачити, вчити робити» [3, с. 277].

В. Омельчук радить прислухатись до поради В.О. Сухомлинського, що учнів треба оцінювати за їх розумову працю, навіть незначну. Покарання незадовільною оцінкою особливо боляче ранить, ображає і принижує гідність дитини [4, с.73-74]. Психологи, педагоги і вчителі-майстри одностайні у тому, що педагогічна оцінка здатна викликати в учня гаму гострих і глибоких переживань: радість успіху, задоволення, сором за невдачу, підвищену тривожність тощо. Позитивні емоції завжди є стимулом для кращого навчання, а негативні учні сприймають по різному: для когось це стає поштовхом для чогось кращого, а для інших – це знижує працездатність. Тому і позитивні, і негативні емоції сильно впливають на поведінку дитини.

Для ідеального співробітництва на уроці потрібно також звертати увагу на психологічну культуру дитини, необхідно вивчити їхні індивідуальні особливості, сприймання, відчуття, увагу, пам'ять, мовлення, уяву, темперамент, здібності, а також добре знати сім'ю учня. Адже від психологічного здоров'я школяра повністю залежить урок та засвоєні на ньому нові знання [5, с.3-4].

Ш. Амонашвілі стверджував, що гуманістична педагогіка сприймає дитину такою, як вона є, погоджується з її природою. Шалва Олександрович заперечує думку традиційної педагогіки, що зводиться до “заохочення та/чи

покарання”. Він підтримує та зводить всі свої педагогічні ідеї до духовного спрямування вгору, вчителя разом з дитиною [6 с. 35]. Для вдалої спільної діяльності на уроці, дитина повинна відчувати, що її гідність, творчий пошук та власну думку поважають та сприймають як щось, що дійсно має місце бути, це стимулює прагнення дитини до подолання складніших задач [7 с. 100].

Головним принципом виховання за Песталоцці було те, що педагог не повинен придушувати природний розвиток дитини. Недарма говорять, що школа – другий дім дитини, де ставлення вчителя будується на основі його батьківської любові до них. Отже, учень повинен почувати себе вільно, завдяки доброзичливій та затишній атмосфері в класній кімнаті [8 с. 38].

Яскраво зрозуміти учневі вчителя допоможе гра «Я- вчитель», яку описала О.Я.Савченко. Учень, який готується виступити в цій ролі, безпосередньо включається в проведення уроку. Підготовка до такого виду занять починається заздалегідь. Після проведення уроку, учень починає більше розуміти вчителя та його важливу роль у класі [2 с. 156].

Отже, сучасний урок – це спосіб організації спільної діяльності вчителя та учнів для досягнення цілей навчання. Урок характеризується навчанням справою, а не словом. Він проводиться не для учнів, а з ними. Школярі мають повне право вносити корективи та спільно з вчителем придумувати та створювати комфортні умови для цікавого навчання.

Сучасний урок – це той урок, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня, його активного розумового зростання, глибокого й осмисленого засвоєння знань, формування його моральних основ. А сучасний педагог – це та людина, яка вміє організувати процес пізнання дітей. Саме він допомагає учням правильно ставити запитання і проявляти свій інтерес та допитливість до навчання.

Отже, можна із впевненістю сказати, що сучасний урок – спільна діяльність вчителя та учнів.

Література:

1. Державний стандарт початкової школи. 2018. 37с.

2. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах : посібник для вчителя Київ. 1997. 255 с.
3. Сухомлинський В. О. Пависька середня школа. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа. Т. 4. 1977. 277 с.
4. Омельчук В. В. Педагогіка Василя Сухомлинського – педагогіка гуманізму. Рівне: Волинські обереги. 2018. 308с.
5. Онишків З. В. О. Сухомлинський про індивідуалізацію навчально-виховного процесу в початкових класах. *Початкова школа*. 2008. №6. С. 16.
6. Амонашвили Ш.А. Педагогическая симфония. М.: МЦР, 2002. 672 с.
7. Зубалій Н.П. Роль педагогічної оцінки у формуванні позитивного ставлення шестиліток до навчання. *Початкова школа*. 1983. № 12.
8. Пальчевський С.С. Педагогічні ідеї та педагогічна діяльність Г.Песталоцці. 2007. 576 с.

Михальчук Тетяна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Науковий керівник: *Білявська Т.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ОСНОВ СВІТОГЛЯДУ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Закону України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти «України в ХХІ столітті», Державної національної програми «Освіта України ХХІ століття», Концепції НУШ, «Концепції національно-патріотичного виховання молоді» світогляд закладається на ранніх етапах життя дитини, зокрема в початковій школі, де формується особистість, її громадянська позиція. Безперечно, формування духовних якостей у молодшому шкільному віці є підґрунтям для подальшого розвитку особистості, її духовних цінностей, світогляду, переконань, потреб, оскільки досвід, набутий дитиною на цьому етапі її життя формує у неї свідоме, ціннісне ставлення до

навколишньої дійсності, базис особистісної культури, відповідної загальнолюдським духовним цінностям.

Отже, пріоритетним напрямом освітнього процесу у початковій школі є посилення ролі формування духовно-моральних основ світогляду здобувача початкової освіти в умовах освітнього середовища нової української школи.

В. Андрущенко наголошує на тому, що актуалізація ролі освіти обумовлює набуття нею нової, цивілізаційної місії: у спрямованості освіти до відтворення «божественної природи Людини» людської духовності в її повному обсязі та історично випестуваному змісті [1, с.4].

Як зазначає академік І. Бех, будь-який виховний вплив чи виховна технологія має педагогічну доцільність лише у тому випадку, якщо вона спричинила зміни у життєвому світі та духовному досвіді вихованця [2].

У зв'язку із зазначеним вище І. Бех стверджує, що головною метою сучасної освіти є «виховання духовно зрілої особистості, для якої поняття добра, справедливості, совісті, обов'язку набули непохитності, стали власними ціннісними орієнтирами» [3, с. 9].

На думку І. Беха, психологічними орієнтирами (приписами духовності) для педагогів, які апелюють зростаючу особистість до свого внутрішнього світу є: культивування у вихованця духовного погляду на життя, підтримка духовності особистості, орієнтації на необмеженість «Я-духовного», забезпечення духовної цілісності і відділення від «Я-нижчого». Вчений переконаний, що духовні орієнтири мають пронизувати освітній процес на всіх його етапах, а педагог буде успішним, якщо оволодіє вмінням зачаровувати вихованців щирістю, альтруїзмом, любов'ю до людей» [3, с. 54-62].

Варто підкреслити, що у Програмі «НУШ у поступі до духовних цінностей» визначено основні духовно-моральні цінності, зокрема: любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність [8].

Нова українська школа покликана плекати українську ідентичність у здобувачів освіти та виховувати їх на наскрізних цінностях.

Розглянемо наукові підходи до трактування ключових понять дослідження: «світогляд», «духовність».

З точки зору психології «світогляд є системою поглядів на об'єктивний світ та місце в ньому людини, на ставлення людини до навколишньої дійсності та до самої себе, а також зумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їхні переконання, ідеали, принципи пізнання та діяльності, ціннісні орієнтації» [10, с. 456].

Філософи тлумачать світогляд як систему найзагальніших знань, цінностей, переконань, практичних настанов, які регулюють ставлення людини до світу [7, с. 10].

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття «духовність» як те, що стосується внутрішнього, морального світу людини [5].

В. Сухомлинський висловив думку, що поняття «духовність» з одного боку, відрізняється від суто релігійного, але, з іншого, не в повній мірі співпадає з сучасним науковим трактуванням. Педагог унікав вживання поняття «духовність», але застосовував педагогічні похідні зазначеної категорії «сфера духовного життя людини як розвиток, формування й задоволення її моральних, інтелектуальних і естетичних запитів та інтересів у процесі активної діяльності» [9, с. 212].

За А. Богуш духовність є своєрідним інтелектуально-чуттєвим, емоційним станом особистості, що виявляється в позитивній поведінці й діяльності людини та характеризує цілісність її як особистості. [4, с. 18-23.].

Дослідники М. Боришевський, Л. Пилипенко, О. Пенькова, розкриваючи педагогічний аспект наукової категорії «духовність», характеризують її як «багатовимірну систему, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких у формі ціннісних орієнтацій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб'єктивно значущими регуляторами активності» Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник [6, с. 8].

Важливою у контексті проблеми дослідження є думка вчених щодо зв'язку духовності з мораллю. Враховуючи думки вчених, духовність є моральною культурою людства, а відродження духовності пов'язане з поверненням до традиційних духовних цінностей народу.

Отже, дослідження змісту поняття «духовність» дає підстави стверджувати, що його найсуттєвішою ознакою є внутрішньо багатий світ людини, в основі якого цінності і смисли, а відродження духовності пов'язане з поверненням до традиційних духовних цінностей народу.

Формування духовно-моральних основ світогляду у здобувачів початкової освіти є, по-перше, процесом виховання у дітей моральних інтересів і запитів, переконань та орієнтацій, які сприяють моральній активності особистості, моральності інтересів, поглядів, думок, переконань; по-друге, є процесом наслідування етичних законів суспільства, традиційних духовних цінностей народу.

Література:

1. Андрущенко В. Цивілізаційна місія освіти. *Вища освіта України*. Рівне : РДГУ, 2007. № 2. Т. 1. 197 с. (Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»).
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
3. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ - Чернівці : Букрек, 2018. 296 с.
4. Богуш А.М. Дефініції "духовність" і "моральність" в аспекті національного виховання в Україні. *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах*: збірник наукових праць. К., 2000. Кн.1. С.18-23.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
6. Виховання духовності особистості : навчально-методичний посібник / [М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін.] ; за заг. ред. М. Й. Боришевського. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с.
7. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006. 592 с.

8. Програма «НУШ у поступі до цінностей» / заг. ред І. Д. Беха. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2018. 36 с.
9. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра: вибрані твори у 5 т. Т. 1. К., 1976. С. 212.
10. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Х. : Прапор, 2004. 640 с.

Іванова Ольга,

*здобувач другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

Науковий керівник: *Авраменко К.Б. кандидат педагогічних наук,, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Для ефективного формування в здобувачів освіти технологічної культури на заняттях трудового навчання важливо забезпечити такі педагогічні умови, які доповнювали б змістовний потенціал предмету «Трудове навчання» шляхом інтегрування задач.

На наступному етапі експериментального дослідження проводилася робота по формуванню технологічних умінь здобувачів освіти засобами дизайн-освіти, яка будувалася в напрямку «від художньої праці через інтегроване навчання в художньо-мовні творчі дії». Була розроблена модель процесу формування технологічної культури молодших школярів. Модель включає цільовий, діагностичний, основний, і підсумковий блоки. Модель заснована на суб'єктному, діяльнісному та інтегрованому підходах.

Модель містить ігрові способи та інтегрований курс «Технологія», спрямований на формування технологічних умінь здобувачів освіти. Модель також заснована на педагогічних умовах, які повинні зробити істотний вплив на підвищення технологічних умінь:

- інтеграція змісту предметів навчального плану початкової школи і технологічного навчання;
- організація взаємодії вчителя та здобувачів освіти на основі діалогічної форми спілкування і «суб'єкт-суб'єктного» підходу;
- використання ігрового методу художнього проектування і динамічного предметно-розвиваючого середовища типу «людина-людина», «людина-природа», «людина-техніка», «людина-знакова система», «людина художній-образ».

Нами використовувалися такі методи перцепції, необхідні для ефективного формування певного виду умінь:

- сприйняття як «розрізнена, перебирання і вибір» матеріалів, сприятливих для позитивного тактильного відчуття – елементів об'єкта праці;
- одночасне узагальнене «схоплювання» елементів кольорографічними засобами;
- цілісне сприйняття об'єкта як системи відносин, демонстрації такого сприйняття через художньо-мовну творчість.

Перцептивні дії «розрізненого перебирання», «одночасного схоплювання», «цілісного сприйняття» елементів об'єкта художнього проектування групи переносилися спочатку в зовнішні технологічні дії. Актуалізувався метод порівнянь різножанрових творів, багатозначних контекстів; метод образотворчих, творчих, предметно-пластичних асоціацій. За завданням і власним задумом учні виготовляли, розміщували і переміщали на площинах макетів силуети і аплікаційні фігури з різних матеріалів. Фіксувалося початкове, проміжне і остаточне розташування фігур і напрямки їх переміщень на площинах.

В процесі виконання предметно-пластичних дій з матеріалами через тактильні відчуття візуально забезпечувалося «розрізнене перебирання» матеріалів для виготовлення виробів з художньої праці. Одні учні вибирали папір і картон, інші – фольгу і м'який дріт, пластилін, глину або солоне тісто, нитки, тканини, природні матеріали.

Ми дотримувалися установки: кілька матеріалів можуть бути особистісно-ціннісними для того чи іншого психологічного типу, і такі матеріали треба виявити для успішного формування технологічних умінь. Процес трудового навчання виступає художньо-пізнавальною діяльністю, пов'язаною з іншими навчальними предметами спільними об'єктами вивчення. Необхідною умовою досягнення відчутних результатів у розвитку особистості є міжпредметні зв'язки. У дослідженнях відомих учених міжпредметні зв'язки виступають умовою єдності навчання і виховання. Теми з трудового навчання можна поєднати з вмістом занять з літературного читання, української мови, математики, музичного мистецтва та «Я досліджую світ».

Для формування технологічних умінь також важливо включення методу проблемних ситуацій на заняттях «Дизайн і технології». Проблемність базується на протиріччях, що виникають в процесі вивчення оточуючих предметів; явищ і т. д. Кращим засобом для цього служить завдання, яке викликає в здобувачів освіти теоретичне або практичне обмеження, пов'язане з певним протиріччям.

Аналіз проведених досліджень показує, що багато вчителів трудового навчання не розуміють суті проблемного навчання. Одні з них вважають навчання проблемним в тому випадку, коли вчитель з учнями займається тільки рішенням навчальних проблем; другі – коли застосовується метод, що сприяє активізації навчального процесу; треті – будь-яку бесіду з учнями називають проблемним навчанням. Часто вчителі праці ознакою проблемності вважають будь-які труднощі, що виникає в процесі пізнання нового матеріалу. Іноді поставивши перед учнями складне питання, дбають тільки про результат, не звертаючи уваги на шлях його отримання.

Технологічну культуру здобувачів освіти можна розглядати як приклад перетворення доступних для цих предметів засобами праці (поширеними інструментами і пристосуваннями) доступними способами (вербальними, невербальними, розумовими, механічними, інформаційними).

Огурцова Світлана,
вчителька початкових класів, спеціаліст вищої категорії, «вчитель-методист», заступник директора з навчально-виховної роботи Херсонської загальноосвітньої школи I—III ступенів № 47 Херсонської міської ради

РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ - ЗАПОРУКА ПРАВИЛЬНОЇ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ З ЗНМ

Вивченням загального недорозвитку мови займалися Л.Ф.Спірова, Н.А.Нікашина, Г.А.Каше, А.В.Ястребова, Т.Б.Філічева, Г.В.Чіркїна, Т.В.Туманова, С.Н.Сазонова та інші. У ході цих досліджень приділялося велике значення особливості фонематичних процесів у дітей із загальним недорозвитком мови.

Фонематичний слух – це тонкий, систематизований слух, що дозволяє розрізняти і впізнавати фонемі рідної мови. Фонематичне сприйняття - це здатність розрізняти фонемі і визначати звуковий склад слова.

На сучасному етапі спостерігається тенденція до збільшення числа дітей з порушеннями мови, у тому числі і із загальним недорозвитком мови. Стан фонематичного розвитку дітей впливає на оволодіння звуковим аналізом. В усній мові незмога диференціювати фонемі веде до замін і змішування звуків. Такий стан розвитку звукової сторони мови заважає оволодінню навичками аналізу і синтезу звукового складу слова.

У свою чергу, звуковий аналіз і синтез повинні базуватися на стійкому фонематичному сприйнятті кожного звуку рідної мови. У дітей із загальним недорозвитком мови сформованість звуко-складового аналізу знаходиться на низькому рівні. У них виявляється низький рівень сформованості операцій визначення місця звуку в слові, а також кількісного і послідовного аналізу.

У дітей із ЗНМ сприйняття фонем відрізняється незавершенністю процесів формування артикуляції і сприйняття звуків, що відрізняються тонкими акустико-артикуляційними ознаками. Під час сприймання мови дитина стикається з різноманітним звучанням: фонемі в потоці мови мінливі.

Вона чує безліч варіантів звуків, які, зливаючись в складові послідовності, утворюють безперервні компоненти. Їй треба витягнути з них фонему, при цьому відволіктися від усіх варіантів звучання однієї і тієї ж фонемі і впізнати її за тими постійними розрізняючими ознаками, по яких одна фонема (як одиниця мови) протиставлена іншій. Якщо дитина не навчиться цьому, вона не зможе відрізнити одне слово від іншого і не зможе впізнати його. Все вище сказане підтверджує актуальність теми даної теми.

А.Р.Лурія наголошував, що вищою категорією фонематичного слуху є сформована під впливом навчання здатність виділяти звуки у слові, встановлювати їх послідовність [5].

За переконанням Г.В.Гуровця – в основі виникнення фонетико-фонематичних розладів лежать порушення різних рівнів і відділів нервової системи. При ураженні ніжньотемених відділів сенсомоторної галузі кори фонематичний слух не сформований, спостерігаються нечіткість промовляння, нестійкі звукові заміни, прискорений темп мовлення, порушення плавності мовного потоку, спотикання. При ураженні верхньоскриневих відділів кори головного мозку почуття ритму грубо порушено, важко поєднувати мову з рухом [4].

У процесі розвитку мовної активності спостерігаються заміна і втрата складових елементів, заміни звуків, перестановки і пропуски складів, порушення ритмічної структури слова. При загальному недорозвитку мови виділяють рівні мовленнєвого розвитку, для кожного з яких характерні наступні особливості фонетико-фонематичного компонента мовної системи.

У дітей I рівня мовного розвитку фонетико-фонематична сторона мови характеризується фонемною невизначеністю і нестійким фонетичним оформленням. Вимова звуків носить дифузний характер, що обумовлено нестійкою артикуляцією і низькими можливостями слухового розпізнавання. У таких дітей дефектних звуків може бути значно більше, чим правильно промовляємих. У мовленні дітей I рівня мовного розвитку протиставляться один одному лише голосні-приголосні, рото-носові, вибухово-щілинні звуки.

Фонематичний слух знаходиться у зачатковому стані: завдання виділити окремі звуки для дитини з таким рівнем розвитку мови є незрозуміле і нездійснене.

Фонетична і фонематична сторони мови дітей II рівня мовного розвитку характеризується наявністю безліч спотворень, замін і змішувань; у них порушена вимова м'яких і твердих звуків, шиплячих, свистячих, африкатів, дзвінких і глухих, а також спостерігаються дисоціації між здатністю правильно вимовляти звуки в ізольованому положенні і їх вживанні в спонтанній мові, складнощі в засвоєнні звуко-складової структури слів. При цьому, звуки, що знаходяться в ізольованій позиції, діти можуть вимовляти правильно, помилки виникають при спонтанній вимові.

При правильному відтворенні контуру слів порушується їх звуконаповнення ("морашки" замість ромашки). За даними Т.Б.Філічевої, Г.В.Чіркiної [7], заміна деяких звуків іншими, простішими по артикуляції, найчастіше зустрічається в групі сонорних ("дюка" замість рука, "палоплав" замість пароплав), свистячих і шиплячих ("тотна" замість сосна, "дук" замість жук). Змішення найчастіше торкається йотованих звуків і звуків «ль», «г», «к», «х», при цьому спостерігається спотворення артикуляції деяких звуків (міжзубна вимова свистячих і шиплячих, горлове р). Однією з характерних особливостей дітей II рівня мовного розвитку є недостатність фонематичного сприйняття, невідповідність до засвоєння навичок звукового аналізу і синтезу.

За даними Т.Б.Філічевої, Г.В.Чіркiної [7], у деяких дітей спостерігаються нечітка вимова звуку и (середнє між і-и), недостатньо дзвінка вимова приголосних «б», «д», «г» у словах і реченнях, заміни і змішення звуків «к», «г», «х», «т», «д», «дь», «й».

Вивчення фонетико-фонематичної сторони мови дітей з ЗНМ проводиться в два етапи. *Перший етап* – знайомство з дитиною, бесіда і анкетування батьків з приводу раннього мовного і моторного розвитку дитини. Другий етап - складання мовної карти з метою вивчення особливостей вимови і фонематичних процесів. Облік рівня мовного розвитку і характерних цьому

рівню особливостей фонетико-фонематичної сторони мови визначає завдання усієї корекційно-розвиваючої роботи з дітьми, що мають порушення мови.

Найбільш ефективною формою роботи по формуванню фонематичного сприйняття є фронтальні логопедичні заняття (логопед може проводити їх як з підгрупою дітей, так і з цілою групою), так як на них діти не просто ознайомлюються із новим матеріалом, а й отримують навички роботи у колективі: вчаться слухати пояснення педагога, виправляти і доповнювати відповіді інших дітей, разом шукати відповіді на складні питання, робити "відкриття". Сформованість таких умінь вкрай потрібна для успішного навчання у школі.

Діти повинні в іграх навчитися розрізняти висоту, силу і тембр голосу, вслухуючись в одні і ті ж мовні звуки, звукосполучення, слова. Потім діти вчаться розрізняти слова, близькі за звуковим складом. Розвиток навичок фонематичного аналізу і синтезу здійснюється поступово: на початку роботи з опорою: *на матеріалізацію* (використання різних допоміжних засобів – графічних схем слова, звукових лінійок, фішок), *на промовляння* (при назві слів), на завершальному етапі виконання завдань відбувається на основі *уявлень без опори на допоміжні засоби і вимову*.

У процесі роботи в цьому напрямку дітям пропонується виконати наступні завдання: робота над фонематичним сприйняттям у процесі формування правильної звуковимови розпочинається з уточнення артикуляції голосних звуків, потім приголосних, які діти правильно вимовляють в самостійній мові, потім по ходу постановки порушених звуків, проводяться ігри на сприйняття цих звуків.

Таким чином, у ході подолання фонематичного недорозвитку мови передбачаються два взаємозв'язані напрями роботи : по-перше- корекція вимови, тобто постановка і уточнення артикуляції звуків (постановка звуків проходить в індивідуальній роботі, на фронтальному занятті уточнюється артикуляція); по-друге - послідовний і планомірний розвиток звукового аналізу і синтезу слова на основі розвитку фонематичних процесів.

Література:

1. Алтухова Н.Г. Навчитися чути звуки. СПб.: Видавництво «Лань», 1999. 112 с.
2. Волкова Л.С. Навчання та виховання дітей із загальним недорозвитком мови. Логопедія. М.: Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2004. С.513-524.
3. Голубєва Г.Г. Корекція порушень фонетичної сторони мови у дітей молодшого шкільного віку: методичний посібник. СПб.: Видавництво РГПУ ім. А.І. Герцена: Союз, 2000. 209 с.
4. Гуровець Г.В. Психологія дитячого віку. М., Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2008. 315 с.
5. Лурія А.Р. Мова і інтелект в розвитку дитини. М., 1927. 197 с.
6. Міронова С.А. Розвиток мови дошкільників на логопедичних заняттях. М.: Освіта, 1991. 208 с.
7. Філічева Т.Б., Чіркїна Г.В. Програма навчання та виховання дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мови. М.: МГОП, 1993. 72 с.

Траченко Ірина,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
Науковий керівник: *Михальченко Н.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОРОЗУМІННЯ У ДІТЕЙ 6-8 В УМОВАХ ІНТЕГРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Актуальність проблеми дослідження зумовлена потребою українського суспільства та концептуальними положеннями нової української школи у підвищенні ефективності процесу виховання здобувача початкової освіти як особистості, яка орієнтується в навколишньому світі, пізнає дійсність і себе, інтерпретує пізнане, засвоює духовно-етичні цінності відповідно до яких вибудовує моделі поведінки.

З метою дослідження проблеми формування світорозуміння у дітей 6-8 років в інтегрованому освітньому середовищі нами визначено та теоретично обгрунтовано педагогічні умови, метою яких є пошук шляхів оптимізації зазначеного процесу. Поняття «педагогічні умови» є взаємопов'язаною сукупністю внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [2, с. 153-161].

У контексті проблеми дослідження ми трактуємо педагогічні умови як визначену сукупність об'єктивних можливостей змісту освітнього процесу в початковій школі, що забезпечують оптимальне формування світорозуміння у дітей 6-8 років в інтегрованому освітньому середовищі.

Перша педагогічна умова – впровадження технології критичного мислення у процес формування світорозуміння у дітей 6-8 років в інтегрованому освітньому середовищі – передбачає розвиток розумових навичок учнів для розуміння явищ навколишнього світу, здатності користуватись методами пізнання, прийомами побудови нового знання. У Концепції нової української школи зазначено, що розвиток критичного мислення здобувачів початкової освіти є одним з наскрізних завдань освітнього процесу. Термін «критичне мислення» означає мислення оціночне, рефлексивне, що припускає здатність ставити нові, повні сенсу питання, виробляти різноманітні, що підкріплюють аргументи, приймати незалежні продумані рішення. Один з авторів технології розвитку критичного мислення Д. Клустер виділяє наступні параметри критичного мислення: самостійність, інформація, переконлива аргументація, соціальність [1, с. 5-13].

Технологія критичного мислення має визначені стадії: перша стадія – «виклик», під час якої в учнів активізуються були раніше знання, пробуджується інтерес до теми, визначаються цілі вивчення майбутнього навчального матеріалу; друга стадія «осмислення» – змістовна; третя стадія – стадія «рефлексії» – роздуми, під час якої дитина формує особистісне ставлення до інформації, активне переосмислення власних уявлень з урахуванням набутих

знань; третя стадія – стадія рефлексії (reflection) необхідна для того, щоб учні самі змогли проаналізувати, чи досягло мети. Освітня технологія розвитку критичного мислення – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, в основу якої ідеї Ж. Піаже, Л. Виготського щодо творчої співпраці вчителя та учня.

Метою технології критичного мислення є створення сприятливих умов для творчого мислення дітей; формувати вміння ставити проблему, приймати самостійні рішення та чітко аргументувати свої думки; розвивати самостійність і комунікативні навички.

Отже, ми прогнозуємо, що впровадження технології розвитку критичного мислення в учнів 1-2 класів (6-8 років) створить умови для ефективного формування світорозуміння, розуміння ними та сприйняття явищ навколишнього світу в інтегрованому освітньому середовищі.

Друга педагогічна умова – формування світорозуміння у дітей 6-8 років – позитивна емоційна налаштованість на пізнавальний процес учнів 1-2 класів засобами проведення ранкових зустрічей.

Концепція нової української школи передбачає формування у здобувачів початкової школи емоційного інтелекту, який забезпечить позитивну налаштованість всіх суб'єктів освітнього процесу на позитивне спілкування. Розглянемо методичні рекомендації для вчителів початкових класів щодо особливостей проведення щоденних ранкових зустрічей [4].

На думку К. Бейна, «мотиваційний аспект ранкових зустрічей реалізується завдяки зверненню до трьох основних потреб шкільних та громадських зібрань: потреби мати відчуття особистої цінності; потреби відчувати себе частиною колективу; потреби в отриманні задоволення від життя. Ранкова зустріч поєднує в собі соціальне, емоційне та інтелектуальне навчання кожного члена колективу класу. Автор вважає, що ранкові зустрічі розвивають почуття належності до колективу та вміння приділяти увагу іншим, уважно слухати та брати участь у колективних діях, які є основою академічних та соціальних взаємин у межах класу протягом навчального дня, року [5].

Ранкова зустріч є запланованою вчителем, структурованою зустрічю (15-20 хвилин перед уроками), яка займає важливе місце в освітньому процесі класу, яка створює психологічно комфортні умови для атмосфери спілкування та відповідальності. Педагоги визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті дітей і присвячують 15-25 хвилин на початку дня, аби створити позитивну атмосферу в учнівському колективі на весь навчальний день у школі. Учитель початкових класів перед початком навчального дня збирає учнів, щоб привітатися з ними та створити у них позитивний настрій. У контексті формування світорозуміння у дітей 6-8 років ранкові зустрічі допомагають учням: навчитися формулювати та висловлювати власну думку, яка може відрізнитися від позиції оточуючих; виражати власні емоції та розуміти емоції оточуючих; сформувати навички комунікації та навчати вести дискусію.

Відповідно до методичних рекомендацій МОН України щодо організації освітнього процесу в НУШ визначено чотири основні компоненти ранкової зустрічі: *«вітання»*, *«групове заняття»*, *«обмін інформацією»*, *«щоденні новини»*. Ранкові зустрічі дають дітям змогу розвивати соціальні та навчальні навички, поєднуючи соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток [3].

Отже, нами розроблено та обґрунтовано педагогічні умови формування світорозуміння у дітей 6-8 років в інтегрованому освітньому середовищі НУШ, зокрема: перша педагогічна умова – впровадження технології критичного мислення у процес формування світорозуміння у дітей 6-8 років в інтегрованому освітньому середовищі НУШ; друга педагогічна умова – позитивна емоційна налаштованість на пізнавальний процес учнів 1-2 класів засобами проведення ранкових зустрічей.

Література:

1. Клустер Д. Что такое критическое мышление? Критическое мышление и новые виды грамотности. М.: ЦГЛ, 2005. С. 5-13.
2. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. К.: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153-161

3. Ранкові зустрічі. Актуальність. Роль ранкових зустрічей. URL: <https://naurok.com.ua/rankovi-zustrichi-aktualnist-rol-rankovih-zustrichey-30947.html>
4. Що таке ранкові зустрічі та навіщо вони потрібні? URL: <https://naurok.com.ua/post/rankovi-zustrichi-pochinaemo-den-z-pozitivu>
5. Ранкова зустріч: що це і навіщо? URL: <https://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/>

*Кучеренко Тетяна,
вчителька початкових класів Миколаївського ЗЗСО
I-III ступенів № 50 ім. Г. Л. Дівіної*

ВПЛИВ СУБ'ЄКТИВНОГО ДОСВІДУ ДИТИНИ НА ПОДАЛЬШЕ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ

Вступ дитини до школи – це дуже важлива подія у її житті і кожна дитина по-різному переживає це залежно від психологічної підготовки та від її суб'єктивного досвіду. Більшість дітей охоче йдуть до школи. Діти включаються в навчальну діяльність, яка стає провідною в їх житті. Перехід дітей на положення школярів зобов'язує їх вчасно вставати, приходити в школу, дотримуватись правил шкільного життя незалежно від того, хочеться чи не хочеться це робити, виконувати обов'язкові завдання, переборювати труднощі в роботі. Тому їхній суб'єктивний досвід дуже важливий на цьому етапі.

Проблему впливу суб'єктивного досвіду дитини на подальше особистісно-орієнтоване навчання вивчали: Д. Стерн, О. Таран, О. Кононко, І. Бушай, В. Бондарь, Є. Джимез та інші.

В основі особистісно-орієнтованого навчання лежить визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної дитини. Вона розглядається як індивід, наділений своїм неповторним суб'єктивним досвідом.

Суб'єктивний досвід – це досвід життєдіяльності, якого набуває дитина до школи в конкретних умовах сім'ї, соціокультурного оточення, в процесі сприйняття й розуміння нею світу речей. Суб'єктивний досвід називають також

особистим або індивідуальним. Ми вважаємо, що для успішного навчання в школі кожна дитина повинна:

- Називати своє ім'я, по-батькові та прізвище.
- Знати свій вік і дату народження.
- Знати назву свого міста (села), його пам'ятні місця, домашню адресу.
- Знати назву нашої країни.
- Знати основні свята (Різдво Христове, Новий рік, Хрещення тощо).
- Знати дані про свою родину, про всіх членів родини, сусідів, друзів, про дитячий садок. Знати професію батьків.
- Називати види транспорту, правила пішоходів.
- Знати, що означають такі слова: добро, справедливість, чесність.
- Називати пори року, їхню послідовність, назви місяців, дні тижня.
- Називати основні кольори та відтінки, геометричні форми.
- Володіти узагальненням ("Одяг", "Овочі", "Фрукти", "Транспорт", "Дикі та свійські тварини" та ін.)
- Складати речення (з 2 слів з заданим словом). Визначити кількість слів у реченні, кількість складів у слові, кількість звуків у слові, послідовність звуків у слові. Розрізняти голосні та приголосні звуки в слові.
- Вміти орієнтуватись у просторі: верх-низ, ліворуч-праворуч.
- Вміти розповідати вірші, казки, переказувати прослухані оповідання.
- Вільно володіти діалогічною та монологічною мовою.
- Вміти чисто вимовляти всі звуки мови, розмовляти фразами, правильно їх оформлювати, не порушувати структуру складних слів [2].

Перед школою батькам майбутніх першокласників дуже важливо встигнути підготувати своїх дітей до вступу в школу. І Мельник В.І. вважає, що це можна зробити за допомогою ось таких порад:

1. *Про навчання від «А» до «Я».* Напередодні Першого вересня у дитини виникає безліч питань про школу та про те, що його там чекає. Борг батьків - сповна задовольнити цікавість малюка і перетворити його страхи на інтерес.

2. *Граємо у школу.* Найкраще це робити граючи. Тому нехай улюблені іграшки маленького першокласника підуть до школи і будуть разом з ним учнями, а мама стане вчителькою і проведе урок. Граючи, вона познайомить малюка з основними правилами поведінки на уроці: вставати, коли вчитель входить до класу, відкривати зошит, коли скаже вчитель, піднімати руку, якщо хочеться щось сказати і т.п. Завдяки такій грі у справжній школі для першокласника не стануть незвичними ці "команди". Тому коли він їх там почує, то з легкістю з ними впорається.

3. *Казка про страхи та складнощі.* Часто батьки, намагаючись створити позитивний образ школи, розповідають дитині про неї тільки найкраще. Але в школі без складнощів не обійтись. І зіткнувшись з ними, дитина гадає, що її обдурили. Щоб такого не сталося, треба підготувати малюка до шкільних складнощів. Але не варто говорити про це прямо, інакше він може злякатися. Найкраще – вигадати історію, де головним героєм буде також, як і ваша дитина, першокласник, якому подобається ходити до школи, але не з усім вдається впоратися з першого разу. Проте герой не впадає у відчай й з успіхом долає перешкоди.

4. *«Режим - всьому голова»* [1]. Вже наразі треба вчити дітей жити за новим графіком. Тижня цілком достатньо, щоб привчити його вставати раніше, ніж звичайно. Тому якщо він, наприклад, звик підніматися о 9 ранку, то вже наразі, щоб привчити його прокидатися о 7:00-7:30, достатньо щодня віднімати від його сну по 20-30 хвилин. Але, звичайно ж, при цьому не треба забувати раніше укладати дитину спати (до речі, відпочивати першокласник повинен 10 годин).

5. *«Рюкзак та канцелярії - особлива увага»* - [1]. Обов'язково треба дати майбутньому першокласникові пограти зі шкільним приладдям - хай він ще раз їх гарненько помагає і розгляне, уявивши, як вже зовсім скоро буде користуватися ними на уроках. За словами психологів, яскрава канцелярія теж формує позитивне ставлення першокласників до школи. Також, не поспішаючи, треба спробувати зібрати рюкзак разом з малюком. При цьому не потрібно

показувати йому, куди і що класти, нехай сам вибере. Так маляті буде набагато простіше запам'ятати місце своїх речей.

Отже, набутий суб'єктивний досвід дитини відіграє неабияку роль у особистісно-орієнтованому навчанні. Адже, якщо малюк не знатиме елементарного чи не виконуватиме правил поведінки, то йому буде дуже важко навчатися в школі. І від цього буде страждати не лише дитина, а й вчитель.

Література:

1. Мельник В.І. Психолого-педагогічні поради батькам першокласників. *Психолог. Шкільний світ*. 2014. № 3. С. 5-19.
2. http://biblioteka145.ucoz.ua/index/storinka_dlja_batkiv/0-17

Драбинюк Сніжана,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 013 Початкова освіта факультету дошкільної та початкової освіти імені В.Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського
Науковий керівник: *Демченко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної та початкової освіти імені В.Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського*

ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ІГОР ДЛЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних умовах нової української школи дуже важливим є розвиток у молодших школярів м'яких навичок (soft skills), як необхідної умови успіху. У Європейських країнах це поняття розуміють як збірний термін компетентностей або іншими словами це наші соціальні здібності такі як: впевненість в собі, ораторські здібності, комунікативна компетентність, вміння працювати в команді, вирішення конфліктів, вміння домовлятися, емоційна компетентність, управління емоціями, креативність. Судячи з нормативних документів, а саме: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Закон України «Про освіту» та Державний стандарт початкової освіти зазначимо, що Україна також проїнята питанням формування soft skills,

а особливо, після переходу початкової школи на освітню діяльність за Концепцією Нової української школи [5, с. 5].

Формування таких навичок у дітей починається ще на етапі дошкільного дитинства. Чим старшими стають діти, тим більшої цінності воно набуває. Вважаємо, що ефективним засобом розвитку м'яких навичок є використання театральних ігор (постановка п'єс, міні театри, театр природи та ін.), які представляють собою найбагатше поле, призначене для творчості школярів. Також, як стверджує Демченко О., вони мають великий виховний потенціал для розвитку всебічно гармонійно розвиненої особистості, можуть стати школою доброти, милосердя, співпереживання, адже учні, які беруть у них участь намагаються виконати свої ролі яскраво та максимально виразно [2,с.5].

Оскільки вони дають змогу вирішити багато завдань програми початкової школи, то, на наш погляд, їх впровадження має стати більш глибоким і займати більше місця в навчальній програмі початкових класів. Недарма видатний італійський драматург та автор багатьох відомих творів К. Гоцці зазначив, що: «Театральні підмостки служать хорошою школою».

Звернення до історії педагогіки М.В.Левківського показує, що театр з давніх давен оцінювався як соціально-культурне явище і педагогічний засіб. Колись, у свій час, англійський актор і поет, один із найвідоміших драматургів світу В. Шекспір сказав: “Весь світ — театр, а ми всі в ньому актори”. Також не можна не згадати і слова талановитого українського філософа-педагога Г. Сковороди, який ще доповнив дане твердження: “І кожен грає ту роль, на яку його поставили”. Ми погоджуємося із їх твердженнями, адже не слід забувати, що концепція НУШ покликана наблизити навчання та виховання до життя, а театральне мистецтво якраз дуже подібне до нього [1,с.3]. Із його допомогою учням стає легше зрозуміти довколишній світ і розпізнати власні таланти, щоб у майбутньому вирости щасливими людьми й активними, гуманними громадянами. На значенні театру як засобу непрямого впливу наголошував у свій час ще Я.Коменський. Позитивний досвід включення дітей у театралізовану діяльність зустрічаємо у гуманістичній педагогічній системі

Я.Корчака. У соціально-виховній роботі з дітьми й підлітками системно використовував театральний гурток А.Макаренка.

Сучасні дослідники вважають, що театр як синтетичний вид мистецтва є важливим засобом формування м'яких навичок, так званих «навичок ХХІ століття». Так, О.Демченко у своїх дослідженнях впевнено доводить, що під час театральної дії, для розвитку soft skills у дітей спостерігається різновекторне спілкування, емоційно-почуттєва взаємодія, вербальна та невербальна комунікація, рольові моделі поведінки, підвищення самооцінки, налагодження нових дружніх стосунків [3,с.5].

У працях А.Хіля розкрито значення театального мистецтва в соціально-виховній і корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. На прикладі імаготерапії та арт-терапії вона твердить, що вони сприятимуть формуванню, реабілітації чи корекції особистості дитини, засвоєнню нею необхідних знань, умінь і навичок, успішній адаптації та наступній інтеграції в соціум [10,с.3-4].

На комплексному використанні мистецтв у вихованні молодших школярів наголошує Н.Комарівська, яка показує можливості такого засобу виховання як на уроках, так і в позакласній роботі [6,с.1].

У соціально-виховній роботі з молодшими школярами можна використовувати різні види театрів: ляльковий, пальчиковий, тіней тощо. Наприклад, на думку дослідників, одним з ефективних є театр природи, який допомагає дитині легко досягнути поставлені перед нею завдання, швидко зорієнтуватися у процесі постановки та сприяє активній взаємодії між іншими учасниками [5, с. 4-5].

У методичній літературі Демченко О. П. «Свято як форма національного виховання молодших школярів» і в практиці виховання молодших школярів використовуються театралізовані свята. Така форма виховання є комплексною і передбачає організацію творчої діяльності протягом тривалого часу. Спілкування дітей у процесі підготовки свята сприятиме формуванню в них комунікативних навичок, згуртуванню колективу тощо [4,с.3].

Іншим варіантом використання елементів театралізації в навчанні та вихованні молодших школярів є ігри-театралізації. У багатьох педагогічних дослідженнях театралізовані ігри класифікуються по способу реалізації сюжету: непередметні та предметні ігри. До непередметних ігор відносяться ігри – драматизації, в яких діти самі знаходяться в образі діючої особи і виконують взятую на себе роль. Це вміння виразно читати, активно рухатись, використовувати свою міміку та жести. Як от у грі – драматизації «Вовк та семеро козенят», яку ми розігрували у 1 класі, кожній дитині надавалася певна роль, показувалися сценічні образи, дітей навчали працювати з інтонацією, жестами, мімікою. У свою чергу, в них виховувалися артистичні якості, розкривався творчий потенціал, а головне надалася можливість випробувати свої сили та виступити на сцені.

Під предметними розуміють ігри-інсценізації. Їх ще називають режисерськими іграми, в яких молодші школярі не є дійовою особою, а створюють сцени та ведуть роль іграшкового персонажа, тобто, вчитель або інша особа читає текст, а діти відтворюють різноманітні імітаційні рухи та емоційні стани персонажів ігор - драматизацій. Такі ігри, як правило стимулюють дитячу творчість та своєрідність, підтримують їх творче відтворення, передають народний колорит образів українських казок і творів інших жанрів, спонукають дітей до самостійного складання та інсценізації як форми відображення життя. За місцем і способом організації ігор – інсценізацій розрізняють настільні (театр іграшок, театр картинок) та стендові (стенд – книжка, фланелеграф, тіньовий театр).

Вважаємо за потрібне виділити і сюжетно – рольові ігри, які цікаві не лише дошкільникам, а й учням початкової школи. Беручи участь у них, школярі діють від власного імені і від імені іншої особи, що дозволяє їм виділити себе серед інших. Якщо Ви знайомі з Кеном Робінсоном, автором книжок «Покликання», «Освіта проти таланту» та «Школа майбутнього», то напевно знаєте, що кожна дитина має вроджену схильність до рольових ігор. Припустимо, ми створимо місто з телевежами і радіостанціями, тому що це

буде найкращим середовищем для рольової гри. Дітям розповідають про важливість усіх професій і пропонується вибрати одну із них та пропрацювати. Наприклад: діти облаштовують іграшковий шпиталь та граються в лікарів і медсестер; оформлюють класне середовище та випробують себе у ролі вчителя та учнів. Такі вміння в подальшому закладуть підґрунтя для вибору майбутньої професії. Але, вчителям слід планувати ці ігри дуже продумано – щоб досягнути чітко визначених цілей і розвинути конкретні навички. Вони зможуть розвинути в учня вміння працювати в команді, гнучкість, впевненість в собі і колективну відповідальність. На нашу думку, це дасть позитивний результат.

На думку дослідниці Демченко О. аналіз праць сучасних дослідників дозволяє зробити висновок про важливість використання театральних ігор в розвитку soft skills і для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки вони мають змогу відображати дійсність у художніх сценічних образах [3,с.4 - 5]. Для них часто використовується лялькотерапія, яка є одним з видів арт-терапії, в основі якого є використання психокорекційного впливу ляльки як посередника у взаємодії дитини і дорослого [3,с.5]. Її метою є допомога дитині з особливими освітніми потребами у ліквідації хворобливих переживань, укріплення її психічного здоров'я, покращення соціальної адаптації, вправлення в правильній звуковій вимові, розвиток комунікативної компетенції. Слід зазначити також, що її використання дасть змогу вирішити конфлікти в умовах колективної творчої діяльності. Дослідники Наталія Лазаренко, Анна Хіля та Алла Коломієць твердять, що саме завдяки такій практичній діяльності, діти з функціональними обмеженнями мають можливість сприймати твори мистецтва [9,с.10].

Ці всі вищезгадані ігри викликають у дошкільників та молодших школярів значний інтерес, бо вони бачать світ через образи, барви, звуки. «Якщо Ви бажаєте, щоб Ваші діти творили, створювали художні образи, перенесіть з вогника своєї творчості хоча б одну іскру в свідомість дитини. Якщо Ви не вмієте творити, або вам здається пустою забавою спуститися до

світу дитячих інтересів, – нічого не вийде.», - писав видатний український педагог В. Сухомлинський у своїй праці «Сто порад учителям». У зв'язку з цим, ми поділяємо позицію Любчак Л., що діяльність педагога вимагає від нього творчих умінь використовувати різні види театральних ігор і демонструвати їх дітям, одночасно залучаючи вихованців до цього процесу [7,с.97].

Отже, завдяки такому різнобічному впливу театральних ігор на особистість молодшого школяра, ми радимо педагогам використовувати їх як цікаві, ненав'язливі педагогічні засоби для розвитку soft skills. Ці засоби поєднують в собі вплив музики, співу, танцю, пластики, мовлення та образотворчого мистецтва на емоційну сферу дитини, вони акумулюють їх життєву мудрість, оптимізм, енергію; викликають відчуття радості та задоволення. Тому, зважаючи на це, головним завданням педагога ми вбачаємо зацікавлення учнів ними та викликанням у них бажання самим взяти участь у їх створенні.

Література:

1. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 115-119.
2. Демченко О.П. Ігрові виховні ситуації у формуванні особистості дитини / Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : [навчально-методичний посібник] / за ред. Г.С.Тарасенко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. С.111-124.
3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.).2020. Випуск 3. С. 261-267.
4. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект. *Проблеми українського національного виховання*: збірник наукових праць / за ред.Н. Скотної, М. Чепіль. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2013. С. 261-272.
5. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. *Наукові записки Вінницького*

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С.23-30.

6. Комарівська Н. Комплексне використання мистецтв як умова естетичного розвитку молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С. 274-277.

7. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. С. 91-103.

8. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.). / За ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. С. 451-454.

9. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. Наталія Лазаренко, Анна Хіля, Алла Коломієць. Том 1. № 13 (2017): Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017, № 13.

10. Хіля А.В. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С.278-281.

Єгорова Тетяна,

здобувач другого (магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник: *Михальченко Н.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри та інклюзивної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПЛИВУ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Процес формування світогляду реалізується шляхом опанування учнями знаннями, які акумулюють у собі цінності. З цих позицій пріоритетним

напрямок формування світогляду молодших школярів є прилучення їх до загальнолюдських цінностей як до усвідомлених смислів життя (Б. Братусь), у наслідок чого в дітей виробляється ціннісне ставлення до світу, найближчого оточення і самого себе. При цьому вибір (рефлексія) певної цінності є мотивом діяльності. Таким чином пережиті, усвідомлені знання виявляються в ціннісних ставленнях, емоційних станах і втілюються у духовних видах діяльності, свідомому прагненні до досконалості (самовдосконалення), в набутті та реалізації духовного досвіду.

За такого підходу виокремлення й обґрунтування структурних компонентів світогляду та визначення критеріїв сформованості світогляду молодших школярів (когнітивного, діяльнісного, результативно-ціннісного) визначає логіку процесу формування світогляду: *знання → цінність (мотиви, потреби) → рефлексія → якість.*

Оптимізація формування світогляду молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи вимагає забезпечення відповідних умов, при визначенні яких ми виходили з того, що умова – філософська категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких вона не може бути реалізована [1, с. 61].

При визначенні педагогічних умов насамперед керувалися справедливим твердженням, що «немає проблеми дітей, а існує проблема батьків» (А.Фромм), тому перш ніж виховувати дітей, слід виховати їх батьків, де пріоритетна роль має належати вчителю, школі, зокрема початковій як «культурно-соціальній плаценті для кожного школяра, де формується і відпрацьовується соціальний досвід» [2, с. 424], де засвоюється система цінностей, норм, стереотипів суспільства, формується система внутрішніх регуляторів, де дитина не просто адаптується до життя, а є його творцем, перетворюючи себе, самореалізується. Відтак цілком закономірно постають такі завдання:

- накопичення педагогічних знань, необхідних батькам для формування світогляду дітей;
- самовиховання (саморозвиток) учителів і батьків як суб'єктів

виховного процесу;

- конструктивний діалог, тісна співпраця, взаємодія сім'ї і школи задля формування світогляду дітей молодшого шкільного віку, щоб зрозуміти мотиви її вчинків, відчувати справжні бажання і потреби її внутрішнього світу, сприяти становленню досвіду дитини [3, с. 527].

Крізь призму вищеокресленого з урахуванням структурно-компонентної та критеріально-рівневої характеристики досліджуваного феномена нами визначено такі педагогічні умови, за яких взаємодія сім'ї та школи буде ефективною у формуванні світогляду молодших школярів:

1) інформаційно-просвітницька робота вчителя з батьками;

2) цілеспрямований вплив учителя на збагачення сімейного середовища через вихованців;

3) активізація співпраці, партнерства у тріаді «вчитель – батьки – учень».

Зауважимо, ефективність формування світогляду учнів початкових класів забезпечується взаємозумовленістю та інтегративністю реалізації названих педагогічних умов [4, с. 170].

Формування світогляду потрібно здійснювати безперервно в сім'ї, протягом усіх років перебування дітей у школі і продовжувати її в післяшкільний період. Значна роль належить початковій школі, яка є однією з перших ланок становлення людини-громадянина. Адже основні риси характеру особистості формуються у ранньому дитинстві, і спілкування з природою має у вихованні дитини першорядне значення. Враження дитинства часто закарбовується в пам'яті назавжди. Процес формування світогляду розглядається як важливий напрям у роботі навчальних закладів, який здійснюється шляхом використання різних форм та методів роботи, що стимулюють самостійну діяльність дітей.

Література:

1. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ : ІМА-ПРЕС. 2009. 367 с.

2. Русакова Т. Г. Культуро-динамическая система содействия становлению духовного опыта ребенка : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Оренбург, 2006. 454 с.
3. Тадаєва А. В. Особливості соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2013. Вип. 33(86). С. 525-530.
4. Хмуринська Т. О. Визначення специфіки соціально-педагогічної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота* : зб. наук. праць. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2011. Вип. 20. С. 168-171.

Подольян Діана,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Білявська Т.М., кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Сучасна цивілізація досягла піку глобалізації, індустріалізації, модернізації, що, безумовно, великий плюс, для економічного розвитку людства. Натомість усі цивілізаційні нововведення не могли не позначитися негативно на здоров'ї й виживанні людини у всіх її вимірах: фізичному, психічному, фізіологічному, соціальному, моральному. Все це зумовило появу нових наукових, науково- екологічних напрямів, як-от: екологія дитинства, соціальна екологія, педагогічна екологія, екологія людини. Основні тенденції розвитку екологічної освіти пов'язані зі створенням єдиного освітнього простору, орієнтованого на взаємодію людини та природи з метою подальшого стійкого розвитку цивілізації.

Реалізація основних стратегічних напрямів щодо екологічного виховання учнів початкових класів відбувається відповідно до законів України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про охорону навколишнього середовища» (2018), Концепції Нової української школи (2016), Національної доктрини «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років», Концепції екологічної освіти України (2019), Державного Стандарту початкової освіти (2018), у яких зазначається, що сучасна парадигма освіти зумовлює впровадження актуальних та конструктивних змін у структуру та зміст екологічного виховання дітей і молоді.

Концепцією Нової української школи визначено ключові компетентності, з-поміж яких виокремлено екологічну грамотність і здорове життя, що передбачає «усвідомлення учнями основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [1, с. 12].

Екологічному вихованню учнів значну увагу приділяли такі вчені: О. Асмолов, Т. Байбара, Н. Бібік, О. Біда, А. Волкова, Г. Волошина, І. Зверев, Г. Коропа, Д. Кавтарадзе З. Плахтій, І. Суравегіна та ін. Проблемі екологічного виховання в умовах урбанізації присвятила наукові розвідки І. Баранюк.

Одним із напрямів модернізації освіти в Україні може стати звернення до педагогічної спадщини В. Сухомлинського, на засадах ретельного вивчення та аналізу його педагогічного досвіду, ключові ідеї якого лягли в основу концепції «Нової української школи». Актуальними і співзвучними сьогоденню вважаємо погляди Василя Сухомлинського на екологію довілля, екологію Дитинства, екологічне мислення, що закарбувалося в його унікальній для ХХ століття авторській «Школі під блакитним небом», яку й сьогодні активно впроваджують у систему навчання і виховання Японії, Китаю, Німеччини та інших країн в усьому світі. Особливу увагу Василь Олександрович радив звертати на виховання в дітей любові та дбайливого ставлення до природи та її

багатств. Він вважав, що духовне збагачення людини слід поєднувати зі щирим спілкуванням із природою.

Вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського із сучасних позицій переконує нас у тому, що багато думок видатного педагога не перекреслив час, а його методи і форми екологічного виховання школярів звучать цілком інноваційно в контексті сучасних науково-методичних пошуків. Питанням вивчення теоретичних праць і дослідницької роботи видатного педагога-новатора присвячено чимало досліджень (М. Антонєць, І. Бєх, А. Богуш, Л. Бондар, І. Зязюн, Г. Кондратєнко, В. Кузь, О. Савченко, О. Сараєва, М. Сметанський, В. Федяєва, З. Шевців та ін.).

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної теорії і практики екологічного виховання учнів початкових класів та особистого досвіду роботи нами визначено педагогічні умови ефективного впливу освітньої та позакласної діяльності на цей процес. Першою педагогічною умовою екологічного виховання учнів початкових класів було визначено – *реалізація ідей «Школи радості» В. Сухомлинського в освітньому процесі початкової школи*. Ця умова є актуальною, зумовлена вимогою і потребою часу, оскільки освітній процес сучасної початкової школи спрямований на реалізацію ідей Концепції Нової української школи, ядром якої є педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

«Школа радості» Василя Сухомлинського – це назва системи методів навчання дітей у природі. Для цього було збудовано «зелений клас»; значна частина занять проводилася на лузі, біля річки, на галявині тощо. Навчання в «зелених класах», складання книжок-картинок про природу, подорожі у природу, проведення уроків мислення, використання і розв’язання задач із живого задачника, створення казок і оповідань, куточок краси, використання пісні, книжки, проведення свят, – ці та інші знахідки Василя Сухомлинського сприяють засвоєнню моральних цінностей дітьми.

У «Школі радості» В. О. Сухомлинського розвиток дітей проходив у атмосфері їхнього підвищеного настрою, урочистості, що сприяло формуванню в учнів позитивної установки щодо інших людей; прагнення перейматися їх

настроями та емоційними станами, що сприяло їх гармонійному розвитку. Разом з тим, педагог-гуманіст у своїй роботі звертав увагу на те, що «вчитель має поважно ставитися до гідності учня, до його людської особистості, бо це дає змогу виховувати у дитини гарні людські якості – доброту, людяність, потребу допомагати й оберігати, а також не дає змоги розвиватися поганим властивостям – безсердечності, жорстокості й бездушності» [2, с. 558].

Василь Сухомлинський зумів створити у школі загальні умови цілеспрямованої праці, постійної розумової діяльності без перевтоми, без ривків, без поспіху і натуги духовних сил. Бо прагнув, щоб дитина трудилася не для отримання оцінки, а щоб нею керувало інтелектуальне почуття радості пізнання. Як добрий чарівник, Василь Сухомлинський висвітлює читачам духовні скарби, оповиті красою почуттів і вчинків, неначе говорить: ось вони, перед тобою – не промини, не стопчи, не спогань! Бо ти – людина.

Друга умова – використання педагогічного досвіду В. Сухомлинського як засобу екологічного виховання молодших школярів у позакласній роботі.

Василь Сухомлинський неодноразово підкреслював: «якщо ми хочемо виростити морально здорове покоління, то повинні вирішувати цю проблему «всім світом»: школа, сім'я, громадськість» [2, с. 560].

У системі сучасної української освіти досить поширеними стають різноманітні форми екологічної позаурочної та позашкільної роботи. Екологічна поведінка формується з роками, і не стільки на уроці, скільки у позакласній і позашкільній діяльності.

До форм, методів і засобів навчально-виховної роботи, які можна запозичити з досвіду Павлиської школи і реалізувати в сучасних умовах початкової школи належать такі: навчання в «зелених класах», складання книжок-картинок про природу, казок, оповідань; подорожі у природу; уроки мислення; задачі з живого підручника; Кімната казки, острів Чудес; куточок краси; використання пісні, музики, книжки; свято матері, троянд, польових квітів, птахів; свято першого хліба та ін.

Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського – створена ним унікальна

система розвитку дитини, невичерпний літературний доробок, – усе це і сьогодні залишається джерелом наснаги і пошуку правильних професійних відповідей.

Третя умова – *партнерська співпраця педагога з батьками щодо екологічного виховання на засадах гуманізму.*

Одним з основних компонентів Нової української школи є трикутник партнерства: учень-вчитель-батьки. Передбачається, що родина має бути залучена до навчання дитини, співпрацювати з учителем. Він, у свою чергу, має стати для дитини другом. Видатний педагог був переконаний, що тільки у тісній співпраці і взаємодії між учителем, учнями та батьками можна отримати високий результат освіченості і вихованості. Саме педагогіка партнерства, що ґрунтується на взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу і є ключовим компонентом формули Нової української школи, запорукою успіху НУШ.

В статті «Слово до батьків» В. Сухомлинський по-новому інтерпретує проблему батьківського авторитету, застерігає батьків, говорячи: «знайте і пам'ятайте – діти переживають ваше падіння, як своє особисте горе, сприймають вашу радість, як свою. Бережіть же дитячу любов до людини!» [3]. Про можливість сімейного виховання йдеться в основних працях В.О. Сухомлинського: «Проблеми виховання всебічно розвиненої людини», «Духовний світ школяра», «Гармонія трьох начал», «Батьківська педагогіка». Твори Василя Олександровича пронизані ідеєю, що «сім'я – це та казкова піна морська, з якої народжується таємнича краса сімейних взаємин...» [3, с. 253]. Далі Сухомлинський резюмує: «Людина залишає себе насамперед в людині. У цьому наше безсмертя. У цьому вище щастя і сенс життя. Якщо ти хочеш залишитися в серці людському – виховай своїх дітей» [3, с. 158].

Таким чином, творче використання теоретичних знахідок і методичних розробок педагога-новатора Василя Сухомлинського дозволяє сьогодні більш предметно реалізувати завдання екологічного виховання учнівської молоді. Глибоко екологічна і гуманістична сутність підходу В. Сухомлинського до

проблеми ціннісного ставлення до природи з роками не тільки не втрачає своєї актуальності, а й набуває ще більшого значення й нового бачення.

Література:

1. Концепція Нової української школи: https://kremvo.ucoz.ua/NYUШ/konceptija_nush.ppt.pdf (дата звернення: 17.09.2020).
2. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 551-562.
3. Сухомлинський В. О. Школа і природа. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 2. С. 149-416.

Підан Анастасія,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ДІТЬМИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

В період, коли формується особистість школяра та оберігається їх природна індивідуальність, потрібно направляти всі свої зусилля на виховання в учнів віри в себе та свої можливості, ініціативності, впевненості, компетентності, співробітництва, розвиток логічного мислення, навички роботи в колективі, знаходження проблем та прийняття рішень їх подолання, планування своєї діяльності, самостійне навчання, одержання інформації та користування нею, розвиток навичок комунікації для успішної соціалізації в існуючому суспільстві та середовищі.

Основне завдання в сучасні школі – зацікавити учнів математикою та навчити працювати творчо, розвиваючи мислення та природні здібності. Тому нестандартні види і форми роботи вчителя під час уроку та в позаурочний час

дають змогу розвивати логічне мислення школярів, розвивають пізнавальні та індивідуальні здібності кожної дитини, виховують у них впевненість та віру у свої можливості, сприяють покращенню взаємовідносин у класі, що сприяє залученню всіх дітей до спільної діяльності.

Однією із складових формул НУШ – є створення сучасного освітнього середовища. Для того, щоб урізноманітнити навчання та зробити його сучасним, вчителі початкових класів використовують різні його методи, ставлячи основний аспект на творчу співпрацю вчителя і учнів.

Сторітеллінг – це мистецтво вести цікаву розповідь. Вчитель на уроках може захоплювати дітей своїми розповідями про математику (про історію виникнення), а також про її значення в житті кожної людини. Наприклад, при вивченні ознак рівності трикутників можна розповісти про цікаві способи вимірювання відстані до недоступної точки, які запропонував Фелес Мілетський. Цікавим та корисним буде залучення дітей до створення подібних розповідей на основі цікавих історичних фактів та математичних відомостей.

Мейкерство – це створення чогось власноруч. Діти в початкових класах, вивчаючи геометричні фігури, можуть перегинаючи папір, утворювати відрізки, кути та інші геометричні фігури. З використанням картону дуги зможуть виготовити просторові фігури та досліджувати їх властивості.

На уроках математики доцільно також залучати дітей до дослідницької діяльності та виконання практико-пошукових робіт, під час яких вони будуть знайомитися з такими етапами наукового дослідження як експеримент і спостереження. Така діяльність учнів на заняттях передбачає:

- введення понять з допомогою дослідницького підходу;
- виконання дослідницької роботи;
- розв'язування задач на дослідженнях.

Урок-конференція або зустріч за круглим столом дає змогу учням відчувати себе фахівцями різних спеціальностей, які розв'язують проблеми, застосовуючи математичні знання.

«Свято однієї задачі» або урок бенефіс – це заняття, під час якого визначається необхідність, часте використання, значущість того чи іншого правила чи «опорної задачі», геометричної фігури чи поняття математики.

Дидактична гра – широко використовується як засіб виховання, навчання, розвитку особистості школярів. Гра – це творчий процес, гра – праця. Під час гри діти формують звичку мислити самостійно, зосереджувати свою увагу; розкривається прагнення до знань, увага, увага.

Не є обов'язковим проводити дидактичні ігри на підсумкових уроках з теми. Вікторину, бліцопитування, естафету можна вдало використати під час актуалізації опорних знань чи закріплення матеріалу, який уже освоїли та на традиційному уроці.

Використовуючи інноваційні технологічні елементи і виробляючи чіткі рекомендації щодо їх застосування, значно полегшується робота вчителя, допомагаючи підтримати інтерес учнів до предмету, служать базою для творчої співпраці вчителя та учнів.

Не потрібно забувати про позакласну роботу з математики, адже її форми можуть бути кардинально різноманітними: вікторини, засідання математичного гуртка, турніри, випуск стіннівок, математичні вечори тощо.

Доцільно зазначити, що цінним зазвичай є не сам захід, а підготовка до нього, праця з різноманітною літературою та іншими джерелами, прояв творчості учнів. Саме тому в теоретичну і методологічну основу даного дослідження потрібно закладати діяльнісний підхід до процесу засвоєння знань та формування вмінь і навичок, а також принцип взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР плюс», 2018. 240 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
3. [Як зробити навчання математики цікавим і продуктивним | Нова українська школа \(nus.org.ua\)](http://nus.org.ua)

Слинюк Оксана,

*старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТНІСТЬ У СТВОРЕННІ ДИЗАЙН-ПРОЄКТІВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

У Типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом Савченко О. Я. зазначено, що «інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях» [1].

Комп'ютерна грамотність у створенні дизайн-проектів здобувачів освіти в Новій українській школі реалізується через змістову лінію «Досліджуємо медіа».

В аспекті нашої проблеми зауважимо, що здобувачі освіти у 2 класі можуть сприймати й обговорювати прості медіапродукти; обговорювати зміст і форму простих медіапродуктів, розповідати, про що в них ідеться.

Варто відмітити, що при створенні дизайн-проектів здобувачі освіти визначають кому і для чого призначений медіапродукт; пояснюють зміст вербальної і невербальної інформації в медіапродуктах.

Заслужують на увагу дизайн-проекти здобувачів освіти в Новій українській школі де висловлюються свої думки і почуття з приводу

прослуханих / переглянутих медіапродуктів (коміксів, дитячих журналів, реклами); створює прості медіапродукти (листівка, sms-повідомлення, фотоколаж тощо) з допомогою інших осіб.

Ватро зазначити, що ретроспективний аналіз Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р. Б. свідчить про те, що при створенні дизайн-проектів з елементами комп'ютерної грамотності у здобувачів освіти Нової української школи відбувається формування відповідальної позиції цифрового громадянина, навичок безпечного й етичного користування цифровими пристроями та мережами; формування початкових умінь розрізняти інформацію різних видів та працювати з нею за допомогою цифрових пристроїв чи без них; налагодження комунікації за допомогою цифрових пристроїв та мереж для спільної творчості, співпраці, навчання, гри; формування початкових умінь створювати електронні тексти (зображення, відео, звуки, програми тощо) за допомогою цифрових пристроїв; формування вмінь презентувати себе, власну творчість, ідеї, створені продукти та інші результати індивідуальної та групової діяльності за допомогою цифрових пристроїв.

На сучасному етапі розвитку людства комп'ютерна графіка знаходить своє відображення майже у всіх сферах людського життя. Використовуючи засоби комп'ютерної графіки ми можемо побачити ескізи ще не існуючих предметів та пристроїв, ознайомитися з принципами їхньої роботи. Використання комп'ютерної графіки полегшує роботу для інженерів та архітекторів, важливу, а іноді навіть ключову роль вона відіграє в рекламі та індустрії розваг. Засоби комп'ютерної графіки застосовуються для створення більшості сучасних мультфільмів та комп'ютерних ігор [2, с. 5].

Відповідно на уроках в Новій українській школи здобувачам освіти може бути запропонована така тематика як-от:

- Електронний дизайн.
- Збереження інформаційних продуктів на пристроях.
- Редагування створених чи готових електронних документів.
- Презентування власних ідей, думок, готових чи створених інформаційних продуктів перед аудиторією.

Комп'ютерна грамотність у створенні дизайн-проектів здобувачів освіти в Новій українській школі втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та розпочинає процес формування в учнів молодшого шкільного віку ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Під ключовими розуміємо компетентності, що виявляються в здатності людини до ефективної життєдіяльності в усіх сферах людського буття.

Комп'ютерна грамотність у створенні дизайн-проектів реалізується через інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, зокрема кооперативне навчання, робота в парах або групах («Ажурна пилка», «Алфавіт», «Броунівський рух», «Дерево припущень», «Діалог», «Карусель», «Синтез думок», «Тонкі та товсті запитання», «Шість капелюхів» тощо); технологія навчання в грі; дискусія («Метод прес», «Обери позицію», «Парламентські слухання», «Ток-шоу» тощо); метод проектів; тренінги (соціально-психологічні тренінги, тренінги особистісного зростання тощо) [3, с. 8].

Отже, у дизайн-проектах здобувачів освіти можна простежити динамічність щодо втілення інтелектуальних та практичних вмінь й навичок, зокрема: критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, прийняття рішень, розв'язування проблем, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Література:

1. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>
2. Ковальчук М.О., Колесник Н.Є. Графічний дизайн та комп'ютерна графіка: монографія. Житомир, ТОВ «505» 2020. 440 с.
3. Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» [Електронний ресурс] Режим доступу : <https://i-school.kiev.ua/files/4-programma-intellect-ukraini-1-4-klasiv.pdf>

Попеско Анна,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

В Україні проблема роботи з обдарованими учнями набула актуальності лише в останнє десятиліття. Однак, не зважаючи на це, вона набуває все більшої актуальності. На жаль, наукових робіт з даної проблеми ще не так багато, однак той факт, що даною проблемою зацікавилися науковці, свідчить про зростаючу увагу держави до навчання і виховання обдарованих дітей та молоді.

Аналіз наукових джерел дозволяє дійти висновку, що поняттям «обдарованість» визначається лише потенціал особистості, можливості, що можуть бути реалізовані, але, як стверджує статистика, найчастіше вони виявляються незатребуваними.

Усі обдаровані діти мають потребу в знаннях, яскраво виражений інтерес до певної галузі знань. Немає потреби примушувати їх вчитися, вони самі шукають собі роботу, частіше складну інтелектуальну, із задоволенням нею займаються, присвячуючи їй увесь свій вільний час.

Обдаровані діти вільно і швидко оволодівають відповідними вміннями і навичками. Вони показують високий рівень досягнень. Обдарована дитина шукає спілкування з дорослими, бо ті розуміють її краще, ніж однолітки, які часто насміхаються, дають прізвиська. Обдаровані діти часто перебільшено емоційні, вони запальні, легко збуджуються через дрібниці, але це не вередування, а виявлення багатства їх натури.

Найбільш розповсюдженим визначенням обдарованості є визначення німецького психолога В. Штерна: «це загальна здатність індивіда орієнтувати своє мислення і поведінку на нові вимоги, вміння підлаштовуватись до нових завдань і життєвих умов» [1, с. 10]. У такому розумінні провідним є акцент на адаптаційному потенціалі особистості.

Таким чином, обдарованість асоціюється зі специфічним узгодженням схильностей, що є умовою високих інтелектуальних здібностей, і характеризується вагомими досягненнями у діяльності. При цьому обдарованість пов'язується із загальними здібностями індивіда.

Кожна обдарована дитина потребує індивідуальної допомоги у розкритті її потенціалів та можливостей, в удосконаленні розумових операцій, підвищенні пізнавальної та інтелектуальної активностей, а відтак, у формуванні в майбутньому самодостатньої, зрілої та гармонійної особистості. Недаремно в свій час К.Роджерс зазначав, що педагог лише тоді зможе надати дитині реальну підтримку, якщо між ними будуть встановлені «відносини взаємодопомоги» [2]. Відносини взаємодопомоги, на думку автора, є «такими відносинами, в яких один з учасників прагне до того, щоб у однієї або обох сторін відбулися зміни у бік більш тонкого розуміння себе, у бік посилення вираження і використання всіх своїх потенційних внутрішніх ресурсів» [2, с. 350].

В. Тесленко в своїх дослідженнях зосереджує увагу на педагогічному супроводі обдарованих учнів в контексті сучасного загальноосвітнього навчального закладу. Педагогічний супровід, за переконаннями дослідника, доцільно розглядати як процес створення оптимальних умов розвитку та прояву індивідуальних здібностей обдарованих учнів та одночасної корекції факторів, що негативно впливають на реалізацію відповідних здібностей дітей [3].

Головна мета педагогічного супроводу полягає у максимальному сприянні всебічного, гармонійного та ефективного розвитку обдарованого учня [3]. Оптимальність умов може визначатися високими результатами та досягненнями конкретної обдарованої дитини у навчанні, творчих конкурсах,

турнірах, олімпіадах тощо; раціональними витратами часу учасників навчально-виховного процесу та залучених фахівців для досягнення певних запланованих результатів; мінімальними витратами зусиль учня для досягнення позитивних результатів. Важливо, щоб у цьому випадку освітній заклад виконував роль своєрідного «розвивального середовища», що максимально сприяє розв'язанню конкретних освітніх задач, надає можливість обдарованим учням розкрити особистісний потенціал та реалізувати власні здібності, спонукає бути активним, комунікабельним та цілеспрямованим [1].

Зважаючи на те, що шкільна освіта є одним із потужних засобів соціалізації дитини, оскільки педагог виступає для учня в ролі фасилітатора, то обґрунтованим є навчання психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей та молоді вчителів предметників та класних керівників. Серед особистісних рис педагогічних працівників, які працюють з обдарованими дітьми, особливе значення мають відповідальність, впевненість, виважене та адекватне ставлення до особливостей та проблем обдарованих школярів, оптимізм.

Література:

1. Штерн В. Умственная одаренность: Психологические методы испытания умственной одаренности в их применении к детям школьного возраста / пер. с нем. А. П. Болтунова; под ред. В. А. Мукова. СПб. : СОЮЗ, 1997. 128 с.
2. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М.: Педагогика, 1994. 480 с.
3. Тесленко В.В. Педагогічний супровід обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 3 (34). К., 2015. С. 5-9.

Зубачевська Марина,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*
Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О.Сухомлинського,*

СУЧАСНИЙ УРОК МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ З КОМП'ЮТЕРНОЮ ПІДТРИМКОЮ

Процес реформування та гуманізації системи сучасної початкової освіти передбачає реалізацію принципу «дитино центризму», що характеризується орієнтуванням освітнього процесу на особистість учня, його можливості, інтереси та потреби. Центральним завданням даного процесу є перетворення учнів з пасивних слухачів, на активних учасників шляхом інтеграції інформаційних технологій до арсеналу педагогічного інструментарію та відродження ідей особистісно орієнтованого навчання [6, с. 6].

Таким чином, одним і основних напрямів модернізації змісту освіти виступає її інформатизація. Саме інформаційні технології «надають здобувачам освіти вільний доступ до інформаційних джерел, розвивають вміння здобувати нові знання та вміння застосовувати їх в різноманітних галузях, сприяють формуванню навичок розв'язання проблемних ситуацій на основі їх всебічного дослідження й аналізу, здобуття нових знань та вміння застосовувати їх в різноманітних галузях» [3, с. 16-19].

Сучасні українські дослідники стану комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів В. Биков, В. Гапон, А. Гуржій та М. Плєскач розглядають термін «інформатизація освіти» як «впорядковану сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу» [1, с. 3].

Численні дослідження свідчать, що сучасними науковцями було ґрунтовно й різнопланово досліджено психологічні (І. Белавіна, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Петровський, А. Раєв, Н. Талізїна та ін.) та педагогічні (М. Бондарєв, П. Гевал, В. Грамолін, І. Гребенєв, М. Жалдак, О. Кривлюк, Т. Сергєєва, В. Шемберко та ін.) аспекти проблеми комп'ютеризації освітнього процесу.

Так, С. Ілюшиним, Т. Сергєєвою та Б. Собкіним було схарактеризовано основні методи комп'ютерного навчання, у праці О. Кривлюк окреслено основні вимоги підбору комп'ютерних засобів навчання математики учнів початкової школи, а у роботах І. Белавіної, В. Варченко, Л. Демчук, І. Дмитренко, В. Коваленко, І. Кравченко, Н. Маркус, С. Пахомової, Ф. Ривкінда, Н. Рошак та І. Сільчак було розкрито особливості впровадження комп'ютерних інформаційних технологій до процесу освітньої діяльності на уроках математики у початковій школі.

Н. Маркус зауважує, що комп'ютерні технології в освітньому процесі є не лише наочним засобом, а й елементом управління освітнім процесом, інтерактивним засобом пізнавальної та пошукової видів діяльності, засобом автоматизації освітнього процесу та реалізації функції контролю його результатів [4, с. 10].

Вченими І. Дмитренко та І. Кравченко наводять приклад застосування комп'ютерної підтримки на уроці математики в процесі відпрацювання навичок усної лічби під час вивчення теми «Числа першого десятка. Величина». Яскраві кольорові ілюстрації із зображенням груп предметів сприяли підвищенню рівня працездатності та активності учнів - збільшилась тривалість та темп виконання ними тренувальних вправ, вихованню у них навичок самостійної роботи [2, с. 31].

В освітньому процесі з застосуванням комп'ютера Т. Сергєєвою було виділено два яруси. Так, верхній ярус, що включає методи та форми – вченою було віднесено до дидактики, а нижній ярус являє собою педагогічну техніку роботи (засоби та прийоми) [5, с.6].

На думку вченої, підвищенню рівня ефективності освітнього процесу на уроках із застосуванням комп'ютерних технологій сприятиме використання вчителями чотирьох груп методів та форм навчання, які враховують особливості особистості учня. До першої групи «за ступенем самостійності мислення» нею було виділено: репродуктивні, частково-пошукові та дослідницькі методи. До другої групи «за джерелами подання та сприйняття освітньої діяльності»: наочні та практичні методи. Третю групу становили «методи формування пізнавальних інтересів»: метод забезпечення успіху в освітній діяльності, метод пізнавального характеру ігрової діяльності, метод створення ситуації «інтересу» в процесі викладання навчальних матеріалів. До четвертої групи було віднесено «метод тестового контролю» [5, с.7].

Таким чином, сучасні дослідження свідчать про активне використання вчителями комп'ютерів не лише на уроках інформатики, а й математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та інших. Відтак, дана проблема потребує подальшого детального аналізу. Застосування комп'ютерних технологій в освітній діяльності учнів початкової школи окрім формування інформаційної компетенції, сприяє розширенню їхнього світогляду, міцності засвоєння знань, підвищенню рівня пізнавальної активності та інтересу до навчання, формуванню та розвитку їхньої творчості, розвитку наочно-образного, словесно-логічного та образного видів мислення, уваги та уяви (фантазії), формуванню навичок користування програмними засобами у якості інструмента пізнавальної діяльності.

Література:

1. Гуржій А.М., Биков В.Ю., Гапон В.В., Плєскач М.Я. Аналіз стану комп'ютеризації загальноосвітніх навчальних закладів за 1997-2001 роки. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2002. № 4. С.3-7.
2. Дмитренко І.І., Кравченко І.І. Використання комп'ютера для відпрацювання навичок усної лічби. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 1998. № 2. С.31-32.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Київ, 2003. 216 с.

4. Маркус Н.В. Інформатика та інформаційні технології в освіті. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2001. № 4. С. 3-11.
5. Сергеева Т. Информационные технологии и содержание обучения. *Информатика и образование*. 1991. № 1. С. 5-7.
6. Степко М.Ф. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Київ, 2004. 24 с.

Філімонова Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Акерман Анна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ПОКАЗНИК ВИХОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні процеси реформування національної системи освіти, зокрема і початкової у контексті запровадження у практику Концепції «Нова українська школа», детермінують зміни самої парадигми освіти і виховання учнів у вільний від навчання в закладах початкової освіти час. У контексті останнього актуалізація проблем формування морально-ціннісних орієнтацій молодших школярів як провідної ідеї і як результату організації освітньо-виховного процесу у цих закладах освіти, вимагає пошуку та розробки ефективного виховного змісту і методики формування досліджуваного феномену.

Державну політику у сфері духовно-морального, гуманістичного і національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді окреслено у ряді нормативно-правових документів, зокрема у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті, Законі України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Указі Президента України «Про стратегію національно-

патріотичного виховання», «Нова українська школа» у поступі до цінностей», Державному стандарті початкової загальної освіти (проект), Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, «Національній програмі патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства», «Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», «Концепції позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи», «Концепції позашкільної освіти і виховання», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», «Концепції Нової української школи». У змісті цих важливих документів зазначається, що в сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою виховання визначається формування в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Філософсько-культурологічне підґрунтя розуміння духовності, моралі, моральності та морального виховання особистості в різних соціально-педагогічних і освітньо-виховних середовищах здійснено у фундаментальних наукових працях В. Ільїна, В. Кременя, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, В. Ткаченка, К. Ушинського.

Поняття «цінність» трактується як духовне утворення, що функціонує завдяки моральним та естетичним категоріям визнаних суспільством, суспільними ідеалами та є критерієм оцінки людських діянь [4, с. 651]; як позитивне та негативне розуміння речей, подій, духовних витворів суспільства або окремої людини [3, с. 569]; як поняття, що вказує на людське, соціальне та культурне значення певних явищ навколишнього світу [2, с. 732]; як невід’ємна частина відносин людини зі світом, в якому протікає її життєдіяльність і пізнання, значущість певних реалій дійсності з точки зору задоволення матеріальних і духовних потреб, інтересів людини, це те, що може цінувати особистість, що для неї є значущим і важливим [1, с. 992].

Поняття «моральні цінності» – це поняття, яке за своєю сутністю відображає позитивну або негативну значущість для особистості таких явищ

соціальної дійсності, як моральні принципи, вимоги, норми і правила, що регулюють суспільну й особистісну її діяльність, вчинки і поведінку з погляду відповідності мотивів і прагнень, інтересів і потреб суспільства чи окремої громади. Тобто, це спрямованість особистості на засвоєння моральних цінностей суспільства, які регулюють її поведінку в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у процесах задоволення своїх власних освітніх потреб, інтересів і бажань.

Моральні цінності – це одна із форм духовного життя, один із найдавніших універсальних способів соціальної регуляції. Вони мають загальнолюдський сенс і конкретно історичний зміст. Моральний вимір дає нам уявлення про міру людяності суспільства і особистості.

У такому контексті систему «моральні цінності особистості молодшого школяра» розглядаємо як комплекс особистісних морально орієнтованих цінностей тих, що формуються чи уже сформовані у відповідності до віку дитини (у тому числі освітніх потреб, мотивів, інтересів і спрямувань власних вчинків та поведінки), що відповідають духовно моральним цінностям суспільства.

Своєю чергою, змістову основу «моральних цінностей молодшого школяра», на нашу думку, мають складати важливі якості його характеру, такі як: почуття власної гідності і повага до гідності інших, доброта, відповідальність, справедливість, толерантність, милосердя тощо. Тоді можемо констатувати, що особистісна система морально-ціннісних орієнтацій молодшого школяра має акумулювати всі суспільно визнані цінності у його власній свідомості, визначати спрямування його власних вчинків та поведінки як соціально значущих.

Власне ідея Нової української школи передбачає серед засадничих стовпів освіти майбутнього, а, значить, і України майбутнього, саме виховання, що ґрунтується на цінностях.

Виховання моральних цінностей пов'язане з необхідністю управління цим важливим процесом з тим, щоб діти засвоювали не взагалі будь-які норми і

принципи, а суспільно значущі, що відповідають моральним ідеалам. В основі психологічної структури моральних цінностей лежить ціннісна мотивація власної поведінки, емоційно-моральне ставлення до життєвих ситуацій, адекватне усвідомлення моральних категорій, оцінка і самооцінка своєї особистості. Моральні цінності стають тоді її надбанням, коли вони проходять через емоційну сферу і відповідають її життєвим запитам.

Отже, виховання моральних цінностей у дітей шкільного віку є необхідною складовою в процесі формування всебічно гармонійної особистості, майбутнього громадянина України. Проблема виховання моральних цінностей у школярів – одна з фундаментальних проблем етики, філософії, педагогіки та психології. В.О. Сухомлинський був переконаний, що зміст, форми і методи виховання моральних цінностей учнів звичайно змінюються залежно від вікових та індивідуальних особливостей дітей. У роки дитинства духовне життя людини має своїм найважливішим джерелом світ ідей.

Література:

1. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост.: Е. Ф. Губский, Г. Ф. Кораблёва, В. А. Лутченко. М.: ИНФРА-М, 2000. 576 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с. 289.
4. Філософський словник соціальних термінів. 3-є вид., доп. Харків: Р.И.Ф., 2005. 672 с.

Філімонова Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*

Щибря Людмила,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Обов'язковою складовою розвитку будь-якої особистості є її потреба в досягненні успіху. У загальному сенсі можна сказати, що цей мотив є одним з основних понять, що пояснюють рушійні сили поведінки людини. Сенситивним періодом розвитку людини є саме молодший шкільний вік, під час якого провідні мотиви пізнавальної діяльності формують підґрунтя майбутньої освіти. Положення Концепції Нової української школи про це зазначають, оскільки замість табеля оцінок з навчальних предметів з'являється такий документ, як Свідоцтво досягнень учня. Філософія НУШ закладає фундамент для успіху та самореалізації особистості, «формування цілісної особистості з увагою до інтелектуального, духовного, емоційного, соціального та фізичного розвитку, що є передумовою життєвого успіху дитини».

Мотивація досягнення успіху має найбільше значення при вивченні успішності людини в таких сферах життя, де переважають ситуації, пов'язані з діяльністю, орієнтованою на певний результат, який може бути оцінений відповідно до предметними, індивідуальними або соціальними нормами. У сучасному суспільстві сферою життя, в якій переважають ситуації, пов'язані з діяльністю досягнення, є навчальна діяльність. Від розвитку цього мотиву у вирішальній мірі залежить те, що в кінцевому підсумку досягає в своєму житті людина, в тому числі в професійній сфері. Отже, від мотивації досягнення успіху дітьми початкової школи залежить подальша освіта та професійна реалізація людини.

У вітчизняних психологічних дослідженнях мотивація досягнень розглядається як позитивний фактор, який в значній мірі визначає ефективність діяльності людини і задоволеність працею, також обумовлює позитивне ставлення до цієї діяльності, менш виражену тривожність, ефективну психічну адаптацію.

Дослідженню цього важливого аспекту структури особистості велику увагу приділяли такі вчені як С. Рубінштейн, В. Асєєв, Л. Виготський, Є. Ільїн, В. Ковальов, О. Леонтєв, П. Якобсон, Д. Аткинсон, К. Левін та ін., а вивченню мотивації учнів початкової школи – Б. Ананьєв, С. Занюк, О. Савченко, Н. Юдіна.

Однак, недостатньо вивченою залишається проблема досягнення успіху дітьми молодшого шкільного віку, а реформування освіти, зокрема концепція Нової української школи, підвищують рівень затребуваності досліджень щодо проблеми досягнення успіху дітьми в освітньому процесі початкової школи.

Молодший шкільний вік – початок шкільного життя. Вступ до 1 класу вносить найважливіші зміни в життя дитини: повністю змінюється уклад всього її життя, а також соціальне становище в сім'ї та колективі.

Вступаючи в даний вік, дитина набуває внутрішню позицію школяра, навчальну мотивацію. Протягом цього періоду вона отримує нові знання, вміння і навички – створює необхідну базу для всього свого наступного навчання. Від характеру і результативності навчальної діяльності залежить подальший розвиток особистості молодшого школяра. Саме тут формуються якості особистості, які визначають відносини учня до знань, праці і до самого себе і іншим. Д. Ельконін відзначав, що навчальна діяльність є провідною в шкільному віці, тому що, по-перше, через неї здійснюється головна взаємодія учня із суспільством, по-друге, саме в процесі цієї діяльності здійснюється формування основних якостей особистості.

Інтерес до навчальної діяльності виникає в процесі отримання задоволення від виконаної роботи. У такому випадку важливо, щоб

пред'являється робота була досяжною, в учня повинна бути впевненість успішності у виконанні завдань [28].

Філософія НУШ закладає фундамент для успіху та самореалізації особистості, «формування цілісної особистості з увагою до інтелектуального, духовного, емоційного, соціального та фізичного розвитку, що є передумовою життєвого успіху дитини» [18].

Основними психолого-педагогічними умовами формування когнітивних інтересів і потреб учнів молодшого шкільного віку, згідно А. Савченко, класифікуються:

- збагачення змісту освіти особисто орієнтованим цікавим матеріалом, забезпечення його емоційності;
- твердження гуманного ставлення вчителя до учнів;• формування і розвиток учнів, адекватна самооцінка і прагнення до саморозвитку;
- відповідальне ставлення до навчання, почуття обов'язку;
- введення в навчальний процес інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей і засвоєння учнями шляхів самостійного пошуку освітньої та пізнавальної інформації;
- розвиток інтелектуальних здібностей і творчого мислення школярів у процесі їх навчання;
- задоволення потреби спілкування з усіма учасниками освітнього процесу (вчителями, однокласниками, батьками, соціальними педагогами, психологами і т.д.) [24, с. 6].

Отже, основними психолого-педагогічними умовами досягнення успіху дітьми в умовах Нової української школи є збагачення змісту освіти особисто орієнтованим цікавим матеріалом, забезпечення його емоційності; твердження гуманного ставлення вчителя до учнів; формування і розвиток учнів, адекватна самооцінка і прагнення до саморозвитку; відповідальне ставлення до навчання, почуття обов'язку; введення в навчальний процес інноваційних технологій для розвитку творчих здібностей і засвоєння учнями шляхів самостійного пошуку освітньої та пізнавальної інформації; розвиток інтелектуальних здібностей і

творчого мислення школярів у процесі їх навчання; задоволення потреби спілкування з усіма учасниками освітнього процесу (вчителями, однокласниками, батьками, соціальними педагогами, психологами та ін.).

Обов'язково в освітньому процесі в рівновазі мають знаходитись особиста зацікавленість учнів у навчальному матеріалі, взаємини з учителем, спілкування з однокласниками, ставлення батьків до школи і утворення в цілому, соціальна орієнтованість громадської думки на проблеми педагогіки та освіти. Позитивне ставлення до навчання формується тільки тоді, коли всі перераховані психолого-педагогічні умови реалізуються і знаходяться в рівновазі, оптимальній для конкретного учня.

Література:

1. Нова Українська Школа: poradnik dla vchytelja. Navchalno- metodичний posibnik. Kyiv, 2018. 11 s.
2. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 2-ге вид., доповн., переробл. К.: Богданова А.М., 2009. 226 с.
3. Туріщева Л.В. Формування мотивації навчання. Управління школою. 2007. № 2. С.1-6.

Дець Руслана,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету дошкільної та початкової освіти
імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Науковий керівник: *Хіля А.В., кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

ДІТИ З КРИЗОВИХ СІМЕЙ ЯК КАТЕГОРІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

На сьогоднішній день фундаментом оновлення положень інклюзивної освіти є соціальна модель інвалідності, відповідно до якої термін «особливі освітні потреби» не розглядається лише з точки зору обмежень здоров'я

людини. Відповідно до Закону України «Про освіту» дитина з особливими освітніми потребами – це «особа, якій потрібна додаткова постійна або ж тимчасова підтримка в освітньому процесі задля реалізації її права на освіту» [1]. Тобто, діти, які внаслідок певних причин не можуть навчатися у звичному режимі й середовищі і потребують додаткової допомоги педагогів у розвитку і навчанні, відносяться до числа дітей з особливими освітніми потребами.

Якщо ж звернутися до статті 1 та статті 19 Закону України «Про охорону дитинства», то ми можемо скористатися визначенням переліком осіб, що також мають, на нашу думку, особливі освітні потреби:

- дитина-сирота;
- діти позбавлені батьківського піклування;
- безпритульні діти;
- дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
- дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах;
- дитина-інвалід;
- дитина-біженець;
- дитина, яка потребує додаткового захисту;
- діти, які потребують тимчасового захисту;
- дитина з неповної сім'ї;
- дитина з багатодітної сім'ї;
- обдаровані діти [2].

Окрім того, сьогодні ми маємо також зауважити, як Міжнародна Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) окреслює «проблеми», що свідчать про наявність особливих освітніх потреб:

- емоційні та поведінкові порушення;
- порушення мовлення та спілкування;
- труднощі у навчанні;
- затримка інтелектуального розвитку;
- фізичні та нейромоторні порушення;
- порушення зору і слуху;

- несприятливе для виховання середовище [3, с.12].

Отже, на нашу думку та, відповідно до українського та міжнародного законодавства, особливі освітні потреби охоплюють широке коло труднощів, що зумовлює необхідність впровадження особливих підходів у освіті. Дитина може не мати інвалідності, проте у неї можуть бути певні психологічні проблеми і їй буде необхідна додаткова увага з боку вчителя чи шкільного психолога.

До числа травмуючих обставин, що впливають на гармонійний розвиток особистості дитини, в першу чергу, відноситься несприятливий вплив з боку сім'ї. Сучасні сім'ї мають значну кількість проблем, які заважають їм виконувати інституційні функції щодо виховання дітей, в результаті чого погіршується їх стабільність та відбувається загострення негативних явищ. Це призводить до потрапляння сімей до групи «кризових». Під кризовою сім'єю розуміється «родина, яка з об'єктивних та суб'єктивних причин втратила свій виховний потенціал, характеризується автономією і сепарацією окремих її членів, відсутністю взаємності в емоційних контактах, хронічним подружнім або батьківсько-дитячим конфліктом» [4, с.178].

На думку А. Капської, кризові сім'ї – «це категорія сімей, у яких під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів склалися несприятливі економічні, соціальні, психологічні обставини, або існує соціальна ізоляція, що тимчасово заважають батькам виконувати обов'язки виховання своїх дітей або належним чином турбуватися про них» [5]. Все це призводить до того, що діти з кризових сімей схильні брати за приклад спосіб життя та поведінки батьків, в результаті чого набувають негативних якостей та патернів поведінки, що складатимуть надалі основу особистості.

У дітей з'являються страхи, тривожність, замкнутість, жорстокість, агресія, емоційна деривація, формується неадекватна самооцінка, вони не вміють будувати стосунки з однолітками, мають труднощі із засвоєнням навчального матеріалу, а в дорослому віці вдаються до протиправних дій та аморального способу життя. Так, А. Хіля наголошує: «Саме ціннісний світогляд

дитини, що закладений сім'єю, та ті цінності, які «пропагує» усе найближче оточення – лягають в основу загального світогляду дитини та проявляються у її реакціях та діях. Дитина ніби «губка» всмоктує у себе «найкращі», на її думку, зразки та моделі поведінки оточуючих, особливо значущих для неї людей» [6, с.39].

Саме тому серед наслідків виховання дитини у кризовій сім'ї можна відмітити наступні явища та стереотипи прояву поведінки, як:

- бездоглядність;
- вживання алкоголю;
- порушення психоемоційного стану, поява страхів, замкненості тривожності, агресивної поведінки;
- конфлікти з ровесниками;
- брехливість та лицемірство [7].

Зважаючи на це, діти з кризових сімей мають особливі освітні потреби, оскільки в них можуть спостерігатися як різноманітні психологічні проблеми, так і труднощі у навчанні, що створює необхідність додаткового соціально-педагогічного супроводу в умовах навчального закладу. В таких умовах надати якісну допомогу дитині можна організувавши інклюзивне навчання та залучивши до освітнього процесу – вчителів, батьків, психолога, корекційних педагогів, які працюватимуть у команді з метою забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини та усунувши усі деструктивні чинники.

Педагоги мають розуміти, що у дитини з кризової сім'ї є свої особливості і, відповідно до них, обирати ефективні та «прийнятні» форми навчання та корекції поведінки. Для кожного такого учня варто скорегувати програму для забезпечення участі та досягнень у системі освіти того, щоб дитина не відчувала себе виключеною з освітнього процесу.

Як зазначає у своїй статті А. Хіля, «першочерговим завданням у процесі організації роботи із дітьми із кризових сімей, які найбільш чутливі до суспільних змін та змін у ціннісній системі, має бути психолого-педагогічний супровід, що забезпечить виявлення першоджерел негативних психоемоційних

станів та сприятиме діагностиці ціннісних орієнтацій дитини у спілкуванні з оточуючим світом та у ставленні до самої себе» [6, с.38].

Саме тому діти з кризових сімей, які, на нашу думку, відносяться до категорії дітей з особливими освітніми потребами та через наявність низки труднощів у розвитку їхньої особистості ми як спеціалісти маємо забезпечити якісний психолого-педагогічний супровід. Адже такий супровід в умовах інклюзивного навчання сприятиме розвитку особистості дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, а також дозволить покращити академічні навички та успішність у навчанні, засвоєнні соціально прийнятних та соціально значущих цілей та цінностей, сприятимуть соціалізації та подальшій корекції порушень розвитку чи поведінки.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII// Урядовий кур'єр від 04.10.2017.-№186
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р.№2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 300 с.
4. Песоцька О.П. Корекційна робота з сім'єю наркозалежної людини. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2013. №11(2). С. 177–185.
5. Капська А.Й., Пеша І.В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей. Київ, Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
6. Хіля А.В. Реалізація діагностичного та корекційно-розвивального потенціалу арт-терапії у соціальній роботі з дітьми із кризових сімей (зокрема дітьми з функціональними обмеженнями). *ScienceRise. Pedagogical Education*, 2016. (11), С.37-42.
7. Педора І. Неблагополучна сім'я як фактор несприятливої соціалізації дітей дошкільного віку. *Вісник студентського наукового товариства*, Випуск 7, 2011. С .208-210.

Ігошина Наталя,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*
Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Актуальною проблемою у закладах освіти є проблема розвитку навчально-пізнавальної діяльності здобувачів початкової освіти.

Проблему розвитку пізнавального інтересу та формування позитивної мотивації до навчання у початкових класах розглядали такі вчені, як: Н. Бібік, Л. Маряненко, О. Киричук, О. Савченко та ін.

Особливе місце серед предметів початкових класів займає математика, яка є не лише допоміжним інструментом для розв'язання окремих проблем, а й загальнокультурною базою для засвоєння інших дисциплін, що вивчаються. Тому шкільна математична освіта має бути орієнтована на виховання предметного мислення, яке в своєму розвинутому вигляді означає здатність створювати математичні структури, уміння аналізувати їх властивості, інтерпретувати результати аналізу.

Підсумком реалізації прикладної спрямованості навчання математики є: здатність людини визначати та розуміти роль математики в світі, в якому вона мешкає; висловлювати добре обґрунтовані математичні судження та використовувати математику таким чином, щоб задовольняти сьогоденні та майбутні потреби, властиві творчому, зацікавленому громадянину.

Відповідно до діючого Державного стандарту початкової освіти основною метою математичної освітньої галузі є: опанування учнями системи математичних знань, навичок і вмінь, необхідних у повсякденному житті та

майбутній трудовій діяльності, достатніх для успішного оволодіння іншими освітніми галузями знань і забезпечення неперервної освіти.

Крім того, навчання математики має зробити певний внесок у формування ключових і математичної компетентності, яка передбачає: *уміння* (оперувати числовою інформацією, геометричними об'єктами на площині та в просторі; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності; розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; використовувати математичні методи в життєвих ситуаціях тощо); *ставлення* (усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, успішного вивчення інших дисциплін); *навчальні ресурси* (розв'язування математичних задач, зокрема таких, що моделюють реальні життєві ситуації).

Отже, усвідомлюючи роль і місце математики в системі освіти, варто дбати про підвищення інтересу до навчання; розвиток пізнавального інтересу, створення особливих умов на уроках математики та інтегрованих уроках у Новій українській школі.

Марченко Ганна,
*вчителька початкових класів Миколаївської спеціалізованої школи I ступеня
№ 59 з поглибленим вивченням іноземної мови з I класу
Миколаївської міської ради Миколаївської області*

Впровадження формувального оцінювання у проєкті «Інтелект України»

Важливим у реалізації Концепції Нової української мови є оновлення підходів до оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного освітнього процесу. Міністерство освіти і науки України затвердило у 2021 році відповідні Методичні рекомендації, що оприлюднено на сайті МОН.

Однією з ключових змін в оцінюванні є підхід до вираження оцінки. На заміну узагальненій бальній оцінці навчальних досягнень учнів з предмета/курсу запропоновано використовувати *вербальну оцінку* окремих результатів навчання учня/учениці з предмета вивчення, інтегрованого курсу, яка окрім оцінювального судження про досягнення може ще називати і рівень результату навчання.

Так, рекомендації запроваджують поняття вербальної оцінки (оцінювальне судження) та рівневої оцінки (оцінювальне судження із зазначенням рівня результату). Вербальну і рівневу оцінку можна виражати як усно, так і письмово. Рівень результату навчання рекомендовано визначати з урахуванням динаміки його досягнення та позначати буквами – «початковий» (П), «середній» (С), «достатній» (Д), «високий» (В).

Результати оцінювання особистісних надбань учнів у 1-4 класах рекомендовано виражати вербальною оцінкою, об'єктивних результатів навчання у 1-2 класах – вербальною оцінкою, у 3-4 класах – або вербальною, або рівневою оцінкою за вибором закладу.

Рекомендації також містять Орієнтовну рамку оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів. Вона дозволяє забезпечити об'єктивність і точність результату оцінювання і покликана допомогти формувати оцінювальні судження та визначати рівень результату навчання.

Водночас кожен заклад освіти може розробляти і фіксувати загальні положення щодо оцінювання результатів навчання учнів в освітній програмі та конкретизувати їх у частині Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти. Особливості організації оцінювання в певному класі можуть ініціюватися вчителем й бути затвердженими на засіданні педагогічної ради закладу.

З метою вдосконалення формувального оцінювання в умовах освітнього проекту «Інтелект України» вчителям також потрібно постійно виконувати накази і рекомендації МОН, опрацьовувати методичну й фахову літературу; організувати заходи в школі для обміну досвідом між колегами, які працюють

за даною освітньою програмою, проводити інформативну і роз'яснювальну роботу серед батьків про нові підходи до оцінювання.

Для реалізації *Стратегії формування оцінювання* педагогам потрібно чітко визначити цілі та критерії, за якими вони оцінюватимуть учнів, які – у свою чергу, мають отримати *чекісти* (таблиця, зразок), за допомогою яких можуть перевірити, чи зробили вони всі завдання правильно.

Література:

1. Новий Державний стандарт початкової освіти. URL: nus.org.ua/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovojo-osvity-document.pdf.
2. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [Електронний ресурс]. URL: <http://education.ua.org/ua/tsifri-i-fakti/1230-profesijnij-standart-vchitel-pochatkovikh-klasiv-zakladuzagalnoji-serednoji-osviti>

Хіміченко Марина,

*вчитель початкових класів Миколаївської спеціалізованої школи I ступеня
№ 59 з поглибленим вивченням іноземної мови з I класу
Миколаївської міської ради Миколаївської області*

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ УЧНІВ АНАЛІЗУВАТИ НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дає підстави стверджувати, що різні сторони навчальної діяльності школярів цікавили багатьох науковців та вчених. Проблеми використання різноманітних засобів управління пізнавальною та навчально-дослідницькою діяльністю висвітлено в працях В. Андрєєва, В. Буряка, І. Войтовича, Б. Коротяєва, В. Моляко, В. Паламарчука, О. Савченко та ін.

Аналіз і оцінювання знань, умінь, навичок і набутих компетенцій учнів – невід’ємний структурний компонент освітнього процесу. При цьому він є, з одного боку, завершальним етапом оволодіння певним змістовим блоком, а з іншого – своєрідною сполучною ланкою в системі навчальної діяльності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє психологічний аспект: кожна людина, передусім школяр, очікує, щоб її діяльність була оцінена.

Система аналізу знань, умінь та навичок учнів передбачає виконання таких основних функцій: навчальної, діагностичної, стимулювальної, виховної.

Навчальна функція полягає у забезпеченні зворотного зв'язку як передумови підтримання дієвості й ефективності процесу навчання, в якому беруть участь два суб'єкти (учитель і здобувачі початкової освіти).

Діагностична функція передбачає виявлення прогалин у знаннях учнів. Процес навчання має форму концентричної спіралі. Якщо на нижчих рівнях учіння виникли прогалини, то буде порушена закономірність спіралеподібної його структури. Тому так важливо своєчасно виявити прогалини, усунути їх і тільки після цього рухатись далі.

Стимулювальна функція зумовлена психологічними особливостями людини, які проявляються у бажанні особистості отримати оцінку результатів своєї діяльності, зокрема навчальної. Учитель своїми діями має допомогти учням усвідомити якість і результативність навчальної праці, що психологічно стимулюватиме школярів до активної пізнавальної діяльності.

Виховна функція полягає у впливі аналізу й оцінки навчальної діяльності на формування в учнів низки соціально-психологічних якостей: організованості, дисциплінованості, відповідальності, сумлінності, працьовитості, дбайливості, охайності, наполегливості тощо.

Неможливо уявити сучасний освітній процес без використання вчителем початкових класів цифрових технологій та інструментів, як-от: Kahoot, Classtime, Classroome та Google-форми. Це не лише урізноманітнює навчальну діяльність учнів, а й допомагає зрозуміти, на якому рівні вони перебувають зараз в опануванні теми чи формуванні навички.

Важливим етапом є спостереження. Педагог спостерігає за процесом навчання та моніторить попередній результат, фіксує своєрідні позначки певного кольору, що є «сигналом» для учнів: «Ти досягнув цього етапу і йдеш далі».

Базовими компонентами оцінювання є:

1. Оцінювання для навчання (формульальне оцінювання). Таке оцінювання мотивує дітей вчитися.
2. Оцінювання навчання (підсумкове оцінювання)
3. Оцінювання як навчання (самооцінювання), щоб розуміти свої реальні показники та оцінити свою роботу.

Особливим видом роботи є формування навичок аналізу та самоаналізу учнів щодо виконання певних навчальних завдань. Даний вид роботи можна починати здійснювати вже з першого класу, паралельно з отриманням нових знань привчати школярів аналізувати свою діяльність. Після формування навичок аналізу можна приступати до використання аналізу роботи інших учнів (взаємоперевірка, аналіз робіт у малих чи динамічних групах) тощо.

СЕКЦІЯ 4. НЕПЕРЕРВНІСТЬ І НАСТУПНІСТЬ У НАВЧАННІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Керівник секції:

Атаманчук Юрій Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Секретар секції:

Тимченко Алла Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Осередчук Ольга,
кандидат історичних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, керівник Центру маркетингу та розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка, експерт Українського культурного фонду, голова ГЕР 02 Культура і мистецтво НАЗЯВО

ЗМІСТ Й СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «МОНІТОРИНГ», «ЯКІСТЬ ОСВІТИ»

Поняття якості, стосовно оцінки якості особистісного та суспільного життя, набуває актуальності в аспекті як економічної, управлінської, так і освітньої діяльності. У педагогічній теорії і практики започаткована категорія *«якість освіти»*.

Проблема якості освіти набула актуальності, насамперед, у зарубіжній педагогіці та визнана наразі пріоритетною серед проблем ХХІ століття. Сутність поняття «якість» пов'язана з оцінкою процесу й результату створення та використання продукції й оцінкою послуг, тобто об'єктом дослідження та управління є якість продукції та послуг.

Вчені розмежовують поняття «якість освіти», аналізуючи його як процес і як результат. З позицій процесу, «якість освіти» розглядається як такий стан та

його здібність, що задовольняють потреби людини, а також відповідають інтересам суспільства та держави. «Якість освіти» як результат діяльності навчального закладу вказує на відповідність рівня підготовки учнів вимогам чинних освітніх програм.

Якість освіти – це така сукупність властивостей, що обумовлює його здатність виконувати висунуті суспільством завдання щодо формування та розвитку особистості в аспектах її навченості та вихованості. Розглянемо різні тлумачення поняття «якість». «Якість» з позиції управління – це рівень досягнення поставлених цілей, відповідність визначеним стандартам, ступінь задоволення очікувань споживача. «Якість» як філософська категорія – визначає сутність об'єкта чи процесу. «Якість» в загальному вигляді – це відповідність певній меті; сукупність характеристик продукту або послуги; задоволення вимог споживача; відповідність предмета як результату праці деяким заданим стандартам (Сігаєва, 2016).

Освіта, здобута студентом (учнем), визнається якісною, якщо її результати відповідають операціонально-заданим цілям і спрогнозовані в зоні найближчого розвитку.

Якість освіти обумовлюється сукупністю *показників*, що характеризують різні аспекти навчальної діяльності: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад, управління якістю освіти. Якість освіти варто розглядати як узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, у динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій.

Підвищення якості освіти – необхідна умова покращення життя суспільства, це основа демократизації політичного устрою, модернізації економіки, розвитку культури інноваційного мислення, утвердження фундаментальних цінностей буття людини.

Для визначення якості освіти необхідно проводити її моніторинг. Моніторинг використовується в різних сферах суспільної діяльності та належить до різних галузей наукового знання. Моніторинг в освіті – категорія

педагогічна й управлінська, оскільки він не копіює загальні положення теорії інформації, а переводить їх мовою педагогіки, психології та управління. Соціальна сутність освітнього моніторингу визначається тим, що саме він слугує головним засобом контролю й обліку передачі соціального досвіду (змісту освіти) підростаючим поколінням.

Моніторинг якості освіти є комплексним, системним та складним явищем, що передбачає оцінювання таких *складових*: ресурси, що вкладаються в освіту; освітній процес; результати, що продукує освітня система, і зворотний зв'язок.

Основними *показниками якості освіти* закладів вищої освіти є: особиста результативність студента; загальна та якісна успішність; якість навченості; успіхи в олімпіадах, конкурсах, конференціях; вступ до магістратури, аспірантури.

Моніторинг якості освіти містить у собі багатий комплекс процедур, що дозволяє виявити динаміку розвитку системи у певний період. Через це він добре вписується в алгоритм маркетингу освітніх послуг, є його необхідною умовою та невід'ємним компонентом. За такої постановки питання моніторинг поряд з прогнозуванням виступає як один із найважливіших елементів системи інформаційного забезпечення, а це дає змогу розглядати його як складову частину системи управління освітою. Отже, моніторинг якості освіти забезпечує інформаційну стабільність, запобігає дефіциту інформації під час підготовки рекомендацій та прийняття управлінських рішень, підвищує їх обґрунтованість.

За своєю внутрішньою будовою моніторинг якості освіти поєднує такі важливі управлінські компоненти: аналіз, оцінку й прогнозування процесів в освіті; сукупність прийомів відстеження процесів в освіті; збір і обробку інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку досліджуваних процесів і внесення необхідних коректив. Моніторинг ґрунтується на цих компонентах, але не заміняє жоден з них, оскільки не може бути ні контролем, ні експертизою, ні системою інформаційного забезпечення. Без функціонування

в ЗВО таких напрямів діяльності організація моніторингу якості освіти неможлива (Сігаєва, 2016).

У залежності від цілей визначають *три види моніторингу*. *Інформаційний*, що передбачає накопичення, структурування та розповсюдження інформації. *Базовий* моніторинг направлений на виявлення нових проблем і загроз до того, як вони усвідомлені на рівні управління. За об'єктом моніторингу організується постійне стеження за допомогою періодичного вимірювання показників (індикаторів). *Проблемний* – з'ясування закономірностей, процесів, небезпек, тих проблем, які відомі й суттєві з погляду управління. Мета цього виду моніторингу – виявлення та оцінка нових небезпек, частина з яких носить глобальний характер. Цей вид моніторингу може бути розбитий на дві складові, залежно від видів управлінських задач. Реалізація цього моніторингу не обмежена за часом. Основна його особливість – динамічність, коли задачі якості інструментарію і всієї системи моніторингу повинні розв'язуватися в умовах ліміту часу (Технологія проведення моніторингових досліджень, 2013).

Отже, нами розглянуто різні тлумачення поняття «якість» та «якість освіти», «моніторинг». Розмежовано поняття «якість освіти», проаналізовано його як процес і як результат. Для визначення якості освіти необхідно проводити її моніторинг. У залежності від цілей визначено три види моніторингу: інформаційний, базовий, проблемний моніторинг.

Література:

1. Сігаєва Л. Є. (2016) Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 4. 213-229.
2. Технологія проведення моніторингових досліджень (Із досвіду роботи). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. 85. URL: <http://www.edu-post-diploma.kharkov>.

Трифорова Олена,

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

Павлюк Ганна,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
012 Дошкільна освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*

ПОГЛЯДИ СОФІЇ РУСОВОЇ НА НАЦІОНАЛЬНО-МОВЛЕННЕВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вагомий внесок у розвиток дошкільної освіти, національно-мовленнєвого виховання дошкільників здійснила Софія Федорівна Русова – вчена, авторка фундаментальних праць з навчання й виховання дітей в закладах дошкільної й початкової освіти, засновниця першого українського дитячого садка в Києві.

Педагогічна спадщина Софії Русової висвітлюється у численних працях науковців: А. Богуш, З. Борисової, Л. Гураш, Н. Маліновської, Л. Навальної, О. Проскури, О. Пшеврацької, Т. Садової, Т. Філімонової та ін. На думку О. Проскури, «Феномен Софії Русової полягає насамперед у тому, що в ній поєднувалися глибокий психолог, педагог і методист одночасно. Таке рідкісне поєднання дає змогу розглядати дитину й процес її виховання цілісно, не розкриваючи її по окремих науках і методиках, а простежуючи взаємний вплив і взаємний зв'язок суб'єктивних і об'єктивних умов на розвиток дитини, формування її визначальних якостей» [2, с. 31].

С. Русова була переконана, що виховання справжнього громадянина своєї держави потрібно розпочинати ще на етапі дошкільля. У своїх працях («Нова школа», «Націоналізація дошкільного виховання», «У дитячому садку», «Дошкільне виховання», «Нові методи дошкільного виховання» та ін.) вчена наголошує на принципах організації національно-мовленнєвого виховання дітей: народності, природовідповідності, індивідуалізації, соціалізації, демократизації, розвитку самостійності.

Національний заклад дошкільної освіти, на думку С. Русової, повинен сприяти розвитку національної свідомості, належності до української нації та української мови. У книзі «У дитячому садку» С. Русова писала: «Коли звичайної нормальної школи не можна собі уявити без рідної мови учнів, то ще більше такій елементарній вимозі підлягає перший, так званий дошкільний ступінь виховання і навчання. Бо як узяти дитину 3-5 літ, то вона, звісно, знає, розуміє тільки ту мову, якою до неї балакає мати, яку вона повсякчас чує від перших хвилин свого життя навкруги себе. Тільки з цією мовою – з цими звуками, словами, виразами – в зв'язку й працює її душа, тільки до неї озивається...» [2, с. 185]. За словами вченої, в закладі дошкільної освіти має лунати гарна українська пісня, плекатися рідна мова – у творах словесних самих дітей і в розповідях виховательки. На твердження С. Русової, мова обумовлює психічний розвиток дитини, вона є «творчим знаряддям, за допомогою якого виховується думка, серце, слово правди й краси». Найважливішими засобами вивчення рідної мови, за словами педагогині, є народні казки, вірші, народні пісні, місцевий фольклор, народні ігри.

Важливим вважаємо висновок С. Русової щодо використання в освітньо-виховному процесі українських народних ігор, учена звертала увагу педагога на те, що не обов'язково придумувати свої ігри, а необхідно впроваджувати ті, що вже придумані народом. У працях ученої знаходимо такі національні ігри, як: «Ходить гарбуз по городу», «Баштан», «Рукавичка», «Унадився журавель», «Кривий Танок», «Ой учора орав», «Ой за гаєм, гаєм», «Горобчику», «Перепілочка», «Лебідь» тощо [2, с. 189, 193]. С. Русова наголошувала на тому, що діти у виборі гри повинні висловити свої думки, наміри, бажання. Педагогиня вважала, що саме за таких умов діти будуть дотримуватися правил гри. З погляду сьогодення, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що С. Русова пропонує використовувати в закладі дошкільної освіти ще й «вуличні» ігри та забави, які, за її словами, викликають у дітей веселощі і творчість. Уважаємо, що таке ставлення вченої до організації дитячих ігор говорить про те, що С. Русова була прихильницею вільного виховання, яке розуміла як

вільний, не обмежений ніякими межами розвиток почуттів, здібностей і задатків дитини на національному ґрунті.

Цінними для нас є рекомендації Софії Русової щодо національно-мовленнєвого виховання дітей засобами художньої літератури, образотворчої діяльності й музики. У працях ученої знаходимо важливі думки щодо читання дітям художніх творів, педагогиня називала їх «оповідальними годинами». Учена рекомендує скрупульозно добирати твори художньої літератури, розкладати їх за жанрами, пам'ятати про відповідність їх віковим особливостям дітей.

Аналіз чинних програм, які використовуються у практиці роботи закладів дошкільної освіти («Я у світі», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт» та ін.) засвідчив, що вони визначають зміст показників із національно-мовленнєвого виховання дітей шостого року життя знань. Усі програми подають, зокрема такі завдання, як ознайомлення дітей з культурою українського народу, її особливостями в різних регіонах України; продовжувати формувати уявлення дітей про рідне місто, рідний край; вивчення напам'ять фразеологізмів, прислів'їв, приказок, розвиток уміння доречного використання їх у мовленні; ознайомлення з текстами українських письменників, малих фольклорних жанрів тощо. Різниця полягає у збільшенні / зменшенні в деяких програмах обсягу інформації, який повинна засвоїти дитина старшого дошкільного віку. Наприклад, у програмі «Дитина» в освітній лінії «Мовлення дитини» визначено зокрема, такі завдання: «продовжувати виховувати любов до рідної мови, формувати культуру мовленнєвого спілкування» [1, с. 160], «продовжувати активізувати словник дитини різними частинами мови відповідно до тем: «Родина», «Україна – рідний край», «Свята» тощо [1, с. 161], «сприяти розвитку уяви, мислення, пізнавальної та мовленнєвої активності, ініціативності [1, с. 163].

Аналіз планів вихователів старших груп закладу дошкільної освіти показав, що у планах вихователі планують різні завдання з національного виховання: ознайомити дітей з рідним містом, з художньою літературою;

проводити ігри-драматизації та народні ігри тощо. Водночас зауважимо, що у практиці сучасних закладів дошкільної освіти є певні нерозв'язані проблеми:

- у планах не завжди враховуються інтереси та можливості дітей у національному вихованні;
- не відповідність українського мовлення нормам рідної мови, наявність у ньому русизмів;
- недостатнє володіння нормами українського мовленнєвого етикету;
- у національне виховання дітей майже не включаються творчі завдання, пов'язані із формуванням самоконтролю, самооцінки.

На основі виконання дітьми схарактеризовано рівні національної вихованості старших дошкільників: високий, середній, низький.

Високий рівень. Дитина знає і може спілкуватися рідною українською мовою, обізнана з малими фольклорними жанрами (7-9), творами українських письменників (5-6); цікавиться і пишається історичним минулим Вітчизни, розповідає про це іншим, співпереживає історичним подіям; знає культуру рідного краю, шанобливо і з любов'ю відгукується про неї, про рідну мову; активно бере участь у проведенні свят, проявляє ініціативу при організації, залучає інших до сумісної діяльності.

Середній рівень. Дитина спілкується рідною українською мовою, водночас у її мовленні наявні огріхи, русизми; обізнана з малими фольклорними жанрами (4-6), творами українських письменників (3-4), хоча й не завжди може розповісти напам'ять; пишається історичним минулим Вітчизни, проявляє співпереживання, шанобливо відгукується про рідну мову; бере участь у проведенні свят, водночас не завжди проявляє ініціативу при організації.

Низький рівень. Дитина спілкується рідною українською мовою, водночас у її мовленні наявні огріхи, русизми; обізнана з малими фольклорними жанрами (1-3), творами українських письменників (1-2), хоча й не завжди може розповісти напам'ять; не завжди проявляє співпереживання до історичного

минулого Вітчизни, неохоче бере участь у проведенні свят, у справах групи бере участь при спонуканні.

З метою впровадження педагогічної спадщини вченої було розроблено модель національного виховання дітей старшого дошкільного віку в контексті педагогічних ідей Софії Русової, що обіймає чотири взаємопов'язані етапи (організаційно-методичний, пізнавально-когнітивний, діяльнісний, продуктивно-творчий).

На першому етапі – *організаційно-методичному* було дібрано твори українських письменників, малі жанри фольклору, народні ігри, методичний супровід для проведення свят і дозвіль. Зауважимо, що малі фольклорні жанри, твори українських письменників добиралися відповідно до завдань національного виховання у руслі таких тем: «Україна – наша Батьківщина», «Рідний край», «Національні символи, звичаї та обряди». Ми враховували поради С. Русової щодо збагачення словника дітей й тому було виписано з текстів образні вирази, які поступово вводили у словник дітей. Велике значення С. Русова надавала національним святам, до яких радила залучати дітей змалку. Було проведено такі свята «Свято осені» і «Свято рідної мови» та дозвілля «Гарбузятко», «Ми веселі щедрувальники», «Весна йде – красу несе». Зазначимо, що у процесі свят і дозвілля використовували такий мовленнєвий супровід, як вірші, ігри різної спрямованості, малі фольклорні жанри, мовленнєві етюди, літературні вікторини тощо.

Другий етап – *пізнавально-когнітивний*, метою якого було ознайомлення дітей із жанрами фольклору, звичаями, традиціями, рідним краєм за тематичним принципом С. Русової. На цьому етапі читали художні тексти, заучували напам'ять малі фольклорні жанри, збагачували словник образними виразами.

На третьому етапі – *діяльнісному* продовжували знайомити дітей із традиціями, звичаями України; поглиблювали знання дітей про значення народних символів-оберегів; заохочували дітей до вивчення народних традицій; виховували бажання бережливо ставитися до пам'яток рідного міста;

активізували використання дітьми малих фольклорних жанрів, різних творів у різних видах художньо-мовленнєвої діяльності. Так, у художньо-мовленнєвій розігравали ігри-драматизації за змістом художніх текстів шляхом використання методу моделювання; в образотворчо-мовленнєвій діяльності складали словесні малюнки за мотивами художніх творів; у театральній-ігровій розігравали ігри різної спрямованості; в музично-мовленнєвій діяльності розучували тексти народних пісень.

Четвертий етап – *продуктивно-творчий* спрямований на активізацію засвоєних дітьми знань у повсякденному житті. В образотворчо-мовленнєвій діти робили аплікації, малювали і за своїми малюнками складали розповіді, наприклад: «Моє улюблене свято», «Улюблене місце в моєму рідному місті», «Символи моєї країни».

Отже, педагогічні ідеї Софії Русової щодо національно-мовленнєвого виховання дітей старшого дошкільного віку є актуальними. Результати засвідчили, що більшість дітей старшої групи знаходяться на високому рівні, діти розповідали напам'ять фольклорні жанри, вірші українських письменників, знали і вміли розіграти українські народні ігри, самостійно розігравали ігри-драматизації.

Література:

1. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець. / Мін. осв. і науки України; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996. 304 с.

Ніколенко Дар'я ,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*
Науковий керівник: *Авраменко К.Б., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

Проблеми підвищення якості шкільної математичної освіти у Новій українській школі

Математична освіта є головним індикатором готовності суспільства до змін. Якою вбачають математичну освіту в Новій українській школі? Більшість науковців і практиків, які працюють у галузі освіти, вважають центральною проблемою реформування освіти саме підвищення її якості.

Зацікавленість предметом в учнів проявляється залежно від того, як учитель пояснює тему, яка загальна атмосфера на уроці, як на уроці математики розвиваються здібності школярів. Десятикласники в переважній своїй більшості зазначили, що також задоволені і загальною атмосферою, і тим, як знають математику, і тим, як пояснює вчитель. Можна зазначити, що більшість учасників дослідження високо оцінили організаційну і методичну роботу вчителів математики, як таку що сприяє поліпшенню навчального процесу і розвитку компетентностей школярів. Ми поцікавилися у школярів, які ж труднощі виникають у них при вивченні математики. Найбільше утруднення – це прогалини в знаннях через пропуск уроків та погано викладений матеріал у підручнику. Організація навчального процесу на уроках є ефективнішою, якщо вчитель може урізноманітнити форми і методи навчальної діяльності таким чином, щоб стимулювати в учнів не лише інтерес до предмета, а й прагнення до самостійних форм навчання.

Сандул Ірина,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

Науковий керівник: *Кім Г.Г., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського*

ПІДГОТОВКА ДИТИНИ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НУШ

Двадцять перше століття – це період, коли час не стоїть на місці. Усе дуже стрімко змінюється, але не змінним залишається любов батьків до своїх дітей, вони бажають їм всього найкращого. І звісно школа не стає винятком. Батьки хочуть бачити школу, у якій дитина буде почувати себе комфортно.

Нова Українська Школа стала справжнім переворотом у галузі освіти. На неї покладали великі надії та очікування. Л.А.Онищук зазначала: «...Нова українська школа виконає соціальну місію – стане провідником педагогічних, соціальних і соціокультурних інновацій, bastіоном високих моральних і соціальних традицій» [4, с.7].

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти. Її головна мета – створити абсолютно нову школу, у якій дитині буде приємно вчитися, де вона зможе реалізувати свої думки та бажання, навчиться взаємодіяти з іншими та навколишнім світом, матиме жагу до самовдосконалення і навчання протягом усього життя. У НУШ прислухаються до думки кожного, вчать критично мислити, бути відповідальним та не боятися висловлювати свої думки. Головна ідея НУШ та нового Стандарту зокрема – вміння використовувати отримані знання та навички у повсякденному житті.

На даний час реформування освітніх закладів підтверджує, що Нова українська школа є важливою та необхідною. Але їй просто необхідна дошкільна освіта, тому що у більшості закладів дитина при вступі до школи має

пройти спеціальну перевірку, як правило, у вигляді тестування, яка показує її готовність до навчання.

Ми можемо сміливо сказати, що фундаментом для майбутньої успішності є підготовка дитини до навчання в школі. Цей період стає особливим, як у житті дитини, так і її батьків. Перехід до школи змінює звичайний спосіб життя дитини. Виникають чинники, які можуть призвести до погіршення функціональних систем організму, до значних стресів, що негативно впливають на здоров'я. Ми маємо розуміти, що, прийшовши до школи, дитині доведеться сидіти за партою, взаємодіяти з учителем та однолітками. Саме у початковій школі змінюється ставлення дитини до дорослих, однолітків та врешті-решт до самої себе та власної діяльності. Тому потрібно зважати не лише на інтелектуальну готовність малюка до школи, але і його фізичну, психологічну та мотиваційну готовність. Як підкреслює Г.Г.Кіт, «...сьогодні на передній план виходить вміння вчителя передовсім зацікавити учнів предметом навчання, оскільки мотивація до навчання є найпотужнішим фактором, що зумовлює успішність учнів» [3, с.91].

А. М. Богуш у своїй статті зазначає, що дошкілля є першою сходинкою, на якій дитина залучається саме до організованого навчання [1].

Одна з важливих проблем підготовки дитини до школи полягає у тому, що усі діти готові до школи по різному, усі вони готуються в різних умовах та різними методами. Любов до навчання, тяга до знань та пізнання усього нового та незвіданого має прививатися в сімейному оточенні. Саме у дошкільному віці дуже важливо розвивати життєво необхідні вміння і навички, критичність мислення.

У цей період необхідно розвивати в дитині усі необхідні вміння та навички, які в подальшому дозволять легко стати учнем. В. Задорожна визначила певні показники відносно того, що повинна знати та вміти дитина до навчання в НУШ:

- 4) Навчитися, щоб її розповідь була зв'язною, послідовною та узгодженою.
- 5) Вміти порівнювати між собою предмети та явища природи.

- б) Рахувати до 10, вміти додавати та віднімати у цих межах та порівнювати «більше», «менше»;
- 7) Тримати ручку;
- 8) Вміти концентрувати свою увагу та сидіти за партою;
- 9) Володіти знаннями про навколишній світ [2].

Отже для сучасних школярів вміння читати і рахувати є не достатнім. Їм потрібно оволодіти навичками комунікації, тобто вчитися виражати власні думки та доносити їх співрозмовнику. А також вміти працювати в команді, зважати на думки інших, вміти оцінити власні можливості. Оволодіння цими уміннями на навичками має стати першочерговим завданням як сім'ї, так і закладів дошкільної освіти.

Література:

1. Богуш А. М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. *Збірник наукових праць « Педагогічні науки»*. 2015. Том 1. № 67. С. 158-163
2. Задорожна В. Як підготувати дитину до школи: поради батькам. [Електронний ресурс] / Задорожна В. // Час пік : [сайт]. Режим доступу: <https://www.chaspik.ua/blog/yak-pidgotuvati-ditinu-do-shkoli-poradi-batkam/> вільний. – Назва з екрану.
3. Кіт Галина. Творчо-дослідницька діяльність учителя як засіб формування мотивації учіння молодших школярів. *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів*. – (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 5-7 квітня 2011 р. / ред. кол. Г.С.Тарасенко, В.М.Литовченко, Л.С.Лойко та ін. – Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2011. – Вип. 9. – С. 91-95. – (Серія: Початкове навчання).
4. Онищук Л. А. Нова українська школа: реалії та перспективи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 1.

Михаленко Анастасія,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
Науковий керівник: Тимченко А.А., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

УПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРА В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Нині в Україні відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери життєдіяльності людства, засоби інформатизації дедалі інтенсивніше входять у навчальний процес на всіх освітніх ланках. Інформатизація освіти в Україні спрямована на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування.

Вивчення курсу «Інформатика» у початковій школі сприяє формуванню і розвитку у молодших школярів ключових компетентностей, серед яких можна виділити ІКТ-компетентність, та «уміння вчитися», як здатність до самоорганізації в навчальній діяльності. Новим Державним стандартом затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 визначено, що метою інформатичної освітньої галузі початкової ланки освіти є формування інформаційно-комунікаційної компетентності та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій та критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту, навичок безпечної та етичної діяльності в інформаційному суспільстві [1].

Головна мета навчального предмету “Інформатики” у відповідності з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти - ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями та формування у дітей ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Зміст навчального предмету «Інформатика» в початковій школі являє собою узагальнений і скорочений виклад основ інформаційно-комунікаційних технологій, адаптованим до можливостей і особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Вагомий внесок у розроблення питання про доцільність застосування засобів ІКТ в навчанні молодших школярів внесли Л. Босова, В. Варченко, Р.Віл'ямс, А. А. Вітухновська, Ю. М. Горвіц, А. Горячев, З. Зарецька, А.Кузнєцов, Ю. Первін, С. Пейперт, Б. Хантер та ін.

Активно поширюються в початковій навчальній практиці освітні он-лайн-платформи (наприклад, Learning.ua, EdEra, Гипермаркет Знаний), які містять різні практичні матеріали: інтерактивні завдання, цікаві задачі, вправи на самоперевірку, які в привабливій (іноді ігровій) формі подають навчальний матеріал і засоби його освоєння. Програми та інтерактивні завдання розроблені згідно з оновленими стандартами Міністерства освіти і науки України, а також відповідають міжнародним освітнім стандартам Common Core, зокрема з математики. Крім того, такі онлайн-платформи включають шкільні онлайн-підручники, посібники, дидактичні матеріали.

Сьогодні доступна значна кількість інструментальних педагогічних засобів, онлайн-освітніх інтерактивних хмарних сервісів, які дають змогу вчителю підбирати навчальний матеріал, самостійно готувати практичні завдання, зручно й ефективно візуалізувати статичну й динамічну інформацію, що відповідає змісту конкретної теми будь-якої базової дисципліни початкової школи.

Такий комплекс реалізованих заходів сприяє ефективній реалізації потужних дидактичних можливостей ІКТ у початковій школі. Концептуальні

засади подальшого розвитку середньої освіти розроблені Міністерством освіти і науки України в Концепції Нової української школи (НУШ). Під час підготовки засад бралися до уваги «Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років», підготовлена Стратегічною дорадчою групою «Освіта» в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти», а також «Концепція середньої загальноосвітньої школи України» Національної академії педагогічних наук України, «Візія нової української школи», підготовлена спільнотою відповідального вчительства EdCamp Ukraine. Основу НУШ складає наскрізне застосування ІКТ в освітньому процесі й поступовий перехід від одноразових проєктів до системного процесу, який охоплює всі види діяльності школяра.

Необхідно зазначити, що на першому етапі впровадження комп'ютера в початкову освітню практику посилена увага приділялася формуванню понять про алгоритмічні структури, навички роботи з різними виконавцями (Лого, С. Пейперта) для пропедевтики навчання школярів мов програмування. Проте подальший розвиток цих ідей показав, що такий напрям не дає належних практичних результатів використання комп'ютера учнями, особливо при розв'язуванні проблем життєвого характеру.

Зростаюча актуальність доопрацювання пропедевтичного курсу інформатики в початковій школі, що пов'язана як зі стрімким поширенням і розвиненістю ІКТ у різних сферах життєдіяльності, так і з масштабною розробкою прикладних програмних засобів, орієнтованих на молодших школярів, із вільним доступом до предметних освітніх електронних ресурсів, призвела до усвідомлення необхідності переходу від вивчення комп'ютера як об'єкта до його інтеграції в усі без винятку предмети. Дискусії щодо місця навчання інформатики в школі поступово схилили їх учасників до розуміння того, що інформаційні технології мають інтегруватися в усі без винятку предмети і стати дієвим багатофункціональним засобом навчальної діяльності учня та професійної діяльності вчителя, а також узагальненим каталізатором

підвищення ефективності всього навчально-виховного процесу в початковій школі [3].

На другому етапі інформатизації початкової освіти – етапі інтеграції комп'ютера в процес навчання базових дисциплін перспективним було оволодіння учнями комп'ютером як засобом пізнання процесів і явищ, що відбуваються навколо. Ефективність застосування комп'ютера на предметних дисциплінах зумовлена низкою факторів [2]:

- різноманітність форм представлення інформації;
- високий ступінь наочності; можливість організації ефективної колективної та індивідуальної дослідницької роботи з використанням комп'ютера;
- можливість диференціювати роботу учнів залежно від рівня підготовки, пізнавальних інтересів тощо, використовуючи сучасні ІКТ;
- можливість організувати автоматизований оперативний контроль рівня засвоєння знань і своєчасну допомогу з боку вчителя тощо.

Широке впровадження ІКТ в початкову школу сприяло створенню на цій основі програмних засобів навчального призначення, орієнтованих на формування інформаційної культури молодших школярів. Розроблено значну базу україномовних електронних навчально-методичних комплексів як засобу ІКТ-підтримки шкільних дисциплін, які відповідають сучасним, оновленим стандартам початкової школи.

Література:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
2. Інформатика та сучасні інформаційні технології з методикою навчання (для дистанційного та змішаного навчання) : навчально-методичний посібник / А. А. Тимченко. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2021. – 262 с.
3. Тимченко А.А. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до впровадження оновленого Державного стандарту початкової освіти // збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції Labyrinths of Reality: Collection of scientific works / edited by M.A. Zhurba. Montreal: CPM «ASF», 2020.

Кучинська Анастасія,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта факультету педагогічної та соціальної освіти
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*
Науковий керівник: *Тимченко А.А., кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Зупинимось детальніше на визначенні поняття «педагогічні умови». Філософське трактування поняття умова – «те, від чого залежить щось, що обумовлюється; компонент комплексу об'єктів (їх станів, взаємодій), за наявності якого з необхідністю впливає існування даного явища» [5]. У психологічних дослідженнях поняття «умова» представлено в контексті психічного розвитку і розкривається через сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають психологічний розвиток людини, що прискорюють або уповільнюють його, що впливають на процес розвитку, його динаміку і кінцеві результати [2].

У педагогічних дослідженнях висновки щодо педагогічних умов збігаються з психологічними. Педагоги розглядають умову як «сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх подразників, що впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості» [4]. За визначенням І.Колеснікова «педагогічні умови – це необхідність і достатність обставин, від яких залежить ефективність навчально-виховного процесу [5].

Отже, результати комплексного аналізу дозволяють зробити висновок, що «поняття «умова» означає сукупність причин, обставин, що впливають на розвиток, виховання і навчання людини, динаміку і кінцеві результати цих процесів». Проаналізувавши поняття «педагогічні умови» робимо висновок, що ця категорія має такі складники: «сукупність об'єктивних можливостей змісту,

форм, методів, засобів і середовища, спрямованих на вирішення поставлених задач»; «характеристика змісту, організаційних форм, засобів навчання і характер взаємин між педагогом і дітьми», «обставини, що забезпечують успішне виконання навчальних завдань». Резюмуючи висвітлене, педагогічні умови розглядаємо як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього середовища, впливає і забезпечує ефективний розвиток особистості.

У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами розуміємо необхідні й достатні обставини, за яких освітній процес забезпечує формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти. Логіка наукового дослідження передбачає розкриття змістової характеристики запропонованих педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою визначено «створення предметно-ігрового медіасередовища з метою збагачення досвіду здобувачів початкової освіти щодо використання медіапродукції». Її реалізація передбачає формування у здобувачів початкової освіти інтересу до медіапродукції, прагнення усвідомлено використовувати її для задоволення різних інформаційних потреб, а також активізацію засвоєних дітьми правил використання медіапродукції. Необхідність виділення цієї педагогічної умови зумовлена результатами аналізу психолого-педагогічної літератури і наших спостережень. Вони дали підстави стверджувати, що сформованість медіаграмотності у здобувачів початкової освіти суттєво залежить від вмотивованості та наявності у них інтересу до медіапродукції, які спрямовують й організують поведінку дитини, надають особистісного змісту та значущості її медіаспоживчій діяльності.

Мовно-літературна освітня галузь відкриває великі можливості застосування медіатехнологій на уроках. Головним завданням учителя при цьому є створення умов, за яких учні зможуть провести максимальну паралель між літературою та реальним життям. Упроваджувати «медіаосвіту в процес навчання молодших школярів необхідно поступово, розпочинаючи із формування та розвитку сприйняття медіатекстів, згодом «читання» їхньої

мови, активізації уваги, зорової пам'яті, розвитку різних видів мислення, зокрема критичного. Оскільки найважливішою функцією тексту є інформаційна, то необхідно, щоб учні вміли відрізнити правдиву інформацію від «фейкової» та навчились виділяти з великого потоку інформації основну думку висловлювання [3]. Приклади роботи з медіатекстами:

Ілюстрації. Робота з ілюстраціями завжди була важливою під час навчання молодших школярів. Зазвичай молодші школярі важко сприймають текст тільки через власну дію читання. саме через ілюстрацію дітям відчиняються двері у світ твору.

Мультфільми. Педагог повинен не забувати, що «мультфільми мають не лише розважальне значення, а й можуть виконувати навчальну та виховну функцію в освітньому процесі. Вони здатні формувати найперші уявлення учнів про добро та зло, знання дітей про навколишній світ; школярі мають змогу спостерігати і аналізувати прояви хорошої та поганої поведінки, цінності суспільства» [3]. Також мультфільми сприяють розвитку зв'язного мовлення школярів, що є дуже важливим у цьому віці.

Створення буклетів. Такий засіб наочності допомагає на маленькій площі вмістити велику кількість важливої інформації, яка є необхідною для учнів. «Важливо наповнити буклет зображеннями, адже дитина спочатку розглядає ілюстрацію і, якщо картина її зацікавить, то вона захоче ознайомитися зі змістом написаного [5].

Постери. Це рекламні театральні афіші та плакати, що мають на меті донести конкретне гасло. Оформлення у них має бути чітким і лаконічним.

Інтелектуальні карти – це спосіб представлення процесу системного мислення за допомогою схеми. Такі карти допомагають систематизувати основний матеріал в певну структуру, яка дає змогу краще запам'ятати його, підсумувати отриману інформацію. «Використання інтелектуальних карт робить процес навчання легшим і приємнішим для учнів. Інтелектуальні карти не тільки презентують певний матеріал, а й демонструють взаємозв'язки між елементами цього матеріалу, що сприяє глибшому розумінню предмета [4].

Отже, використання медіатекстів під час уроків мовно-літературної освітньої галузі із молодшими школярами допомагає формувати в учнів здатність до медіаторчості, а також збагачує пізнавальну сферу учнів, розкриває творчий потенціал здобувачів початкової ланки освіти та допомагає проявити свої можливості. Впевнені, що лише викликавши в учнів інтерес до медіапродукції можна очікувати усвідомлене засвоєння ними інформації щодо її використання, а потім активного залучення отриманих знань і умінь у власну медіаспоживчу поведінку.

Серед різних видів стимулювальних і розвивальних середовищ виокремлюють «медіасередовище». Так, науковець Р.Голук поняття «медіасередовище ЗЗСО розуміє як «простір життєдіяльності сучасного учня, де комп'ютерно-інформаційні технології виступають потужним засобом становлення особистості» [3]. Спираючись на сучасні дослідження О.Баришколець «медіасередовище розглядаємо таким, де головним носієм інформації для індивіда виступає медіапродукція різномірної модальності, використовуються у педагогічних цілях» [4].

Друга педагогічна умова – «спрямованість позаурочної виховної діяльності на формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти». Діти мають змогу приймати участь у різних видах позаурочної роботи (концерти, заходи, конкурси, акції, соціальні проекти, гуртки, клуби, участь у самоврядуванні, співпрацювати з вчительським колективом та батьківським комітетом тощо). Отримувати нові уміння та навички з медіаграмотності, поповнювати власний досвід та отримувати нові знання про різні види медіапродукції, що також сприятиме підвищенню інтересу до медіапродукції та медіазасобів. Таке середовище має бути сприятливим для формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти.

Третя педагогічна умова – «педагогізація батьків з питань формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти». Необхідність педагогізації батьків обумовлена наступними передумовами: хочуть батьки або ні, вони постійно впливають на розвиток своїх дітей; родина є «фільтром» на шляху

формування у дитини медіаграмотності; сім'я є першим «соціальним інститутом», в якому діти здобувають перший досвід використання медіапродукції.

Узагальнення підходів науковців у тлумаченні поняття «педагогізація» дозволило встановити, що «вона є процесом педагогічної взаємодії фахівців із батьками, спрямована на підвищення рівня виховного потенціалу, розвитку батьківської інтуїції у формуванні особистості молодшого школяра та активізацію участі батьків в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти» [5].

Сучасні педагоги зазначають, що саме «батьки мають навчати своїх дітей основам інформаційної поведінки і безпеки, призвичаїти до культури відбору та сприймання медіа продукції», Л.Чорна вважає, що «дорослі члени родини відповідальні за розвиток здатності дитини розуміти передачі, які транслюють масмедіа. Вона наголошує, що сприйняття, оцінка дітьми медіапродукції, у вирішальній мірі залежить від сімейної інтелектуальної атмосфери і уваги, що приділяється обговоренню споживаної інформації. Від того, яке ставлення виражають дорослі до сприйнятої медіапродукції, залежить значення яке вона матиме для дітей.

З метою педагогізації батьків було запропоновано роботу сімейного клубу «Медіазнайка». Заняття були спрямовані на ознайомлення батьків із видами масмедіа і медіапродукції, їх функціональними можливостями для розвитку дітей; педагогічними прийомами щодо виховання у дітей основ культури використання медіапродукції, моделювання варіантів поведінки учасників у ситуаціях використання медіапродукції у сім'ї, обговорення рекомендацій щодо визначення правил, частоти використання медіапродукції удома тощо. Запропоновані форми та методи роботи мали на меті залучення батьків до цілеспрямованої співпраці з вчителями щодо формування медіаграмотності у здобувачів початкової освіти.

Зважаючи на викладене вище, необхідно наголосити, що визначені нами педагогічні умови тісно взаємопов'язані та доповнюють одна одну, і тільки

комплексна їх реалізація сприятиме ефективному вирішенню завдання – формуванню медіаграмотності у здобувачів початкової освіти.

Література:

1. Державний стандарт. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standart>.
2. Черешнюк І.О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf>.
3. Від медіаграмотності до медіакультури: навчально-методичний комплекс медіазанять / наук. редактор В. І. Шуляр. Миколаїв: ОППО, 2016. 68 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/vid-mediagramotnosti-do-mediakultu>.
4. Волошенюк О., Мокрогуз О. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ: ЦВП, 2017. 79 с. URL: http://www.aup.com.ua/uploads/Posib_dla_batkiv_2017.pdf.
5. Головка І. А. Формування в молодших школярів початкових умінь і навичок складати твори-міркування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Слов'янськ, 1999. 88 с.

ДЛЯ НОТАТОК

Тези друкуються в авторській редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на літературні джерела та інші відомості відповідають автори публікацій.

Запрошуємо до співпраці.